

לוח ארץ ישראל

שמושי וספרותי

לשנת התרס"ט

נערך ע"י

אברהם משה לונץ

עורך ה"ירושלים" ו"אוצר ספרות ארץ ישראל"

שנה ארבע עשרה

ירושלים חובב"א פעד

ברפוס העורך והוצאתו

HM 24: A 582 (8 4800)

Bd 14

יום הולדת הדר מלכנו הרחמן
השולטן האדיר והמנצח (אלגאזי)

עבד אלחמיד כאן

הוא יום השישה עשר לירח שעבן
של שנת תר"ב (1842)

יום עלותו על כסא מלכותו הוא יום התשעה
עשר לירח אויגוסט (לחשבון הישן) שנת
תרל"ו (1876)

קביעות השנה הזאת היא זש"ג פשוטה
ימיה שנ"ה ושבתותיה נ"א.

שנה זו' למחזור קטן של רצ"ט ללבנה ושנה
י"ג למחזור גדול של ר"ג לחמה, והיא שנה
שישית לשמיטה, לדעת הגאונים ז"ל ולמנהג
אנשי ארץ ישראל.

שנת אלף ותת"מ לחרבן בית מקדשנו.

858/2480

Druck u. Verk. d. Bibl.
Frankfurt a. M.

5158

תשרי למדן 1326 September 1908 תרס"ט

מולדו יום ו' י"א שעות מ"ב דקים.

לעברים	מחם'	רוסים	רוסים
1	1	13	26
2	2	14	27
3	3	15	28
4	4	16	29
5	5	17	30
6	6	18	1
7	7	19	2
8	8	20	3
9	9	21	4
10	10	22	5
11	11	23	6
12	12	24	7
13	13	25	8
14	14	26	9
15	15	27	10
16	16	28	11
17	17	29	12
18	18	30	13
19	19	1	14
20	20	2	15
21	21	3	16
22	22	4	17
23	23	5	18
24	24	6	19
25	25	7	20
26	26	8	21
27	27	9	22
28	28	10	23
29	29	11	24
30	30	12	25

זכרונות ג' בו הריגת גדליהו בן אחיקם ושבתת ישוב היהודים ממצפה.

ה' בו מתו כ' איש מישראל ונחבש ר' עקיבא.

כ"ח בו פטירת שמעון הצדיק והולכים להשתח על קברו.

מבט זי אל-הינא 1326 December 1908 תרס"ט

מוולדו יום ד' שעה אחד נ"ד דקיס.

לעברים	מחמ' רוסים	רומים	רומים
1	2	12	25
2	3	13	26
3	4	14	27
4	5	15	28
5	6	16	29
6	7	17	30
7	8	18	31
8	9	19	1
9	10	20	2
10	11	21	3
11	12	22	4
12	13	23	5
13	14	24	6
14	15	25	7
15	16	26	8
16	17	27	9
17	18	28	10
18	19	29	11
19	20	30	12
20	21	31	13
21	22	1	14
22	23	2	15
23	24	3	16
24	25	4	17
25	26	5	18
26	27	6	19
27	28	7	20
28	29	8	21
29	1	9	22

ב' דראש חדש
מקץ זאת תנוכה

Januar 1909

ויגש

עשרה בטבת

ת"נ י"ג בו כט"ו שעות

ויחי

Январь 1909

שמות מזכרין החדש

יז"ק מוקדם

ערב ראש חדש

זכרונות מ' (י') בו מת עזרא הסופר וגחמיה בן הכליה.

י' בו סמך מלך בבל על ירושלים.

כ"ד בו (תקצ"ז) רעש גדול התריב את העיר צפת בלח.

כ"ו בו (ה"א ס"ה) פטירת רבינו הרמב"ם.

כ"ט בו (תרנ"ה) פטירת הגאון ר' יהושע ליב דיסקין ז"ל.

שבט מוֹתָרֵם 1327 Januar 1909 תרס"ט

מוֹלְדוֹ לַיִל ו' כ' שְׁעוֹת ל"ח דְּקִיס.

לעברים	מחמ' רוסים	רוסים	רוסים
1	ראש חדש וארא	2	10 23
2		3	11 24
3		4	12 25
4		5	13 26
5		6	14 27
6		7	15 28
7		8	16 29
8	כא	9	17 30
9		10	18 31
10	Februar	11	19 1
11		12	20 2
12		13	21 3
13		14	22 4
14		15	23 5
15	בשלה שנת שירה ר"ה לאילנות	16	24 6
16		17	25 7
17		18	26 8
18		19	27 9
19		20	28 10
20		21	29 11
21		22	30 12
22	יתרו	23	31 13
23	Февраль	24	1 14
24		25	2 15
25		26	3 16
26		27	4 17
27	יו"ק מוקדם	28	5 18
28		29	6 19
29	משפטים שקלים מכרכין החדש	30	7 20
30	א' דראש חדש	1	8 21

זכרונות ה' (ה') בו מתו הזקנים שהיו בימי יהושע.

כ"ב בו בטלה גורת קאיוס קאליגולוס להעמיד פסל

תמונתו בבית המקדש (ע"י מיתתו).

כ"ג בו נתקבצו כל ישראל ללחום עם שבט בנימין.

כ"ח בו בטלה ממשלת אנטיוכוס.

מוולדו יום ז' ג' שעות כ"ב דקיס.

לעברים	מחמ' רומים	רומים	מחמ' רומים
1	2	9	22
2	3	10	23
3	4	11	24
4	5	12	25
5	6	13	26
6	7	14	27
7	8	15	28
8	9	16	1
9	10	17	2
10	11	18	3
11	12	19	4
12	13	20	5
13	14	21	6
14	15	22	7
15	16	23	8
16	17	24	9
17	18	25	10
18	19	26	11
19	20	27	12
20	21	28	13
21	22	1	14
22	23	2	15
23	24	3	16
24	25	4	17
25	26	5	18
26	27	6	19
27	28	7	20
28	29	8	21
29	1	9	22

ב' דראש חדש

תרומה הפסקה

März

תענית אסתר

תצוה זכור

פורים בחו"ל

פורים בירושלם וששן

כי תשא פרה

1325 לשנת האולר Март
של הממשלה

ויקהל פקודי חדש, מנכנין החדש

ערב ראש חדש יוכ"ק

זכרונות ז' בו פטירת משה רבינו ע"ה.

י"ב בו "יום (מפלת) טריגוס".

י"ג בו הנצחון על שר הצבא בקנור בימי יהודה המכבי.

ט"ו בו החלו לבנות חומ' וירושלם הג' סביב העיר החדש.

כ"ח בו בשול גזירת ורדיפת המלך אדריונוס.

ניסן רפ"ע אול 1327 März 1909 תרס"ט

מולדו ליל כ' ד' שעות ו' דקיס.

לעברים	מחם	יומים	רומים
1	2	10	23
2	3	11	24
3	4	12	25
4	5	13	26
5	6	14	27
6	7	15	28
7	8	16	29
8	9	17	30
9	10	18	31
10	11	19	1
11	12	20	2
12	13	21	3
13	14	22	4
14	15	23	5
15	16	24	6
16	17	25	7
17	18	26	8
18	19	27	9
19	20	28	10
20	21	29	11
21	22	30	12
22	23	31	13
23	24	1	14
24	25	2	15
25	26	3	16
26	27	4	17
27	28	5	18
28	29	6	19
29	30	7	20
30	1	8	21

ראש חדש

ויקרא

Adar

צו שבת הגדול

ערב פסח תענית ככורים

א' דפסח

ב' דפסח

א' דחוק"מ. ת"ז י"זנו כתחלת הלילה

ב' דחול המועד

שבת דחול המועד סיר השירים

ד' דחול המועד

שביעי של פסח

אחרון של פסח כח"ל

אסרו חג כח"ל

אפריל

שמיני ומנצחין החדש

ערב ראש חדש

א' דראש חדש

זכרונות א' בו הוקם המשכן ומתו בני אהרן.

י' בו מתה מרים ונסתלקה הבאר.

י" בו עברו בני ישראל את הירדן ויהנו בגלגל.

י"ג בו (של"ה) נפטר הר"ר יוסף קארו מחבר הש"ע.

כ"ו בו מת יהושע בן נון.

אייר רביע תני 1327 April 1909 תרס"ט

מולדו יום ג' ד' שעות נ' דקים.

לעברים	מחמ' רוסים	רומים
ה'תר"ל	2	9
1	3	10
2	4	11
3	5	12
4	6	13
5	7	14
6	8	15
7	9	16
8	10	17
9	11	18
10	12	19
11	13	20
12	14	21
13	15	22
14	16	23
15	17	24
16	18	25
17	19	26
18	20	27
19	21	28
20	22	29
21	23	30
22	24	1
23	25	2
24	26	3
25	27	4
26	28	5
27	29	6
28	30	7
29	1	8

זכרונות ז' בו חנוכה חומת ירושלם ע"י נחמיה.

י' בו מת עלי הכהן ושני בניו ונשבה ארון ד'.

כ"ג בו גרשו החשמונאים את הסורים מאקרא וילכדוה.

כ"ז בו הוסר מס הכתר אשר שם דומטריוס השני על א"י.

כ"ח (כ"ט) בו פטירת שמואל הנביא ע"ה.

סיון ג'מאדי אב 1327 Mai 1909 תרס"ט

מוגדלו ליל ה' ה' שעות ל"ד דקים.

לעבריים	מחמ' רוסים יוםים	מחמ' רוסים יוםים
1	2	21 8
2	3	22 9
3	4	23 10
4	5	24 11
5	6	25 12
6	7	26 13
7	8	27 14
8	9	28 15
9	10	29 16
10	11	30 17
11	12	31 18
12	13	1 19
13	14	2 20
14	15	3 21
15	16	4 22
16	17	5 23
17	18	6 24
18	19	7 25
19	20	8 26
20	21	9 27
21	22	10 28
22	23	11 29
23	24	12 30
24	25	13 31
25	26	14 1
26	27	15 2
27	28	16 3
28	29	17 4
29	30	18 5
30	1	19 6

Juni

Июнь

זכרונות ט"ו (ט"ז) בו ספח יוחנן הורקנוס את עמק יזרעאל ליהודה.
 י"ז בו לכד שמעון החשמונאי מבצר בית צור ויגרש היונים.
 כ"ג בו בטלו הביכורים מלעדות לירושלם בימי ירבעם.
 כ"ה בנחרצו רשב"ב זר' ושמעאל זר' חנינא סגן הכהנים.
 כ"ז בו נשרף ר' חנינא בן תרדיון וספר תורה עמו.

תמוז ג'ימדי תנ"י 1327 Juni 1909 תרס"ט

מולדו יום ו' ו' שעות ח"י דקיס.

לעברים	מחמ' רוסים	רומים	
1	2	7	20 ב' דראש חדש
2	3	8	21
3	4	9	22
4	5	10	23
5	6	11	24
6	7	12	25
7	8	13	26 חקת
8	9	14	27
9	10	15	28
10	11	16	29
11	12	17	30
12	13	18	1 Juli
13	14	19	2
14	15	20	3 בלק
15	16	21	4
16	17	22	5
17	18	23	6 שבעה עשר בתמוז
18	19	24	7
19	20	25	8 ת"י י"ט בו בח' שעות
20	21	26	9
21	22	27	10 פינחס
22	23	28	11
23	24	29	12
24	25	30	13
25	26	1	14 1. Юли
26	27	2	15
27	28	3	16
28	29	4	17 ממוות ומסעי ממדקין החדש
29	1	5	18 ערב ראש חדש יו"ק

זכרונות ט"ז בו (תק"נ) פטירת הר"ר חיים ו' עטר (בעל אור החיים).
 י"ז בו הובקעה העיר בשניה.
 ב' בו (תרס"ד) פטירת בנימין בן זאב ד"ר תאודר הרצל.

ת"רס"ט Juli 1909

אב תרנ"ב 1327

מולדו ליל א' ו' שעות ג' דקס.

לעברים	מחמ' / רוסים / רוסים	מחמ' / רוסים / רוסים
1	ראש חודש	19 6 2
2		20 7 3
3		21 8 4
4		22 9 5
5		23 10 6
6	דברים חוון	24 11 7
7		25 12 8
8		26 13 9
9	תשעה באב חלף ותתמ"א לחרבן בהמ"ק	27 14 10
10		28 15 11
11		29 16 12
12		30 17 13
13	ואתחנן נחמו	31 18 14
14	August	1 19 15
15	חמשה עשר באב	2 20 16
16		3 21 17
17		4 22 18
18		5 23 19
19		6 24 20
20	עקב	7 25 21
21		8 26 22
22		9 27 23
23		10 28 24
24		11 29 25
25		12 30 26
26		13 31 27
27	August	14 1 28
28	ראה מנצחין חמ"ק	15 2 29
29	ערב ראש חודש יו"ק	16 3 30
30	א' דראש חודש	17 4 1

זכרונות א' בו מת אהרן הכהן.

מ' בו נחרכ בהמ"ק בראשונה ובשניה זנלכרה ביתר.

מ"ו בו יו"ט לאומי, קרבן עצים, ומחולות בימי הבית.

מ"ז כז טמירת השר משה מונטיפיורי.

י"ח בו כבה נר המערבי בימי אחו.

אלול תשע"ב 1327 August 1909 תרס"ט

מולדו יום ב' ו' שעות מ"ו דקיס.

לעבריים	מחמ' רוסים	רוסים	רוסים
1	2	5	18
2	3	6	19
3	4	7	20
4	5	8	21
5	6	9	22
6	7	10	23
7	8	11	24
8	9	12	25
9	10	13	26
10	11	14	27
11	12	15	28
12	13	16	29
13	14	17	30
14	15	18	31
15	16	19	1
16	17	20	2
17	18	21	3
18	19	22	4
19	20	23	5
20	21	24	6
21	22	25	7
22	23	26	8
23	24	27	9
24	25	28	10
25	26	29	11
26	27	30	12
27	28	31	13
28	29	1	14
29	1	2	15

ב' דראש חרש

שופטים

תצא

תבא

בצבים וילך

יום ח' דבליחות

Сентябрь

ערב ראש השנה של שנת עת"ר הכע"ל

זכרונות ו' (י"ו) בו חנוכה חומת ירושלם בימי החשמונאים.

ו' (י"ז) בו קדשו החומה השלישית סביב העיר החדשה.

ט' בו (חז"ף) נתיסד דשוב ירושלם האחרון ע"י הרמב"ן.

י"ז בו גורשו הרומאים מיהודה וירושלם.

ב"ב בו גורשו החלונים מירושלם.

מנהגי אחינו באה"ק בדת וחיי העם

לפי חדשי השנה.

תשרי

בילול א' דר"ה מודקדקים לאכל כל המינים המזכרים
בתלמוד (כריתות דף ו' ע"א) אשר שמותייהם ירמוזו ברכה והללחה.
בבהכ"נ לעדת הספרדים תוקעים ל' קולות קודם התפלה מפני
המעשרות והמניקות שלא יטרכו לחכות באכילה עד אחר קריאת
והוא מנהג קדוש.

ביום א' דר"ה יחלקו אלל בהכ"נ של הספרדים זיתים
כבישים או עוזרדין לברכת שהחינו בליל ב'. בערי ארה"ק אשר
אין בהם ימים ונהרות, אומרים תשליך אלל הבורות אשר לא תמו
מהם המים. ובשפת ניהגים החסידים ואנשי מעשה לעלות על גגות
בתיים או על ראש המגדל העתיק אשר ב'זה העיר, אשר מהם
רואים ים כנרת.

יום גדליה. הספרדים אין מפעירין דרשו במנהגה.

עיוכ"ש (וכן בע"ש) הספרדים אומרים מומור לתורה.

בכל ימי חוה"מ דסוכות קוראים בתורה רק סדר מוסף
היום הזה, וכן בתפלת מוסף יאמרו רק סדר היום.
(יען ספיקא דיומא איננו נוהג פה) ואת הסדר הזה צענו
קוראים לכל א' מהקראים.

בשבת חוה"מ (או ביום ראשון אם חל בשבת) קוראים בבית
בנסיות אשכנזים=פרושים—אחר ההלל—מגלת קהלת בטעמים
ובנגון ובמגלה כתובה על קלף בברכת על מקרא מגלה ושהחיל
ואחריה קדים שלם.

בחמה"מ (וכן בחמה"ש) לא יניחו תפילין.

כלל הו"ר נוהגים הספרדים לתקוע בשופר בנמר אמירת
כל ספר מהתהלים.

בש"ת הספרדים נוהגים לעשות סדר הקפות גם במנהג
ובמיו"ט. עד סוף חדש תשרי אין אימרים תהנין.

חשון.

הנהגים נו"כ בכל יום בשחרית, זי"ט שיש בו מוסף, גם
במוסף. ובהעניות, גם במנהג. אומרים ח"כ ופטוס הקשרת פכל
יום אחרי כלות התפלה. בימים שאין קה"ת אומרים ברבו וכו'
אחרי כלות תפלת שחרית ובימי החול גם אחרי הפע"ר. בתפלת
ערבית אין אומרים בילאו"ה, רק מיד אחר השכיבו אומרים ח"ק.
הספרדים מקדימים להתפלל תפלת ערבית כליל שבת וגומרים
תפלת לפני שקיעת החמה. כליל ש"ק אין אומרים ושמרו אחר
ברכת השכיבו, וכן ח"א פסוקי המועדים וימים הנוראים. אין
מקדשין על הכוס לא כלילי שבתות ולא כלילי המועדים בזהב"ג.
כמעט בכל בזהב"ג אשכנזים פרושים קוראים את ההפטר בנביאים
בתוכו על קלף.

אם עבר זמן הרביעה השניה (י"ז בו) ולא ירדו גשמים
יתחילו היחידים להתענות כד"ת ושמש עדת הספרדים ילכו מחזר
לאחר ויכריזו: „כל המתענה ברוך יהיה“, וגם יתר דיני
התעניות ותקיעת שופר נוהגים ע"פ הסדר הנזכר בתלמוד.

כסלו.

מדליקים נר חנכה בשמן זית, והמהדרים מדליק גם בפנסים
הקבועים על פתח הבית מבחוץ לפרסומי ניסא.
תלמידי ח"ת הספרדים ומלמדיהם בראש יסבבו על

פתחי הנדיבים והמה יתנו להם מכל מאכל אשר יאכל או מתת
כסף, ומהקבץ יכרו כרה ביום האחרון של חנוכה בחדרי הת"ת
בעד התלמידים ומלמדיהם והיא תקרא בשם "חנוכת המזבח", וקודם
הסעודה יאמרו כל הנערים בבהכ"נ ש"ה פעמים, כמנין "שבו",
את הפסוק "שבו שברו לנו מעט אכל" ואח"כ יאמרו שיר השירים
בגנון (טעם המנהג הוא ע"ס הסוד)

ש ב ת.

בכ"ד זו מדליקים בכל בתי הכנסות שבארה"ק מנורות של
שמן זית רבות ומוזכרים את נשמות המתים אשר מתו ברעש שהיה
בו ביום בשנת התקל"ו בעה"ק לפת ת"ו.

ש ב ט.

בחמשה עשר בו ילמדו הספרדים בישיבותיהם כמעט כל
הלילה. ויהדרו לאכל מכל מיני פירות הגמלאים בעיר, ולפני
אכלת כל פרי ואחריה ילמדו למודים מיוחדים. מלוקטים
מתג"ך משנה וזוהר, וגם יתפללו וישוררו תפלות ופזמונים
מיוחדים (הלמודים והתפלות נקבליים בקובץ מיוחד בשם "פרי עץ
הדר"). בבהכ"נ אשכנזים פרושים אומרים בשחרית הסיט של ארבע
פרשיות אחר חזרת הש"ן, ושל מוסף אין אומרים כלל.

א ד ר.

ז' בו, בהרבה ישיבות ובתי מדרשים ילמדו כל הלילה, וחמני
לפת ילכו בו ביום על קבר רשב"י אשר בכפר מירון ללמד ולהתפלל.
בעה"ק לפת, עבריא, יפו וחברון קוראים את המנלה בי"ד ובט"ו
ובאחרון בלא ברכה.
אין אומרים קרובץ בפורים.

בשלה פורים בשבת (בירושלם) נוהגים המהדרים לשלח מנות
לשכניהם בשבת (כי כן הגהיג הרלב"ה זלה"ה בישיבו על כסף הרבנות
פה). ולובשים בגדי שבת ביום הששי (י"ד) וביום הראשון (ט"ו).

ג' י'.

המהדרים יאכלו שלש מנות מהמים שמורים בערב פסח
אחר חלות, ורק אנשים יעסקו בכל מלאכות האפיה והם מלובשים
בגדי יו"ט ואומרים הלל.

בו ביום אחר חלות ילכו יושבי העיר הלל כותל המערבי
להתפלל תפלת מנחה ולאמר סדר הקרבת קרבן פסח.
ליל א' של פסח אומרים בכל ביה"כ אחרי ש"ע הלל
שלם בברכה תחלה וסיף.

אין אומרים מערבית ולא פיוט בפסח ובשאר המועדים.
בתפלת ותערב וכו' אומר החזן ושם נעבדך וכו' לפני ותחזינה
ומוסיים בא"י המחשל"ל (וכן בברכת שים שלום ושלום רב בר"ה
ועש"ת ויו"כ מסיימים המצרך את עמו וכו') לבלי לשנות
ממעבדת הברכה הנהוגה.

בשבת חוה"מ או ביום הראשון והז' שחלים בשבת קוראים
שיר השירים במגלה כתובה על קלף ומברכים על מקרא מגלה
ושהחינו, כנו' אלל סוכות.

הספרדים האוכלים קטניות בפסח, בכ"ז ארז לא יאכלו
יען פעם אחת בדקו את הארז כ"ש ולבסוף נמצאה בו חטה אחת. ושמן
שומשמן המון העם יאכלוהו והחכמים ידליקו בו אבל לא יאכלוהו.
בשביעי של פסח יתאספו הספרדים לבהכ"כ כשזי שעת
קודם אור היום וישירו כל השירות הנמצאות בכתבי הקודש
ובאחרונה שירת היס.

אִיר.

בטבריא נוהגים לספור ספירת העומר אחרי עזר שעה
ורביע מהלילה.

גם הספרדים המוקדמים להתפלל ערב שבת עם שקיעת
החמה, בימי הספירה לא יתפללו עד לאח הכוכבים למען יוכלו מיד
אחרי ש"ע לספור ספירת העומר. ובין קבלת שבת לערבית
יאמרו פזמונים שונים וביחוד הפזמון הנודע „בר יוחאי“.

בליל י"ד (פסח שני) תעשה הדלקה והלולא בטבריא על
קבר רמבעה"ג ובו ביום א"א תהגון (ולא סליחות של כה"ב ואין
מתענין) בכל ערי ארה"ק.

ביום ל"ג בעומר יחוגו יושבי לפת את חג הלולא דרשב"י
על קברו אשר בכפר מירון, ואנשים לאלפים מקאות אסיה ואפריקא
יעלו לחוג את החג הזה.

יושבי ירושלים ילכו בו ביום להשתטח ולהתפלל על קבר
שמעון הצדיק ומהם יתרועעו ויתעלסו תחת העצים העומדים
בהחלקה הזאת.

כ"ח בו ילכו הרבה מיושבי ירושלים להשתטח על קבר
שמואל הנביא אשר בהכפר נבי-שמואל וילינו שם הלילה,
ולמחרתו יתפללו שנית, מפני שיש ספק ביום פטירתו אם הוא
ביום כ"ח או כ"ט בו.

סִיוֵן.

בשבעות קוראים בבהכ"נ אשכנזים-פרושים מגלת רות
בברכה על מקרא מגלה ושהינו כנו'.

בפסח קוראים בבהכ"נ האר"י אשר לעדת הספרדים בספר
תורה המיוחסת לקר"י אבהב (ואשר רק שלש פעמים קשה

קראו זה), וכל הנמצאים בבהכ"נ יעלו לתורה.

הספרדים יושבי ירושלים ילכו להתפלל על קברי מלכ,
בית דוד ציון, ולמחרתו (יום ז' סיון) ילכו להשתטח על קבר
שמעון הצדיק ועל שאר קברי הצדיקים אשר בסביבותיו, ואחינו
האשכנזים ילכו ביום הזה להשתטח על קברי מלכי בית דוד.
כל שבעת ימי התשלומים שאחר החג אין אומרים
תחנון ווידוים.

ת מ ר ז .

משבעה עשר בתמוז עד תשעה באב יאמרו בכל בתי
בנסיות ובתי מדרשות אשר באה"ק סדר תקון חלות בצבור בזהריס
והרבה מאחינו יושבי ירושלים ילכו לאמר התפלות והקנות האלה לפני
כותל המערבי.

א ב .

בליל תשעה באב קוראים בבהכ"נ אשכנזים פרושים מגילת
איכה במגילה, ומזכירים על מקרא מגלה.
בבהכ"נ הספרדים אחרי קריאת מגילת איכה יכבו כל
הנרות והחזן יעורר את העם למספד בהזכירו את ערך מאורע
היום ומניין השנה לחורבן הבית ומלכ אחינו בשנה הזאת.
בהות הלילה ילכו הרבה מאחינו האשכנזים לפני כותל
המערבי ושם יאמרו "תקין חלות" ו"תקון שלש משמרות"
ביום תשעה באב בבוקר יפרשו בבהכ"נ הספרדים פרוכת
שחורה על הבימה וגם הס"ת אשר בו יקראו היום עטוף במעיל
שחור ובאמצע בהכ"נ תעמוד קערת חרס מלאה אשר וכל אחד
מנכדי והכמי העדה יקחו מעט אשר וישימו על מנחם.
הפסרת "אסף אביש" מתורגמה בשפת אישאליול בתוספת

ספורים ורעיונות מעירי בני, מנמרא ומדרש, וההון והקהל יאמרו
אזתה בניגון פסוק בפסוק.

מוציא שבת נחמו יחנו יושבי חיפה שמחה והלולא בהבית
אשר מעל המוערה (בראש הר הכרמל) אשר לפי המסורה נטמן
בה אליהו בברחו מפני אחזב.

כ' בו יעשו בכל בהכ"נ הספרדים התרת מדרים, קללות
וקבלת מויסה.

אלול

בכל ימי החדש הזה ילכו יושבי ירושלים להתפלל על כל
קברי הנדיקים וביחוד על קבר רחל אמונו, ולכן פתוח הבית הבנוי
על קברה כל ימי החדש הזה, ויושבי שאר ערי ארה"ק הולכים
להתפלל על קברי הקדושים אשר סביבותיהם,

ענינים נפרדים

כמעט כל איש מאחינו הספרדים — וביחוד אלה אשר בארץ
טורקיא מגורתם — ישתדלו לכא פעם אחת בימי חייהם לראות
את הארץ הטובה הזאת ולנשק את עפרה ולרנות את אביה. על
הרן יבואו לעה"ק ירושלים קודם הג הפסח ויתעכבו בה עד אחר
ההג, אשר אז ילכו לעה"ק חדרון, טבריא תובכ"א ויתאזרו שם עד
אחר פסח שני וימשיכו ללכת לחיג את הג הלולא דרשב"א,
ארכים יתעכבו שם עד אחר עזרת למען יוכלו להשתטח על כל
קה"א אשר בסביבותיה וממנה ישובו לבתייהם.

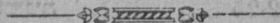
לוח קורות ארץ"ק.

2023	יציאת אברהם לארץ כנען
2448	יציאת מצרים וסתן תורה
2489	כניסת ישראל לארץ
2882	מלוכת שאול
2884	מלוכת דוד בחברון
2924	ישיבת שלמה על כסאו
2935	השלמת בנין הבית
2964	קריעת מלכות ישראל לשתיים
3187	גלות בני נד ובני ראובן
3205	גלות שומרון
3213	מפלת סנחריב
3327	גלות יהויכין
3338	חורבן הבית הראשון וקץ מלכות יהודה
3390	עולי גולה הראשונים עם זרובבל ויהושע
3413	עולי גולה השניים עם עזרא
3427	חזוק חומת העיר ע"י נחמיה
3592	ביות ביהמ"ק ע"י אנטיוכוס עפיפאנוס
3594	ביאת ארץ ישראל תחת יד אנטיוכוס
3594	התעוררות רוח גבורה בלב החשמונאי מתתיהו בן יוחנן
3596	נס חנוכה
3601	מות יהודה המכבי
3609	יונתן נתמנה לכהן גדול
3618	מות יהונתן וכהונה שמעון אחיו
3626	כהונה יוחנן הורקנוס בכהונה גדולה
3682	מלוכת שלומית אלכסנדרה
3698	ביאת פומפיוס לירושלם והתפשטות מלכות רומא על ישראל
	עזיבת רבים מיושבי יהודה והתישבם במדינת חינוא, איי
3702	יוון ואסיה הקטנה
3706	ביות קראסיוס שר צבא רומא את ביהמ"ק
3713	השבת המלוכה ליהודה ע"י ווליוס קיסר
3723	לכידת ירושלם ע"י הורדוס וישיבתו על כסא המלוכה

3749	בנין הכית ע"י הורדוס
3757	מות הורדוס
3767	כיות ארץ יהודה תחת פקודת נציב רומא
3775	הפרעות בישראל לרגלי עריצות נציב רומא
3790	נשיאת רכן נמליאל הזקן
3797	עלית אנריפוס הראשון למלוכה
3799	גזרת העמדת צלם בהיכל ה' ע"י קאליגולא קיסר רומא
3801	הסרת הצלם בהשתדלות אנריפוס
3805	מניית הורדוס אחי אנריפוס לנשיא ביהודה
3827	לכידת ארץ הגליל ע"י אספסינוס
3830	תורבן הכית השני ע"י טיטוס
3858	טריאנוס להץ את ישראל עד כי מרדו בו
3882	מלחמת בר בוכבא את הרומאים
3890	לכידת ירושלם ע"י בר בוכבא ;
3895	תורבן ביתר
3895	קץ ממשלת בר בוכבא והשבתת שם ירושלם ע"י אדריאן
3898	נתינת חקים טובים לישראל מאת המלך אנטונינוס פיוס
3920	העחקת הנשיאות מאושא. טבריא
3979	סדור המשינה ע"י ר' יהודה הנשיא
4000	מות ר' יהודה הנשיא והתמנות ר' נמליאל בנו
4070	קביעות סדר עבור השנים
4189	קץ הנשיאות בפקודת המלך טהעאדאוויוס
4376	לכידת ארה"ק וכזריא ע"י כוזרוס השני מלך פרס
4396	לכידת ירושלם דמשק ואטוכיא מאת הערבים
4859	לכידת ירושלם על ידי נוסעי הצלב הראשונים
4947	נצחון סלת—ער—דין (אצל חטון) וכבישת ארה"ק
4971	עלית 300 מרכבי צרפת וכריטניא להאחו באה"ק להגדילה
5020	לכידת סוריא וא"י ע"י המונגולים שעל ידם נשבת הישיב
5027	התיסדות ירושלם מחדש ע"י הרמב"ן
5250	התיסדות ישוב צפת מחדש
5252	חזוק ישוב עיה"ק ירושלם ע"י מגורשי ספרד

- 5266 בנין חומת ירושלם הנזכרת ע"י השולטאן סאם
 5300 שולטאן סלומאן בנה חומת יריה"ק מבריא
 5320 התישבות היהודים מחדש בטבריא ויסוד ישיבה ללמוד תורה
 5346 הבהיכ"נ הא' אשר בירושלם נסגר ע"י ראש כנסת המוסלמים
 5388 רדיפה נוראה ליהודי ירושלם ע"י איבן פרוך מושל העיר
 5420 הרוסת טבריא
 5450 חזוק ישוב האשכנזים בירושלם ע"י עלית ר"י החסיד
 5481 שרפת ביהכ"נ האשכנזים ופליטת בני העדה הזאת מהעיר
 5502 בנין טבריא וישיבה מחדש ע"י הר"ח אבואלעפיא
 5518 רעש גדול החריב עיה"ק צפת כולה
 5572 מגפה גדולה בכל ארץ הגליל
 5572 התחדשות ישוב האשכנזים בירושלם ע"י תלמידיו הגר"א
 5592 לכירת סוריא וארץ ישראל ע"י מחמד עלי פחת מצרים
 5594 כיוה ושוד ביהודים וישובי צפת טבריא יתברון
 5596 חורבת ריה"ח הושבה, אשכנזים בפקודת פחת מצרים
 5597 רעש גדול החריב כמעט את עיר צפת כולה (כ"ד טבת)
 5599 התישבות הקונזול הראשון, ממשלת בריטאניה בע"ק ירושלם
 5600 ארץ ישראל וסוריא שבו תחת ממשלת השולטאן יר"ח
 5601 הקמת הרפוס הראשון בירושלם ע"י ר"י בק
 5614 בנין בית החולים של שרי בית ראטהשילד
 5615 התיסדות ביה"ס הראשון להאציל לבית לעמל
 הבתים הראשונים שנבנו מחוץ לעיר ע"י השר מונטיפיורי
 5620 מעובון יהודה מורא
 5624 בית הכנסת הגדול של האשכנזים, בית יעקב" בחורבת רי"ח
 5624 התיסדות בית הספר לבנות, עוועלין די ראטהשילד
 5630 ביה"ס לעבודת האדמה, מקוה ישראל, דחברת כי"ח
 5632 בנין בית הכנסת, תפארת ישראל, לעדת החסידים
 5631 השכונה הראשונה נחלת שבעה שנבנתה מחוץ לעיר
 5635 השכונה הראשונה (מאה שערים) שנבנתה מחוץ לעיר
 5639 קנית אדמת, פתח תקוה, לראשונה ע"י בני ירושלם
 5639 התיסדות בית היתומים לנדיבי אשכנז בירושלם

- 5642 התיסדות ביה"ס, "התורה והמלאכה" לחברת ביה"ס בירושלם
 5642 התיסדות המושבה, "ראשון לציון"
 5642 התיסדות המושבה, "זכרון יעקב" (מלפנים סמירן)
 5642 התיסדות המושבה, "ראש פנה"
 5643 התיסדות המושבה, "יסוד הסעלה" ו"מוזכרת בתיא" היא עקרון
 5643 ביות המושבות תחת חסות הנדב
 5643 התיסדות המושבה, "גדרה" ע"י התלוצים בני ביל"ו
 5644 ישוב היהודים מחדש בעזה
 5648 התיסדות המושבה, "משמר הירדן"
 5649 ישוב היהודים מחדש כרמלה
 5649 התיסדות ביה"ס בצפת ע"י הנדב, כעת תחת ביה"ת
 5650 קיום חברת, "הדוכני ציון ברוסיה" מאת הממשלה יר"ה
 5650 עלות השירה הראשונה מבני רוס"פ לארה"ק
 5651 התיסדות המושבה, "רחובות"
 5652 התיסדות המושבה, "חדרה"
 5652 מסילת הברזל מופו לירושלם
 5652 חברת יק"א (יסוד מושבות ליהודים)
 5655 התיסדות המושבה, "באר טוביה" היא קסמיניא מאת חו"צ
 5655 התיסדות המושבה, "מתולה"
 5656 יסוד חברת, "כרמל" (מונופול לממכר וין המושבות) ברוסיה
 5657 הכנסיה הראשונה בבאזיליא
 5659 התיסדות המושבה, "ארתוף" מאתינו ככולנאריא
 5659 יסוד הבאנק הלאומי העברי בלאנדאן
 5660 ביות מושבות הנדב תחת יק"א (מסד הבארון הירש)
 5662 פתחת ביה"ת "שערי צדק" הנוסד מנדיכי אשכנז
 5663 רבאנק הלאומי (ה' אנגלא פלישתניה) בופו וירושלם
 5664 פטירת מיסד הציונית בנימין בן זאב דר' הרצל (בי תמוז)

המדה והמשקל (ללח וליבש)

קמחא (חטה) - 50 מיליגראם.

קיראט-4 קמחא-200 *

בִּרְקָם (דראכמא) - 3 גראם

מתקאל-דרהם וחצי-4,8 גראם

אוקיה (אונסא) - 75 דרהם - $1\frac{1}{2}$ פונט - 242 גראם.

רומל - 12 אוקיה - 6 פונט - 2.904 קילוגראם.

קנמר - 100 רומל-15 פוד-290,4 קילוגראם

שעורה - 2.71 מילימעטר

אצבע - 2.82 סנטימעטר

קבציה (מפח בן ארבע אצבעות) 11,29 סנטימעטר.

דרע (זרוע) אמה בת ששה מפחים 68 "

(ובמדת הבנין והקרקע יחשבו אז האמה 75 סנטימעטר.

באע - ארבע אמות - 2,72 מטר.

מיל - אלף באע - 2,72 קילומטר.

פרסח (פרסה) - שלשה מיל - 8,16 קילומי

בריד - ארבע פרסח - 32,64 *

דונס - 1600 אמות מרבעות.

פֶּדְאן (חרישת צמד בקר ביום) - 734 מטר מרבעים.

תמניה ⁽¹⁾ שמינית 2.25 ליטרא.

(1) בהמדה הזאת ימדו על הרוב בני הכפרים את תכואותיהם

במכרם בכמות מעטה, והיא תקרא גם בשם „סאח“.

- רבעיה (רביעית) - שתי שמיניות - 50 4 ליטר
 * 18 קדר (1) (מדה) - ארבע רביעיות
 * 36 כלי (2) - שתי מדות
 * 108 שאנכול - 3 כלי
 * 432 עירארא-12 כלי
 * 19.46 למדת שמן הזית - 81 איקיה -
 * 15.62 למדת שמן שומשמין - 65 איקיה- } ניארה

ערכי המטבעות

בארץ ישראל וכן בכל ארץ תוגרמה תעברנה
 מלבד מטבעות המדינה, גם מטבעות זהב וכסף של
 שאר הארצות. וביחוד מטבעות צרפת⁽¹⁾, אנגליה ורוסיה.

מטבעות המדינה הם:

- פֶּרֶה (4) (פרוטה) - $\frac{1}{4}$ קאפ - $\frac{1}{2}$ סנטים.
 מטריק, 20 פרה כסף. גרוש (פיאסטר) כסף-40 פרה
 2 גרוש כסף⁽⁵⁾.

(1) המדה הזאת נהוגה בשוק התכואה אשר בהערים.
 ובירושלם העלה כית מועצות העיר לפני שנות מספר את מדה
 לארבעה ועשרים ליטר (8 רוטל) וכן מדה עד היום הזה.
 (2) בהמדה הזאת ימדו על הרוכ בני הכפרים אשר בסביבות
 עירנו את תכואותיהם כמכרם אותם להסוחרים.
 (3) המחלפים את בספם לא יקחו רק פרנקים צרפתים ותדשים.
 (4) בעת חדל להיות להם ה ל כ ים והיא יקרת המציאות.
 (5) שלש המטבעות האחרונות יקרי המציאות הם.

בשליק (כסף סיגים). וממנו נמצא גם חצאים.

מג'ירי (1) וממנו נמצא גם חצאים ורביעים.

לירא זהב. וגם ממנו נמצא חצאים ורביעים.

2 לירא	} שרשה אלה יקרי המציאות בשוק. ורק	
2 1/2 לירא		אצל השולחנים ימצאו, והמבקש איתם
5 לירא		יאלץ להעלות מעט על מחירים.

והנה מפאת סבית שונות עלה בשוק המסחר
 ערך המטבעות האלה על הערך הטבעי עליהם. וגם
 הערך הזה איננו שווה בכל ערי הארץ. ושלשה ערכים
 ראשיים להמטבעות בארצנו:

(א) הערך הטבעי מאת הממשלה והוא נקרא
 „סאח“ לאמר „שם“ (ובערך הזה יקבלו בבית פקידות
 הממשלה (2) והפוסט והמרגרף ובמסילת הברזל.

(ב) ערך הנהוג בבירות, ירושלם וערי הגליל.
 (ג) ערך הנהוג, כיפו וסביבותיה. ושני ערכים האלה
 נקראים „שורוק“ לאמר לא-שלם. לכן הננו נותנים פה
 לוח מיוחד לשלשה הערכים הראשים של מטבעות
 מדינתנו. וממכעות ושטרות של שאר הארצות. את הערך

(1) על שם השולטאן „עכד אלמג'יר“.

(2) הערך הזה איננו קבוע. ויש בתי פקידות מכס ומס

(בכללם גם בית פקידות הפאסט הטורקית וחכירת הטאבאק רג'יא)
 אשר יקבלו את המג'ירי רק בסך 19 גרוש ואת הלירא הטורקית בסך
 102,20, וכן יש בתי פקודה אשר יקבלו את המג'ירי בסך 20 גרוש
 את הלירא בסך 108 גרוש הכל לפי ערך עלית וירידת הזהב.

הא' סממנו באות א' ואת הב' באות ב' ואת הג' באות ג'.

ג	ב	א	
14	12	10	ממליק
3 20	3	2 20	בשליק
26	23	20	מנידי (1)
142	124 20	100	לירא (2) מורקית
6 8	5 18		פראנק צרפתי
5 30	5 8		" יון ושווייץ
5	4 20		" בולגאריא ורומניא
124	109	89	נאפודיון זהב (20 פראנק)
3 5	2 30		20 קיפ' כסף
16 10	14		רובל כסף
	71 20		5 רוב"ב זהב
149	132		20 מארק זהב
7 20	6 20		שיללינג כסף
9 30	8 30		רופיא (הודו הבריטית)
156	136 20	112	לירה שמרלינג
158 20	139	113 30	5 דולר זהב אמריקא
29 20	26		1 דולר כסף "
16 10	14 5		רובל ניר
37 5	33 5		5 מארק ניר
31	27 30		דולר (אמריקא) ניר

(1) ערך הטבע, אבל במרבית בתי הפקידות יחשבוהו 19 גרוש.
 (2) ערך הטבע ובבתי פקו' יחשבוהו 102,20 ויש שיחשבו 108.

— לא —

ימי השוק בארץ ישראל.

גזה (עזה) בכל יום הששי.

ג'נין (עין גנים) בין שכם ומבריה. בכל יום השלישי.

חברון בכל יום הששי.

חיפה בכל יום הששי.

ירושלם בכל יום הששי. שוק לבהמית (כמקום

ברכת-שולמן).

יפו בכל יום הששי.

לוד בכל יום השני. שוק לבהמית אשר בו יובאו

מלכד פרים ופרות, רבשים ועזים, גם גמלים וחמורים,

סיסים ופרים רבים מאד (ובהם גם מבירות).

מגדל (מגדל) בכל יום הששי, בו יבאו מלכד בהמית

גם בנדים וכרים, והוא אחד מהשוקים הגדולים בארץ.

עכו בכל יום הששי.

שוק נאבאטי (בין גדירה ובין צידון) בכל יום רביעי.

שוק לבהמית, תבואות וכל מיני מאכל וסחורות.

בנת ישובעל (בין צפת וצור) שוק ביום חמישי.

מכהמות, עופות, תבואות וכל מיני מאכל וסחורות.

צפת בכל יום הששי, שוק לתבואות.

(יום השוק הזה נזכר עיד במכתב הנוסע האלמוני משנת

רפ"ב הנדפס בסוף ספר שבחי ירושלם).

רמלה בכל יום הרביעי רק לבהמית.

שכם (נברוס) בכל יום הששי.

שוק אל חאן (1) סמוך לבאניאס, בכל יום השני.

גם השוק הזה הוא אחד מהשוקים הגדולים אשר

בארץ ומלבד כל מיני בהמות יובאו בו גם בנדים ושאר חפצים.

(1) שוק אלחאן שה' אצל מבריה נתכמל.

סדרי הפאסט והתלגראף.

שש פקידות פאסט בעירנו: המורקית, האוסטרית, הגרמנית, הצרפתית, הרוסית והאיטלקית, ובכלן נוהג כל חקי הפאסט וסדריו.

מחיר כל מכתב במשקל 20 גראם 1 גרוש
סאת, ובעד הכתבתו (ריקומנדטיון) ג"כ 1 גרוש סאת.
ומחיר הכרטיס 20 פרוטות, בעד דברים נדפסים
ודוגמאות כל 50 גראם 10 פרוטות סאת.

מחיר מכתב לערי החוף שבתוגרמא ע"י פאסט
מורקי 20 פרוטות סאת, וחמשה פרוטות בעד דברים
הנדפסים כל 30 גראם.

להערים שבפנים הארץ (מלבד ערי החוף) יכולים
לשלח רק ע"י הפאסט המורקי ומחיר המשלח של מכתב
גרוש אחד סאת, והפאסט הולך פעמים בשבוע, כיום
הראשון וכיום הרביעי (בבקר במסדה"ב).

מכל ארצות אירופה, אמריקה ומצרים וערי
החוף בתוגרמא יכולים לשלח ע"י הפאסטים שמרי
המחאה עד סך 1000 פראנק, והוא ישולם בהפאסט
שע"י הגיע, וכן יקבלו הפאסטים האלו כסף עד הסך
הנז' להגיע להמקומות הנזכרים, וכל הפאסטים מביאים
ושולחים גם פאסט-פאקעטים.

הפאסט המורקי היא: מחוץ לעיר אצל שער יפו.
ושם גם בית פקידת התלגראף. להפאסט המורקי מחלקה
מיוחדת בעד היהודים בשם „סניף רבע היהודים”.
הפאסט האוסטרי: בפנים העיר סמוך לשער יפו
מול מגדל דוד.

הפאסט הגרמני: מחוץ לעיר מול הפאסט המורקי.
הפאסט הצרפתי: מחוץ לעיר באותו הצד להלאה.
הפאסט הרוסי: על דרך יפו מול גן העיר.
הפאסט האיטלקי: (נוסדה בקיץ תרס"ח) מחוץ
לעיר אצל הוטל קאמיניץ.

התלגראף¹

תלגרמים יקובלו כל היום עד חצות הלילה.
מחיר התלגרמים הוא בערך זה:
לערי הפשטיק חמשה גרוש בעד עשרים מלה.
ועשרה פרוטות בעד כל מלה נוספה. לערי הוואריות
שבע וחצי גרוש בעד 15 מלים ועשרים פרוט' בעד
כל מלה נוספה. ולערי תיגרמה בוואריות אחרות 10
גרוש בעד 10 מלים ואחד גרוש בעד כל מלה נוספה.
מחוץ למדינה יתחלף המחיר לפי סדר הארצות בערך זה:

¹ השולחים תלגרמים לארצנו יזהרו לכתב גם את שם
הפרטי של המקבל (מלבד שם המשפחה) כי בשם משפחה
לבד לא ימסר התלגרם וישיב חזרה להמשלה.

מחיר הדפשין לכל ארצות התבל :

בעד כל תבה בעלת 15 אותיות או 5 מספרים.

מדינות אירופה שאר חלקי התבל

פרנק		פרנק	
4. 69	אוסטריאליא	0. 46	אוסטריא ואונגריא
2. 35	אמריקה	0. 48	איטליא
3. 00	בוכרה	0. 67	אלג'יריא
1. 20	בושהיר	0. 55	אשכנז
8. 32 $\frac{1}{2}$	ברזיליא	0. 38	בולגאריא
8. 23	הודו הבריטית	0. 60	בלגיא
6. 75	זנזיבר	0. 38	בוסניא והרצגווינא
6. 09	זעלאנד החדשה	0. 71	בריטניא
2. 50	האנז	0. 69	גיבראלטאר
5. 64	חינא הונקונג שאנגהאי	0. 60	דנמארק
6. 95	טרנסבל וכל דרום אפריקה	0. 60	הולנד
4. 92	יאווא	0. 88	מריפולי המערבית
8. 20	יפן	0. 38	יון
4. 24	מזאקא	0. 42	איי ארץ יון
5. 89	מקא (הודו הפורטוגז)	0. 60	לוקסימבורג
1.	מצרים מחלקה א'	0. 69	מלטא
0. 25	מצרים מחלקה ב'	0. 83	מארוקא
3. 47	סיאם	0. 38	מונטניגרא
4. 24	סינגאפור	0. 72	נורוויגיא
4. 50	ערן	0. 38	סרביא
10. 17	פיליפין	0. 69	פורטיגאל

1. 20	פרס	0. 50	צרפת
3. 35	צייראן	0. 43	רומניא
1. 90	ציפערין	0. 72	רוסיא האירופית
6. 95	קאפראש תקוה טובה	1. 45	רוסיא האזית
	קירעא (חצי אי בין הים	0. 69	שוויידיא
8. 80	הצחוב וים חינה)	0. 51	שווייץ
3. 97	קישנשין	0. 65	שפאניא
3. 50	הימן	0. 67	תוניס

ארץ ישראל עריה ומושבותיה).

ארץ ישראל אשר בעבר הירדן מערבה נחלקת
במצבה המדיני לארבעה ערי פלך (פאשארק) והן: ירושלם,
עכו, שכם ובאר שבע. עכו ושכם עומדות תחת פקודות
עיר החבר (וארית) דמשק, אולם ירושלם עומדת תחת
פקודת הממשלה הראשית אשר בעיר הבירה, ובבאר
שבע יושב רק עוזר הפחה ועומדת תחת פקודת ירושלם.
ובעבר הירדן מזרחה יש רק עיר פלך אחת היא העיר
קיראק (קיר מואב).

(¹) בתי החמר והמפעלים השונים של עה"ק ירושלם
ביתן אי"ה במאמר מיוחד.

ירושלם והערים הסרות למשמעתה.

ירושלם (אך קודש) מושב פחה וצירי ממשלות,
לה 4 נחיות (י) שבהם יש 126 כפרים מספר יושביה
73,600 נפש והם נחלקים בסדר זה : יהודים אשכנזים
זספרדים (ביחד עם המערבים, התימנים, הפרסים וכו')
47,400 . מושלמים 9,800, נוצרים 16,400 נפש.
נצרה מושב קימקאם מספר יושביה 5,080. נוצרים
ומושלמים, ואף שהיא בגליל סמוך לטבריא עומדת
במצבה המדיני תחת פחת ירושלם.

חברון (ובערבית אל-חאליל).

מושב קימיקם, מדרגה ג' נחיותה 2. שבהם 52
כפרים. מספר יושביה 19,700. בהם יהודים 1,200
מושלמים 18,300. נוצרים 200.
באר שבע, ובערבית ביר ספא, מושב עיזר
הפחה, לה שיכים שבטי הבדווים שבסביבותיה שעליהם
יש שני קימקמים. נתישבה ונתעלתה להמעדה הזאת
בקיץ תרס"ח, למען תוכל הממשלה לשים את משטרה
על כל שבטי הבדווים שבסביבותיה.

⁽¹⁾ הכפרים שבסביבות כל עיר נכללים אצל הממשלה
בקבוצים שונים הנקרא "נחיה" והוראתה סביבה.

שני יהודים יושבים בה שעוסקים בהחזקת בית
מחנה ליהודים בעלי הון ובעלי אומנות ישפה מקום להתישב.
עזה ובערבית אל גאזא. מושב קימקם, מדרגה ב'.
לה 3 נחיות שבהם 75 כפרים, מספר יושביה 30,000
יהודים 100, נוצרים 700. והנותרים כרם מושלמים.
בה יושב מימ קונזול אנגלי.

ליהודים בעלי הון ובעלי אומנות יש בה מקום
להתישב כי האדמה אשר בסביבותיה פוריה מאד וביחוד
בגדוד השעורה. והמסחר הולך וגדול בה משנה לשנה.

יפו.

מושב קימקם מדרגה א', וסגני צירי הממשלות.
לה 2 נחיות שבהן 126 כפרים. מספר יושביה 47,000
נפש. ונחלקים בסדר הזה: יהודים (מפרדים ואשכנזים יחד)
7,600. מושלמים 29,400 נוצרים 10,000 נפש.
יפו היא עיר החוף הראשית של ארץ ישראל
ולכן יש גם בה בתי פקידות פוסט אירופיות שבכלם
נוהגים דיני הפוסט הנזכרים לעיר.

המושבות שביהודה.

לדרום יפו

ראשון לציון (עיון קרא - עין הקורא) בשעה

נחצי מיפו דרומה. נפשותיה 570. אדמתה 7200 דונם.
יעיד נקנה מחדש 4.000 דונם שעדין לא נפרד מאדמת
הכפר „בית דגן“.

בהמושבה יש ביי"ם לנערים ונערות, גן ילדים,
ח"ת מחברת שומרי תורה בעל 4 חדרים.
חברות: (א) חברה ש"ס, (ב) חברה נמילות חסד
הקרן באלפים פראנק, (ג) חברה ליגת הצדק, בית ספרים
בבית העם.

בה יש היקב הגדול בעד כל כרמי המושבות
שביהודה והתהנהגה שייכת לאגדת הכורמים המשותפת,
שבה מתאחדת גם המושבה זכרון יעקב.

זאדי-חנין ביחד עם נס ציונה, כשש רבע שעה
מרש"צ, לדרום. נפשותיה 200, שטח אדמתה כ 3,000
דונם. מלבד הכרמים יש בה גם מספר פרדסים שעשתה
חברת יק"א בעד הפועלים העובדים בהמושבות הסמוכות.
אחרים מיושביה עוסקים בגדול דבורים בכמות מרובה.
בה ביי"ם לבנים ולבנות, וגן ילדים.

רחיבות (דוראן) כחצי שעה מזאדי חנין דרומית
מזרחית. נפשותיה 380, שטח אדמתה 10.652 דונם,
רובה נטועה כרמים (יש בה גם יקבים קטנים) ומעוטה
זיתים ושקדים ומספר קטן פרדסים. בה ביי"ם לבנים
ולבנות, גן ילדים וח"ת מאת חברת שומרי תורה. סמוך

זה נקנה עוד 2700 דונם שעוד לא נפרד מאדמת רמלה.
מוכרת בתיה היא עקרון. כשגשת רבע שעה
מרחיבות דרומית מזרחית. נפשותיה 310. שטח אדמתה
9,000 דונם. אכריה עוסקים במזרע תבואה ורואים
ברכה בעבודתם. בה בית ספר לבנים ולבנות וגן ירדים.
ת"ת מח' "שומרי תורה", חברת משניות, חברת גמ"ה
קרן קים שדה 4000 פ"ר. חברת מלוח בחברת א"פ
סכום ההלוואות 6000 פ"ר.

גדרה. כשגשת רבעי שעה מעקרון דרומית
מערבית מספר נפשותיה 115, שטח אדמתה (ביחר עם
הנקנה מחדש) 5,400 דונם, בה תשריף וכל מכשיריו
לעשיית הקוניאק. מחנה גדולה בכח הקיטור, המעלה
ג"כ את המים מן הבאר. ב"ס לנערים ולנערות. וחברת
מלוח "ביליז" בא"פ. סכום ההלוואה 5,000 פ"ר. המושבה
הזאת נוסדה מהחלוצים הראשונים בני ביליז וכל אשר עבר
עליהם והשתלשלותם הלא הם כתובים בהמאמר "המושבה
גדרה" בקוח ארץ ישראל שנה ששית צד 73-126.

קאסמינה (באר טוביה) כשתי שעות מגדרה
דרומה. נפשותיה 135, שטח אדמתה 5623 דונם, יושביה
עוסקים במזרע תבואות. והיא המושבה היחידה שנוסדה
מחברת ח"צ ברוסיה. בה תלמוד תורה וחברת מלוח
בהבנק אנגלו פלשתנה. סכום ההלוואה 7,000 פ"ר.

ארמוף. כעשרה רגעים מתחת דיר עבאן במס' ב
 יפו-ירושלם. מספר נפשותיה 101 שטח אדמתה 4,850
 דונם. נוסדה מיהודי בולגריא ויושביה כלם ספרדים.
 באר יעקב. (אצל רחובות) נוסדה בשנת
 תרס"ח מיהודי דאניסמאן. מספר נפשותיה 30.
 מוצא - קולוניא. שלשת רבעי שעה
 מירושלם במסלת עגלות ליפו. מספר יושביה 85 נפש.
 שטח אדמתה 537 דונם, והם נמועים כרמים ומעט מהם
 גני ירק. בה ביהכ"נ. בית טחנה. יין כרמיה ימכר בירושלם.

לצפון יפו.

פתח תקוה. (בערבית אַמְלֵקָם) כשתי שעות
 מיפו צפונה. מספר נפשותיה 1050. שטח אדמת המושבה
 העקרי 15,650 דונם א).

המושבה הזאת היא הגדולה בהמושבות שניהודה
 ואדמתה טובה ופוריה למזרע תבואה וגם לכרמים
 ופרדסים. ומלבד שאכריה עוסקים הרבה בפרדסים
 בוננו בה גם אחינו שביפו וירושלם פרדסים רבים.
 בה בתי ספר לבנים ולבנות ות"ת הנתמך ע"י שומרי

1) בשנים האחרונות נקנו עוד שטחים גדולים במבוכותיה,
 כשמנה מאות דונם נקנו מאת ועד מסר מאלווענדי אכ"ד
 בדירקהיים והגליל.

תורה, בתה"ס מתנהגים ע"י ועד נבחר, בית תבשיר
לפועלי המושבה, בתי מלון, בה גם נחלה מיוחדת גדולה
השיבת להגביר ה' לאכמאן בברלין, ובה גם יקב.
כפר-סבא, (היא אנטיפטרס) רחוק כשלש
שעות מפ"ת.

ע כ ז

מושב פחה מספר נפשותיה 20,000. יהודים 200.
ולד סרות הערים:

חיפה

מושב קימקס מדרגה א', לה 1 נחיה, שבה
62 כפרים.

בה סגני צירי הממשלות והם חוסים גם על
נתיניהם שבעכו.

מספר יושביה 14,596; יהודים 1,000 מישלמים
7,596. ניצרים 6,000

בעת האחרונה החלה העיר הזאת להתקדם הרבה,
ביחוד ע"י מסלת הברז שנעשתה ממנה לרמשק, וכמעט
כל אניות הקשור המבקרות את חוף יפו יבקרו גם
אותה. בה בית ספר לבנים ולבנות של חבי"ח, ומושב
הפקידות של המושבה זכרון יעקב ובנותיה. גן ילדים
מאת חברת העזרה, בה בית בד גדול ובית מלאכה
לעשיית בורית של חברת ה"עתיד".

בקרבתה יש מושבה גרמנית גדולה מבני עדה
ההיכל, ושם בית חרשת לסבון.

וכרון יעקב ובנותיה מספר הנפשות 1100. שטח
ארמתן ביחד עם בנותיה וארמת אמליט ומנמור 25,098
דונם.

בה ב"ס לבנים ולבנות בו תלמידים 250. —
בית החולים, בו כעשרים משות.

בה בית ספרים וחברת „לינת הצדק”.
בבנותיה שפיה ואם אלג'מל יש בתי ספר מיוחדים.
חוררה. מספר יושביה 186 נפש. שטח ארמתה
29,280 דונם. בה ב"ס לבנים ולבנות. בו תלמידים 30.
ארמתה טובה ואוירה היטב הרבה. בה יש „נן
שמואר” של אתרוגים ותפוחי זהב. פרדם של חברת
„דורשי ציון” וכרם זית של ח' „יצהר”. 2 חברת „מלוה”
ע"י הבנק הלאומי סכים ההלוואות 1,000 פר.

צפת

מושב קימקם מדרגה ב'. לה 78 כפרים.

מספר יושביה 24,300 : יהודים (אשכנזים וספרדים)
12,500. מחמדים 9,800 נוצרים 200.

ישיבות : „תורת ארץ ישראל”. בית „חתם ספר”
וה"ת „בית יצחק”. „בר יוחאי”. ובית מושב וקנים במירון.
בית ספר לבנים ולבנות לחבי"ח.

נן-יידים מאת חברת העזרה.

חברות: לשכת הגליל לאגדת ב"ב. לה בית ספרים קטן. "חברת נשים" לעזר לילדות עניות וליתומים, בשם "עזרת בנות הגליל". ועתה התחילו לבנות בה "בית חולים" מנרכת הבארון אדמינד די רומהשילד שליט"א.

טבריה

מושב קימקס מדרגה ב' לה 30 כפרים.

מספר יושביה: 9,000. יהודים (אשכנזים וספרדים).

7,000 מחמדים 1,500. נוצרים 500.

בה ת"ת לעדת האשכנזים ות"ת לעדת הספרדים.

עוד ת"ת אחד להספרדים הנחזקת מגביר אחד באוראן.

ב"ס לנערים של חברת חכ"ח. בו 200 תלמידים.

בית ספר לבנות להחברה הנז' בו 300 תלמידות.

ישיבות: "אור תורה" להאשכנזים, בביהמ"ד של

ר' מאיר בעל הנס. והשנית "כתר תורה" להספרדים.

בית החולים שנוסד מנרכת הגביר פוליאקאוו.

גנין (עין ננים) מושב קימקס, מספר יושביה 3,066.

מושבות הגליל.

ראש פנה. מספר יושביה 690. שמח אדמתה

10,985 (דונם 1). לפנים היה בה בית משה ובית

(1) סמוך לה יש עוד שמח 23,854 ד' אדמת טרסון

ואדמת מרעה שעוד לא נתחלקה.

— מד —

ארינה למשי אבר כעת נסגרו. בה ב"ס לבנים ולבנות
תלמידים 70, תלמידות 80, מורים 5.

יסוד המעלה. מספר יושביה 253, נפש, שטח
אדמתה 11,000 דונם. ב"ס לבנים ולבנות, תלמידים
42, תלמידות 18, מורים 2.

משרה הירדן. מספר יושביה 116, נפש, שטח
אדמתה 4,400 דונם. ב"ס לבנים ולבנות, תלמידים
10, תלמידות 8.

מתולה. מספר יושביה 305, נפש. שטח אדמתה
12,800 דונם. ב"ס לבנים ולבנות, תלמידים 35,
תלמידות 45.

סג'רא. מספר יושביה 133, נפש, שטח אדמתה
18,000 דונם. לה יש ב"ס.

ימה. (יבנאל) מספר יושביה 300.

מסחא. מספר יושביה 200.

מלחמיה. מספר יושביה 100.

שכם

מושב פחה. מספר נפשותיה 22,000, יהודים

אין בה כלל, רק 190 שומרונים (כותים).

תור כרם. בין שכם ויפא, מושב קימקם.

א. בתי הספר, החינוך, הת"ת והישיבות

פעה"ק ת"ו.

1. ביה"ס התורה והמלאכה. לחכ"ח. (על דרך יפו. נוסד תרמ"ב. מספר התלמידים 350. מורים 9. הלימודים: עברית צרפתית ערבית מורקית אנגלית ומדעים. ההנהגה בידי ועד חכ"ח. ההוצאה לשנה 23,000 פראנק. המנהל א. בנבנישתי.

2. ב"ס למלאכה לחכ"ח. (מקומו ויסודו כנז') לפנימים וחיצונים. פנימים 75, חיצונים 65, פועלים (בבית האריגה והצביעה) 89 ועליהם פקידים 7, מורי מלאכה ולמוד 6, הלימודים: צרפתית אנגלית רשום מדעים נגרות, פחמות מכניק, חרש-נחשת, ויציקת מתכת, חטיב, אריגה וצביעה. ההנהגה כנז'. ההוצאה לשנה 80,000 פראנק. המנהל א. ענתבי.

3. ב"ס למלאכה דנערות. מקומו בביה"ס הנז', נוסד תרס"ד, תלמידות 70, מורות 2, המלאכות: קריעה רשתות שער ותחרין (בנקל) ההנהגה כנז', ההוצאה 720 פראנק.

4. ב"ס להאציל לבית למל. נוסד תרמ"ז נתאחד עם ביה"ס אשר לבית היתומים הפרנקפורטי בשנת תר"ל, תלמידים 240, מורים 10 (קבועים 7 עוזרים 3). הלימודים: עברית, גרמנית, ערבית, ומדעים ההנהגה

בידי הועד בפרנקפורט. ההוצאה 20.000 מרק.
המנהל אפרים כהן.

5. ביזמ"ד למורים מסד חברת העזרה שבברלין
(מקימו מיל ביה"ס הנז') נוסד תרס"ד, תלמידים 52.
מורים הנזכרים ועוד 3 מורים מיוחדים, הלמידים : עברית
וספרותה בפרמנות, תלמוד, גרמנית ושאר הלמידים הנלמדים
בבתי מדרש למורים. (הרבה מלמורי חול לומדים בעברית).
ההנהגה בידי חברת "העזרה". המנהל הנ"ל.

6. ביה"ס ראלי מסחרי ועבודת האדמה. נפתח
בניסן תרס"ז ע"י ביהמ"ד למורים, כעת במחלקה אחת,
ועוד שתי מחלקות תתוספנה. תלמידים 27, הלמודים :
עברית וספרותה, גרמנית, ערבית ומורקית, אנגלית,
צרפתית ושאר הלמודים הנלמדים בבית ספר ראלי.
ההנהגה בידי חברת העזרה. ההוצאה לשנה (כיתר עם בית
הספר למורים) 42.000 פרנק.

7. בי"ס למלאכות אמנות "בצלאל" נוסד
בשנת תרס"ו מחברת "בצלאל" באשכנז, תלמידים
ופועלים 70, תלמידות ופועלות 50, מורים 6, הלמודים :
רשום וציור, כוור בחמר, יציקה בגבס, צביעה, אריגת
שטיחים, חרשת עץ, חטוב בעץ וכאבן, סתות אבנים,
מעשה מקדע בכסף, ומלאכות מסגרות משבצות בצדף

ולמוד הלשון העברית. ההוצאה 25000 פרנק.
המנהל פרופיסור בוריס שיץ.

8. בי"ם לבנות. אוילנה די רומשילד.
(מקומו על דרך מאה שערים). נוסד תרכ"ד מאת הברון
ליאופולד די רומשילד בלונדון ונמסר בשנת תרמ"ה
לחברת אגודת אחים בלונדון. תלמידות 640. מורות
ומורים לאנגלית לעברית ולמלאכת יד 20. הלמודים:
עברית. אנגלית, מדעים ומלאכת יד. ההוצאה 1,350
לירה שטרלינג. המנהלת העלמה ת. לאנדוי.

9. בי"ם לנערות לחי"ח נוסד תרס"ו, תלמידות
230, מורות 4 ומורה אחד. הלמודים: עברית, צרפתית
מדעים ומלאכת יד. ההנהגה בידי ועד חכי"ח, המנהלת
הגברת י' דעווי.

10. גן ילדים לחי"ח מקומו בביה"ס הנו,
נוסד תרס"ו, תלמידים ותלמידות 120, מורות 3.
הלמודים: עברית צרפתית ונגון. ההנהגה בידי ועד
חכי"ח, המנהלת הגברת י' דעווי.

11. בי"ם לנערות של חברת "העזרה" בברלין.
נוסד תרס"ו, תלמידות 205, 8 מורים, 2 מורות.
הלמודים: עברית גרמנית, מדעים ומלאכת יד. (בשלוש
מחלקות לע"ע) ההוצאה 11,000 פרנק.

12-14 גני ילדים אחד על הרך יפן, נוסד תרס"ג,
ואחד אצל ביה"ס מדרש אברבנאל נוסד תרס"ה. ואחד
בפנים העיר נוסד תרס"ז. תלמידים ותלמידות 400, מורות
3. (עוזרות 10) תלמידים: עברית ונגינה. הוצאה
14,000 פר' מחברת העזרה.

15. בית-היתומים הפרנקפורטי. (מקומו אצל
ביה"ח רומשילד), נוסד תר"מ, חניכים (פנימים) 30,
הם לומדים בביה"ס למל ואחרי גמרם את ביה"ס
ידמדו מלאכה אצל אמנים שונים. ההנהגה בפפד"מ.
המנהל הרב החכם ד"ר א. גרינהוט.

16. בית מעון ליתומות ועוזבות. (מקומו
לע"ע בבית שכור אצל ביה"ס), חניכות 26 ועליהן מפקחות,
ועוזרות, הן לומדות בביה"ס לבנות לחברת העזרה, ומראבת
הבית בבית המעון. השפה המדוברת עברית, ונתמך
מחברת העזרה בברדין ומהחברה לחנוך היתומים
בארה"ק שבפפד"מ. נוסד ע"י ועד נשים מקומי בהשתדלות
מר אפרים כהן.

17. בית מחסה ליתומים דיסקין. (מקומו דעי"ע
בבית שכור אצל ביה"ח ראטהשילד) נוסד בשנת תרמ"א ע"י
הנאמן רשכבה"ג מוהרי"ל דיסקין וצוקיל. חניכים יתר משלש

מאות ובהם 25 חיצונים. מלמדים 10. מורי כתב לשון 4.
 הלמודים: מהתחלת הקריאה עד תלמוד ומפרשיו, כתב
 ולשון עברי ומלאכות שינות (אצל אמנים מחוץ להבית)
 ההוצאה 98,000 פר' (האדרים עיין בחלק ההודעות).
 ולפני שלש שנים נוסד ועד מיוחד מטובי עירנו
 בשם „עזר בנין בתי מחסה ליתומים דיסקין-אויערבאך“
 שיהי לזכר עולם להגאון מוהר"מ אויערבאך זצ"ל אב"ד
 דק"ק קאליש וראב"ד דכוללות אשכנזים בעיה"ק, וכבר
 נקנה קרקע גדולה בת עשרים אלף אמות מרובעות
 מחוץ לעיר, ובחדש אדר תרס"ז הוחל מלאכת הבנין
 והדיוטא התחתונה כבר נגמרה, והתחילו לבנות הדיוטא
 השניה. ובשנה זו הגדילו את מרת הקרקע בקנותם
 עוד שטח של 10,000 אמות מרובעות. הוצאת הבנין כל
 לפי תכנית המהנדסים, יעלה לערך 250,000 פרנק.
 18. בית חנוך עורים, ומקומו לע"ע בבית
 שכור אצל ביה"ח רומשינד. נוסד תרס"ב. חניכים 34.
 מורים 5. מירי מלאכה 3, מורות 2. הלמודים: תפלה
 משנה ודינים, גרמנית ועברית, בכתב המיוחד לעורים
 (ברבי), קצת מדעים ונגון והחשבוניות, מלאכת-יד שאפשר
 ללמדם. ההנהגה בידי ועד מיוחד. ההוצאה 20,000 פר'
 (האדרים עיין בחלק ההודעות).
 19. בית חנוך יתומים להספרדים נוסד תרס"ב.

מקומו מחוץ לעיר עיר יפו, בחבית הגדול והנהדר
שבנו האחים הנדיבים לבית ברוכץ ויששכרוף מבוכארא.
חניכים 55, מלמדים 6, מורים 2, משגיחים 2. הלמודים
מהתחלת הקריאה עד תלמוד ומפרשיו ופוסקים. ערבית
ושורקית ומעט מדעים, זמרה ע"י מורה מוסמך.
הלמודים והדבור בעברית. ההנהגה בידו ועד מקומו,
ההוצאה לשנה 20.000 פר. הקרן קים של המסד לע"ע
20.000 פרנק בערך. האדרעס עיין בחלק המודעות.

20. "בית מחסה וחנוך יתומות" (המעון
שכור). נוסד תרס"ד. יתומות 75 ובזמן האחרון נתוספו
בתוכו עוד יתומות חדשות מהפרוג'הים שברוסיא.
מורות 5 ומשגיחים 3, הלמודים: כתב ודשון עברי ומלאכת
יד ותפירת ורקמה. ההנהגה בידו ועד מיוחד. ההוצאה
40,800 פר' לשנה (האדרס בחלק המודעות).

21. בית חנוך נערים (המעון שכור) אצל
בתי הביכארים, הלמודים לתלמוד ואש"ל 30. הלמודים
תורה, נ"ך, גמרא, ש"ע בעל פה, כת בודשון עברית
וחשבון. מלמדים 3, משגיחים 3, מורה 1, מבשרת 1
ומשרתת 1, ההנהגה בידו המיוסר הרב מוה"ר אברהם
יוחנן בלימענזאל נ"י, בצירוף ועד מיוחד. ההוצאה
לשנה 8000 פרנק. בחיהמ"פ העבר נמרו קניית נחלה
בת אחד עשר אקף אמה, בעד ארבעים אקף פרנק, ומחכים
להחזיק בבנין בתים שפירותיהן יהיו להחזקת המפעל.

22. ת"ת הכללי לעדת אשכנזים השלובה את הישיבה הצבורית. עץ חיים. נסד תרי"א ונשתכלל בשנת תרמ"ו. מקומו הראשי כחצר חורבת ד' יהודה החסיד ז"ל ועוד יש לו חצר מיוחדת ברחוב היהודים אחוזת המסד ובמקומות שונים. מספר החדרים 55. התלמידים בכל החדרים 850. מלמדים 55. מורים לכתב ולשון עברית וחשבון 7. משגיחים ובוחנים ראשים 7. משמשים ומשרתים כרוש כל מקום. הלמדים: מהתחלת אלף בית חומש נ"ך עד תלמוד לעומק. כתב ולשון עברית וחשבון. ההנהגה בידי ועד מיוחד שכראשו עומד האי סבא קדישא הנאון רבנו שמדאר סראנש שליט"א. ההוצאה 70,000 פר. (דהת"ת הכללי הזה ארבעת סניפים מחוץ לעיר וגם תמך בשכר למוד לאבות עניים בפנים העיר וחוצה לה, והנערים שלא יצליחו בלמודים ימסרו לבערי מלאכה). האדריס עיין בחלק ההודעות.

23. ת"ת בשכונת „מזכרת משה" ענף עץ חיים נוסד תרמ"ו. תלמידים 130. מלמדים 9. מורה כתב ולשון 1 משגיח 1. הלמדים: מראשית הקריאה עד גפית. ההנהגה בידי ועד מקומי. ההוצאה 5,500 פר. מזה נותן הת"ת הכללי הנז 2820 פר' והשאר משכר למוד ומפרי קרן קים.

24. ת"ת בשכונת „בית יעקב" ענף עץ חיים

נוסד תרים. תלמידים 100 מלמדים 8. מורה 1. משניה 1.
הלמודים וההנהגה כנז. ההוצאה 4000 פרי ומוה ניתן
התית הכללי הנז 2280 פרי והשאר משכר למור ומנכבות.

25. ת"ת בשכונת „בית ישראל“ ענף עץ
חיים נוסד בשנת תרנ"ז תלמידים 50 מלמדים 4. מורה
כתב ולשון 1. משניה 1. הלמודים מראשית הקריאה
עד גפית. ההנהגה בידי ועד מקומי ההוצאה לשנה
2400 פרי מזה ניתן התית הכללי הנז 1200 פרי.
השאר משכר למור ומפרי קרן קיים.

26. ת"ת בשכונת „ימין משה“ ענף עץ חיים
נוסד בשנת תרנ"ז תלמידים 40 מלמדים 3. מורה כתב
ולשון 1. משניה 1. הלמודים: מראשית הקריאה עד
גפית. ההנהגה בידי ועד מקומי. ההוצאה לשנה 1440
פרי ומוה ניתן התית הכללי הנז 900 פרנק. והשאר
משכר למור הנערים.

27. „ת"ת חיי עולם הכללית“ לכילולת
אשכנזים. מקומה בפנים העיר „בשוק חברון“. נוסד
בשנת תרמ"ו מאת הרב הנביר הצדיק מו"ה פנחס
נימינסקי וצ"ל ובהתאמצות הרבנים הגאונים שכארץ
וחוצה לה. תלמידים 350 מלמדים 30 (בשלושים חדרים)
משגיחים ובוחנים 5. הלמודים מהתחלת הקריאה עד
המדרגה היותר גבוה בלימודי ה' בגפית; מורה מיוחד

ללמדם כתב ולשון עברית וחשבון. גם בית תבשיל
מיוחד בעד התלמידים העניים ביותר לכלכלם כללם
ומזון. וכימי החורף ינתן להם גם הלבשה והנעלה
ההוצאה 32,000 פראנק לשנה. ההנהגה בידי ועד מיוחד.
האדרעס עיין בחלק המודעות.

28. ת"ת בשכונת „מאה שערים“, נוסד תרמ"ד

(מאת הרב הגאון ש"ח' הלוי הורוויץ מדוכבראונע) תלמידים
300, מלמדים 13, מורי כתב ולשון עברית 2, משגיחים 3,
הלמודים: מהתחלת הקריאה עד תלמוד ומפרשיו
להת"ת הזה. בית תבשיל מיוחד שבו ישינו
העניים שבחלתלמידים (כמאה כמספר) ארוחתם חנם.
ההנהגה בידי הרה"ג המיסד ומשנהו הרה"ג ד"מ ר' זרח
בראווערמאן, המנהל הראשי והסוכן הרה"ג ד"ר רפאל
חיים אברהם דוב שקאלל. ההוצאה 30,000 פר. 1)

29. ת"ת כללי לעדת הספרדים, בפנים העיר

נוסד בזמן קדום, תלמידים 600, מלמדים 30, מורי ערבית
2, מורה טורקית 1. הלמודים: מהתחלת הקריאה עד
התחלת נמרא, דקדוק ערבית וטורקית. ההנהגה בידי
ועד מיוחד ההוצאה 15,407 פר.

1) מלבד הת"ת הנזכרים יש בפנים העיר וחוצה לה עוד
כ 200 מלמדים פרטים שאצל כל אחד לומדים מארבעה עד
עשרה ילדים ואבותיהם משלמים להמלמדים שכר הלמוד.

30. ת"ת לעדת המערבים בפנים העיר נוסד
 תרכ"ה. תלמידים 30, מלמדים 4, משגיח 1. הלמודים:
 מהתחלת הקריאה עד תלמוד ומפרשיו. כתב ודשון עברית
 ההנהגה בידי ועד העדה.
 31-32. שני בתי ת"ת לעדת הפרסים, בשכונות
 "נחלת ציון" ו"שבת צדק" נוסדו תר"ס. תלמידים בשניהם
 80, מלמדים 3. הלמודים; קריאה עברית ותנ"ך בתרגום
 יהודית-פרסית, וכתב עבר. התלמידים העשירים משלמים
 והעניים חנם. ההנהגה בידי המיסדרים ההוצאה 1-300 פרי.
 33. ת"ת להבוכארים בהשכונה שבהם תלמידים
 15 מלמדים 2, מורה 1. ההוצאה 1000 פרי *.

ישיבות⁽¹⁾

34. עץ חיים הכללית בחורבת ריה"ח, נוסדה
 תרמ"ו. בני הישיבה 207 (מהם 132 נשואים 75 בחורים).
 משגיחים ובוחנים 3. הלמודים: גפ"ת פלפול ופוסקים.
 בני הישיבה מקבלים תמיכה חרשית לפי מעלתם ומצבם
 ההנהגה בידי ועד הת"ת הכללי (22 מ) ההוצאה
 62,000 פרי.

(*) מלבד בתי הת"ת האלו יש להקהלות השונות של עדת
 הספרדים כ-65 חדרים פרטים בפנים העיר וחוצה לה, מלמד אחד
 בכל שכונה, ושפת הלמוד היא שפת הדבור של הילדים.
 (1) האדרס של ועדי הישיבות נמצאים בחלק ההודעות.

35. „פרי יצחק“ סניף לישיבת עץ חיים נוסדה בקרן קים שהניח הגביר המנוח ר' יצחקאייזיק ראבינאוויץ ז"ל ממעלו, ועשרה מטובי ישיבת עץ חיים יבחרו ללמוד בהישיבה הזאת, ומפרי הקרן הנז' יקבלו 20 פר' לח' מלבד התמיכה שמקבלים מהישיבה הנז'.

36. „אור חדש ובית המוסר“ סניף של ישיבת עץ חיים, נוסד תרנ"ז ע"י הגביר ר"ש שמרדכי ז"ל, שהקדיש לזה חצר מיוחדת. בני הישיבה 30. מקבלים תמיכה חדשית לפי מעלתם ומצבם, הלמודים: גפ"ת, פלפול ומוסר. ההוצאה 7000 פר' ונתמכת מבני המוסד ובראשם חתנו הר"י ראזענהיים בפפד"מ.

37. „תורת חיים הכללית“, (מקומה בפנים העיר סמוך לשער שבס), נוסדה תרמ"ז. כנ"ל ישיבה 280 (מהם 150 נשואים), משגיחים ובוחרים 5. הלמודים: גפ"ת פלפול ופוסקים, על ידה יש ישיבה קטנה מבחורי חמד. בני הישיבה מקבלים תמיכה חדשית לפי מעלתם ומצבם. התנהגה בידי הרה"ג המיסד מוהר"ר יצחק ווינאגראד ש"י בצירוף גבאים. ההוצאה לשנה 80,000 פר'.

38. ישיבת „חיי עולם“ הכללית לכוללות אשכנזים. נוסדה בשנת תרמ"ז, מקומה בפנים העיר בשוק חברון, מספר בני הישיבה היו 90. הלמודים: גפ"ת פלפול ואו"ה, לומדי הישיבה מקבלים תמיכה

חרשית לפי מעלתם ומצבם. ההנהגה בידי ועד הת"ת
הנ"ל (נימר 27). ההוצאה 28,000 פראנק לשנה.

39. ביהמ"ד "דורש ציון" (ב"ס בדומנמל)
בפנים העיר סמוך להת"ת של הספרדים. נוסד בשנת
תרכ"ז מאת המנוח והעסקן לטובת א"י מר יוסף בדומנמל
בפאריז (*). תלמידים 60. מלמדים 3. מורה כתב 1. מורה
מורקית וערבית 1. הלמודים: תנ"ך, תלמוד ופוסקים.
וגם דיני ומלאכת השחיטה.

40. ישיבה גדולה בשכונת מאה שערים.
ניסדה הרמ"ד בני הישיבה 150. משגיחים ובוחרים 2.
הלמודים: גפית פלפול ופוסקים. בני הישיבה מקבלים
תמיכה חרשית והעניים שבהם משגיחים גם ארוחתם
בבית התבשיל אשר להמסד הזה. ההנהגה מאוחרת
עם הת"ת (נימר 28). ההוצאה 35,000 פר.

41. ישיבת "אהל משה" לזכר הרב הגאון זכ"ר
כמהויר משה י"ל דיסקין וצ"ל. בני הישיבה 83. משגיח 1.
הלמודים: כנוי. ההנהגה בידי ועד מיוחד. ההוצאה
32,000 פר.

(*) באמצעות הגאון כמהויר"ץ פראג ו"ל. וחפץ המיסד
היה ליסדו כעד האשכנזים אך הטה מאנו כטובתו מפני הפער
ללמד את התלמידים גם שפת המדינה, ומפני זה נשאר
להספרדים, וכן הוא עד היום הזה.

42. „בית התלמוד וישיבת אור חדש“ בפנים
 העיר נוסד תרנ"ז ע"י הגה"ח ר' שמחה זיסל מקעלם
 ז"ע עפ"י רוח רבו גאון ישראל וקדושו אדמו"ר
 ר' ישראל סאראנמער ז"ע. בני הישיבה מקבלים תמיכה
 חדשית, והתלמידים העניים משיגים ארוחתם מכית התבשיל
 שבהישיבה. ההנהגה בידי הרכ הגאון ר"ח זאנענפעלד
 וחתנו הרה"ג ר' שמואל שיינקער, האדרעס בחלק המודעות.
 43. ישיבת כולל אונגערן בני הישיבה 480
 משניות 120 הלמודים: גפ"ת ופלפול מקבלים
 תמיכה חדשית קמנה לכלם כשורה. ההוצאה 6,000
 פרי. שתנתן מקפת הכולל.
 44. „תפארת ירושלם“, לעדת הספרדים
 בחדרי הת"ת הכללי של העדה הזאת. נוסדה בשנת תר"נ.
 45. „טובי יושבעו“ לעדת המערבים. מקומה
 בביהכ"ג שלהם נוסדה תרס"ד מאת הנדיב שלום טובי
 מאלבסנדרה (*).
 (1) לעדת הספרדים יש עוד ישיבות רבות אך מאשר
 כי העודתן אינן בעד עולי ימים להשתלם בלימוד גפ"ת ופוסקים
 רק נוסדו לתמוך בידי הת"ת שתורתם אומנתם (כעין הקלויז
 שטיפטונגען שבארץ אשכנז) לכן לא הכאנום פה, ויבואו באתר
 מהדרכים הבאים.
 (*). המקדיש הניה קרן קיום, ובניו ס' פליקס ובנימין
 שולחים בכל שנה את פרוי להמנהלים בירושלם.

ב. בתי חולים מחסה וחסד.

- (1) „ביה״ח מאיר רוטשילד״, מקימו סמוך לבנין הרוסים, נוסד תר״ד, חסית אוסמריה, מטות 45. בו מחלקות ליודרות וילדים. רופא 1. קליניק ג' פעמים בשבוע. נכנס לרשות חבי״ח בשנת תרס״ג. ההוצאה 50,000 פר, המנהל מר אסמרוק, הרופא ד״ר וויין.
- (2) „בקר חולים האספיטאל״, בפנים העיר נוסד בשנת תר״כ, חסית גרמניה, מטות 50-58, רופאים 2. קליניק 5 פעמים בשבוע. חימך בידי חולים השוכבים בבתיהם ברופא, רפואות וכסף. וגם בידי חילים הצריכים לנסע לוויען ולמקימות הרחצה שבאירופה. ההנהגה בידי ועד מיוחד הנבחר מראשי העדה. ההוצאה 120,000 פר. הרופאים ד״ר א. מויא, ד״ר איינשלר, האדרס בחק המודעות.
- (3) „ביה״ח שערי צדק״, מקימו על דרך יפו, נוסד בשנת תרס״א, חסות גרמניה, בו מקים בעד 80 מטות. אך מפני חסר ההכנסה יקבלו רק 30 חולים. רופא אחד, קליניק בכד יום. ההנהגה בידי הועד בפפד״מ, ההוצאה 55,000 פר, הרופא ד״ר מ. זלך.
- (4) „ביה״ח הכללי משגב דרך״ בפנים העיר אצל בתי מחסה, נוסד תרמ״ט, חסית תורקית.
- (5) בית „מחסה לחשוכי מרפא וחולי הרוח״ מקימו על דרך יפו מיד מושב וקנים, נוסד מחברת עזרת נשים

פה בשנת תרס"ה, חסות גרמניה, מס' 37: (רק לנשים)
רופא אחד, ההנהגה בידי ועד החברה. ההוצאה לשנה
26,000 פר' והבית נקרא בשם "בית ישע אהרן" על שם
הגביר מר יהושע אהרן ניישמאדמ: במסקניה שוקקיש
סך 28,100 פר' לבנינו.

- (6) קליניק ובית רפואות לחברת "למען ציון"
נוסד בשנת תרס"ט. רופאים 2, ועינים שלש פעמים ביום.
- (7) בית מרפא לעינים נוסד מח' "למען ציון" בשנת
תרס"ח, בבית שכור אצל מאה שערים. בו דע"ע 4 ממות.
וקליניק ד' פעמים בשבוע חנם. הרופא ד"ר מ. ערלאנגר.
- (8) "בית מושב זקנים וזקנות בירושלם" נוסד התר"מ.
זקנים וזקנות כעת 300 פנימים, (אינמערנע), לכר
הבאים מהחיץ להשיב נפשם באכל וחמים (עקמערנע).
בית הזקנים הוא מחוץ לעיר בבנינים יפים על
כר נרחב של 80,600 אמות מרובעות, ובית הזקנות
בבית גדול בתוך העיר. אין להמסד כל קרן קיים
וגם לא שדרים. — בשנת תרס"ז נוסד הועד גם מושב זקנים
בחברון, מספר הזקנים שם 30. האדרים בחלק המידעות.
- (9) "בית הבשיל הכללי" מקומו בפנים העיר, נוסד
בשנת תרנ"ג. שעריו פתוחים לעניים בכל יום וגם
בשבתות ויו"ט. ההנהגה תחת ועד מיוחד. האדרים עיין
בחלק ההודעות.

- (10) בית תבשיל גדול, ענף עץ חיים, להאכיל חניכי
 חת"ת הכללית, מאבדים מכריאים ומינים. מקומו בשוק
 המיוחד. האדרעס ע"ש מרן הגר"ש סלאנט שריט"א.
- (11) בית „מושב זקנים וזקנות החדש“, נוסד בשנת
 תרס"ו. מקומו בשכונת רחובות (של הבוכארים) בבית
 שבור. זקנים וזקנות 170. האדרעס עיין בחלק המודעות.
- (12) „מושב זקנים לעדת הספרדים“ מקומו מול ביה"ח
 שערי צדק ע"ד יפו, נוסד תרס"ה, ההנהגה בידי ועד מיוחד.
- (13) „חמתי של עדת הספרדים“, מהקיפה הזאת
 ניתנים לכל עניי העדה תבשילין ליום השבת. הוא קרום
 מאד ונתמך מקיפת העדה.
- (14) „חמית יולדות“ מסד הגברת בתיה די רוטשילד
 ז"ל, תר"ה, מהמסד הזה נותנים ליוולדות עניות חמית
 במיני מזון וזשכר המילדת. להמסד הזה יש קרן
 קים וזהנהגה מסירה בידי המנהל של ביה"ח רוטשילד.
- (15) „קיפת ההלואה של חברת יק"א“, קרן הקים של
 הקיפה 100,000 פר, תלוה סכומים הגונים לשלמם
 בתשלומים חדשיים בנשך של 2 למאה נגד ערבות במוחה.
 ההנהגה בידי ועד מיוחד שבראשו הא' א. ענתבי מנהל
 הראשי של חברת יק"א פה.
- (16) „בית הכנסת אורחים הכללי“, אשל אברהם
 ובית תבשיל במאה שערים.

ג. החברות השונות. לצדקה וחסד *

„חברת שערי חסד גמילות חסדים הכללי“, מקימה בפנים העיר אצל מושב הזקנות נוסדה תר"ל. מטרתה להלוות כסף בלי נשך על שטרי הכוללים הבטוחים ומשכנות זהב וכסף ונחשת ומרגליות ואב"ט ושטרי הממשלות. ועתה הגדילה לעשות בהחליטה לבנות מקופת החבורה 200 בתים בעד עניים שישלמו מחירם בלי רבית בשכר הדירה של מ"ז שנה וכבר קנו הקרקע. ובעוד זמן קצר יגישו אל מלאכת הבנין. (האדרים עי' בחלק ההודעות).

„חברת עזרת נשים“ נוסדה בשנת תר"ן. מלבד מה שהיא מחזקת את בית המחסה לחשוכי מרפא לחולי הרוח (נומר 5) תתמך עוד בידי יולדות עניות וחולים מכל העדות השונות. (האדרים עיין בחלק ההודעות).

„חברת יגיע כפים“ להאומנים, מלוים כסף לאומנים עד משכן או עד כלים ממראכת ידם.

„לשכת ירושלים“ של אגדת ב"ב מטרתה כמטרת כל הלשכות של האגדה הזאת. נוסדה בשנת תרמ"ו.

„חברת אחוה“ מטרתה לעזר לחבריה בעת דחקם.

„חברת אחינועם“, נוסדה תרס"ח, מטרתה לעזר לחבריה בחמר וברוח.

„אגדת היהודים העתמנים“. מטרתה לפקח על זכויות המדיניות של היהודים נתיני תוגרמה, נוסדה תרס"ח.

(*) החברות הרבות שישנן פעה"ק לתורה ולתפלה תבאנה באחד מהכרכים הבאים.

רשימת האמיגרנטים שבאו ליפו

בשנות תרס"ה-תרס"ז (עפ"י לשכת המודיעין ביפו).

מלאכתם				
הנפשות העולות	תרס"ז	תרס"ה	תרס"ו	תרס"ז
רופאים	3	—	2	10
רופאי שנים	2	1	1	9
מילדות	2	1	1	2
רוקחים ועוזרים	4	—	2	9
אגרינומים, אנג'נרים וחיימקים	4	2	1	11
מורים ומורות (פרטים וכבתי הספר)	18	10	3	42
" " למוסיקה, לשירה, וציור	7	2	2	16
בוכהלסרים וקספונדנטים	10	2	2	13
סוכנים-סוחרים וקומסיונרים	7	2	4	20
סוחרים, חנונים ועוזרים	36	4	22	119
צלמים ושלט	4	1	—	6
נגנים ומזרנים	22	8	4	58
חיטים, חישות ותופרות	21	4	9	38
מסגרים, נפחים וצורף	18	1	8	26
שענים	4	—	2	8
סנדלרים בורסים וסורגי גרבים	21	3	13	53
בובסים-מגהצים וצובעים	7	3	2	21
ספרים וסדרות (עושי פאות נכריות)	6	1	5	10
בורכי ספרים	2	1	1	11
אופה ועוזריו	5	5	—	10
תבתן	1	1	—	8
אופה תופינים ועושה אטריות (מקרונים)	2	2	—	7
קצבים	2	1	1	12
פונדקאים ומחזיק בית קהוה ועוזריהם	4	2	2	27
מנהל בניה"ס וגושא מכתבים ומשרת בוי"ס	3	1	1	14
פועלים (פשוטים)	5	—	5	8
בלי עבודות קבועות	18	13	5	76
פבריקנטים פעוטים (מנעלים, קורות ומי זלטר)	3	1	2	14
ס"ה	242	72	100	658

רשימת האמיגרנטים שהתישבו בירושלם

בשנות תרס"ו—תרס"ז.

נפשות	עובדים	מלאכתם
25	16	מורים, מורות, קליגרף ואומנת
8	3	מילדות
1	1	רוקחים—עוורים
4	2	אינג'נרים ואדריכל
19	7	בובקלטרים וקורספונדנטים
6	3	קומיסיונרים
38	2	חנוני, רובל ועושה שקי ניר
5	3	צלמים
7	3	מסדרי־אותיות וכורך־ספרים
25	2	נגנים ועושה מסגרות
51	34	חיטום, חיטות, תופרות, בובענית ורוקמת
2	1	אורג
22	6	מסגר, הדד, צורף, גלבני־פלסטיק
18	7	שענים ועושה שמשיות
40	17	סנדלרים, מתפרדי־עור וסורגי גרבים
4	4	צובעים וסידים
16	15	מסתתים וגדר
4	1	אופה
21	4	פונדקאים
10	8	פועלים
14	—	תלמידים
7	2	מחזיקי טחנה
354	161	בס"ה

רשימת האמיגרנטים שהתישבו בבירוש

בשנות תרס"ה—תרס"ז

מלאכתם	תרס"ה	תרס"ו	תרס"ז	נפשות
מורים	—	2	—	5
סטודנטים	—	3	6	9
מנהל הבנק וסגנו (א. ס. ק.)	—	2	—	9
בוכהלטים	—	3	2	8
קומיסיונר	—	—	1	1
חנונים ועוזריהם	—	2	3	20
מסגרים	1	3	2	15
פתחים וצובע	—	2	1	9
חיטים	1	2	1	11
תופרות	1	3	—	10
אופים	—	2	1	7
בובענים	—	2	—	8
סנדלרים	—	3	—	8
נגרים	—	2	2	14
כורכי ספרים	1	—	2	11
שען	—	1	—	6
מתקן פסנתרים	—	1	—	6
עושה ארגונים (צמודנים)	—	1	—	5
עושה הילזין לסוגרטים	—	1	—	6
עושה רשתות בשביל מאור הגז	1	—	—	1
פבריקנט של גוזז	—	1	—	7
פועלות	—	—	2	2
ס"ה	5	36	23	178

רשימת האמוגרנטים שהתישבו בחיפה

בשנות תרס"ו—תרס"ז.

מלאכתם	עוברים	נפשות
אינג'נים	2	3
מבשלי סבון	2	7
בוכהלטר	1	5
מילדת	1	1
פועלים בפבריקה	16	23
אכסנאים	2	15
היט ותופרת	2	5
פחה	1	7
חבוני	1	3
נגרים	3	5
שענים	3	12
בס"ה	34	86

חלק הספרות

בתי הכנסיות והמדרשות

של כל העדות השונות, בירושלם ת"ו.
מקומם, זמן התיסדותם, קורותם ומנהגיהם.

בפנים העיר

א. לעדת הספרדים והקהלות הקטנות השייכות לה.
ארבעה בכ"ג מאוחדים ברובע היהודים, והם:

1. קהל או בהכ"נ תלמוד תורה. (הראשון
בכואני מרחוב היהודים) במעלות אחדות יורדים אליו,
הוא כמעט מתחת לקרקע הנכחית של הרחוב. - ביהכ"נ
הזה הוא היותר קדום של העדה הזאת, נוסד בשנת
שמי' אחרי אשר סגר ה"מופתי" (כהן הדת) את ביהכ"נ
שיסד הרמב"ן¹) שהיה משותף להספרדים והראשונים

¹ ראה מאמרנו היהודים בארץ הצבי במאמנו הספרותי
"ירושלים" כרך ג' עמוד כ"ב, וביהכ"נ שיסד הרמב"ן היה בחצר
הגשענת לדרום ביהכ"נ בית יעקב שנשאר עד היום
כיד אחר הישמעאלים. הכית שבו היה ביהכ"נ הנז' ניכרים עד
היום הסמנים שבהם תאר הרמב"ן ז"ל את ביהכ"נ שהחזיק,
במכתבו לבנו, הנדפס בסוף באורי עה"ת. עדיין נראין בו
העמודים מהחלון היחיד מעל הפתח, אבל לצערנו בו כעת
בית אוצר חטים.

יחד הוא איננו מצוין בגדלו ויפיו אבל הדרת הזקנה
חופפת עליו מעל מערה קטנה שבקצה כותלו המערבי
כתוב לאמור "קברה כי פה נגלה אליהו הנביא זצ"ל". דרך
פתח שני שבמזרחו באים לחצר קטנה מרובעת (שבחנן
הסכות ישתמשו בה לסוכה) ובדרומה שער לביהכ"נ

2. קהל ציון אי בית הכנסת ד' יוחנן בן זכאי.

הוא הגדול והנהדר ככל ביהכ"נ של העדה הזאת.
במזרחו על פני כל הכותל ארון קודש יפה, ובאמצעו
כימה בנויה מאבני שיש ומיקפת בעמודי עץ מפוארים,
והוא מרוצף באבני שיש.

בביהכ"נ הזה יערכו ויסדרו כל הענינים הצבוריים
של העדה, כתפלות, דרשות, מגזי רב, קבלת מלכים
ונסכים, אורחים גדולים וכדומה.

ביהכ"נ הזה נבנה זמן לא כביר אחרי הקידוש,
כאשר נתגדלה העדה, מהבתים הסמוכים לו. והשם
"ביהכ"נ ריב"ז" הוא רק שם כבוד, אבל אין כל חבור
היסטורי לריב"ז עם המקום שעליו עומד ביהכ"נ הזה.
במשך הזמן כאשר נתגדלה העדה יותר עשתה לה
מהבתים הסמוכים עוד שני בתי כנסיות.

3. קהל קטן או אמצעי. לו שני שערים,

(א' מביהכ"נ ריב"ז ב' מהחצר). הוא היותר קטן שבכלם

וכד דבר מצוין אין בו. בצפוני דלת שממנו נבא
לביהכ"נ הרביעי

4. קהל סטאמבול. ביהכ"נ הזה גדול, אך
איננו מצטיין ביופי. בו בור מים, ומקום הגניזה
(אוסף בדויי ספרים עד אשר יוציאו אותם לקברם
בכבוד ובהמון חונג, במורד הר ציון). ובמזרחי יש פתח
שממנו עולים להרחוב. בשבת אחרי הצהרים ידרוש
חכם קבוע בלשון ספרד המדוברת (לאדינו) דרוש מפרשת
השבוע לפני המון העם והנשים שבעזרת הנשים.

בכד בתי הכנסיות שר הספרדים יש ספסלים רחבים
רק סביב הכותלים ואצל הבימה, ועליהם מחצאות. למען
יוכלו לשבת רגליהם החת ברכיהם כמנהג בני ארץ
הקדם. הש"ץ עומד על הבימה ומתפלל.

בכל אחד מביהכ"נ האלו יש ספרי תורה הרבה,
קבועים בתיקי עץ ומפיארים מאד, בעת הקריאה
מעמידים את הספר פתוח וקוראים בו, וגם כותרות
ורמונים יפים, ופרכיות משי יקרות מרוקמות זהב.
עזרת נשים שבכד ביהכ"נ האלו הוא בפנים ביהכ"נ

(1) מהפיוט היה עם פפיות וכו' שהאשכנזים אומרים בר"ה
דיוהכ"פ שבו גאמר ועמך בית ישראל "מסכיבים אותם כחומה"
גראה שגם בזמן חבור הפזמון הזה נהגו שהש"ץ עמד על הבימה
והתפלל.

סמוך להתקרה מוקף בסורג שר עץ והכניסה אליהם
הוא מן הרחוב או מהחצר.

5. ישיבת בית אל בחצר הסמוך לביהמ"ד ת"ת
הניז. בהכ"נ קטן שבו מתפללים חכמי הקבלה עפי'
הסוד (בכונות האר"י ז"ל), ומאריכים מאד בכל תיבה,
ואינם אומרים כל פזמונים ופיוטים אפילו בר"ה ויוהכ"פ.
וגם השיר הידוע "לכה דודי" של ר' שלמה אלקבץ
שאומרים בכל תפוצות ישראל אינם אומרים ורק מיד
אחרי מזמור לדוד וגו' אומרים מזמור שיר ליום השבת.
ובאמירת שני המזמורים האלו מקיפים את הבימה.
ובימי הספירה מתפללים כל התפלות בלי כונות מיוחדות.
וכל הכונות יכונו רק בספירת העומר, ובחג הסוכות
רק בכרכת נטילת לולב.

הישיבה הזאת נוסדה מהרב המקיבל הנודע ר'
שלום שרעבי זצ"ל בשנת תק"נ ומאז ועד היום
ירביצו בה תורת הקבלה. ובה יש הזכות לשדח שדר"ס (1)
מיוחדים לכל הארצות לקבץ נדבות בעד לומדי הישיבה.
6. ישיבת חסד אל ברחוב חב"ד. בה יש אוצר
ספרים גדול, נוסדה בשנת תר"י.

(1) שר"ר ראשי תכות שלוהא דרבנן, ובשם הזה יכנו
כל השלוחים היוצאים מארבעת הערים שבאר"ק והם: ירושלם,
חברון, צפת וטבריה, שזכו להקרא בשם "ארבע ארצות".

7. ישיבת בעלי בתים. מקימה ברחוב המיידאן
בחצר איש פרטי, נוסדה בזמן קדום. ועד סניית הרב
ישיא ברכה זצ"ל, נהגו לסדר בה מניית רב-חדש.
8. ביהמ"ד דורש ציון בחצר בית הספר דורש
ציון (בלומענמהאל שולע) נוסד בשנת תרכ"ז מיד כאשר
נוסד בה"ס הנ"ל מאת האדון יוסף בלומענמהאל מפריו,
בהשתדלות הרה"ג כמיהר"ר יצחק מפראנ ז"ל.
9. ביהכ"נ בבית החורים, משגב לדרך, בו
מתפללים כותיקין מלבד החולים גם יושבי הסביבה,
נוסד מיד כאשר נתיסד ביה"ח הזה בשנת תרל"מ.
10. ביהכ"נ יגל יעקב לאנשי מונוסתיר
(מחוז בארץ תוגרמא), ברחוב הקראים, מתפללים עם
עלות השחר ולפני התפלה יאמרו תהלים, ובחירף
יאמרו תקין חצות נוסד בשנת תרמ"ח.
11. ביהכ"נ אהבת חסד לבני מחוז הנ"ל ובו
נוהגים ג"כ כבהקודם, מקימו ברחוב המיידאן נוסד תרנ"ג.
12. ביהכ"נ של מר ישעיהו או אנשי סופיא.
ברחוב המיידאן, נוסד בשנת תרל"ח.
13. ישיבת חרבון, מתפללים בכל יום עם עדות
השחר סמוך לישיבת, בית אל נוסד בשנת תרל"ח.
14. ביהכ"נ חסד לאברהם ברובע היהודים.
מתפללים בו בכל יום נוסד בזמן קדום.

15. ביהכ"נ כחצר מר קוקיה, ברחוב היהודים.
 16. ישיבת שבת אחים ברובע היהודים סמוך לשער ציון נוסד מהגביר סי' משה פינצו ז"ל. מתפללים בכל יום, ובה אוצר ספרים גדול. נוסד בזמן קרום.
 17. ביהכ"נ של מר מאיר גני ברחוב הבאטראק.
 18. ביהכ"נ של ח"ר ראובן בראדון. סמוך לבית החורים משגב דרך נוסד בזמן בשנת תריה.

לקהלת המערבים (מערב אפריקא)

19. ביהכ"נ הגדול ברובע היהודים אצל חצר בית דוד ביהכ"נ גדול ויפה. נוסד בשנת תרכ"ב.
 20. ביהכ"נ החדש ברחוב חברון ביהכ"נ גדול ויפה נוסד בשנת תרכ"ז.
 21. ביהכ"נ הקטן סמוך להקודם, נוסד בשנת תרכ"ב.

בכר בהכ"נ של הקהלה הזאת נוהגים ככל מנהגי הספרדים הן בנוסח התפלה והן ביתר הסדרים ורק החכם הדורש להחמין דורש בשפת ערבית עפ"י מכמאם.

לקהלת הגורזים¹⁾

22. ביהכ"נ החדש סמוך לשער שכם מיד

(1) תושבי חבל קוקו שכרוססוא.

ישיבת תורת חיים. נוסד בשנת תרמ"ה. נוהגים במנהג ספרד ורק בר"ה ויוהכ"פ יתורגמו הודוים בהשפה המדוברת ביניהם בשפת גורניסמאן. בשבתות ומיעדים אחרי הצהריים ידרוש לפנייהם חכם בהשפה הנז'.

לקהלת התימנים

23. ביהכ"נ סוכת דוד סמוך לכותל המערבי בו מתפללים נוסח ספרד נוסד בשנת תרנ"ב.

ב) לעדת האשכנזים (פרושים וחסידים). (פרושים¹)

24. ביהכ"נ בית יעקב ובפי ההמון ביהכ"נ "הגדול" או "החורבה". (ע"ש החצר שבו עומר כהני הנקראת חורבות ר' יהודה החסיד).²

(1) בשם הזה נקראים האשכנזים או המתנגדים (של החסידים) המתפללים נוסח אשכנז, בנגוד להתמידים שאחזו בנוסח ספרד, ונקראו בן ע"ש תלמידיו הגר"א וצ"ל הרב וכו' כמוהר"ר מנחם מנדל והרב ר' ישראל פרוש משקלאוו מוסדי השוב החדש של העדה הזאת, שנקראו בשם "פרושים" ע"ש עסקם בתורה בפרשות מצרכי העולם.

(2) את החצר הזאת קנה הרב ר' יהודה החסיד משערלוין (הסמוכה לגראדנא ברוססיה) ובני לויתו שערו להתאחו בארה"ק בשנת ת"ס א. ובשנת תפ"א כאשר לא יכלו ראשי העדה הזאת

ביהכ"נ הזה הוא היותר גדול והיותר נהדר ויפה
מכל ביהכ"נ אשר פעדיק, ארכו כ"ה אמה (באמות הבנין)
וכמ"כ רחבו, ונבחו מ"ה אמה. והקרהו כפה עגולה
הנשענת על ארבעת כותליו מבלי כל עמודים. בכל אחד
מכותליו שני טורים חלונות עם שמשיות בערי צבעים
שונים, ובכפתו שנים עשר חלונות. והוא מצויר יפה.

ארון הקדוש אשר בכותלו המזרחי מיופה ממסד
עד גובה כפתו בפטורי צצים ופרחים מזהבים. ובו יש
בימה ועמוד יפה.

גם סגרי תורה הרבה בו ולהם כותרות ורמוני כסף
יפים, מנורה של כסף גדולה לחנכה, ועוד מנורות
כסף. — מעקת ברזל תסיבב את כפתו מכפנים ומבחיץ,
ומהמעקה החיצונה יראו את הדר כל העיר, ובצדה
המזרחי את יפי מקום מקדשנו. בחגים ומועדים יתפרלו
עליה הפלת מיסך.

ביהכ"נ הזה הוא הראשי לעדת אשכנזים פרושים.
ובו יש חברות מעמדות ושובבים ת"ת, ולומדים בו
לשלם להישמעאלים את החוב שלוו מהם גרשום משם ויחריבו
את הבתים שבה ותהי חרבה עד שנת תקצ"ו שאז הושבה לעדת
האשכנזים שנתישבה מחדש, עפ"י מאמר מ"ח מ"ד ע"ל
פחת מצרים. — וע"ש מיסדה וקורותיה נקראת חורבות
ר' יהודה החסיד.

בכנופיא עין יעקב ומניני ארץ. מדרש ועוד. והוא פתוח כל היום גם לפני לומדים יחידים, ובשבתות לפני תפלת מנחה ידרוש אחד הדרשנים בפרשת השבוע.

העזרה שדפני בהכ"נ חלוקה עיי כותלי עץ לשלושה חלקים, בהחדרים שכשני צדדיה באחד יתפללו מנינים שונים ואח"ז שחרית מנחה וערבית, ובהשני מושב הבר"ץ, של העדה הזאת, בכל יום אחרי הצהרים. בהכ"נ הזה נבנה בשנת תרכ"ה, עפ"י רשיון מאמר מרן מיוחד, שהביא אתו השר משה מינטיפורט ז"ל בזמן עלותו לארה"ק בשנת הרי"ו.

25. ביהמ"ד מנחם ציון ובפי ההמון, ביהמ"ד הישן, עומד בקצה הצפוני של חצר החורבה הנזכרת, ביהמ"ד הזה קטן אבל קדושה הזקנה חופפת עליו. בו אוצר ספרים גדול. ושם לומדים כל היום אנשים רבים בכנופיא וביחידות. וגם חברת משמורים, אור תורה בו שחבריה לומדים מהם חצי הראשון של הלילה ומהם חצי השני, חליפית.

נוסד בשנת הקצ"ז מיד כאשר עלה בידי האשכנזים להוציא את החצר הנזכר מידי הישמעאלים שהחזיקו בו עוד משנת תפ"א, עפ"י פקידת מחמד עלי פחת מצרים (שארץ ישראל היתה אז תחת ממשלתו).

26. ביהמ"ד שערי ציון ובפי ההמון, ביהמ"ד

החדש, בדרום מערב החצר הנז' מור ביהכ"נ בית
יעקב. נוסד בשנת תר"ד ואינו מצטיין ביופי, בו
אוצר ספרים ותיח רבים ילמדו שם כל היום וחלק
גדול מהלילה.

27. בישיבת עץ חיים מתפללים בכל ימות
השנה בהוד זבשבתות ומועדי ה'.

28. בבית הרב הגאון ר' שמואל סאלאנט
שליט"א מתפללין בחיל בשבת ומועד כותיקין ואחר
הצהרים מנחה גדולה.

29. בתלמוד תורה הכללית עץ חיים, מתפלל
בכל ימות השנה מנין קבוע כותיקין. עם הנץ החמה.

30. בעזרת ביהכ"נ בית יעקב ובחדרי התי"ת
הנז' מתפללים מעדות השחר עד סוף זמן תפלת
השחר, וכן תפלת מנחה וערבית מנינים שונים
זה אחר זה.

31. ביהמ"ד סוכת שלום ובפי ההמון חצר ר'
ישעיהו (ע"ש הרה"ג ר' ישעיהו ברדקי ז"ל הפרנס
הראשון של עדת האשכנזים) עומד במורד רובע
הארמנים, וחלונותיו פונים לרחיב חב"ד. נוסד בשנת
תקצ"ו. ביהמ"ד הזה וכל הבתים שבחצר ומכבד החנויות
שברחוב חב"ד נקנו מאת הגביר כמוהר"ר צבי הרש

לעהרן ז"ל באמשמדרם. בהשתדלות הר"י ברדקן ז"ל
הנז' ומהכנסת הכתים משלמים שבר הלומדים בביהמ"ד
הנז' כל היום וחלק גדול מהלילה ילמדו בו כנופיא
של ת"ח. גם "חברת משמורים" יש בו.

32. ביהמ"ד של הרב בעד "אור החיים" ז"ל.

ברחוב הנז' בבית שכור. את הבית הזה שבו היה ביהמ"ד
וישיבת הרב הנודע חיים בן עמר זצ"ל שכרה ערת
האשכנזים הקטנה שנוסדה מחדש בשנה תקע"ב (בערך)
והוא היה ביהמ"ד היחירי של העדה המצעררה הזאת.
רק אח"כ כאשר נתגדרה העדה ועלה בידה לרכוש לת
את שני ביהמ"ד סוכת שלום ומנחם ציון הנז' עזבוהו.
ובשנת תרל"ב בהוסד חברת דרך החיים וגמ"ח לאומנים
ופועלים שכרה הח' את הבית הזה ותכונן בו בית
מדרשה ועד היום יתפללו וילמדו בו בני החברה הזאת.
33. ביהמ"ד אהל יעקב לכולל ווארשוי.

בקצה הדרומי של רחוב היהודים, ביהמ"ד קטן ויפה.
במבפלה העליונה בחצר השייך לכולל ווארשוי. בו הית
מתפלל הרב הגאון וכו' מוהר"ר מאיר אויערבאך זצ"ל
ראב"ד ערת האשכנזים. (מלפנים אבדק"ק קאריש בפודין).
נוסד בשנת תרכ"ה.

34. ביהמ"ד אהבת ציון של כולל הור

(הולאנד ודייטשלאנד) ברובע היהודים בהחצר הנודע

בשם חָאֵשׁ שֶׁל ר' צדוק. נוסד בשנת תרמ"ו. בו נוהגים
במקצת מנהגי אשכנז.

85. ביהמ"ד בית הלל (ע"ש המנדב מר הלל
פינקעלשטיין ז"ל) לכוהן הורודנא. במכפלה הערוונה
בחצר הנז'. ביהמ"ד קטן ויפה. נוסד בשנת תרכ"ד.

86. ביהמ"ד קהלת ישרון (וכפי ההמון
ביהמ"ד רייסין) ברחוב חברון. בהחצר השייך לכולל רייסין.
נוסד בשנת תרל"ב מאת הגביר וכ"י כמוהר"ר סעדיה
שור במאהליב. שקנה את בהמ"ד וכל בתי החצר
הגדולה הזאת. ויקדישם לכולל הנזכר.

87. ביהמ"ד סוכת שלום ומאור יעקב
ברחוב חברון סמוך לביהמ"ד הנז' נוסד מהחברה בשם זה
שניסדה באשכנז מהרה"ג כמוהר"ר אליהו גוטמאכער
זצ"ל אבד"ק גריידיץ בשנת תרל"א. בהשתדלות הרה"ג
כמוהר"ר יעקב מרדכי הירשנזאהן ז"ל. ובכ"י ימי חייו
היה בו גם ישיבה לאברכים. וגם עתה ילמדו בו
מנין זקנים שעורים לעלוי נשמת החברים הנפטרים.

88. ביהמ"ד לכולל אונגארן ברחוב חברון.
נוסד לראשונה בשנת תר"ל. ונקרא בשם "נחמת ציון"
ואחרי שנים מספר נבנה עליו ביהמ"ד גדול מנדבת
הגביר מר יצחק ראצעסדארפער בשם "בית יצחק" בו גם
חברה "משמורים" שלומדים כל הלילה בהבית התחתון.

39. בישיבת תורת חיים סמוך לשער שבס.
מתפללין ג' פעמים בכל יום. בכל ימות השנה.
נוסדה בשנת תר"נ.

40. ביהמ"ד של ר' פישל נוסד מהגביר ר'
פישל לאפין ז"ל בשנת תרכ"ה. מקומו אצל ישיבת
תורת חיים בבית שכור.

41. ביהמ"ד שערי חסד של חברת גמילות
חסדים הכללית מקומו בחצר אחוזת החברה הנז'
סמוך לכה"ב תפארת ישראל. בו ילמדו י' אנשים
ת"ח כל היום לעלוי נשמת החברים הנפטרים ר"ל
(פע"ק ובחיו"ל). ומקבלים בעד זה שכרם מקיפת
החברה נוסדה בשנת תר"ל וביהמ"ד נוסד בשנת תרמ"ו.

42. ביהמ"ד בית מנחם ציון של חברת
"שונה הלכות" לאימנים. ע"ש המיסד הגביר הנדיב
זכ"י מר מנחם נתן ז"ל מאמריקא. להחברה הזאת
חצר גדולה מעובון הגביר הנז' וביהמ"ד הוא באחד
מהבתים הגדולים של החצר הנז'. בו יתפללו כותיקין
עם נץ החמה. ואחר תפלת שחרית וערבית ילמדו
החברים שעורים במשנה וש"ע מפי רב. נוסד בשנת
תרנ"ד מקומו בסוף רחוב היהודים סמוך לשער ציון.
43. ביהמ"ד בית מאיר בבתי מחסה והכנסת
אורחים בהר ציון בקצה רחוב המידאן. ביהמ"ד קטן

ויפה. מחליניתיו רואים את הר הזתים וההרים שכרבתו,
נוסד בשנת תר"נ.

44. ביהמ"ד שני אצל הנז' נבנה מחדש
בשנת תרס"ז.

45. ביהמ"ד בישיבת אהל משה (סמך
לבהכ"נ תפארת ישראל) מתפללין ג' פעמים בכל יום,
בכל ימית השנה. נוסד מאת הרב הגאון הנודע וכו'
כמור"ר משה יהושע יהודה ליב דיסקין זצ"ל אבדק"ק
בריסק, בשנת תרל"ד ואחרי פטירתו נוסדה הישיבה הנז'
על שמו וזכרו.

46. ביהכ"נ בבית החולים „בקר חולים“
הכללי. נוסד בשנת תר"כ בעד החולים, וכו' מנין קבוע
חזק ורשבת ויו"ט, גם ליושבי הסביבה.

47. ביהכ"נ של מר שמואל אליעזר לאומנים
ופועלים, ברחוב בית פקידות העיר, נוסד בשנת תרמ"ב.

48. ביהכ"נ בהמקון שר האדון אמדורסקין
אצל שער יפו נוסד בשנת תרס"ד.

לעדת החסידים

49. ביהכ"נ תפארת ישראל ובפי' ההמון
ביהכ"נ ניסן (באק). בהכ"נ הזה שני לבהכ"נ „בית יעקב“

בגדלו ויפיו. ניסד מאדמו"ר הרה"צ וכו' ר' אברהם
 "עקב פרידמאן מסאדאגורע זצ"ל. ונקרא בשם "תפארת
 ישראל" לזכר נשמת אביו אדמו"ר הרה"צ ר' ישראל
 מרוזין זצ"ל. ומפני שהממונה הראשון של כולל וואהלין
 הר"ר ניסן באק ז"ל היה המשתדל בבנינו לכן נקרא
 בפי ההמון על שמו. ביהכ"נ הזה עומד ברחוב הקראים
 (חרת אל קראים), ובמעלות מספר יעלו אליו, בניו בסגנון
 ביהכ"נ "בית "עקב" רק מעט קטן ממנו, ומצויר יפה.
 משני צידי ארון הקודש ובאמצע כפתו תלויים מנורות
 בדולח יפות, ודרך חלונותיו שבצדו המזרחית יראה
 היטב הדר מקום המקדש. למעלה אצל כפתו תסובבנו
 מעקות ברזל מכפנים ומבחוץ. על החצונות יעשו בליד
 ל"ג בעומר הדלקת רשב"י ז"ל, ובצדה המזרחית יתפללו
 ביום תפלת מוסף, כי משם יראו את הדר מקום המקדש.
 ביהכ"נ הזה הוחל לבנות עוד בשנת תרכ"ד,
 אך מפני גודל ההוצאה של הבנין ומעוט ההכנסה לא
 נשלם הבנין זמן רב, ובשנת תר"ל כאשר בקר קיסר
 אוסטריה פרנץ יוסף הראשון ירצה את ע"ק
 ת"י עבר לפני ביהכ"נ הזה, ובהודע לו כי מפני מחסור
 כסף לא יוכלו המשתדלים לגמור את בנינו, נדב מכיסו
 ארץ (1000) פרנק, ואז השתדל הרה"צ מוהר"ר אברהם
 "עקב ז"ל לאסוף כספים ככל הדרוש להשלמת בנינו

מבחיץ ומכפנים. וישלח ציר מיוחד דפקח על המראכה
שתגמר בזריזות האפשרות, ובשבת נחמו שנת
תרל"ב נתחנך ביהכ"נ הזה ברוב פאר והדר ע"י החון
המפורסם מוהר"ר בצלאל שורזונגער ז"ל מאוריסה
במקהלות משוררים. — בו ילמדו אחרי תפלת שחרית ובין
מנחה למעריב שעורים בעין יעקב וגמרא, וגם יחידים
ילמדו שם כל היום, וחלק מהלילה.

בצפ"ן ביהכ"נ יש בית קאן רמישב ברה"ץ של ערת
החסידים, (ככל יום אחרי הצהרים), ובהקמה התחתונה
שמתחת לביהכ"נ ישנם בתי מעין, בית מרחץ ומבילה,
וההכנסה תוקח להוצאות ביהכ"נ.

50. ביהמ"ד לבני כולל ווארשוי, בחצר בית
דוד, מעובין הגביר המנוח ר' דוד רייז ז"ל מיאנאווע.
ביהמ"ד יפה. נוסד בשנת תרל"ח.

51. ביהמ"ד בחצר כולל ווארשוי, ובפי ההמון
ביהמ"ד ר' דוד' (כידערמאן) אצל ביהכ"נ תפארת ישראל.
52. ביהמ"ד בית אהרן, לחסידי קארלין, ע"ש
האדמו"ר רבי אהרן מקארלין (1) זצ"ל. סמוך לביהמ"ד אהל

(1) העיר קארלין מחוברת עם העיר פינסק ברוססיה
וכה עד היום מושב הרב נכד הרה"צ ר' אהרן ז"ל.
בנוסחת התפלה שוים הם לחסידי ליטא, רק שנוהגים הם
להתפלל בקול אדיר וחזק ובהתרגשות והתלהבות חזקה.

יעקב שר כולל ווארשוי (פרושים). בהמ"ד הזה נוסד עוד בשנת תרל"ג, וזמן רב היה בבית שכור ורק אח"כ זכו לרכוש להם הבית הזה לאחוזת עולם בעזרת הגביר מר שמואל שייב מלעמברג.

53. "ביהמ"ד ציון המצוינת", בחצר כולל עסמרייך גאליציען ברחוב חברון, נוסד בשנת תרכ"ג, וזמן רב היה בבית שכור ורק אחרי כן זכו לרכוש ביהמ"ד הנז' עם הכתים שבקרבנו מנרבת האשה צפרה מגאליציע.

54. ביהמ"ד אהל יצחק ובית יוסף בחצר כולל אונגארן, (אצל ביהמ"ד בית יצחק של פרושים) ברחוב חברון, ביהמ"ד גדול ויפה נבנה מנרבת הגביר ר' יצחק ראצעסדארפער והג' מוהר"ר יוסף מאשקאוויץ פעה"ק.

55. ביהמ"ד ר' שלמה סופר ז"ל מוויזניצא, מיד שער מקום המקדש הנקרא בערבית פאב אל פתנין ובפי ההמון החנויות.

56. ביהמ"ד נפש חיה ובפי ההמון בית המדרש שר, העגונה אצל בית פקידות העיר, נוסד מהאשה חיה שהיתה עגונה.

57. בישיבת "חיי עולם" הכללית מתפלדין ג' פעמים ביום בחור, שבתות ומועדי ה', מקומה ברחוב חברון סמוך לשער מקום המקדש הנקרא החנויות.

58. ביהמ"ד ר' פינחס בחצר עובון הגביר

הנדיב וכו' מוה"ר פנחס נימינסקי ז"ל מאומין (ברוסיא)
מקומו מול בית פקידות העיר, נוסד בשנת תרמ"ח.

59. ביהמ"ד ברובע "הבאבכאטא" (במקום "גבעת
בצעתא" העתיקה בצפון העיר) בחצר כולל ווארשוי.
ברובע הזה המכיל חלק גדול מהעיר יושבים
רק משפחות אחדות של יהודים, וכמעט כלם בבתי החצר
השייך לכולל ווארשוי.

60. ביהמ"ד של הנביר ר' צבי רייזמאן נ"ר
מדעברעצין, עכור חסידי סאנרעץ, נוסד בשנת תרס"ה.
מקומו ברובע הארמאנים.

61. ביהמ"ד של חסידי בראסלאוו¹
(ברוסיא). מקומו בבית שכור אצל חצר חברת "שערי
חסד גמילות חסדים" הכללי.

לחסידי חב"ד. (ר"ת חכמה בינה דעת).

62-63. שני בתי מדרש ברחוב חב"ד ברובע
היהודים. האחד הקדום הוא בקומה התחתונה.

¹ הרב הראשון של החסידים האלו היה הרב רבי
נחמן מבראסלאוו ז"ל שעלה לראות את ארץ ישראל בשנת תק"ע
(בערך) ובתב ספורי נסיעתו ונתפרסמו בשם מסעות הר"נ. וזה
זמן רב שאין להם רבי, והם מתאחדים יחד ע"י הלמוד
בספריו ותפלותיו והנסיעה על קברו בהעיר אומין, ברוסיא.

נקרא בשם בית מנחם ע"ש אדמו"ר רבי
מנחם מנדל זצ"ל מליובאוויטש, נוסד בשנת תר"ח.
והשני נבנה שנים מספר אח"כ, כאשר נתרבו בני
העדה הזאת, בקומה השניה.

64. ביהמ"ד ר' משה וויזנברג ז"ל בחצרו
שאצל שער שכם סמוך ליישיבת תורת חיים, נוסד
אחרי פטירתו.

בירושלם החדשה

מחין לחימת העיר.

בשנת תרל"ב בערך, החלו אחינו לבנות להם בתים
ושכונות מחין לחומת העיר, כיהוד על דרך יפו, ומעט
מעט התפשטו השכונות לשני עברי הדרך במרחק גדול, ובה
הלכו והתרחבו הלכו והתרחקו עד כי השכונה האחרונה
שכונת גבעת שאול שהחלה להבנות בשנה זו ע"ד יפו (לצד
מערב) היא במרחק שעה (כשני קילומטר וחצי) משער יפו.
וזכרונו לצד מזרח עד מסלת שכם, ולצד מערב עד הדרך
העולה להמקלט, "מצלביה", וגם על דרך שכם וחברון נבנו
שכונות אחרות.

כל השכונות האלו נבנו מחברות שהכריהם הכניסו
סכום הקרקע מיד ואת תשלומי הכית שלמו במשך עשר
שנים ויותר, וכמשך הזמן הזה נבנו הכתים, ויש שהכתים
נבנו במשך שנהיים בהלואת כסף מאת, מסד מזכרת משה

מנטיפיורי¹ בלונדון, וכלן נקראו בשמות עבריים¹). והשכונות הראשונות נבנו מעדת האשכנזים ורק אחרי זמן מאוחר יסדו להם גם הספרדים שכונות באופן האמור; וסמוך להשכונות האלו וכקרבתן נבנו כמוכן בתים רבים גדולים וקטנים של יחידים ומסדי צבור, ויש שכונות גדולות שבתיהם גדולים ורחובותיהם רחבים, ויש גם שכונות קטנות ודלות שבתיהם עשויים מעין ופח. וירושלים החדשה עלתה בהזמן הקצר הזה על אמה הוקנה, וחלק היותר גדול מיושבי עה"ק ירושלים ויושבים מחוץ להחומה בירושלם החדשה, ואין לך שכונה שאין בה למצער ביהמ"ד אחד. ויש שיש בה כמ"ד אחדים, ת"ת ישיבה ושאר צרכי צבור כאשר נבאר.

לעדת הספרדים (והקהלות הישיבות לה) על דרך תברון

65. בית הכנסת כבתי "משכנות שאננים" בעשרת הבתים של העדה הזאת שבנה השר משה מינטיפיורי ז"ל, מעוזבון המנח ר' יהודה מירא ז"ל מנוארלעאנס. גיסר בשנת תר"כ.
66-67. שני בתי כנסיות כשכינה ימין משה בהמגרש שקנה השר משה מינטיפיורי בשנת תרי"ח, הבתים

⁽¹⁾ את שמות כל השכונות למקומתן, מספר וישיבהן וכו' הזכרנו בלוח ארץ ישראל שנה ג' צד 59-71.

נבנו בעזר הלוואה ממסד מזכרת משה, ולכן נקראה ע"ש.
ניסדו בשנת תרנ"ח.

68. ביהכ"נ בעמק רפאים (גזירת אר ענב) סמוך
למגרש מוניטיפיורי. נוסד בשנת תרס"ד. בתי השכונה
הזאת נבנו מיחידים שלא בחברה.

69. ביהכ"נ בשכונת "בית יוסף", בקצה ההר
הגובל את עמק רפאים. השכונה הזאת נוסדה מהבנקיר
פרומיגר, אך לא נשלמה כליל, מספר יושביה כחמש
עשרה משפחות והיא השכונה היותר קטנה ובודדת.

70. ביהכ"נ שער ציון בשכונת שער ציון
בבקעת שמיע, סמוך לביה"ח לעינים הברי"י, נוסדה
מיחידים בשנת תר"ס. זומן קצר אח"ז נוסד בהכ"נ.
71. ביהכ"נ שני בהשכונה הנז', נוסד בשנת תרס"ו.

על דרך יפו לשני עבריה

72. ביהכ"נ איסמאמבולי בשכונת נחלת
שבעה מול ביהכ"נ הראשי שר האשכנזים בהשכונה
הזאת. נוסד בשנת תרנ"ח, ביהכ"נ יפה.

73. ביהכ"נ בבית החולים מאיר רומהשילר.
בו מתפללים החולים ופקירי הבית. ובו גם חזן קבוע.
נוסד מיד כאשר נתיסד ביה"ח הזה בשנת תר"ד
בפנים העיר. ונעתק אח"כ מחוץ לעיר להבנין החדש.

74. ביהב"נ בבית הגביר סי' ח. א. וואדירו הי"ו.
75. ביהב"נ בבית ראש הרבנים (חכם באשי) ראל"צ הרה"ג כמוהר"ר משה אליהו פניזיל הי"ו. מתפללים בכל יום.
76. ביהב"נ בשכונת אבן ישראל, נוסד בשנת תרנ"ד.
77. ביהב"נ בבית הרב וכו' מוהר"ר חיים אלישר הי"ו מתפללים בכל יום, נוסד אחרי פטירת אביו הרב הגאון ראשל"צ יש"א ברכה זצ"ל.
78. ביהב"נ בבית היתומים של הספרדים. נוסד בשנת תרס"ח.
79. ביהב"נ של מר אליקים אלגוזי. בה גם ישיבה. נוסד בשנת תרמ"ה.
80. ביהב"נ בביה"ס התורה והמלאכה של חברת "בר ישראל חברים" במחלקת המלאכה העומד תחת הנהלת האדון א. ענתכי, נוסד בשנת תרמ"ד תיכף כאשר נתיסד בית הספר.
81. ביהב"נ דגל ראובן בשכונת מחנה יהודה, השכונה הזאת נוסדה מהבנקיר פרומיגר באופן מסחרי בשנת תרמ"ז. נוסד שנים מספר אחרי התיסדות השכונה.
82. ביהב"נ בשכונת "שערי צדק". נוסד מהאדון

ש. תנ"ר, השכונה הזאת ניסדה בשנת תרמ"ט מאשכנזים, אבל חלקים אחדים מהקרקע נמכרו לספרדים, ובה אין לכ"נ אשכנזים. והם מתפללים בבחכ"נ שבהשכונות הסמוכות.

83. ביהכ"נ ב, כיה הזקנים של הספרדים ניסד

בשנת תרס"ח.

84-85. שני בתי כנסיות בשכונת „אהלי משה“

סמוך למוזכרת. השכונה הזאת נבנתה בשנת תרמ"ב ממסד מוזכרת משה שבלונדן עבור ספרדים וחבריה שלמו כבר כל החוב וקבלו שמרי המקנה עד שמש]—ביהכ"נ הגדול נבנה מיד כאשר הוסדה השכונה מקופת השכונה. והשני הקמן נבנה שנים מספר אח"כ מנדבת הגביר סי' מיראנמי.

86. ביהכ"נ בשכונת נחלת ציון. סמוך להשכונה

הנוכרת.

87. ביהכ"נ בשכונת „שבת צדק“, ניסד בשנת

תרנ"ו, השכונה הזאת עומדת כהבקעה שמאחורי ביה"ח „שערי צדק“ והיא נבנתה מהעניים בני הקהלות השונות שר עדת הספרדים, שנתאחו לראשונה (ובלי רשיון) במגרש מונטיפיורי, ואחרי שנגרשו משם בחוקת היר קנה כולל הספרדים למענם את הבקעה הזאת, והמה בנו להם איש איש לברו בתי עץ ופח קמנים, ולכן

נקראה בפי ההמון בשם בתי פח. אבל כמשך הזמן
נבנו גם בה בתי אבן גדולים ומזכים.

88. ביהכ"נ בשכונת בתי שמעון הצדיק נוסד
בשנת תרס"ב, הבתים האלו בנה כולל הספרדים עד
ההר אשר מעל למערת שמעון הצדיק ועניים יושבים
בהם ג' שנים בחנם חליפות.

לבני ארם צובה (חלב)

89. ביהכ"נ הגדול בשכונת נחלת ציון, ביהכ"נ
יפה נוסד מנדבת הגביר סי' יוסף עדש הי"ו במצרים.

90. ביהכ"נ אבו מנשה, ג"כ בהשכונה הנזכרת.
השכונה הזאת נוסדה מחברת כל ישראל חברים לשלם
את מחיר הבית בתשומים חדשים קלים בעד אומנים
ופועלים עניים בשנת תרנ"ג. והיא הולכת ומתגדלת ע"י
מחיר הבתים הנגבה, בהשתדלות האדון מר א. ענתבי.
ואצל השכונה הזאת נבנו גם בתים רבים מיחידים.

91. ביהכ"נ הגדול נוסד ממר יצחק די לרונה
ז"ל בשכונת באב-אל עמוד. (שער שכם) סמוך לשכונת
ניסן בק.

92. ביהכ"נ של האדון משה שאמי בשכונה
הנזכרת.

93. ביהכ"נ כזנה ע"ש המיסדת מרת כזנה
מבבל בהשכונה הנז.
94. ביהכ"נ בהבתים שנבנו מאת הכנקיר
פרומיגר על דרך שכם סמוך למערת כלבא שבוע, ובפי
החמין בתי יוסף נבון.
95-96. שני בתי כנסיות בשכונת נחלת
שמעון על דרך שכם מיד חלקת שמעון הצדיק.

לקהלת הגורזים.

97. ביהכ"נ אשל אברהם בהשכונה אשר לבני
הקהלה הזאת סמוך לשער שכם. מיד שכונת ניסן באק. בו
גם ישיבה ללמוד שעורים קודם הצהרים.
98. ביהכ"נ אדוהו כהן לבני הקהלה הזאת.
מול שכונת ניסן בק.
99. ביהכ"נ לאנשי אחיסקא, יעיר במדינת
קוקו.
100. ביהכ"נ בשכ' באב-אל עמוד (שער העמודים).
101. ביהכ"נ בשכונת נחלת שמעון הנזכרת.

לבני בוכארא (על דרך יפו).

102. ביהכ"נ של הגביר הנדיב זכו' מו' אברהם
גיהן הי"ו בשכונת נחלת שבעה סמוך לביה"ח

דאמשהשילד, בו מתפללים הבוכארים שבשכונת נחלה
שבעה וסביבותיה ובו גם ישיבה.

103. ביהכ"נ של הג' קאנרינף בחצרו סמוך
להקודם. מתפלל רק בשבת וביו"ט.

104. ביהכ"נ בית יוסף של הג' מוי יוסף
מושייעף, בחצרו על דרך יפו.

105-118. ארבעה עשרה בתי כנסיות בשכונתם
הנודעת בשם "רחובות" ובפי החמץ בתי הבוכארים סמוך
למאה שערים. השכונה הזאת נוסדה מאנשי בוכארא
שרובם עשירים גדולים. והיא מצוינת בין יתר השכונות
ברוחב רחובותיה ובגודל בניניה. ולפי הנשמע יש את
ראשי העדה לבנות בה ביהכ"נ גדול לתלפיות אחרי
אשר ישיגו רשיון מיוחד מהממשלה יר"ה.

להבבלים

119. ביהכ"נ בחצר האדון קיזאק בקצה שכונת
בית ישראל, בו מתפללים גם משפחות אחדות דאגיסמאנים
הנודעים בשם היהודים ההרריים. נוהגים בכל
מנהגי בבל.

120. ביהכ"נ בשכונת באב אל עמיד בו נוהגים
ג"כ במנהג ארצם.

121. ביהכ"נ קטן ברחוב שלפני מקלט הרוסים.

מתפללים בו רק בשבתות ומועדים.

להפרסים.

122. ביהכ"נ „פתחיה" בשכונת „שבת צדק"

נוסד בשנת תרנ"א.

123. ביהכ"נ בית יצחק בשכונת זכרון טוביה.

נוסד בשנת תרנ"ט.

124. ביהכ"נ אודהי ציון בו גם תלמוד תורה

לבני קהלתם נוסד בשנת תרס"ו.

125. ביהכ"נ לבני בושעהיר (במדינת פרס)

בבית שכור נוסד תרס"ה.

126. ביהכ"נ אהרונ' בבית שכור נוסד תרס"ח.

לבני קורדיסטאן.

127. ביהכ"נ קטן בשכונת שבת צדק הנוכרת.

לבני אורפא (אור כשדים).

128. ביהכ"נ קטן בשכונת נחלת ציון הנו

נוסד בשנת תרס"ד.

והאורפאים באו לפה עה"ק זה כשבע שנים מפני

גודל הרחץ והדחק שסבלו במדינתם, ופה התחילו לעבוד

בכל עבודה כי כלם אנשים בריאים וחזקים, וכמעט

כלם רכשו להם בתי אבן קטנים. ויתאחדו דקהה קמנהו.

לעדת המערבים.

129. ביהכ"נ בשכונתם שעל גבעת ניקופוריה
אצל ברכת מאמירא, השכונה הזאת עימרת בודרה
ונפרדת משאר השכונות של היהודים. והיא מכילה רק
שתי חצרות הקדש של הכולל ואיזה חצרות מיוחדים
ואצלה חצרות של נוצרים, והיא הראשונה בכל השכונות.
נוסדה בשנת תר"ל מהרב הגדול רבי דוד בן שמעון ז"ל.
הרב הראשון של עדתם. (ראה להלן מאמר לתוכחות עדת
המערבים).

180. ביהכ"נ פרמ"י הקדש הנביר מר עמיאל ז"ל
בחצר שלו סמוך למקלט הרוסים, בו מתפללים מערבים
וספרדים.

לעדת התמנים

התימנים שנתאחזו פעה"ק זה כשרשים שנה, נתישבו
בכל השכונות שמחין לעיר, וגם שכונה מיוחדת בנו להם
במעלה הר הזתים בדרום מזרח העיר אצל הכפר סילוואן.
והשכונה הזאת היא היותר נפרדת ובודדת מהעיר.
והיא תקרא ע"ש הכפר סילוואן. — התימנים שני מנהגים
שונים בבתי כנסיותיהם שהביאו אותם ממדינת תימן, מהם
מתפללים נוסח ספרד ולו יקראו שמי לאמר הדמשקי (רק
בשניים קרים) ומהם מתפללים בנוסח מיוחד עפ"י סדר

התפלה הנקרא תבלל (כל בו) שלפי מסירתם קרום
הוא מאה, ואילו יקראו בללי לומר נוסח המדינה,
ואלה הם בתי כנסיותיהם:

181. ביהכ"נ תפלה למשה נוסדה בשנת
תרנ"ב מהגביר ר' משה חנוך הלוי ז"ל מעדן, בהחצר
שלו. בו מתפללים נוסח ספרד, אבל גם בביהכ"נ
שמתפללים נוסח ספרד נוהגים שכל העולה לתורה
קורא בעצמו את הפרשה, ואחר הנערים אומר אחרי כל
פסוק את התרגום של הפסוק. וגם בנוסח התפלה נפרדים
בסדר ההושענות והקפות לשמחת תורה שאומרים
עפ"י נוסח תימן. ובשבת ומועדים לפני תפלת מנחה
ידרוש החכם לפני החמון כלשון הקדש שכם (ואף
היידים) מבינים היטב.

182. ביהכ"נ הגדול ובפי ההמון "ביהכ"נ ההגדלה"
על כי הוא עומד בהשכונה הקטנה שנבנתה למענם
סמוך "למשכנות ישראל" מיד אחרי בואם לפעיה"ק בשנת
תר"מ, בהשתדלות הגביר מר מרדכי אדרד נ"י בלונדון
והבתים נתחלקו לענייהם עפ"י הגורל.
בביהכ"נ הזה מתפללים נוסח תימן (1) (בכדי)

(1) ע"ד נוסחת תפלתם ומגנון קריאתם בתורה
בנביא ובמגילה, זמירותיהם ופיוזיהם, ראה להלן במאמר
יהודי תימן וזמרתם.

לפי הנוסח הנז', ובו נוהגים כי בהפטירה אומרים שני נערים את התרגום פסוק בפסוק אחרי הקורא.

133. ביהכ"נ נזה שלום נוסד מהרב החכם וכו' מוהר"ר שלום ערקי ראב"ד של העדה הזאת בשנת הרמ"ט. ובו מתפללים בנוסח ספרד.

134. ביהכ"נ בשכונת נחלת ציון מתפללים נוסח תימן.

135-136. שתי בכ"נ בשכונת שבת צדק מתפללים נוסח תימן נוסד בשנת תר"ס.

137-140. ארבעה בתי כנסיות בשכונה שלהם "נחלת צבי" הסמוכה למאה שערים ובשכונת שער הפנה הסמוכה לה, בשנים מהם מתפללים נוסח תימן ובשנים נוסח ספרד.

השכונה "נחלת צבי" נבנתה בעד ענייהם מנדבת הבארון הירש ז"ל בהשקדות מר נסים בכר הי"ו בתנאי שישלמו את מחיר הבית בסכום קטן מאד שר אחד פרנק לשבוע.

141. ביהכ"נ בשכונת בית ישראל מתפללים נוסח ספרד. נוסד בשנת תרנ"ז.

142. ביהכ"נ בשכונת רחובות נדבת אחד הבוכארים. מתפללים נוסח ספרד.

144-148. שני בתי כנסיות בשכונת „נחלת

שמעון" שאצל מגרש קבר שמעון הצדיק.

149-145. חמשה בתי כנסיות בהשכונה

שלם אצל כפר סילוואן הגו' לעיל. בארבעה מהם מתפרדים נוסח תימן ובאחר נוסח ספרד.

כאשר אמרנו השכונה הזאת היא היותר רחוקה והיותר נפרדת ובודדת מהעיר. היא בנויה בקצה מזרח-דרום הר הזתים (סמך להכפר סילוואן). הבתים הראשונים של השכונה הזאת נבנו מחברת „עזרת נדחים" בשנת תרמ"ט בעד עניי כל העדות לגור שם מספר שנים חנם. אך מפני מרחקה מהעיר וגם מפני שרא עשו בה בורות לכניסת מי הגשמים ויושביהם נאלצו להביא מימיהם ממימי השרוח שממולם. לכן נתאחו בהם רק התימנים המורגלים לכל תלאת ועבודה קשה, ובשנת תרנ"ח היה כבר מספר בתי החברה 65. ומעט מעט בנו להם התימנים בקרבת הבתים הגו' שכונה גדולה שיש בה כבר צורך לחמשה בתי כנסיות. ובבתי החברה יושבים כעת עניי הקהלות השונות של עדת הספרדים.

לעדת אשכנזים פרושים.

על דרך חברון.

150. ביהכ"נ בבתי "משכנות שאננים" הנזכר, ובפי ההמון בתי מונופיזורי, בעשרת הכתים של האשכנזים שנסדרו מעובון מר יהודא מורא ז"ל בשנת תר"כ.
151. ביהכ"נ הגדול בשכונת "ימין משה" (ראה למעלה נומר 66-67) נוסד בשנת תרנ"ו.

על דרך יפו לשני עבריה.

152. ביהכ"נ במדון "קמיניץ". האורחים העולים לתור את אדה"ק יתפללו בו ביו"ט שני וביו"ט אחרון תפלת החג.
153. ביהכ"נ נחלת שבעה בשכונת "נחלת שבעה". היא השכונה הראשונה שנבנתה מיחידים (ברי השתתפות), וע"ש מספר קוני הנחלה נקראה כן. נוסדה בשנת תרל"ב. ונתפשטה לכל רוחותיה ובמשך הזמן נתאחו בה ספרדים ובוכארים רבים.
154. ביהכ"נ בהבתים הניתנים לעניים חנם בהשתדלות הד"ר מ. וואלאך, בבית שכור. מתפללים רק בשבתות ויו"ט. בהשכונה הנזכרת.

155. ביהכ"נ אהל בנימין (ע"ש המנוח בנימין ד"ר הרצל ז"ל) בבית שכור בהשכונה הנזכרת. בו מתפללים רק בשבתות ומועדים, נוסד בשנת תרס"ח ממשואת "ירושלים" אשר לאגדת המכבים הקדמונה. 156. ביהכ"נ בבית היתומים הנוסד מנדיבי אשכנז, העומד תחת הנהלת הרב החכם ד"ר א. גרינחום ז"י, נוסד בשנת תרמ"ה.

157. ביהכ"נ בבתי "בית דוד" (מול בית החולים דאטהשידר), שנבנו מהגביר המנוח מוהר"ר דוד רייו ז"ל מיאנאווע, נוסד מיד כאשר נבנו הבתים האלו בשנת תרל"ז. וועד הכללי שכנה בית הועד שלו מעד הבתים האלו, משלם לעשרה ת"ח הלומדים בביהכ"נ הזה שעורים לעלוי נשמת הגבאים והנדיבים תומכי ארה"ק כפי התקנות.

158. ביהכ"נ ב"בית חנוך עורים" נוסד מיד כאשר הוסד הבית בשנת תרס"ב. — מקומו אצל ביה"ח דאטהשידר הנזכר.

159. ביהכ"נ בבית היתומים הנוסד מהרב הגאון מוהר"ל דיסקין זצ"ל, נוסד מיד כאשר נתיסד הבית בשנת תרמ"א.

160. ביהכ"נ בית צבי בשכונת "אבן ישראל", ע"ש המיסד הר"י צבי אריה לונסקי ז"ל, נוסד בשנת

תרנ"ו. השכונה הזאת שעומדת ע"ד יפו נבנתה בשנת תרל"ט מחברה של נ"ג חברים (אשכנזים) וע"ש זה נקראה בשם „אב"ן ישראל" ואח"כ נמכרו מרבית בתיה לספרדים, והיא אחת מהשכונות היפות והמרוחות.

161. ביהכ"נ זהרי חמה להמתפללין כותיקין בשכונת מחנה יהודה. נוסד מאת הרי שמואל לעווי, חייט מאמריקא בשנת תרס"ו. ביהכ"נ הוא בהקומה הרביעית יפה ומרוח, ולו חלונות בג, רוחות, וע"ג ביהכ"נ בנה כעין מגדל הגבוה מקרקע הרחוב 21 מטר והוא המקום היותר גבוה בכל סביבות עה"ק, וגם שעוני שמש אחדים קבע בכל רוחות הבית, הכל למען ידעו בדיוק את רגע נץ החמה (1). לסמך גאולה לתפדה כמנהג ותיקין.

(¹) בדבר קביעות רגע עלות השחר וזריחת החמה באופק ירושלים עבר לראשונה הרב הגדול וכו' כמוהר"ר יהוסף שווארץ ז"ל. ופעמים רבות מאד עלה על ראש הר הזתים ועל הגגות הגבוהים להודיע בברור את זמנם, ובשנת תרכ"ה הוציא לאור לוח כזה (ראה תולדותיו בראש ספרו תכוה"א שהוצאנו לאור בשנת תר"ס). ובהזמן האחרון עסק בזה הר"ר וכו' מוהר"ר דוד שפיטצער מאונגארן והו"ל ספר עם לוחות בשם „נכרשת". אבל אין ספק, אם איש מלומד יעסוק כעת בהמקצוע הזה על המגדל הגז' יוכל לתכר רשימה מעלות השחר ונץ החמה בדיוק.

162. ביהכ"נ בית יהודה בשכונת „בית יעקב“.

ניסד מיד אחרי הוסד השכונה בשנת תרל"ז, מאת ר' יהודה ריב לעוויםעם ז"ל שוי"ב מבירמינגהאם.

163. ביהכ"נ בית יוסף בשכונה הנזכרת

בהקומה השניה מעל הבית הניער להכנסת אורחים.

164. ביהכ"נ בבית החולים „שערי צדק“ ניסד

מיד כאשר הוסד ביה"ח בשנת תרס"א, בו מהפלים מרבד החולים גם מיושבי הסביבה.

165. ביהכ"נ בשכונת „שערי ירושלם“ מיל

ביה"ח הנוי בבית שבור.

166-167. שני בתי כנסיות (פרושים) במישב

זקנים וזקנות של האשכנזים הניסד בשנת תר"מ, (אחד מהם נקרא בשם „יסוד בית הלוי“ ניסד מהגביר הנדיב מוהר"י מאנקעוויץ בוילנא).

168-169. שני בתי כנסיות בשכונת „משכנות

ישראל“ הראשון נבנה מיד כאשר נוסדה השכונה בשנת תרל"ז, והשני אחרי כן כאשר נתגדרה השכונה, בהקימה העדיונה.

170-171. שני בכ"נ בשכונת „מוזרת משה“

הראשון, ביהכ"נ יפה, נבנה מיד בהוסד השכונה בשנת תרמ"ב, והשני אחרי כן דרגלי רבוי היושבים.

172. ביהכ"נ אהל יעקב בכתי הגביר הנריב

ר' יעקב ברודא ז"ל שנבנו עבור עניים דוד שם חנם מספר שנים חליפות. ביהכ"נ גדול יפה בהקומה השניה, נוסד בשנת תרס"ג, ובו אוצר ספרים גדול.

173. ביהכ"נ בית רחל בשכונת "בנסת ישראל"

ע"ש אשת הגביר מר קלינימס דוב רעויים ז"ל במעלברון. שנבנתה מועד כל הכוללים בעד עניי כל כוללת האשכנזים שידורו שם חנם. וכבר נבנו בהשכונה הזאת מאה וחמשה בתים, וראשי הועד קנו עיד ככרת ארץ גדולה סמוך להשכונה הזאת ומשתדלים להגדיר מספר הבתים ככל האפשרי.

174. ביהכ"נ בבית הרב הגאון וכו' מוהריה

חיים ברלין שרימ"א. מתפללים בכל יום.

175. ביהכ"נ מוהריה בבית הספר ללמ' מתפללים

בשבתות ומיעדים, ובו חזן קבוע, מוסמך בחכמת הזמרה המתפלל עם מקהלה, נוסד בשנת תרס"ז.

176. ביהכ"נ "בזכרון משה" בבית שכור, נוסד

בשנת תרס"ח, ומנהלי השכונה יבנו בקרוב ביהכ"נ נהדר. השכונה הזאת נוסדה בחברה בעזר הלואה ממסד "מזכרת משה מונטיפיורי" שבלונדון.

177. ביהכ"נ בשכונת "אחזה" נוסד בשנת

תרס"ח, השכונה הזאת נוסדה מחברה "אחזה" פעה"ק

מבני כל עזר ותמיכה מחו"ל, רק בהלואה מחברת
א. פ. קאמפאני.

178. ביהכ"נ בבתי כולל "הוראדנא" נשען
למחנה יהודה, ביהכ"נ יפה בקימה השניה. נוסד
בשנת תרנ"ד.

179. ביהכ"נ בשכונת "פלימי רוסיה" נוסדה
אחרי הפרעות, והבתים ניתנים לגולי רוסיא בשכר מצער
על משך חמש שנים.

180. ביהכ"נ אהל אברהם בשכונת "בית
אברהם" של כולל ווידנא, ובפי ההמון שכונת "כרם".
נוסד בשנת תרנ"ג.

על דרך מאה שערים.

בשכונת מאה שערים

181. ביהכ"נ הגדול ישועת יעקב נוסד
מנדבת הג' הנדיב הרי יעקב יהושע מטארנאו (בגליציען).
עומד באמצע השכונה, והוא הראשון בהשכונה הזאת,
נוסד בשנת תרל"ו. — השכונה הזאת היא הראשונה
להשכונות שניסדו בחברה, נוסדה בראשית שנת תרל"ה
ממאה חברים, לסדר ויזרע יצחק בארץ ההוא וימצא
מאה שערים, וע"ש מספר החברים והשבויע שבו נוסדה.

נקראה כן. ובמשך הזמן נתגדלה ונתרחבה מאד כי בתוך השכונה עצמה נבנו רחובות שלמים ועל ארבעת שורות הבתים המקיפות אותה מכל צד נבנו עריות. עד כי פשטה צורת שכונה ולבשה צורה של עיר, אשר בסביבותיה שכונות הרבה והיא המרכז לכך. ובה מלבד בכ"נ גם ת"ת וישיבה, הכנסת אורחים ושאר צרכי צבור. 182-183. שני בתי כנסיות (1) וענ"ז, בהתחמון מתפללים מנינים שונים זה אחרי זה מעדות השחר עד סוף זמן קריאת שמע בכל ימות השנה. ובהעליון מתפלל רק צבור אחד ג' פעמים ביום.

184. ביהכ"נ תפארת ירושלם לכולל אמעריקא ביהכ"נ יפה מקימו מור ביהכ"נ ישועת יעקב הנז', נוסד בשנת תרנ"ט. ונשכח כל בשנת תרס"ח מנדבת הגביר הנדיב ודנערה מר יעקב שיף מניוארק בעלותו ירושלמה. 185. ביהכ"נ בהישיבה הגדולה „מאה שערים" בקומה העליונה של הת"ת והישיבה. והוא האולם היותר גדול בהעיר פנימה וחוצה לה, נגמר בחרף תרס"ז. 186. ביהכ"נ כלילת שאול בחצר הנז', נוסד אחרי התיסדות הת"ת והישיבה בשנת תרמ"ד.

(1) חוץ מג' בהכ"נ הנזכרים יש בהחצר הזה עוד ד' בכ"נ קטנים הנקראים בפי החמון „החדרים" שבהם מתפללים מנינים רבים זאח"ו שחרית מנחה וערבית, בכל ימות השנה.

187. ביהכ"נ דמשק אליעזר בקימה השניה
נשען להישיבה הנז'. נבנה מנדבת הר' אליעזר מפריז.
188. ביהכ"נ בחצר ר' ישראל מאמעריקא
ז"ל. בקימה השלישית, ביהכ"נ יפה ומרוח.
189. ביהכ"נ אהל שרה נוסד מהנכרת שרה
דעווים, בחצרה שהקדישה עבור עניי כל הכוללים לגור
שם חנם מספר שנים חליפות.

בסביבות מאה שערים.

190. ביהכ"נ שר מרת מערע ראשי הדענע-
בורנית, בהחצר שרה שהקדישה למוכת עשרה ת"ח
שילמדו שם בכל יום.
191. ביהכ"נ נחלת מנחם בהשכונה שנכנתה
מנדבת הגביר נתן זיל משיקאגו, עבור עניים לגור שם
ה' שנים חליפות. ביהכ"נ גרוד ויפה, נוסד בשנת תרס"ה,
בו מתפללים כותיקין עם נץ החמה.
192. ביהכ"נ בית שמואל בשכונת האונגארים
גבנה מהגביר ר' שמואל לעביר ז"ל מווינא בשנת
תרנ"ח. והבתים האלו נכנו מגדיבים שונים עבור עניי
חבורה הנז'.
193. ביהכ"נ בשכונת ר' שלמה מילנער, מאחורי

בתי האונגארים נוסד מהגביר ר' שמחה מיוארשו,
בשנת תרס"ו.

194. ביהכ"נ בשכונת "בית ישראל" נוסד מיד
כאשר נוסדה השכונה בשנת תרמ"ה.

195. ביהכ"נ באר שבע בהשכונה הנזכרת.
ובפי החמון ביהכ"נ העליון. נוסד מהאשה מרת בת
שבע מווירנא.

196. ביהכ"נ בשכונת "נחלת יעקב" לכולל
ווארשו שנבנה מעזבון הג' מר יעקב מאנענהארץ בווארשו
עבור בני הכולל הנז' לדור שם חמש שנים חנם, חליפות.
בשנת תרנ"ו.

197. ביהכ"נ קמץ בשכונת "בתי משה" או "בתי
העץ" מיד שכונת הגביר הר' משה ווימענבערג ז"ל (1).

198. ביהכ"נ במישב זקנים החדש, מקימו
בשכונת רחובות של הבוכארים, נוסד בשנת תרס"ו.

199. ביהכ"נ בבית "חנוך נערים" נוסד בשנת
תרס"ו מיד כאשר נתיסד הבית. בשכונת "רחובות" הנז'.

⁽¹⁾ השכונה הזאת נבנתה מעניי האשכנזים שנתאחו
(בלי רשיון) במגרש משה מנטיפורי וכאשר נגרשו משם
בחוקת היר קנה ועד הכללי של האשכנזים בעדם הקרקע
הנז' ויקציעו לכלם קטנית אדמה והמה בנו להם בתי עץ
ואבן קטנים, ובמשך הזמן נבנו בשכונתם בתים יפים, ועל
סבת ביאתם להמקום הזה קראו לשכונתם בשם "בתי משה".

על דרך שכם

200. ביהכ"נ בישיבת אור חדש ובית המוסד
(סניף לישיבת עץ חיים) בחצר הגביר הנדיב הר"ר
שמואל שטרונים זצ"ל שהקדישו עבור מעון לעניים. נוסד
בשנת תרנ"ו.

לעדת אשכנזים חסידים

על דרך חברון

201. ביהכ"נ בשכונת „ימין משה“ (הנוכרת
בדף 22). ביהכ"נ קטן בקימה התחתונה מתחת לביהכ"נ
שר הפרושים.

על דרך יפו משני עבריה

202. ביהכ"נ בשכונת „נחלת שבעה“ בחצר
הגביר ר' משה מאיר הערמזעלא נ"י נוסד בשנת תרס"ז.
203. ביהכ"נ בחצר שהקדיש הגביר פֿיכטענ-
האלץ עבור כולל וואהלין (מוד בית היתומים של
הספרדים). בו מתפלל האדמו"ר וכו' כמוהר"ר ר'
מאמעלי מראחמיסטריווקע שליט"א שעדה להשתקע פעה"ק
ת"י. נוסד בשנת תרס"ח.

204. ביהכ"נ בשכונת „משכנות ישראל“ הנו'
בבית שכור. בחצר ר' שלמה סנדלר נוסד בשנת תר"ס.

205. ביהכ"נ (חסידים) במושב זקנים וזקנות
(שעל דרך יפו) נוסד בשנת תר"מ.

במאה שערים וסביבותיה.

206. ביהכ"נ בית ברוך ובפי ההמון ביהמ"ד
ר' ברוך (שווארץ). בקומה העליונה. נוסד בשנת תרמ"ז.

207. ביהכ"נ אהל משה גרשון ורעכיל בשכונת
האונגארים הנזכרת. ביהכ"נ גדול ויפה. נוסד מהגביר
ר' משה גרשון שטאדלער נ"י בשתינעמאנגער באונגארן
בשנת ה'תרנ"ט.

208. ביהכ"נ לבני כולל מארמאראש (מחוז
באונגארן) בשכונת ר' שלמה מיננער נוסד בשנת תרס"ז
מנדרבות בני הכולל הנז'.

209. ביהכ"נ אוהל יואל בשכונת "בית ישראל"
נוסד בשנת תרס"ה מהגביר הנדיב ר' יואל בראנד ז"ל
ממונקאטש (באונגארן) כחצרו שהקדישו עד ה'ת"ת
שבהשכונה הנז'.

210. ביהכ"נ לחסידי קידונאוו (ברוסיה) נוסד
מהאדמו"ר הרה"צ ר' יוסף פערלאוו שליט"א מקידונאוו
בהשתדלות הר' נח שמיאל מערים נ"י ממנה דכולל
קידונאוו בשנת תרס"ז, ביהכ"נ יפה.

211. ביהכ"נ בחצר ר' ליכלי מווארשוי בהשכונה
הנוכרת נוסד בשנת תרס"ו.
212. ביהכ"נ לבני כולל רומניה בחצר של
הכולל, סמוך למאה שערים.
213. ביהכ"נ בשכונת כולל ווארשוי עבור
חסידיו כולל הנז'.
214. ביהכ"נ לחסידיו קוצק (ברוסיה) בשכונת
נחלת יעקב של כולל ווארשוי הנוכרת.
215. ביהכ"נ בשכונה הנז', ובפי ההמון ביהמ"ד
ר' אבנר שיינפערד מנאליציה בחצרו שהקדישו על ת"ת
וישיבת חיי עולם הכללית, נוסד בשנת תרס"ו.
216. ביהכ"נ בהבתים שבנה ר' אלכסנדר
זיבערמאן מווארק עבור עניים, בהשתדלות הר"ר משה
מענדל ווערנער נ"י, אצל מאה שערים.
217. ביהכ"נ במושב זקנים וזקנות החדש
בשכונת רחובות של הביכארים, נוסד בשנת תרס"ו.

על דרך שכם

218. ביהכ"נ בית זכריה ע"ש המיסד הגביר
מר זכריהו וואדראך בדונדן, בשכונת ר' ניסן באק ז"ל.
נוסד בשנת תרל"מ.

לחסידי חב"ד

219. ביהב"נ בשכונת „משכנות ישראל“, כבית
שכור, נוסד בשנת תרס"ז.
220. ביהב"נ כבית מר פינקעלשמיין, מתפללין
בשבתות ויו"ט.

במאה שערים וסביבותיה

221. ביהב"נ אהל יצחק נוסד מהגביר ר' יצחק
ב"ר אהרן מקעניגסברג (בדויטשלאנד) בשנת תרנ"ט.
ביהב"נ גדול ויפה.
222. בית הכנסת בבתי ר' משה ווימענבערג
ז"ל שהקדיש לפני מותו לטובת בתי החרד השונים בעה"ק
ת"ז (ע"י מאמר ההקדשות והעזובות בלוח א"י שנה ח').
223. בית הכנסת בבית הרי"ד פרומקין מו"ל
ה„חבצלת“, סמוך למאה שערים, מתפללין בו בכל יום.
224. ביהב"נ בחצר ר' משה ווימענבערג ז"ל
הסמוך לשכונת ר' ניסן באק, הנכללת ג"כ בעזבונו, נוסד
בשנת תרס"ז.

גדרי הנבואה.

מאת א. ז. רבינוביץ.

חזיון נפלא הוא הנבואה שאין כמוה בדברי ימי העמים, וגם בישראל נגלתה רק בתקופה ידועה וחדלה, ואולם השפעתה אינה נפסקת עד דור אחרון. הנביאים לא היו כה מיוחדת וגם לא בני שבט אחד, כל מי שפעמה בו רוח ה' הוא היה לנביא. תלמידי הנביא שיצקו מים על ידו—לפי מליצת הכתוב—נקראו „בני הנביאים“, ואולם היו נביאים שלא שמשו שום נביא (כגון עמוס שלקחו ה' מאחרי הצאן ¹) ורק מתוך הספרים למדו. לפי הנראה, את דברי הנביאים שקדמו להם.

מדותיו העקרויות של הנביא, כפי שאנו למדים מדבריהם ומעשיהם של כל הנביאים, אלה הן:

א. אמונה שלמה ועצומה בה' הבורח בנביאו. אמונה זו ממלאה את כל נפש הנביא, הוא אינו צריך לראות על מציאות אלהות, כמו החכמים החוקרים, מפני שהוא מרגיש את מציאות אלהי העולם בכל רוחו ונפשו, כמו שנאמר: כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך! ²) בכל הוא רואה את האלהים: בקרב נפשו

¹) עמוס ו', ט"ז. ²) תהלים ל"ה, י'.

פנימה ובכל מרחבי הבריאה, בשמים ממעל ועל הארץ מתחת, ועל כן כשהוא מתבונן בפי הטבע ובגדולתו הוא מתפעל לא מן הטבע בעצמו, כי אם מגדולת יוצרו (1).
 ב). שלמות מוסרית נובעת ממקור מרת הצדק הגמור והמוחלט. אלהי הנביא הוא אלהי הצדק, השלם בכל המעלות המוסריות, וחובת האדם היא להרבה בהן, כלומר: להשתלשם השתלמות מוסרית עד שתהא הצורה דומה ליוצרה, כמו שכחוב: "קדושים תהיו, כי קדוש אני ה' אלהיכם" (2) והנביא שהיה לא רק נאה דורש, אלא גם נאה מקים; עלה במדרגת המוסר למעלה מכל בני האדם. לא לחנם נקראו הנביאים בשם מלאכים, לא רק מפני שהיו שליחי המקום, אלא מפני שהיו משוללים מכל פניה עצמית ומופרשים מכל תאוות בשרים, ומשום זה היתה תביעתו המוסרית של הנביא תביעה מחלמת, אינו רוצה בשום פשרה ואינו מתפס בשום אמתלא. תכלית שנאה הוא שנא את הרע בכל מקום שהוא, כל משוא פנים אין לפניו: עשיר או עני, מלך או עבד—הכל חייבים להכנע מפני ממשלת הצדק.
 ג). אמונה ביחוד הלאומי של עם ישראל, בנצחיות הברית הכרותה בין ה' ובין עמו, הנביא אוהב את עמו אהבה בלי מצרים ורואה אותו בתור עם נבחר וגוי קדוש, שנועד

(1) תהלים ק"ד ובשאר מקומות. (2) ויקרא י"ט, ב'.

לחיות לאור גוים ולמופת לכל העמים בצדקתו ובטהרתו המוסרית עד סוף כל הדורות, — כי מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלם" (1).

ד. אמונה במעלת ארץ ישראל, שהשכין בה הקב"ה את שכינתו ורק בה יוכלו בני ישראל לחיות חיי אֱשֶׁר, חיי קדושה וטהרה, ועל כן אין בעיני הנביא שכר טוב וגדול ותענוג נעלה מזה, שעם ישראל שלם במוסרו, יושב לבטח בארצו הנבחרת, ולהפך: אין בעיני פורעניות יותר גדולה מגלות עמו לארץ נכריה, ותנודת ישראל בתוך עמים נכרים מקולקלים במעשיהם.

ולפיכך רבים יסורי הנביא וגדול צערו, כשהוא רואה את עמו בקלקלתו המוסרית וציפה מראש את הפורעניות העתידה לבוא עליהם, שסוף סוף תקיא אותם הארץ בעינותיהם ויהיו נודדים בארצות זרים, נתונים לשבי ולחרפה, מתיך אהבה וצער זה ניבעים כל שבירי תוכחתו של הנביא וזעמו הקשה, שהוא שופך על ראש פישעי עמו, אין ספק שגם בזמן ההוא היה עם ישראל נעלה במדת מוסרו על העמים האחרים, שאלולי זאת לא היה אפשר שיצאו ממנו נביאים, אבל הם הנביאים לא יכלו להתנחם במה שעמים אחרים יותר גריעים מעמם, הם רצו לראות את עמם בחור עם סגלה באמת, עם חכם ונבון, ממלכת

(1) ישעיה ב' ג'.

בחנים וגוי קדוש, היחוד הלאומי של ישראל הוא בעיני הנביא לא רק זכות בלבד, אלא גם הטלת חובה על האומה הנבחרת, להיות מעולה בין שאר האומות במדותיה ובמעשיה הטובים.

ה). האמונה בשליחותו מאת אלהים. הנביא מאמין באמונה שלמה, כי כל מה שהוא מדבר אינו מדבר מדעת אלא במצות ה' וברוח קדשו. "השכינה מדברת מתוך גרונו". ובעבודתו זו הוא משלים את חובתו המוסרית, כי לכך נוצר. הוא מוכיח וחוזר ומוכיח, מבלי שים לב לתוצאות דבריו, אם ישמע העם ואם יחדל. איתן הוא ובטוח בכח ה' הנתון לו. אינו ירא מפני בערות ההמון ואכזריותו, ולא מפני קצף המושלים העריצים, ולא ממלשינות נביאי השקר דועם כהני-און, מפני כל סכנה אינו כובש את נבואתו, אמנם צר לו על שהוא צריך להיות איש ריב לכל, הן ער פי תכונתו הוא אוהב שלום ורודף שלום; אבל כשהוא רואה את הצדק נרמס ברגל ואת הקדש מחלל, אז אינו יכול לעצור ברוחו, חצי התוכחה מתמלטים מפיו מאלוהים; ובשביל כך הנביא מתאונן וקובל לפעמים: אוי לי אמי כי ילדתני איש ריב ואיש מדון לכל הארץ. ¹ ואולם לפי הנראה גם רשעי הדור היו יראים לשלח ידם כנביא, קדוש ה'. בעיני ההמון היה כודאי גדול ערך הנביא, איש האלהים, אעפ"י שלא היה

¹ ירמיה מ"ו י'.

שומעים בקולו. וכבר מצינו שבימי אליהו נקם ההמון נקמת נביאי ה' מיד נביאי-הבעל, ואולי מפני זה יראו לפעמים גם המושלים הפריצים להרג את הנביא, השם את כבודם לחרפה.

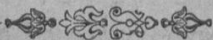
ו. התנגדות עזה ונמרצה נגד כל עבודה רתית שאין עמה כונה. כל אלה שמכבדים את האלהים בפיהם ובשפתם, ולבם רחק ממנו הם נחשבים בעיניו כמחללי קדש. ומכל שכן אלה שעושים מעשים רעים ואחר כך באים לבית המקדש לפרש בפיהם בתפלה ולהקריב קרבנות. ואעפ"י שעבודת הקרבנות היתה חשובה מאד, לא נמנעו הנביאים משפך גם עליה לעגם המר והקשה.

ז. אמונה בנצחוננו של המוב על הרע ושל הצדק והאמת על הרשע והשקר. אמונה זו אמצה את רוחו של הנביא, ואף על פי שהוא רואה את קלקולי בני דורו ואת הענש הגדול הצפוי להם, בכל זאת אינו בא לידי יאוש ואינו בוחר להתבודד מחוץ לחיים וחברת האדם המקולקלה. להפך, בלי חברת האדם אין חיייו חיים, כל עבודתו הוא לשם העם ובתוך העם, והחברה הצבורית היא לו בשביל כך מקום חיותו. הוא אינו פוסק מהאמין בכחם הגדול של דברי אלהים חיים להחזיר סוף סוף בתשובה אפלו דור שכלו חייב ושקוע במ"מ שערי טומאה.

ח. האמונה בכיאת יום א'. כמעט כל הנביאים
התנבאו על יום ה' הגדול. יום המשפט העתיד לבוא באחרית
הימים. ביום ההוא יופיע ה' לשפט את כל בשר ולצרף את
בני האדם. הרשעה יתכלד אז כעשן. והצדק ימלך לבדו
לעולם ועד.

ט. הנביא אינו מסוג אלה „הלוקחים לשונם ונואמים
נאם“ לשם תפארת המליצה והדבור בלבד. הוא אינו
מנבא אלא מתוך התעוררות פנימית. כשיש צורך בדבר.
צפה הוא לבית ישראל. צופה שעומד על משמרתו הקדושה
תמיד ומתריע על כל סכנה שמתרגשת לבוא. בשבי כך
אין דרך הנביא ליפות את דבריו בכונה; העיקר בעיניו
התוך, לא הקלפה. ואולם רוח הנבואה נגלתה מאליה
בלבוש חוד בשפה ציורית נפלאה ובשירים מדודים לא
במדה חזונית. כמשפט שירי העמים האחרים אלא במדה
שאינה דוחקת את הרעיון. זוהי מדת ההקבלה
(פאראללליזמוס) הנובעת מתוך עצם טבעה של השירה.
חפשית היא השירה הנבואית מכבלי כבלים חיצוניים. כמו
שחפשית היא הרוח המתגלה בה.

אלה הנה קצות גדרי הנבואה שמצאתי לפי השגתי
אחרי חקירתי במקציע זה מפי ספרים וביחוד מספרי
הנביאים בעצמם. ומי יתן ויתעוררו חכמי עמנו לעבוד
יותר במקציע הזה ולגלות את תעלומות האורה הרבה
הצפונה בדברי נביאינו הקדושים. הקימים לעד.

לתולדות המערבים¹ בירושלם. מאת אברהם אלמאליח.

מ ק ד ש, ברנש הראוי, לכבוד הרה"ג הגדול

כמהר"ר רפאל אהרן בן שמעון ז"ל

ראש תרבים במצרים, בנו של מיסד העדה הזאת בירושלם.

בבאנו לספר קורות ישוב עדה זו בירושלם, עלינו להתחיל את זה מדפני חמשים שנה בערך, כלומר משנת תרי"ד. לפני הזמן הזה כל עדה מערבית מסדרת לא היתה בעיר הקדש, כעשר או ט"ו משפחות היו מפוזרות בירושלם בין אחיהם הספרדים, ותבטלנה במעומן.

אולם בשנת תרי"ד, העיר ה' רוח ממרום על אחד מגדולי הרוח ורמי המעלה ב ד ב אט אשר במרוקו, הוא הרה"ג דוד בן שמעון, ובהיותו כבן ל' שנה גמר אמר לעזוב את עירו ולהרים פעמיו למשוואות ירושלם שבה דבקה נפשו ותכל לראותה ולהשתקע בה

¹ בשם מערבים יכנו יהודי מרוקו, אלגריה, טוניס ומראכלום המערבית, את שלשת האחרונים יקראו בשם "מערב החיצון", ומרוקו בשם "מערב הפנימי", וגם בשפת ערבית תקרא ארץ מרוקו בשם "אלגרב" ויושביה בשם "מוגרכים".

לחונן עפרה ולרצות אכניה. גם מוסרות אהבתי
וידידותי הרבה. להמון רעיו ותלמידיו הרבים. לארץ
מולדתי מקום קברות אבותי. גם דברי האנשים
הרבים שנסו להשיבו ממסעו ויעתירו עליו דבריהם
להשאיר אתם. לא עצרו כח להניאו מחפצו אשר מלא
כל חושיו והגיגיו.

ויעזב הרה"ג דוד בן שמעון את כל אשר לו
ורק את משפחתו לקח אתו. ויצא מרבאט וילך למסעיו.
ואחרי חדשים אחדים דרכו הגלוי על אדמת העיר
אשר גאה למושב לו.

אחרי עלות הרה"ג הנז' ירושלימה התעוררה
תנועה גדולה בין אחינו במרוקו ויחקוהו וינהרו המונים
המונים אל הארץ הקדושה. ומספרם בירושלם הלך
הלך ורב.

משרת הרבנות הרשמית בימים ההם היתה
על שכם הראש"ל הרה"ג כמוהר"ר חנ"א (חיים נסים
אבולעפיה) ז"ל.

משנת התרי"ד ועד שנת התרכ"ז הספיק הרה"ג דוד
בן שמעון להתבונן אל מצב עדתו השפל. כי הספרדים
שהשבו אז את עצמם להמיוחסים בין כל תושבי
ירושלם הביטו בעין גאה על כל איש שלא בשם ספרדי
יבנה. המצב השפל הזה נגע עד נימי לבו הרחמן של

הרה"ג דב"ש, ויחל לחפש אחרי האמצעים שע"י אפשר להטיב מעט לאחיו. ולצערו, ראה כי כל דרך אחרת אין לפניו, וזלתי להפרד מהספרדים ולהיות לעדה בפני עצמה לא תלויה במאומה בעדת הספרדים. קשה מאד היה, כמובן, להוציא לפעל החלטה זו, ומה גם אז שמספר המערבים היה כה מצער לעמת אחיהם הספרדים. אולם, אין לך דבר העומד בפני הרצון, במשך שנים אחדות שמו הספרדים מעצרים ומכשולים על דרך היציאה לפעל של הצעה זו, אולם סוף סוף גברה יד המערבים ויפרדו מעל אחיהם לעדה בפני עצמה. עפ"י פשר שנעשה בין ראשי שתי עדות הללו.

ויעבד הרה"ג דב"ש שבועות וחדשים לבסס את עדתו על בסיס נכון, ויסדר גם נסיעת שליחים לכל המקומות שבני ישראל נחתים שם, לבקש נדבות בשם המערבים בירושלם, וגם הממשלה קימה את זה, ותיחד להם פנקסים לתשלומי מס העשכריה, ויתקן הרה"ג דב"ש את עדתו, כאחת העדות המתקנות והמסדרות שבירושלם.

וכראות המערבים את כל השוכות שהרה"ג דב"ש עושה להם, כתרוהו בתאר רב לעדתם, וכל העם כבדוהו כאיש אלהים ממש.

בשנת התר"ב הקהיל אליו הרה"ג רב"ש את
ראשי עדתו ויעירם לבנות בתי כנסיות ובית ת"ת.
וישלחו נדיבים לנדיבי אחינו במרוקא ויתאר לפניהם
את מעמד אחיהם השפל, ודבריו היוצאים מן הלב
פעלו את הפעלה הנצרכה, וימים מעטים אח"כ נקנתה
קרקע גדולה, למרות המכשולים ואבני הנגף שהישמו
על דרך קניה זו, ועליה נבנו שני בתי כנסיות ובתים
אחרים, והם: "בית הכנסת הגדול" ו"בית כנסת ר'
אלעזר" עד היום הזה. והמערבים החלו להתפלל
בבית תפלה מתקן, תחת הבית השכור שבו התפללו
עד היום ההוא.

במשך שש שנים נשא הרה"ג רב"ש את עול
הצבור לבדו וינהל את עדתו בהשכר ודעת, והעניינים
והאכיוונים מצאו תמיד בו מחסה ומשען, ובצדק אמרו
עליו המערבים: "אבי יתומים ודין אלמנות". אולם
בשנת תרכ"ז בראותו כי מספר המערבים בירושלם הולך
וגדל ועיד מעט ורבץ תחת משא עבודה הכבד, ואף
פנאי לקבע עתים לתורה לא היה לו, בקש מאת העדה
לבחר לה ועד של ו' אנשים שיעזרו על ידו ויצאו
ויבאו לפני העדה ועל פיהם יחתך כל דבר.

וזה פתשגן הכתב שנכתב ונחתם אז מאת ראשי
העדה ויא"שר ויקים מאת הקינסול הצרפתי בירושלם,

ונדפס בקונטרס המעלות לשרטה, בירושלם.

בע"ה.

להיות כי מזה זמן רב כתבנו וחתמנו אנחנו חכמי
ויחידי סגולה ק"ק המערבים שטר כת החרשאה ומנינו
לעמ"ר הרב המובהק מאיר כבדק כמוהר"ר דוד נ' ש"מ ע"ן
נר"ו להיות רב ושליט עלינו בכתוב וחתום תחת ידו הק' בכל
תוקף וחזק, ומשם בארה באר היטב, והנה היום ראה ראינו
כי כבד המשא עליו להיותו נושא סבל עול הצבור ותיחיה
וכמעט לפי גודל וכבוד העול אין לו פנאי אפי' להתפלל וכ"ש
לקבוע עתים לתורה כמנהגו הטוב, זה בא בתביתו וזה בא
בקורתו, ואין עוזר ואין סומך, ע"כ נתועדנו יחד כלנו חכמי
ויחידי ק"ק הנז' והסכמנו יחד מרצוננו הטוב ובהש"ד למנות
גבאים וגזברים פקידים וממונים לעמד על המשמר הקדש
להשגיח על עניני כוללות ק"ק הנז' ועל ידם יהיו כל עניני
הק"ק הנז' וגם מוהר"ר נר"ו הנ"ל הסכימה דעתו דעת עליון
על הדבר הנכון הזה.

ובכן מודים אנחנו הח"מ חכמי ויחידי קה"ק המערבים
הי"ו הגשו"ק כמודה בבד"ה היות אמו"ץ איך אנחנו יחד
כלנו מקנים דא"ק מאחזות כו' ק"ק הנז' למע' שבעת הנרות
ה"ה מע' הרב כמוהר"ר אברהם חרוש הי"ו והרב
כמוהר"ר שלמה לוי נר"ו והרב כמוהר"ר יצחק
רפאל בטיטו הי"ו, והת' כמוהר"ר דוד הכהן
הי"ו והתה"ש כמוהר"ר יעקב אלמאליה הי"ו והחכם
כמוהר"ר שלמה אבן שדיד הי"ו והכותב לוי יפלח
הי"ו בהקנאה גשו"ק ואגבן אנחנו ממנים אותם פקידים ומשגיחים
וגזברים על כו' הק"ק הנז' לחזק כל בדק ולקרב התועלת

דכו' ק"ק הנו' ועל פיהם יגמרו כל עניני כו' ק"ק הנו'
וגם על ידם יתחלקו חלוקי הת"ח ועניים ויתומים ואלמנות
ומוצאי ומובאי כו' ק"ק הנו' ומו"מ נתנו כח ורשות בידם
לעשות כחפצם ורצונם בעניני כו' ק"ק הנו' ובידם להוסיף
ולגרוע בין בענין החלוקות בין בענין ההוצאות הנצרכות לכו'
ק"ק הנו' ומו"מ נתנו כח ורשות לגזור ולקנוס ולהעניש כפי
ראות עיניהם ולית מאן דימחה בידיהו כו"ע. והוברר הדבר
שמעלת הפקיד הת' כמוהר"ר ח"ש אבן שר"ד הי"ו
הנו' יהיה בידו המעות והוא הקאסיר וכל ההכנסות בידו, ומע'
הששה המשגיחים הנו' יכתבו בפנקסם הוצאות והכנסות
ויהיו מתנהגים בדעותיהם בכל ענין עפ"י הרוב ואם הם
מחולקים באיזה ענין, דעת הרב צוף דב"ש נר"ו הנו' תכריע.
ומחויבים מע' הפקידים והמשגיחים הנו' לסדר השכונות
הכנסות והוצאות לפני עט"ר הרב צוף דב"ש נר"ו דוקא, גם
הסכמנו שכל מעמד שיחיה או שנצטרך לילך על איזה ענין
אצל הרב הגדול ראש"ל נר"ו לא יהיה כ"א הנו' קני מנורה
הנו' ולא יותר, גם הסכמנו שלא יהיה דין תורה בקהלתנו
כ"א ביום ב' וה' דוקא ומי שיבא אצל הרב צוף דב"ש נר"ו
בשאר הימים על דין תורה או תרעומת דברים וכיוצא, מו"מ
יחד כלנו גדולים וקטנים נותנים רשות לשמש של הרב הנו'
לגרשו החוצה באין פוצה ומצפצף, גם הסכמנו ששבעה טובי
העיר דוקא יחתמו בכתבי השלוחים ולא יותר, וכל המערער
על דברינו אלה הרי הוא בטל ומכוסה ודבריו כחרס הנשבר
שאין בו ממש, ושלי"ב, גם הוברר הדבר שמע' המשגיחים
ופקידים הנו' חמה יבקשו החשבון מן השלוחים דכו' ק"ק הנו'
ולפניהם יסדרו השלוחים השכונם ואם נראה בעיניהם להשביע

הרשות נתונה בידם ולית מאן דימחה בידיהו. באופן שכל
הדבר הנוגע לבו' ק"ק חנו' וכל עניני ק"ק חנו' הכל כאשר
לכל יהי' על ידם, ומו"מ האמננו על כו' ק"ק חנו' למע' ז'
קני מנורה חנו' בענין: ההכנסות וההוצאות דכו' ק"ק חנו'.
נאמנות גו"ש כתחז"ל מבלי שיצטרכו שו"ש קו"ח ואפי' ח"ס
ואפי' הדרת הראש כו"ע, ויהא רעוא חפץ ה' בידם יצ"ח גם
נתחייבו מע' הממונים חנו' להתקבץ ולהתוועד בכל יום ג'
בשבת מדי שבת כשכתו לראות ולהשגיח ולשאת ולתת בענין
כו' ק"ק חנו' ומו"מ שמנו את יד הפקידים והמשגיחים חנו'
בידינו וכחם ככתנו ודבורם כדבורנו וטו"ת בטו"ת וקבלתם
מקבלתנו ותחיתתם בשטרי חובות כחתימותינו וטתנתם כמתנותינו
ומחילתם כמחילתינו ופשרתם כפשרתינו, באופן שכל מה שיעשו
מע' ז' קני מנורה חנו' בענין כו' ק"ק חנו' הכל עשוי ורצוי ומקובל
עלינו כאלו נעשה ונגמר מידינו ממש מבלי שנוכל דומר, לתקוני
שדרנו יתבון ולא לעוותי, אלא כך אנחנו אומרים להם וילד
אכו וסכו לעצמייכו והנפקי לגרמייכו ולחולקייכו וכל מאי דמתעני
לכון מן דינא או פשרה על כו' ק"ק חנו' ליהדר, והכל נעשה
ונגמר מידינו ח"מ באופן המועיל ומספיק לפו"ד וכתחז"ל ובקנו"ש
במדל"ב כתחז"ל שקנו אחרים מידינו לאשר ולקיים כל חנו' ל'
והכל דלא וכו' ודלא וכו' בביטול וכו', ובפיסוד וכו' לדעת
הרשב"א וצל"ה וחז"ה וכו' בחז"ה וכו' ועד"א וצדק ח"ש
פה עיה"ק ירושת"ו ש' התרכ"ו ליצי' בא ס"ט אשר"י הע"ם
שככה לו לפ"ק, והכל שריר ובריר וקיים.

ואלה שמות ז' טובי העיר אשר יחתמו מכתבי השלוחים
וכיוצא; ראשון בק' עט"ר מוה"ר צוף דב"ש נר"ה ושני

ב'ק' הרב מוהר"י בשיטתו הי"ו, ג' במהר"א הכהן הי"ה, ד'
במהר"א חרוש הי"ה, ה' במהר"ש הלוי, ו' במהר"ש וחיון, ז'
במהר"מ שרכיט.

ע"ז התמו ל"ו יחיד הקהל.

ראה ראיתי דברי אחי ועמי היושבים בסדר עליון היטבו
אשר דברו כי זהו תיקון הכללי והנהגה המדינית ויהא רעוא
חפץ ה' בידם יצלה לעשות הטוב והישר בעיניו ית"ש ויהיה
כל הארץ שפה אחת ודברים אחדים, ובאתי עה"ת בש"א
לתשרי כאן שנת והארב"ת ימים ברעו ושלום.

הצב"י מעט דב"ש

Nous Consul général de France à Jérusalem
certifions que la signature et le sceau oppo-
sés ci-contre sont-veritablement ceux de
Monsieur David Ben Semon Grand Rabbín
de la Communauté Algérienne à Jérusalem.
En temoignage de quoi nous avons signé les
présentes et y avons opposé notre sceau.

Jérusalem le 27 Septembre 1866.

Le Consul général de France

Edmond de Barreic

בימים ההם עזו לשכן בירושלם שנים מעשירי
אחינו ברבאט אשר במרוק, ה"ה האדונים מימון עמיאל
וה' שלמה אבושירי, ומיד אחרי כאם החלו גם המה
להתענין בכל לבם, בהרמת מעמד עדתם השפל, ונקסרו
בכל נפשם והינם לעשות דבר מה לשיבת עניי עדתם.

ויקנו קרקע גדולה סמוכה למקום המקדש, ובעזרת נדיבי אחינו בחו"ל, בנו עליה בתים רבים לעניי עדתם. ובית ה'ת לבני העדה, בדיוטא השנית בנו בית כנסת ובדיוטא השלישית בית כנסת, וביום י"ד אדר שני שנת גאל ירושלם (תרכ"ח), תמה מלאכת הבניה, ויקראו להם: "בית כנסת העליון" ו"בית כנסת התחתון" עד היום הזה. ויוסף הרה"ג דב"ש להגית בדבר עדתו וישתמש בעתות הכשר להביא להם כל דבר טוב ומועיל, ויקנה קרקע גדולה מחוץ לעיר סמוך לברכת ממילה וייסד שם שכונה בשנת תר"ל ויבן בה "בית כנסת", והשכונה נתגדלה ונתרחבה ועד היום הקרא בשם "שכינת המערבים", וגם עסקיו ומרדותיו אלו, לא הניאו אותו מלקבע עתים לתורה ולעסוק בשקירה עצומה בש"ס ופוסקים. ואלה הספרים אשר חבר: שער החצה, שער המטרה, שער הקדים, שער המפקד, הראשון נדפס בשנת תרכ"ב, ויתרם עודם בכתובים.

בשנת התריס חלה הרה"ג דב"ש את חליו אשר ימות בו, מוקירו ומעריציו הרבים בירושלם בכלל ובעדת המערבים בפרט קוו כי עוד ירפא רבם האהוב וישבו לראותו עוסק במקדם בתקין עדתו, אולם, תקותם לא באה, כי המית האכזרי שלא ידע רחם חמפהו כליל ד' י"ח לחדש כסליו שנת התר"מ, והוא אז כבן ע'

שנה, ויתאבל כל העם על האיש המורם מעם זה אשר רבות
מרח ויגע, ויעזב את עדת המערבים במותו, גדולה
חזקה ומקדרה.

מכבד ידיעותיו הרחבות בים התלמיד וגדולתו
בתורה, היה הרה"ג דוד בן שמעון ז"ל ירא אלהים
מרבם, בעל נפש רכה ונדיבה, צדיק וישר, עניו ונוח
לבריות, ותיק וחסיד בלב תמים, דבק באלהי ישראל
ובתורת ובכד נפשו זהיר ומתון במעשיו, מקבץ את כל אחד
בסבר פנים יפות, צער העניים והאביונים נגע עד לבו,
ומעולם לא מנע מהם עזרתו החמירה והרוחנית, ויהי
מושר צדיק ביראת אלהים ויהי למשל בעדתו, ובכד
הגדולות אשר עשה לא גבה לבו ולא רמו עיניו, בשלום
ובמישור הלך את העם, ויכוון את כסאו במשפט ובצדקה
ותאהב אותו עדתו אהבה נצחת, אהבת עולם וישימוהו
כחותם על לבם. אין כל פלא איפוא אם מעת מותו ועד
היום, שמו ברוך בפי כל בני עדתו וזכרו לא יסוף לנצח
מפיהם. ורק בשם "רבי" יכנהו. וכשעושים הזכרה
לנשמתו אז כל אנשי ביהכנ"ס כקמן כגדול יעמדו
ביראת הכבוד.

אחרי פטירת הרה"ג רב"ש נחלקה העדה לשתיים.
אחרים רצו בהרה"ג אל עזר הלוי בן טובו ואחרים
גהו אחרי הרה"ג יששכר אצראף, אולם עד

מהרה השתוו שני הצדדים, שהראשון ישב על כסא הרבנות והשני יהיה משנהו.

אפס שלום העדה הופר ולא היה כבימי הרה"ג דב"ש, רבים החלו להרגן באהלם נגד הנהגת אחרים מהפקידים שהיו אז כראש העדה ויוסכם להפקיד את שני האדונים מימון עמיאל ושלמה אבושריד לצאת ולבא לפניהם.

וזה נוסח האגרת שנכתבה ונחתמה מאת ראשי ונכברי העדה, מקימת מאת הראש"ל או הרה"ג רפאל מאיר פניול ז"ל וְתַסְמֵךְ לידם, (ונדפס בקינמס הנז"ל):

להיות שבחוה"מ של סוכות שעבר קם שאון כינינו אנחנו הת"ח הח"מ אודות חלוקת הכסף הבא לנו ונתרעמנו על מע' פקדי חוסן העי' שכבר ראינו שמנום שנלב"ע הרב רבינו הקדוש צוף דב"ש זי"ע נשארנו כצאן אשר אין להם דועה שכמה ענינים שנתבטלו דהיינו הת"ח שהיו קבועים בעסק התורה ועתה כבר נתבטלו והתי' שהיתה לחצאין וכיוצא בזה וברוך ה' אשר לא השכית לנו גואל והאלקים אנה לדינו האי גברא רבא וקירא סי' מימון עמיאל היינו שכבר ידוע מעשיו הטובים שהיה עושה בחו"ל והיה מרחם על הת"ח ועניים, ועמו כן אחותו האי צורבא מרבנן דמוקיר רבנן ההה"ש כה"ר שלמה אבושריד היינו שהוא היה כבר משרת בקדש בקהלתינו וכבר נגלו לו כל חדרי יעסקי קהלתנו בימי רבינו הקדוש הנז' זי"ע והכל היה במסר בידו; שהרב רבינו הקדוש זי"ע"א היה מוצא קורת רוח ממנו והכל היה כיושר וככושר ובנאמנות ובימים האלה

ובזמן הזה שנפסקו צנורות השפע ונפלה עמ"ר הרב רבינו הקדוש זיע"א. ע"ז קמנו ונתעורר אנחנו הח"מ רוב בנין ורוח מנין וכלנו בהסכמה גמורה עלינו לחדש. להם המנוי בכתב מפורש כדי להיות להם בת מספיק לעשות תקון לקהלותינו ובפרט לחזק לקיים ולאשר הסכמת והנהגת מורינו ורבינו הקדוש צוף דב"ש זיע"א דהיינו שכל הנכנס לקהלתנו יהיה מתחלק לד' חלקים, דהיינו, רביע לעניים להיות מתחלק בכל שבוע, ורביע לתשלום החובות, ורביע למשמרת בידוע לתשלום הפוסטאות וביקו"ח וכיוצא, ורביע לת"ח לתשלום ת"י וכיוצא.

ובכן מודים אנחנו הח"מ בהו"ג איך משוב רצונינו והשלמת דעתינו אנחנו ממנים ומרשים עלינו טובים השנים הנו"ל דהיינו סי' מ י מ ו ן הנו' יהיה ראש הועד ומע' הח' כ ה ר " ש א כ ז ש ד י ד ה"ו יהיה כ"ס הכולל בידם, וכל הנכנס לכולליו והכל כ"ל ימסר בידם ויחלק כחלוקה הנו"ל ולית מאן דימחי בידיהו דכבר בדיק לן בגוויהו שהם אנשים ישרים ונאמנים ויודעים כטוב הכולל והחילוקים וכל השלוחים שיבואו מחו"ל לכולליו אנחנו נותנים להם רשות ליקח מהם החשבון עמפ"א וכל מה שיתפשרו ביניהם אנחנו מקבלים עלינו כאלו נעשה ונגמר מידינו. הכלל העולה שכל מה שיעשו הנו' רצוי ומקובל עלינו ולית מאן דימחי בידיהו וכו' שש"ז קיים ימשך ענין זה, עליו אין להוסיף וממנו אין לגרוע. וכל הנו"ל נו"ן מידינו בקגו"ש במדל"ב מ"ך שקנו אחרים מידינו כתחו"ל, וכל המהרהר אחריהם, לכד מאשר ענשו גדול בידוע, עוד בה גורם כעה"ר פירוד ומחלוקת בקקלה וגורם לעניים ולת"ח שיהיו מוטלים ברעב, ושלי"ב.

ולראיה בידם חתמנו פה בסדר עתה הרתיב ה' לנו ופרינו
בארץ ש' תרמ"א. הב"ר החו"מ היושבים בצ'ערניך ירושלם
עיה"ק תוב"ב אבי"ר, והכל שריר ובריר וקים.
והיה לבאר שבכח הקנין הנז"ל כתחו"ל אנחנו מקבלים
עלינו בהסכמה גמורה שאנחנו מאמינים לס' מימון הנז"ל
ולחת' כהר"ש הנז' כנא"ג ע"כ אשר יאמרו כי הוא זה ואין
להרהר אחריהם, וכל המהרהר אחריהם כאלו מהרהר אחר
השכינה וכ"ו הוא ליקבה"ו כדי להשקיע ריב ומדון בקהלתינו
ויקיים בנו מקרא שבחוב יחי שלום בחילך ושלוח בארמנותיך
ובמאמר חו"ל ת"ח מרבים שלום בעולם; הכלל העולה שכל
מת שיבא לכולל מחו"ל או מאיזה מקומן הכל יבוא ביד
חת' הר"ש הנז"ל וכל מה שימצא כתוב בפנקסו אנחנו מאמינים
אותו בנאמנות גמורה והכל שריר ובריר וקים.

הסכמת עט"ר מזה"ר ראש"ל נר"ו.

אנא נפשאי ראש"ל הח"מ ראיתי הדברים הנאמרים
רמעה כתובים וחתימים מרוב הת"ח יצ"ו וכמה מתמוני העם מכי
אחינו ק"ק המערבים העי"א אשר מינו עליהם למע' טוה"ש
מוהב פרוים ה"ה הגבי' המ' אוהב התורה ולומדיה כה"ר
ס' מימון עמיאל והגבי' התה"ש כמה"ר ס' שלמה אבן שדיר
יצ"ו על ענין הכנסות והוצאות כוללת הנז' כמכואר בדבריהם
אף ידו תכון עמהם. היטיבו על אשר דברו כי להם נאה
לשום המשרה הזאת על שכמם לרוב טובתם ונדיבותם עם
עניי כוללם הנז' כידוע יהא רעוא חפץ ה' בידם יצליח ולמכתב
לחוקיהו בעה"ה בש"א לשבט התרמ"א לפ"ק.

רפאל מאיר פאנוול ס"מ

משנת התרמ"א ועד שנת התרמ"ד נהלו שני
הפקידים האלה את עדתם ביושר ובכושר ויטיבו לה
בכל יכרתם. אולם בחדש אב תרמ"ד פרץ מחלקת בין
ראשי המערבים ובין ראשי עדת הספרדים אשר מיאנו
לקיים את כל דברי האמנה שנכרתה ביניהם בימי
הרה"ג דב"ש ואש המחלקת בערה מאד, ויחליטו המערבים
להפרד כלה מהספרדים ויעבר עליהם מה.
וזה פתשנן דכתב אז מאת הרב היותר חשוב
של עדה זו: (ונדפס בקונטרס הנז').

להיות כי ראה ראינו אנחנו הבאים עה"ח יחידו מגולה
דק"ק המערבים יצ"ו היושבים פעה"ק ירושת"ו כי כוללנו ירד
ירד עד זיבולא בתרייתא וגדלה צעקת הת"ח והעניים והיתומים
והאלמנות ואין דורש ואין מבקש. ע"כ קסנו ונתעורר לראות
תקון הישוב כוללינו, ובפרט כי דאה ראינו שמע' אחינו
חז"ר כוללות הספרדים יצ"ו לא רצו לקיים התנאים אשר היו
בינינו כמאז ומקדם כפי שטר הפשר אשר נעשה בינינו
כזמן עט"ר מוה"ר הרב המופלא, ובכבוד ה' מלא דורש טוב
לעמו כמהר"ר צוף דב"ש זלה"ה תחלת כל לא רצו לתת
לנו הלוקת הת"ח טקופת ת"י הסך אלף מאות ושבע מאות
גרוש אשר היו נוהגים ליתן לנו זה כמה שנים מדי בחדשו
לסיוע חלוקת ת"י יב"ץ והיום הזה לא רצו ליתן לנו כ"א
סך אלף גרוש מדי הב"ח מלבד שני מאות גרוש לסיוע
חלוקת העניים ודין גרמה כי גדלה צעקת הת"ח דק"ק עדתינו
על פת לחם ואין חונן ומרחם, שנית כי מע' חז"ר כוללות
עיקת"ו ירושת"ו משנים קדמוניות המה היו רגילים לשלם

מבוללות עיקתו דמי כרגא דמלכא יר"ה בעדינו מכיס כוללות
 עה"ק ירושתו כי כולל אחד לכולנו, ועתה המה שואלים
 מאתנו לשלם דמי כרגא דמלכא יר"ה בעד אנשי חיל כידוע
 ואין ידינו משגת, שלישית כי בענין דמי קבורה כתוב בשטר
 הפשר אשר בינינו שהאמינו למע' הרב המו' וכבוד ה' מלא
 במהרה"ר צוף דב"ש זלה"ה ע"ה אשר יאמר כי הוא זה, מה
 שראוי כל אחד ואחד ליתן דמ"ק, וגם היה נותנים לנו
 דמי חמי דפסחא לפי רוב העניים, ולעת כזאת המה נותנים
 כפי ראות עיניהם.

וזאת ועוד ידוע שמע' הגביר החה"ש כמה"ר רחמים
 שלמה אבושדיד הי"ו הוא היה פקיד על כוללנו זה כמה
 שנים והיה עול הצבור מוטל על צוארו; והנה בעתה שאל
 שאל האיש מאתנו למנות ממונים על כוללנו כי הוא אינו
 יכול לסבול לבדו עול משא כבד של כוללנו כי רב הוא
 ובקש מאתנו למנות ממונים להיות בעזרתו כי על כן נתועדנו
 יחד כולנו כל ק"ק עדתינו המערבים יצ"ו ברוב בנין ורוב
 מניין לראות אופן נאות לטובת כוללנו והסכסנו יחד כולנו
 בהסכמה גמורה שאם רצון מע' חו"ר כוללות אחינו הספרדים
 יצ"ו לקיים כל הכתוב בשטר הפשר כמאז ומקדם במנהגם
 הטוב מה טוב ומ"נ ואם לאו מוכרחים אנו לאזור חיל להתפרד
 מהם ולעשות כולל בפני עצמינו עפ"י התנאים הללו.

(א) תחדת כל מו"מ מחויבים אנחנו ליסד ועד גדול
 מיחידי ורשומי קהלתנו אשר יעמדו בפרץ בכל עו ותעצומות
 לפקח ודחשגיה על כל ענייני כוללנו לתקון ולקיום מצבינו
 ועל פיהם יהיה כל ריב וכל נגע לקרב התועלת לכוללנו.
 ואלה שמות האנשים הנכבדים: מע' הגביר המו' ונעלה לש"ץ

ולתהלה רציו במהר"ר סי' מימון עמ"ל יצ"ו ומע'
הגביר החה"ש והכו' כמות"ר רת"ש אב"ד ש"ד יד ה"ו. הוא
יהי' פרוידין בועד הנז'. ומע' הר' המו' כמות"ר משה מ"ל א
נר"ו. ומע' הרב המו' כמות"ר נ' ב"טו נר"ו. ומע'
הרב המובהק כמות"ר מאיר עובדיא נר"ו ומע'
הרב המו' כמות"ר אהרן נ' שטעון נר"ו. ומע' הרב
המובהק כמות"ר יאזשע לוי נר"ו ומע' החה"ש של"מ
אלעל"ו פה ה"ו ורבי יצחק עמאר יצ"ו וס' משה
כהן יצ"ו וס' משה נ' סמחון ה"ו. וכל דבר ודבר
מעניני כוללנו וגמר עפ"י הסכמת רוב אנשי הועד יצ"ו הנז'
וכל הכתבים הבאים מקר"ת יהיו ע"ש אנשי הועד ה"ו הנז'.

(ג) ולקיום והעמדת כורלינו הסכימו להלוות מכיסם סך מה כל אחד ואחד דהיינו מע' הגביר המ' סי' מימון עמיאל יצ"ו סך שלשים ליראם נאפו' והרב מוהר"ם מלכא יצ"ו ורבי שלמה אבושדיר יצ"ו וסי' שלמה אדעלוף יצ"ו ומע' ר' יצחק עמיאל יצ"ו וסי' יוסף עמיאל יצ"ו המה ילוו מכיסם סך עשרים ליראם נאפו' כל אחד ואחד אשר בין כלם סך מאה ושלשים ליראם נאפו' ומע' הרב המובהק

במותר"ר יששכר אצראף יצ"ו ומע' הרב במותר"ר מאיר עובדוא
יצ"ו ומע' הר' ר' נתמן יצ"ו ומע' הר' ר' יאושע לוי יצ"ו
וס' משה כהן יצ"ו וס' משה נ' סמחון יצ"ו ולוי מכיסם
סך עשרה ליראם כל אחד ואחד.

(ד) כל זמן שלא נפרע החוב הנז' לא יקחו הת"ח
דק"ק עדתינו יצ"ו ב"א חצי החלוקה הנחוגה מדי חדש
בחדשו, ואחר שירחוב ה' את גבול כולליו לשלם את החוב
הנז' אזי יקחו חילוק שלם מדי חדש בחדשו והחלוקה של
העניים מדי שבת בשבתו כנחוג. וגם הספקת הישיבות יהיו
לוקחים כנחוג. ואולם כשירחוב ה' גבול כולליו ונשלם חוב
הנז' אזי בעזה"י נחלק על כל הקהל דק"ק עדתינו יצ"ו
הנצרכים סך ששים פרוטות לכל נפש מדי חדש בחדשו
מלבד חילוק העניים הנחוג מדי שבת בשבתו.

(ה) ועל ענין בית החיים וד"ק כשנחפרד להיות כולל
בפני עצמינו מחוייבים אנחנו למבוע חברה קדושה
חדת גומלי חסדים ככל מכל כל, ככל שאר הכוללים אין
חסר דבר וד"ק יהיה ע"ז האופן דהיינו בשלשה שנים
הראשונים אשר נתפרד להיות בפני עצמינו יתנו העשירים
בעד דמ"ק איש ואשתו סך עשרים ליראם נאפו' עשרה ליראם
כל אחד ואחד, ואחר תשלום השלשה שנים הראשונים יתנו
העשירים בעד דמ"ק איש ואשתו סך עשרה ליראם נאפו'
חמשה ליראם כל אחד ואחד, והבינונים יתנו דמ"ק כפי ראות
עיני אנשי הוועד הנז'.

(ו) גם כל ענינו כתיבת הגיטין הנז' יהיה נגמר
ע' מע' אנשי הוועד יצ"ו הנז' ככל שאר הכוללים.

(ז) גם נתחייבו מע' אנשי הוועד הי"ו הנז' בחיגו"ש

ושעבדו את גופם לדעת הראב"ד וללה"ה לעמוד כפרין בכל
 עו ותעצומות לפקה ולהשגיח בעינא פקוזה ע"כ פרטי ועניינו
 כוללינו להשתדל בכל מאמצי כהם לקרב התועלת וההנאה
 לכוללינו כלתי שום התרשלות כו"ע כ"א הכל ביראת ה' על
 פניהם להיות עוסקים עם הצבור לש"ש וה' יצליח בידם כיר"א.
 כל זה קבלנו עלינו אנחנו הה"מ וע"ז וזרע זרעינו
 לדורות עולם. ומו"מ כל מה שיעשו מע' אנשי הועד הי"ו
 הנז' בעניני כוללינו הכל עשוי ורצוי ומקובל עלינו ועל כל
 באי כהינו כאלו נעשה ונגמר מדינו ממש מכלי שנוכל לומר
 להם לחקוני שדרנו יתכון ולא לעוותי והרי הם כאדם
 העושה בשלו ולית מאן דימחי בידיהון כו"ע וכל המערער
 ע"ז מלבד שאין רוח נוח"ה ודכריו בטלים ומכוסלים וחשובים
 כחרש הנשבר וכשכ"מ ונדרוף אחריו עד החרמה ושל"ב
 ושמ"ר. כ"ז נעשה ונגמר מדינו אנחנו הה"מ מרצון ובקנו"ש
 במדל"ב שקנו אחרים מדינו לאשר ולקיים כל הנז"ל, וגם
 קנינו מיר אנשי הועד יצ"ו הנז' בקנו"ש לאשר ולקיים כל
 הנז"ל והכל דלא וכו' ודלא וכו' בביטול וכו' ובפוסול וכו'
 לדעת הרשב"א ולה"ה והו"ח וכו' כחו"ה וכו' ולא יבוטל
 וכו' ולא יפוסל וכו' ועד"א וצדק ומכתב לחזקיהו ח"ש פה
 עיה"ק ירושתיו בש"א לחדש אב רחמן שי התרמ"ד ליצירה
 והכל שריר ובריר וקיים.

והואלנו לבאר שמו"מ האמננו עלינו ועכ"ך למע'
 אנשי הועד יצ"ו נאמנות גוי"ש בתחז"ל כמאה עדים כשרים
 ע"כ אשר יאמרו כי הוא זה מבלי שיצטרכו שו"ש קו"ח
 ואפי' ח"ס כו"ע בענין ההכנסות והוצאות של כוללינו נר"ו.
 וגם הואלנו לבאר שמו"ש שהעשירים יתנו דמ"ק הסך הנז'

בין קודם תשלום ג' שנים הראשונים ואחר תשלום ג'
שנים כנ"ו הוא עם הסילוק קפירושא אתמר. ונ"ס הואלנו
לבאר שכל מי שאינו מסכים וחותרם עמנו כדבר הזה מו"מ
אין לו חלק ונחלה עמנו בכוללינו הנז' כו"ע וקיים שנית.
(ע"ז חתמו ל"ד איש)

במשך ז' חדשים ההנהלה העד' עפ"י ז' הפקידים
האלה. אולם, רבים התפטרו אח"כ, ומראה פן גם הא'
עמיאל ואבושדיר יעזבו את משרתם וישארה העדה
קצאן בלי רועה, נמסרו לידם שני המכתבים האלה.
(ונדפס בקינטרס הנז') :

בהוות שמוה זמן היו לנו אנחנו ק"ק המערבים העי"א
שבעה פקידים להשגית על ממון הכולל כידוע לכל באי שער
עירנו מי המה ורובם הוציאו עצמם מזה מאליהם, וחששו שמא
הנכיר סי' מימון עמיאל הי"ו וכמה"ר סי' שלמה אבושדיר הי"ו
העוסקים בזה שנכנס בידם ממון הכולל ומוציאים אותו וביותר
הרבה פעמים בהלואה מכיסם וממונם, ורצו מע' טוה"ש הנז'
להוציא עצמם גם המה, וישארו הת"ח והעניים כיתומים בעוה"ר
ולכן הסכמתי בר"ן ובקש"ד והאמנתי למע' הגבירים הנז'
נאמנות גו"ש על כל אשר יאמרו שכך וכך מה שנכנס וכך
וכך הוצאנו הנכנס ובהלואה מכיסינו אפי' שיאמרו שהלוי לכו'
עד כדי מאה ליראס הם נאמנים, ולראיה בידם ח"ש היום י"ב
שכט משנתנו זאת התרמ"ה לפ"ק והיה לבאר שנאמנות הנז' הן
על העבר הן על העתיד לחיים טובים ולשלום וקיים.

ע"ה רפאל אלעזר הלוי י' טובו גר"ו.

להיות כי מזה שנים שנתמנה לפקיד ונובר מע' הנבו
החה"ש הטל רצ"ו כה"ר רחמים שלמה אבן שריר
יצ"ו. והוא היה המוציא והמביא בענייני כוללניו בידוע לכל
ובמבוא יוצא בשטרות המיוג שיש תחת ידו מן הראשונים
במראים זיע"א. וכעת ראה שגדל העול של בני קהלתנו
ולא יוכל עשוהו לבדו. וכפרט שמתבטל מעסקיו ועסק בתורה
וע"כ בקש מאתנו הח"מ להקל מעליו המשא ולעזרו ולסעדו
ואחר כמה הפצרות נדרשנו לבקשתו ועשינו סדרים חדשים
כדי להקל מעליו כמבואר יוצא סדר ההנהגה הלוז בפנקס
כוללנו אשר משם דבר הלמד מעניינו כיצד יהיה האופן
ומשם בארה.

הנה כי כן מודים אנחנו הח"מ איך מע' וירדינו
הנובר הנז' יצ"ו מר פקירי למב תקפו ומינויו הוא עוסק
וכבחו אז כחו עתה ואפי' אם ילך לחו"ל לעורך עסקיו
כאשר עם לבבו בשוכו אל הקודש בע"ה יחזור לחוקתו
הנז' באין פוצה פה ואצפצף. וכבר טהרנו חשבון הכנסה
והוצאה מכסף הקדשים שחיה בידו עד עתה וחתמנו על
סדר חשבונם בפנקסו, לך נא ראה וההכנסות החדשות נרשמים
נכתבים המה בפנקסו בסדר נכון וישר, ומה שראוי ליתן
בירינו אנחנו הח"מ כדי לחלק על הת"ת ועניים מחזיבים
אנחנו הח"מ למסור בידו קבלות טפוזות מן הסך אשר
נקבל וגם לסדר חשבון ההוצאה ולתראותו לו לחתום עליה
כדי שנהיה נקיים מה' ומישראל. באופן שידו תכון בכל
עסקי הכולל כמאז וכמקדם כלתי מגרעת! והיובא רמיוא
עדינו אנחנו הח"מ להודיע מכל ההכנסה אשר תבוא לירינו
לשם כוללנו אשר לא ידעה מע' הנובר הנז' יצ"ו מפרומה

ומעלה והי"ל שהפוסטה תבוא לשם מע' טוה"ש הגביר החכם
המרום יצ"ו אוהב התורה ולומדיה כמה"ר חיים מייזון
עמ"ל יצ"ו זמ"ע הגביר הגובר הנו" יצ"ו וכל ממון
השלוחים יבוא לידם, ומידם נקבל חלק הנוגע לכל אחד
ואחד בזמנו, וכל הנכתב והנעשה הוא ליקבה"ו לאהבת האמת
והצדק בלתי מרמה ותחבולה. יה"ר שזכות התורה יעמוד לנו
שנהיה באה"ר ובאחדות גמורה ואל ישלש שטן במעשה ידינו
ויסיר מלבנו קנאה ושנאה אכז"ר, ולראיית האמת והצדק
חתמנו שמותינו פה עיר הקדש ירושלם תובב"א בש"א להדיש
סיון שנת התרמ"ח ליצירה והכל שריר ובריר וקיים.

הצע' רפאל אהרן י' שמעון ס"ט. הצ' משה מלכא ס"ט.

מודים אנחנו הח"מ בהודעה גשו"ק היות אמו"ן שאנחנו
מסכימים בהסכמה גמורה להיותינו לאגודה אחת בעסקי הועד
כוללינו יצ"ו ולהתנהג בינינו באהבה ואהוה להיותינו בעצה
אחת לטובת כוללינו ולתיקון עדתינו והרמת דגל כוללינו
בע"ה כדת מה לעשות ואנחנו מסכימים שירדינו מע' הגביר
הח' הש' דמר פקידא לטב כמה"ר רהמים שלמה
אב"ד יצ"ו דעתו בשנים למספר אנשי הועד באופן
שבהיותינו שלשיתנו בעצה אחת יתיה הצירוף ארבע דעות
נגד דעות הנשארם, וכל חפצנו ורצוננו שיהיה ירדינו הנו"
יצ"ו דעתו שקולה בשנים כי כן ראוי והגון הוא לאותה
איצטלא בכל כבוד ועו והדר. ויה"ר אפ"ן ה' בירינו יצלה
לטובת כוללינו ולעשות רצונו כרצונו אמן. הלב"ד הבאים
עהח"מ פעה"ק ירושת"ו בש"א לח' אייר ש' התרמ"ח ליצירה
והכל שריר ובריר וקיים.

הצעיר משה הצעיר שלמה הצ' רפאל אהרן
 נ' מלכא ס"ט אבושדיד ס"ט נ' שמעון ס"ט
 ראיתי מה שכתוב למעלה והנני מסכים עד כל האמור
 זלראייה ח"ש פעה"ק בזמן הנז' ש' הנז' וקיים.
 ע"ה חיים מימון עמיאל ס"ט

בשנת התרמ"ו רופף הרבה מצבי של הרה"ג אלעזר
 הלוי בן טובו, וביום כ"ב אדר א' של השנה ההיא
 עלתה נפשו השמימה, אחרי מחלה ממשכה.

אם כי לא היה בהרה"ג אלעזר ז"ל אותו המרץ
 ואי-הדיאות שהיו בהרב שקדמוהו, בכל זאת היטיב
 היטיב הרבה לעדתו, ובכל ריב ומחלוקת שהיה להמערבים
 עמד הוא בפרץ ולא הקטין את ערך אנשיו. מלבד זאת
 היה היה הרב הזה איש ירא אלהים וסר מרע, ממית
 עצמו באהלה של תורה, שם לידות כימים, ולא זו
 מתלמודו שבו מצא מרגוע לנפשו, ומלבד גדולתו בש"ס
 ופוסקים, הציין בפרט בבקאות גדולה בארבעה טורים.
 וכך דין קטן וגדול לא נעלם ממנו וידעם עד ראשי
 אצבעותיו ממש. בנים לא היו לו, ואלה חבוריו: "פקרת
 אלעזר על ד' טורים. הראשון על ארח חיים נדפס בשנת
 תרמ"ד ויתרם עידם בכתובים.

אחרי הרה"ג אלעזר הלוי עלה על כסא הרבנות
 הרה"ג ישכר מצראף מסאלי אשר כמרוקן, ובמשך שש שנות

בהנחתו, כל שנוי לא נעשה בערה. בשנת התרנ"ב, שהיא גם שנת מותו, מיאנו הספרדים לחדש אותם התנאים שעריהם הסכימו בפשר משנת התרל"ד, ויעשו בם שנויים. וזה נוסח הפשר החדש. (נרפס בקונטרס הנז').

להיות כי זה שנים רבות נתיישבו פה"ק ירושת"ו אחינו המערבים יצ"ו ונעשו קהל בפני עצמם ושולחים שלוחים לעצמם, ובענין הכנסות כו' עיקו"ת ירושת"ו הנוגעות גם להם להיותם נספחים אל קהל עדתינו היה בינינו ובינם פשר משנת התרל"ד. הנה בעתה עכרו הפרשיות בינינו ובינם ושו"ת כשטר פשר הנז'. ע"כ לאהבת השלום ולכבוד ירושת"ו הסכמנו ונשתוונו עמם להתנהג מהיום והלאה עפ"י התנאים אשר נבאר בעה"י העשויים כתנאי בני גבו"ר. ואלו המה: (א) מכל הנכנס בקופת כוללינו מקרית חוצות מאמשטרדאם ומכל ערי אירופא דבר נהוג וכלתי נהוג ששולחים נדבותיהם ונדריהם והקדשות קודם מיתה ולאחר מיתה בכל מכל כל הבא מתו"ל שלא ע"י שלוחים בין הבא בהשתדלותינו ובמכתבינו ובטליוגרפים שנכתוב להם בין הבא מאליו, ינתן ליד מנהלי אחינו המערבים יצ"ו מהם סך ששה עשר למאה והסך ארבעה ושמנים למאה יהיה לבו' עדתינו הספרדים, וכן ממעות הבאות מהקדש השר סור משה מנטיפיווי וז"ל והקדש השר קאיץ נסים שמאמר וז"ל, ינתן להם כנהוג עד כה, ואם יעלה בהסכמת כוללות עיקו"ת להביא הקרן ממקום אשר מונת שם ולתתו במקום אחר או בקרקע וכיוצא, אוי יש להם ג"כ בהכנסה כנגד זכותם שיש להם בקרן, והיתה לבאר כי מרם כל נגבת

בכל חדש סך חמישים נאפו' מן האמצע מהכנסה הזאת
דהיינו מהבא מחו"ל לצורך הוצאות העיר ורביניה ומשרתיה
ופוסטאס וחובות פירות הקדושה מכבר אשר על קופת הכוללות
וביוצא, ואם פתחו פתחו לקו' הכוללות ואם הותירו הותירו לה;
והיה הנשאר יתחלק בסדר הנז', אך הכנסות פעקו"ת דהיינו
עובונות סילוקים, מכס הבשר, הכנסת קבוצת חמי דפסחא,
הכנסה שיכנס בקו' הכו' מיד פו"מ בית עלמין דהיינו אחר
ההוצאות ואחר ניכוי סך חמישים נאפו' שישאר בידם קרן
לאם יצטרך להם לאיזה תקון כבי"ע בכתוב בשטר בהת"י
חו"ר פעיקו"ת הספרדים אשר תח"י הפקידים הנז' יצ"ו. וכן
מהכנסת חברה קדושה אחר ניכוי הוצאותיה כאשר ידעם בס'
החש' המורה לצדקה בכל הכנסות הנז' ינתן להם סך שבעה
וחצי למאה והשאר ישאר לחלק ערתינו הספרדים ובענין
הכנסת נדבת אורחים נכבדים הבאים מחו"ל בין על ידינו
בין ע"י העומדים על הפקודה הזאת אחר ניכוי שכ"ט הנוגע
להם, כה יהיה סדר החלוקה דהיינו אורה אשר ידבנו לכו
לחת לקו' כוללינו הספרדים יצ"ו עד סך אלף פו' ינתן
לאחינו המערבים יצ"ו סך שבעה וחצי למאה, אך אם ידבנו
לב האורה לחת למעלה מאלף פו' ינתן להם סך ששה עשר
למאה, ורצונו לבאר כי הכנסות קרקעות הכוללות אשר לנו
פעקו"ת ירושת"ו ובעיה"ק יפו ח"ו היא לנו עדת הספרדים
דוקא ולא להם לא כגוף ולא בפירותיהם, וכמו כן בקרקעות
אשר לאחינו המערבים יצ"ו יהיה להם לברם ואין לנו בהם
שום זכות לא כגוף ולא בפירותיהם, ובהכנסת קו' התמחוי
ישאר כאשר היינו עד כה דהיינו שינתן להם מדי שבת בשבתו
ארכה קדרות מקו' התמחוי לצורך עניניהם, ועוד לא ינתן

להם מהכנסה זאת כו"ע. ב) בענין השלוחים הנוהגים לספרדים ולכו"מ בע" אחינו המערבים כל אחד יזכה בשלו ואין מצד לצד שום מנג' יד בהם, רק אם יוסיפו מאתנו חו"ר הועד דפעקו"ת הספרדים לשלוח שד"ר לערי אמעריקא וע"א יוכו אחינו המערבים בהכנסה אשר יבנס בקופת כוללינו אחר ניכוי שכ"ט השד"ר והוצאות. כסך ששה נש"י למאה בהכנסה הבאה מקר"ת, ואם יוסכם מחו"ר עיקו"ת שישלחו גם אחינו המערבים שליח יתנו סך המשה ועשרים למאה כוללינו אחר ניכוי כנו'. ואם ירצה קיום התימות' מאתנו נקיוסם. אך אם נסכים לשלוח שד"ר לנדרבה חדשה לערי איטליא וע"א אוי ינתן להם לבו' אחינו המערבים חלק מהכנסם בקו' הכו' אחר ניכוי כנו"ל סך שבעה וחצי למאה, ואם יוסכם מאתנו חו"ר שישלחו אחינו המערבים שד"ר לערי איטליא לנדרבה חדשה אוי נקח מהם סך המשה ועשרים למאה אחר ניכוי הוצאות וחלק השד"ר, וזכה אם יצטרך להם קיום התימות' מאתנו נקיים אותם בע"ת. והוברר הדבר שאם באולי באיזה מקומן יתבטל השליחות הנהוג באיזה אופן שיהיה בין מצדנו בין מצד הנותני, ויתיקן הענין בקצבות שישלחו או בקופות שניסד בבתיים אוי יוכו אחינו המערבים כסך שבעה וחצי למאה, בתנאי שלא ישלחו המה שליח שמה אף כי הוא נהוג, ואם יתפצו לשלוח שלוחם הנהוג ולא יתרצו בשבע וחצי למאה הרשות בידם. ג) ותחת לבאר כי זה שדברנו שנקח מן האמצע בעד הוצאות סך המישים נאפו' בכל חדש מהכנסת קריית חוצות, היינו בעד הוצאות תמידין, אך הוצאות שאינם תמידין דהיינו בהוצאות חגי הגביא וזיגיו ראש"ל ולהשיג אות הבכור לחנו'. יה"ר ה' יאריך ימי עמ"ר מוהרה"ג ראש"ל התותם הראשון, או

אם תצא איזה גזרת מלכות על איזה ענין כגון גרוש הפרסיים שהיה בשנה זאת וכיוצא, אזי יטבו הוצאות הללו מן האמצע מהכנסת קריית הוצאות, ובע"ה אם יבוא עזר מחו"ד על הגזרה ההוא—שלא תבא—ינתן להם סך ששה עשר למאה, ד) ועל ענין בית עלמין התפשרנו עמם בזה האופן דהיינו כי העני מבר מצוה ומעלה בין איש בין אשה יקברו בחדר הזתים דוקא, ובעד זכותם זה יתחייבו לתת לק"ו כולליו סך חמשה עשר נאפו' מידי שנה בשנה מק"ו כוללם וזה דוקא באיש עני אך באיש בנתי ועשיר אזי הרי מו"מ אנחנו מקנים דא"ק מאהות כו' עיקר"ת למע' ירדינו החה"ש והכו' כש"ת סי' שלמה אבושדיד יצ"ו בהקנאה גשו"ק ואגבן אנו ממנים אותו מורשה פקוד ומשגיח בענין כו"ע על קו' אחינו המערבים יצ"ו והרי הוא נאמן עלינו כשני עדים כשרים ע"כ אשר יאמר כי הוא זה כפי ראות עיניו כיראת ה' על פניו ובהימנותיה סמיכנא, עוד מ"א כי בחדש אשר נוציא חלוקת התת"י לת"ת להספרדים יצ"ו נתן מוקדם לאחינו המערבים סך עשרים נאפו' וכבוא מועד השלשה חדשים אשר נעמוד לח"ש כנו' הלאה נגבה אותם מחלקם, ה) מ"א הח"מ חו"ר ופ"מ כו' ק"ק המערבים העי"א איך נתחייבו לתת מכל הנכנס ליריגו טפעה"ק ומאורחים ובין הבא לנו מחו"ל בכל מכל סך עשרה למאה, אחר גיבו סך שבעים נאפו' בכל שנה מן האמצע לצורך הוצאות ספרים ופושטאם וכיוצא לבד וכיות שלוחים נהוגים שהם לנו כנו"ל, וכשליחות נדבה חרשה שאינו נהוג מאתנו נתחייבנו לתת סך חמשה ועשרים למאה כנו"ל, עוד נתחייבנו להתנהג בענין הכתובות והגבינות והסידוקים והעזובות, היוזשות והחקנות, כתקנות

אחינו הספרדים יצ"ו בלי מגרעת ולהכניס כל ההכנסות לקי' כו' אחינו הספרדים כאשר היו עד כה, ויתנו לנו שבעה וחצי' למאה כנו"ל, עוד מ"א איך עמדנו לה"ש עם חו"ר הועד כבוללות אחינו הספרדים יצ"ו ונו"ק הנוגע לנו מכ"ה ההכנסות הנז' בס' המורה לצדקה חלק ג' דהיינו עד ר"ח תמוז התרנ"ב, וכמו כן נטלו וקבלו המה סך העשרה למאה הנוגע להם מהכנסות עד יום הנז' ולא נשאר בינינו שום טו"ת כו"ע, ומ"א עוד איך נתחייבנו בכל מכתב בקשה שנכתוב לקר"ח או להשרי"ם יצ"ו לכתוב כדברים האלה : הן אמת שכוללות אחינו הספרדים העי"א נותנים לנו מה שנוגע לנו לעזר וסיוע לת"ח ולעניים וחטי דפסחא ולמס הגולגולת, אך מה נעשה אין הקומץ משביע את הארי לפי העוני והלהין שחל להיות בחש' כו' ק"ק הספרדים והמערכים וע"כ נאלצנו לבקש עזרה וכו', וכמו כן לדבר עם איוה אורחים נכבדים הבאים פעה"ק, וכן מ"א חו"ר ק"ק המערכים העי"א כי עפ"י הפשר הזה פטורים מע' תו"ר הועד דכו' אחינו הספרדים יצ"ו מכל מה שהיו נוהגים לתת לנו בכל חו' בעד תת"י וחלוקה לעניים, ובעד מה שהיו עוזרים אותנו במס הגולגולת ובעד חטי דפסחא וכיוצא, ואין לנו רק בכל שלשה חדשים יעמדו לחשבון חו"ר הועד יצ"ו עם רבני המערכים יצ"ו העומדים על הפקידים ויקחו כל אחד חלקו אחר ניכוי ההוצאות הנז'ל כאמור, וכן מהחייבים אנחנו לבוא עה"ח בלתי שום סירוב ודחייה כו"ע, עוד החיוב מוטל עלינו להטפל בענייני עניי קהלת המערכים כולם בכל פרטים הנצרכים ואין לנו להכביד עוד על כו' קהל אחינו

הספרדים העי"א בשום עניין כו"ע. עפ"י כל התנאים הנז' נגמר הפשר בינינו השני הצדדים. ולא יתבטל פשר זה עד משך עשרה שנים נו"מ מר"ח תמוז התרנ"ב, וחייבנו את כל הבאים אחרינו לשב"ק בכח המב"י שני הצדדים לאשר ולקיים שטר פשר זה ולהתנהג כל אחד בשלו בנאמנות גויש כיאות כי האמת יסוד בנין, כי את הכל עשינו לשם יתוד קובח"ו. ובעה"ת שימשך ואויל יותר מומן המוגבל כי הוא בנוי על קו היושר והצדק, ואחרי כלות הזמן הזה אם יתרצו שני הצדדים בפשר הזה מה טוב ומ"ן אך אם לא יתוצו השני הצדדים יעשו פשר אחר כפי ראות עיני חז"ר הספרדים וחז"ר המערבים יצ"ו. ובכן דא גזרה דאורייתא מאתנו חז"ר שני העדות שלא יקרב איש זר משתי העדות לפרוץ גדר, ומלבד כי כל המערער על דברינו אלה דבריו מהבל יטעמו עוד זאת כי אין רוח חנ"ה והרי הוא פורץ גדר ושל"ב, ושטפ"ר כיר"א. ולהיות אמו"ן ולראויה מהימנא ביד השני צדדים כו"ח שמותינו פעה"ק ירושת"ו בש"א לח' תמוז ש' התרנ"ב ליצירה בא סי' ויהי נעם ה' אלקינו עלינו ומעשה ידינו" בוננ"ה עלינו לפ"ק והכל שו"ב וקיים.

ראינו לבאר כי מה שנכתב לעיל שיקחו חמישים נאפו' לחוצאות הוא דוקא מהכנסת כולל אחינו הספרדים ולא יתבעו מהכנסות כו' בני מערבא בהוצאות הנז' מאומה כלל ועיקר זקיים שנית,

הצעיר רפאל מאיר פאניזיל ס"ט, הצ' יעקב מאטאלון ס"ט. הצעיר יעקב שאול אלישר ס"ט, בא סי' יש"א ברכה הי"ו. הצעיר אליהו משה פאניזיל ס"ט. הצעיר יוסף רפאל

עוויאל ס"ט. הצ' ויראל ב' חנוך אנגיל ס"ט. הצעיר יוסף
 נסים בורלא ס"ט. הצעיר חיים נסים ברוך ס"ט. הצעיר
 גבריאלי שבתי ס"ט. הצעיר משה מלכא ס"ט. ע"ה יהודה
 אלבו ס"ט. ע"ה ב"ה יששכר אצראף ס"ט. הצעיר שלמה
 אבושדיד ס"ט. הצעיר לוי יפלא ס"ט.

בחדש אב תרנ"ב גוע הרה"ג יששכר אצראף ויאסף
 אל עמיו, אחרי מחלה קצרה, והוא אז כבן ע"ה שנה במותו.
 אם כי הרב הזה היה יותר עלול להיות מחבשי
 ביהמ"ד, מאשר בַּפֶּר ומנהיג, אפס, אין להמערבים
 להתאונן בזה, כי בימיו, כבימי הרבנים שקדמיהו, היו
 מקורות השפע פתוחים וחכמי ועניי עדה זו חיו ברוח
 ולא בצומצום.

רק בסוף ימיו, עבוס קדים החלו לעלות על שמי
 עדה זו ויגדלו ויכבדו אח"כ ויחשיכו לעדה זו וישנו
 עתותיה לרעה.

אחרי הרה"ג יששכר אצראף נסבה הרבנית להרה"ג
 משה מלכא ששמש בה משנת תרנ"ב עד סוף תרנ"ט.
 הרב הזה היה כבר מפרסם בירושלם בימים ההם,
 הצלחתו העצימה בשליחותיהו דרבנן, וביחיד בשליחות
 המרוקנים, עמדה לו הפעם להבחר מבני כל פקצ'ק,
 כי גם הוא לקח חלק גדול בהתפתחות עדתו, בראשית
 ימי רבנותו נהג את עדתו בהשכל ודעת, כי חינוך מאת
 המבט בגשון רכה ונדיבה, וידע למשך בחלקת לשונו

אנשים רבים. הוא היה דָּבָר ומנהיג כמלא משמעת מלה
זו. קומתו זקיפה, עוניו מאירות וכולמות, ובעת צרה ומצוקה
לערתו ידע בכך האפנים להמציא עזרה וישע לעניו.

אפס בסוף ימיו קמו כדבולים בעדה. תלמידיו
חכמים רבים שנלאו לסבך מהנהגתו על שעשה הכל
עד דעת עצמו ולא שאל בעצת איש. ויעש בעדה זו
כאיש העושה בשלו מבלי לשתף איש אתו, ואריהם נלוו עור
אספסוף וערב רב שערו אז ירושלימה לרגלי המדר
שהתחולל כמרוקו רצי, כלם יחד, להסיר מעד ציורו
את עד הרב הזה. במשך חרשים אחדים לא ערב
איש את לבו להסיר העמרה מראש כמוהר"מ מלכא
כי הראש"ל כמוהר"ש ארישר ז"ל היה מגנו. אולם
בשנת התרנ"ט. פקע כח הסבלנות של העדה, ובעזרת
אנשים נכבדים ובעלי השפעה מכין הכפרדים שעזרו מאד
בדבר הזה קראו כל המערבים פה אחד: אין לנו חלק
במהר"מ מלכא ולא נחלה בבן יעקב, איש דאהליו ישראל.

ויפרץ אז הריב בעצם תקצי. ולב אנשי העדה
חלק בדבר הרבנות. רבם נטו אחרי הרה"ג נחמן בטיטו.
ומיעוטם נשארו נאמנים למהר"מ מלכא. והמחלוקת לא
מחלקת קמנה היתה, כי אם בחוק ותקף כל המריביות
והמדנים בין רבנים בירושלם: קנאה, שנאה, תחרות
וכו' וכו' במשך שנתים ימים נצו שתי הכתות יחד איש

לא ברך את אחיו ואת רעהו ואת קרובו ויש אשר
 יפגשו אנשים משתי הכתות ונסבה השיחה על דבר
 הרבנות והתגלע ביניהם הריב והכו איש את רעהו ופצעו
 איש את אחיו והובאו שניהם אל בית האסור, אנשים
 וגם נשים נכלאו. גם מזה וגם מזה לא טמנו ידם בצלחת
 וכתבו לחו"ל מכתבים, שטניות עלילות, קטרוגים, גם
 הרב הישיש הראש"ל כמוהר"ש אלישר היה חדר אונים
 להשיב השלום על מכוננו, כי מעבר מזה לא מצא נכון
 להוריד מכסאו רב ששרת במשרת הרבנות שנים רבות
 ומעבר מזה מצא כי צידקת הן תביעות הרב הגדול
 המתנגד הדורש כי הכל יתנהג עפ"י ועד שר ז' אנשים
 ולא יהיה איש אחר מנהיג ככל העושה על רוחו מבלי
 תת דין וחשבון מכל הכסף הנכנס לידו, כי בימים ההם
 שרר כמוהר"מ מלכא על עדתו רבלי חק ולא היה מעצר
 לו להכביד ידו על עמו ולעשות בו כטוב בעניו. נוסף
 על זה, גם הממשלה תבעה מהעם את מס הגלגלת.
 קפת הכולל היתה ריקה, כי מוצא הכסף נסבר וצניעות
 השפע נפסקו ותדל העדה מאד. ויהי על אנשי העדה,
 שמעורם לא הרגלו לזה, לשלם להממשלה את המגיע
 מהם, תחת אשר לפנים היה פטורים מזה כי העדה
 שרמה עבורם.

ותהי רוח על הרה"ג כמוהר"מ מלכא מהיום

הוא והלואה ויתעצב אל לבו ויחרד לרגעים פן יקח
אחר את רבניתו מידו. ויבקש תחבולות להשקט
נהמת לבו ולחזק רבניתו על העדה בקנותו לב העם
לאהבה אותו. ויקרא אליו את בן אחיתו מאלכסנדריה,
איש עשיר, ויקן בכסף מלא את רבות אנשים רבים
למען יעמדו לצד דורו. אולם כל זה לא הועיל, כי
לא סרה מלבו החזות הקשה אשר חזה. ויהי סר וועף
ויך קורר בנהמת לבו.

שתי שנים עברו על העדה במצב כזה. ושני
מרכים שמשו בכתר אחד. אולם, כנראה כי כל הרברים
האלה נגעו עד עמק לבו של כמיהר"מ מלכא וירכאוהו
ויפצעו את לבו החולה, ובליד כ"ד אב תרס"א אחרי
שכבו כדרכו על מטתו, סגר פתאום את עיניו וישן
שנת המות. ולויה גדולה נעשתה לו. ואז גם האנשים
המעטים שהיו אתו נתנו ידם להרה"ג נחמן כמימו
ותשקט העדה מריב ומדון.

הרה"ג הזה מכהן ככהונת הרבנית משנת תרנ"ט
עד עתה. הוא אחד הרבנים הגדולים שירושלם
התלמודית תתפאר בהם ולא תבוש. הוא בעל זכירה
נפלאה, עניו נח לשמים ולבריות. צדיק תמים בכל
ההוראות של מדה זו. וגם ההשכלה החדשה לא
נעדרה ממנו. ואף כי איננו כ"כ נמנץ ביאות לאיש העומד

בראש עדה כעדת המרוקנים בירושלם, בכל זאת העדה
מתנהגת בימיו באפן ישר והיא אהיב ורצוי לכל אחיו.

* *
*

מספר נפשות עדה זו עולה כעת לאלפים
ומאתים נפש בערך. מהם 350 תלמידי חכמים;
1480 נפש בעלי בתים; 370 נפש אלמנות ויתומים.
המרוקנים עוסקים בפרט במלאכות הללו: רצענים,
נגרים. פחחים, פחמים, קצבים רוכלים, ומעטים מאד
הם האנשים השולחים במסחר ידם. ישנם גם רופאים
מירים, אולם, מספרם מעט.

המצב הרוחני של עדה זו איננו מבהיק ביותר
כי מלבד שלשה או ארבעת החבורים שחברו רבני
עדה זו, ושהזכרנו במאמרנו זה, לא הצטיינה עדה
זו במשך החמשים שנה האחרונות, מנקדת מבט
ספרותי, ביותר. לפני זמן נתפרסם מאת חכם מערכי
ר' יוסף חיים הכהן שמו, חבור בשם "מנחת כהן" על
התלמוד. מלבד אלה לא הופיעו חבורים אחרים, אמנם,
כל אנשי העדה יודעים פחות או יותר קרא וכתב,
להעדה יש כעת בית ת"ת ובו כמאה תלמיד. הלמוד
בו הוא כביתר החדרים שבירושלם. כלומר עפי השטה
היותר עתיקה. וגם ישיבה בשם "טובי ישבע" ובה
חמשה אברכים לומדים ש"ס ופוסקים. ונתמכת מעזבוך

השר המנוח שלום טובי מאלכסנדריה. מלבד זה יש לתלמידי החכמים ישיבות ובהם לומדים שעות אחדות ביום ומקבלים תמיכה חדשה, ואלה הם: ישיבת "בית מאיר" נתמכה מאת השר מאיר כהן ממזאגאן; ישיבת מנציר, נתמכת מאת הגביר מנצירי בקאירו; ישיבת קאיר נסים שמאמה נתמכת מעזבון השר שמאמה בתוניס.

מוסדות צדקה ובתי חסד אין להעדה הזאת. לפני זמן מה היתה לה חברה גדולה בשם "חברת חסד ואמת" ומשרותיה היו רבות, וביניהן: הלבשת ערומים, תמיכת יולדות עניות, וחולים עניים. לינות הבראות, הכנסת בלה, תלמוד-תורה ועוד, ותהי לה גם הכנסה לא מועטה מקרית חוצות ובפרט ממרוקן אולם בששנים מחבריה שהיו הרוח החיה באופניה, ה"ה הרה"ג אברהם אביכזיר מנהל יועץ לעדת היהודים באלכסנדריה והרה"ג מסעוד חי בן שמעון מזכיר משרד הרבנות בקאירו, עזבו את ירושלים וישתקעו במצרים לא יכלה האגודה לצעד קדימה ותלך הלוך ודל עד בי במלה כליל.

מצבה החמרי של עדה זו הוא רע מאד, לפני כמה שנים היתה עדה כאמור במרוצת דברינו אחת העדות החותר מוצלחות ומאשרות שכירושלים, מספר נפשות ענייה היה מצער לעמת רב הכנסותיה וע"י זה חיו ענייה וחכמיה

אלמנותיה ויתומיה, ממש כאנשי כולל אונגאריה בשעתם.
 אולם, לא לעולם חסן! הימים ההם חלפו ותחתם באו
 ימי עני ומחסר. מיום מות המלך, אבי המלך המושל
 כעת במרוקו, גברה היציאה משמה לירושלם באפן
 מעציב, אין לך שבוע שבו לא תביא האניה ליפו
 מאות אנשים כלם עניים מרודים ופניהם מועדות
 לירושלימה, עד כי עלה כיום מספר נפשות העדה,
 כאמור למערה לסכים של 2000 נפש. לעמדת זה מעטה
 ההכנסה במדה רבה מפני המרד והמכונות שהתחוללו
 שמה בימים האלה, והעדה הזאת מוכעת בכאר צרה
 ויגון. קשה מאד לתאר בצבעים ובקיום גם היותר
 שחורים את מצבם המר והנמהר של אנשי עדה זו.
 הגע בנפשך מספר נפשות נכחדות ואמללות כלן של
 יתומים ואלמנות, זקנים וישישים, עורים ופסחים, אביונים
 ואמללים מרכאים ותשושי כח, רושם עכור ישאר בלבך
 ידידי הקורא בראותך את בתי הכולל של עדה זו
 הדומים לקברים, כעשר אלמנות תדורנה בבית אחד
 אפל וסדוק, צר, תחת אויר מעפש ומחניק מלא צחנה
 ובאשה וגעל נפש, השוכנים הם שחורים, נרקבים
 חלשי הלב חיים כמו הפרחים הנובלים, כפי קו-אור
 בלי צל תקוה, בעני עמק וחיים מלאים פחד ומוזר
 מפני זלעפות רעב, כלם שם נאנחים כואבים ובכל

עבר ופנה תמצא עני יותר נורא, וצער יותר עמוק.
מעיק, רעב, וקר. אלה המה בקצרה בתי הכולל אשר
לעדה זו. אם תנסה להחדר רגע לתוכם והגיעו לאזניך
קולות נוראים של אנשים צועקים ובוכים בעד פרוסת
לחם, והבכיות הללו הן כה מכאיבות ודוקרות, לוחצות
ומעיקות ולפניך ישאר רק צער עולמי ונורא. מסביב
תשמע רק הד אנחות עולמיות קול אנשים חגונים
מעצמת הכאב, קולות פולחים את הלב, ואת כל
האנשים צריך ועד העדה לכלכל, זה הוא בקצרה
מצב העניים והאלמנות, אך גם תלמידי החכמים
שבעדה אינם מאשרים מיתר אחיהם, גם חייהם אינם
חיים, גם הם חיים בדחק הפרנסה, ומלבד כעשרים
או שלשים משפחה האמידות שבעדה, גם יתר
הנפשות חיים בעני ולחץ.

הבה נקוה כי הדור המרוקני הצעיר שבירושלם
שהחל גם הוא להקיץ מתרדמתו, יתעורר לחיים חדשים
ע"י השכלה עברית אמתית, וע"י מלאכת-יד ומצב
העדה השפל בעת יורם מעט, ועם הרמת המצב
הרוחני יורם גם מצבם הגשמי ויהיה איש איש בזעת
אפו, ופרחה עדה זו ושגשגה והיתה לאחת העדות
המוצלחות שבירושלם.

נטפי-תנחומין .

צ'וּר

מאת א. ז. רבינוביץ

על הקרקע סמוך אל אבני הכותל המערבי יושב
 לו יוחנן הזקן וקורא "תיקון חצות".
 כפול יושב לו יוחנן, כצב שהתכנס בקלפתו, מגבעתו
 בערת השולים הרחבות, מכסה לא רק את ראשו, אלא
 גם חלק מגופו הצנום והמקפל. בידו הרועדת מנורה
 קמנה המפילה אור כהה על שורותיה של "הקינה"
 הישנה והקרועה, ומעיני יוחנן הצבות מטפטפות דמעות
 רותחות מפה אחר מפה ויורדות על חוטמו האדם
 ומשם על זקנו הלבן והמלכלך...

קרועה היא הקינה שבידו לא בשוליה ממעוך
 ומשמוש, אלא באמצעיתה קריעה של מזויר. פליטת
 פוגרום היא פוגרום יחיד במינו... והשמים מלמעלה
 כחולים ובהירים, ומתוכם מציצה הלבנה ושופכת על
 הכתל הקדוש הזה, שארית בית מקדשנו, אור מלא
 תוגה. עדה היא הלבנה ועד היא הכתל מה שהיינו

מלפנים ומה שהננו עכשיו. ובין העבר הגדול ההוא
ובין ההווה הרבה הרבה אסונות מצאו את עמנו בגולה
אבל כמוהם כאין נגד האסון שמצא את יוחנן בימים
האחרונים. מביט הוא יוחנן אל תוך "הקינה" אך
מחשבותיו נושאות אותו הלאה אל העבת לא
אל העבר הרחוק, שבו נחרב המקדש, אלא לעבר
הקרוב, שבו טעם יוחנן טעם חרבן אחר, יותר קשה
ויותר מדכא מכל החרבנות. ממש לפני שתי שנים
היה הדבר.

בימים ההם היו עוד רבים שכורים מכוס החפש
שעברה בארץ רוסיא. נדמה להם אז, שהגאולה השלמה
באה ורק העם איננו מבין את ערכה.

וגם אחרי שהתחוללו הפרעות הנוראות לא הופג
שכרונם ולא חדלו מהאמין כי הגאולה באה.

ואולם יוחנן הזקן, שנצל בארץ פרא מירי רוצחים
פורעים, ישב בבית מדרשו בעיר N. ער הספסל ההפוך
"יקינה" זו בידו. אותה קינה שהוא מחזיק בידיו עכשיו.
והחזן בקול רם ונעים קרא את הקינות, והקהל
שמע והחריש דומם.

ואפשר היה לחשב כי רק מנהג ישן הם מקימים
מפני שרגילים בו, ולכם רחק ממנו, כי ישן נישן הוא
הפצע, וקהל כבר הרגש לחוש את חריפותו של

הכאב, אבל לפעמים כשהגביה החזן את קולו, אז
חרדה, הקריאה העצובה, כאיזמל אל תוך הלכבות
הפצועים. והתעוררו ועלו זכרונות הצרות הקדומות,
יחד עם הצרות המתחדשות כמעט בכל דור ודור,
ואז בקעו את חשך האויר אנחות עמוקות ויבבות של
בוכים חרש...

פתאום דלתות בית המדרש נפתחו, אל תוך
הבית התפרצו מחנה של צעירים וצעירות יהודים
מוֹנִיָּים באקדחים ובחניתות.
החזן נשתתק, וכל הקהל הביטו בתמהון וחרדה
אל הנכנסים.

— איש אל ימוש ממקומו! נשמע קול צעיר אחת,
מי שינסה לצאת יִדָּקֵר או יִיָּקֵה.

ואחד מהם, גדליה בנו של יוחנן עלה על הבימה
וידרש כשעה שלמה, דברי חרפות וגדופים כלפי
היהודים, שזה אלף ושמונה מאות שנה הם יושבים
ומתאבלים על איזו ארץ שכבר היתה לאחרים, ואינם
חפצים לעשות מאומה למויבת אותה הארץ, שהם
יושבים בה ונהנים ממנוכה, ובשעה שכל האומות עובדים
יחד למויבת החפש, רק היהודים המחזיקים בחבליהם
הנושנים יושבים לבדם וקוראים קינות ישנות...
חמת יוחנן בערה עד להשחית. הוא התנשא

ממקומו רץ אל הבימה. היא רוצה לתפש את בנו בשערותיו ולהשליכו מעל הבימה, אבל בדרך אחזו בו שני צעירים בידים חזקות, ואחד צעיר גבוה תלש את "הקינה" מידו של יוחנן ויקרענה לשנים גזרים וישליכנה הלאה.

אחר גדליה עלתה איזו צעירה וגם כן דרשה שעה ארכה על דבר אחדות הפרוליטריון של כל העולם ושהיהודים צריכים להיות הראשונים באחדות זו להסיע מהם את על המסרת, וגדרי הלאומיות המיחירה, ה"אתה בחרתנו" שלהם שעומדים למכשל על דרך האחדות הגמורה עם הפרולטרין הגואל.

ואחרי שדרשו עוד אחדים מה שדרשו, יצא המחנה מבית המדרש, והקהל נשאר שומם למדכא, שפל ונבזה עוד הרבה, הרבה יותר מאשר היה מלפנים....
דעתו של יוחנן כמעט לא נמרפה בראותו את חלול הקדש הזה! ומיד מי? מיד בנו בכורו, ראשית תקותו!

וזה עוד בא וקורע את "הקינה" מידו, קורע ומשליך כאיזה סמרטוט נבזה.
ויוחנן ראה בעיניו לא כבר את הפוגרום. שהיה בעירו. אבל אז לא הצטער ככה. כמו עכשיו, אז הכל נעשה ע"י גוים. ועכשיו...

ובשבתו עבשו אצל הכתר המערבי הניע לאוניו
של יוחנן קוד שבנו הקירא ומתיפת במרירות רבה: "צדיק
הוא ה' בי פיהו מריתי!" ויוחנן נודעזע.

הוא זוכר את הענש הנורא שבא על בנו. הוא
נחשד באיזה רצח פולימי ויצא דינו להתלות.

הסנגורים אמרו שהיה אפשר להצדיק אותו
או לכל הפחות, להשיג בשבילו חנינה אבל גדלות
לא רצה להצטרף וגם דחה את הסנגוריה, לא רצה
שירמזו עליו זכות, ומכל שכן לבקש חנינה.

הזנדרמים וכל פקירי בית האסירים היו מתפלאים
מאד על הנהגתו, הוא נהפך פתאים לכבשה חמה. כשרברו
עמו רחפה על פניו תמיד בת צחק של ענוה ורחמים.
את הדין קיבל על עצמו כרי אות של התרגשות, וגם
אחריו כן היה תמיד שקט, לכל הפחות בחצוניותו, שעות
הציפות היה יושב לו בפנת כלאו הצר ומביט אל
איזו נקרה, כמו שם בנקרה ההיא התרכזו כל מחשבותיו,
זמשם קוה למצוא פתרון לאיזו חדת עולמים סתומה.
ולפעמים כמו התעורר מתרדמה, העביר את ידו על
מצחו, קם והתהלך בחדרו הנה והנה בצעדים מדודים
ושר איזו שירה ניגה, נוגה . . .

כמה פעמים עמד לנגדו פקירי בית האסירים.
הסתכל בו וחשב: האמנם זהו רוצח? או אולי הוא כל
בך רמאי עד שהוא יוכל גם לרמות איתי?

נתנו לפניו ספר לקרוא, אך הוא כמעט לא פתח איתו. מפנים היה קורא הרבה, אבל עכשיו לא היה לו כל תיאבון לקריאה. ידע הוא מראש כי לא ימצא בספר את הפתרון לחידה שהוא מבקש . . .

מיום התשיעי באב ההוא השתדל יוחנן לנתק מלבבו את זכרון בנו הבוגד. אשתו לא היתה רשאית להזכיר את שם בנה בפני בעלה.

שמעי, זקנה, אמר אליה יוחנן, אותי קראו לתורה בפרשה פנחס ושמעתי הקורא אימר, "ובן אין לו" הבינותי כי אלי ירמוזון הדברים. - אין לי בן, התביני? החשי, פתיה, כך הוא רצינו של מקום.

וכשנדרון בנו למיתה, "ברך יוחנן דין האמת", וחזק את לבו שלא יתאבל על המומת, שבחיו כבר נחשב לו למת . . .

ואולם כשבא אחד המזדמנים להגיד לו, כי נתנה לו הרשית, אם הוא רוצה להתראות עם בנו במרם ימות, מיד נהפך לבו בקרבו, האהבה הגדולה והרחמים המרבים שהיו בדבן מפנים אל בני יקרו התעוררו בו עכשיו בכל תקפם עד שכמעט פקע לבו מרוב געגועים. חפץ הוא לראותו רגע, לנשק אותו, יהיה מה שיהיה; בוגד, מורד; אבל הוא עכשיו אמלל, והוא בנו חביבו, נשמתו. ולת זאת רצה יוחנן להציל את נפש בנו, אם

לא ממות גשמי, לבר הפחות, ממות רוחני: הוא יעירה
לעשות תשובה.

* * *

כשאמרו לו לגדליה שאביו בא להפרע ממנו,
פקח את עיניו הגדולות, חשב רגע ואמר: טוב.
והאב הובא.

יוחנן הזקין בארו הימים זקנה מופלגת, וכמעט
שכבה איר עיניו. אשתו שכבה חולה ולא יכלה למוש
ממטהה; והוא בא בגפו.

—באתי להפרד ממך גר... קרא הזקן וגרונו
נחנק מדמעות.

—תודה, אבא, תודה רבה! ענה הצעיר בקול רך
שחרר עד עמק הלב.

—אנכי באתי לנחמך, דובר על לבך, והנני מצער
אותך בבכיי. גדליה, בני מחמדי!

—אין דבר, אבא, אפשר שיוקד לך.

—ולך, בני?

—לי, אין דבר, אבא!

איך?! שאל יוחנן בתמהון.

כך, אבא, ענה גדליה בקול נמוך, כהביט
בחכה אל אביו.

--איני מבין, גדליה: איני מבין, בני. איך אתה
אומר ברוח קרה "אין דבר", הוא אנו עכשיו נפרדים
לנצח! ולמה? למה לא שמעת בקול הסנגור? איזה
בוזין היא לך אם היית מבקש שיבקרו את דינך?
הלא אתה אינך אשם כלום, אנכי יודע ברור שאינך אשם.
--איני צריך, אבא, איני צריך.

--איני מבין את דבריך, בני, הגד נא לי אל
תכחד ממני דבר, רוצה אני לדעת מה בלבך בני בשעה
זו. אל נא יהי לך לפני כספר החתום עכשיו, כבד
ממני לשאת את משא החידה הסתומה הזאת.

--לפעמים, אבא, טוב יותר לאדם אם אינו יודע
את האמת, כי היא מרה לפעמים מאד. ואני איני רוצה
להדאיב את נפשך.

ובכך זאת אני רוצה לדעת. אני צריך לדעת מה
שבלב בני, יהי מה שיהי, הגידה נא לי האמת, גוזרני
עריך, שתגלה לי הכל הכל מה שבלבך אל תכחד
ממני דבר.

--איני חפץ, אבא, בחיים, ענה הצעיר בקול חרד
--אם הם לא יתלו אותי, אנכי אתלה את עצמי.
--מדוע?

--מפני שאיני רואה עוד כל תועלת בחיים, אין
לי עוד איזה אודיאל שיחיה וירומם את נפשי, היו

הנעים שחשבתי הנה מצאתיו, אחזק בו ולא ארפנו,
 אותו אעבוד ולו אקדיש את חיי, והנה עברה רוח
 והאידואל הוא נתמוזז. נמס ואיננו, נכנסתי לכל
 הכתות שרבו בימים האחרונים, הקשבתי לכל הוכיחים
 וראיתי, כי כלם רק בפטפוט מפטפטים, רוצים הם לרמית
 את עצמם ואת אחרים, שיש להם איזה אידואל בביכוד
 ובאמה גם לבם ריק.

- מרוע אתה חושב ככה שאין לנו אידואל?
 הקא נעים, בני, להיות יהודי, להתענג על ה', האמנם
 אינך מבין, כי נעים להיות יהודי? ואף על פי שאנו
 חיים במצור ובמציק, אנו שמחים במצות ה' ומקיים
 דימים טובים מאלה, ואיך לא ייקרו החיים בעיניך, אם
 יפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעולם הזה גם
 מכל חיי העולם הבא?

-אתה, אבא, יהודי, ואתה שמח ביהדותך אתה
 נהנה מהשבת שלך, מהתהלים שלך, מכית המדרש שלך.
 אבל אנכי איזה יהודי אני? איזה יהדות יש לי?
 איזה אמונה ובטחון יש לי? אולי רק זאת הוא יהדותי
 שאיני יכול להסתפק בהנאת הגוף, שאיני יכול לבלות
 את זמני בשעשועי הבל, זולת זאת אין ברבי, אבא.
 מאומה. צעירים כמוני גם בחייהם תלויים בין השמים
 ובין הארץ. ההנאה החמרית, הארצית אינה יכולה למלאות

את הרקניות שבלבנו, והשמים" אבדו ממנו, ואנחנו תלויים
באוויר בלי שביב תקוה, בלי קו נחמה, וחיים כאלה
מרים מאד, יותר טוב מהם המות... סלח, אבא, כי
הראבתי בדבריי את נפשך התמימה, הזכה.

ובדברו נפל על צוארי אביו ויבך... זאת היא
הפעם הראשונה שבכה. נשבר הקרח הנורא שצפה
העלם הזה באופן מדאבותי על נפשו.

—שיבה בני. אל אלהי השמים, קרא האב בבכי.—
אם נגזרה גזרה עליך לעזוב את חיי הארץ, אל נא
יאבדו ממך חיי השמים, חיי הנצח.

—סלח נא, אבא! סלח נא, חביבי, סלח! קרא
הבן כממורף, שנה ושלש את דבריו עד שבאו הזנדרמים
והפרידו בין שניהם.

*
* *

—האמנם לא חזר? שאל האב בלבנו אחרי שהודיעוהו
כי בנו הומת.—האמנם הוא מת ככה ולא הרהר בתשובה?
—אי אפשר כדבר הזה! ברגע האחרון בורא
חזר בתשובה!

וליוחנן נדמה אז כי הוא רואה אותו ברגע
האחרון, הנה הוא כורע על ברכיו, משתטח על הארץ,
ומרים את עיניו למרום, מחפש הוא שם בתיך השמים
הבהירים העמוקים את הבורא הנסתר והנעלם.

והנה ה' מאיר את עיני העלם, הוא נגלה אליו
 בזהר אין קץ ובקול מלא חנינה וחסד, הוא מנחמו
 ומדבר על לבו ואומר: צעירי האמלל, צעירי האובד!
 למה אתה מחפשני, ואנכי הלא פה, תמיד קרוב אליך.
 וגדליה קורא בשמחה: „שמע ישראל ה' אלהינו
 ה' אחד!”

ואת המלה האחרונה „אחד” הוציא גדליה מפיו
 בשעה ששמו את העניבה על צוארו . . .
 כך מת גדליה. אי אפשר שהיה באופן אחר . .

*
* *

ויוחנן הרים את עיניו עכשיו, והנה לנגדו אותו
 צעיר שקרע מידו את הקינה בתשעה באב ההוא . . .
 הנה הוא בא, ועמו חבורה של צעירים וצעירות . . .
 —הגם הלום באו לקרוע את הקינית ולשפוך בוז
 על אבלי ציון?—חשב יוחנן בחרדה.
 אבל מהרה הכיר, כי לא זאת היא מגמת הצעיר
 שבא הנה . . .

הנה הוא, הצעיר היהיר ההוא, שוקף את נעליו
 יושב לו על הרצפה הקשה מוריד ראשו על ברכיו, והוא
 בוכה, ממרר בבכי . . .
 והדמעות האלה כנמפי נחמה ירדו על רב יוחנן
 הזקן. מכאוביו הגדולים ברגע הוקדו . . .

—הנה הגאולה ממשמשת וכאה באמת—חשב
יוחנן—הנה מתקמת נביאתו של מלאכי : „יהשיב לב
אבות על בנים ולב בנים על אבותם”.

ומעני יוחנן נגרו עכשיו דמעות אחרות, דמעות
שר שמחה. כי לא אבד נצח ישראל, כי הדור הצעיר
מבין את לב האבות וצערם צערו. ויש תקיה כי יראו
גם בנחמה . . .

אלמלי הומת גדליה בני אמר יוחנן כלבו—כי אז
ראיתיו גם אותו יושב פה עמנו היום . . . אבד איך
שיהיה, גם הוא שב לאלהי ישראל, ביראי שב . . .
וכששמע יוחנן קראין „קריש” התנער ויקרא גם
הוא קריש דעלוי נשמה בני, שעמו היו עכשיו קשורות
רוחו ונפשו.

יהודי תימן ומירותיהם *

מ א ת

אברהם צבי בן יהודה (אידלזון)

שבט קמן ודל יש לעם ישראל אבר מדולדל להגוף הזה שאיבריו מפורדים ומפורדים מהזמן ההוא. בְּהַרִים רומא פטישה ותכה בחמת רוחה על גופת עמנו ויתפוצצו ויתפזרו עצמיו ואיבריו לכל רוח, וכמה איברים וחלקים נפלו מהגוף הזה, נפלו ויהנונו וימותו, ורק אלה שנשארו קרוב לחלב, למרכז החיים הלאומיים, נשארו קימים, כי ינקי מדם הלב וחיו, אבל אלה שנתרחקו הרבה ממרכז האמה ולא היו הצנורות הלאומיים מגיעים להם נבולו.

יוצאים מכלל זה הם המה היהודים שנתגלגלו לפאתי תימן; הם נשארו ביהדותם, ונשאר אבר זה חי וקים, אף על פי שהיה מרחק מהגוף זמן רב כאלפים שנה! וראוי הוא לקרב אותו אל גוף האומה ואז ישוב יחליף כח ויהיה רענן.

עד לפני שלשים שנה לא נודע מהם כמעט מאומה ולא ידעו קוראי הדורות לישראל דבר ממציאותם.

ולא עלה זכרם לפני נֶחֱם, ולא באו תפילותיהם לפני צוֹנֵן; נעלמים מן העין היו, מכוסים בערפך, ונרחים מעבר למדבר ערב, מעינים בעול קרר ונלחצים בלחץ אכזרי.—עד שהתעוררו ויתחילו להעלות את זכרון ארץ אבותיהם ולעלות ירושמה, למן השעה ההיא נידעו לאחיהם בני עמם. (1)

ואתה אחי בן עמי צא כחיצות ירושלם וראה והבירי נא את אחיך אלה השזופים משמש מדבר ערב, שחורים הם כעורב, שפלי קומה ובעלי פנים צנומים, מכוסים בבדואי סחבות והולכים יחף, וראית איך בני עמך הנאורים האירופים הלבנים החזקים מתיחסים לאחיהם אלה, לוקחים אותם לסבלים לעושי כל מדאבה קשה בבית ובחוץ, והאחים הנדכאים עיבדים בועת אפם, הוא הם המה מסתתרי—אבן ובנאים, עבודה המשבר גופו של אדם בירושלם.

בוא אחי ונסור למבואות צרים וחשכים ומעפשים, ונשח את קימתנו ונכניס את ראשינו ורובינו אל תוך

(1) אי אפשר לדעת ברור הסבה שעל ידה נתעוררו פתאום לעלות לאה"ק וגם מפיחם א"א להציל דבר ברור, אולם משיריהם אפשר להכיר כי תמיד היה זכרון ירושלם חרות על לבבם, וכל תשוקתם, ויחד עם זה הצרות והרדיפות בארץ מגוריהם הניעתם למלא משאלות לבבם.—

חורים אפרים ומרתפים נרקבים, ונדהמת מריח הרקב, ומהחושך השורר שם, ולאט ולאט תוכל להכיר את רהימי הכית ולאמר, לא רהימים במובן הפשוט של המדה תראינה עינך, כי אם מחצלאות פרושות על רצפת האבן מסביב, ועדיהן יושבים הם ועושים מלאכהם ביום וישנים ברילה; משמשת המחצלת לכסא לשכחן ולמטה. וראית הכירים דוד-חמר ששמים בו גחלים ומבשרים וצולים ואפים עריו, ומה הם מבשלים וצולים ואפים. לא בשר ודגים ומטעמים וממתקים, כי אם ירקות ועשב, עשב וירקות ופת קיבר בכר ימות השנה.

התימנים בירושלם עומדים על הדיוטה התחתונה זכר שנורה וחוזר על הפתחים ירושלמי חושב את עצמו לאציל ולגביר בעמו נגד אלה האמללים. ומרתף שרא במצא לו שום אביון אשכנזי או ספרדי לשכרו ועדיין הוא הוכר מלכים ללתימני.

כידוע שוכן עם ישראל לבדר בירושלם עהיק, לשכניו נחקק, ולהגויים אשר מהם יצא אי גרש-נחשב, הרי לכם אשכנזים: פולנים, ואהלינים, ליטאים, חב"דים, פרושים, וורשאים, גלציים, אונגרים. גרמנים ואמריקנים, והרי לכם ספרדים: ירושלמים, מערבים, חלבים, פרסים, בבליים, גורזים, בוכרים וכיו, לכל מין יש שכונה מיוחדת לכל שבט רחוב מיוחד. בתי מדרשים ובתי כנסיות ובתי

ישיבות ורבניהם ומלמדניהם ובמלדניהם וממניהם וגבאיהם;
וכר המכשירים, שכונה שכונה ושמישה עשריה ושנורריה
„עסקניה“ ואביוניה כמנהג עה"ק ירושלם.

ועלית על הר הצופים והבטת על ירושלם כלה
והנה שכנת לשבטיה ונחה עליך רוח המשורר והוא
מדבר מתוך גרוןך וענית ואמרת: מה טובי אהליך
יעקב משכנותיך ישראל וכי ונתקל מבטך ב האלהים
אשר נמיי באלה האהלים והסיכות השפלים והמטונפים
העומדים צפופים ואינם יכולים לעמוד בפני רוח שאינה
מצויה, ובנוים הם מלאי על גבי מראי מעט באבנים,
מעט בחמר, מעט בעץ, מכיסים בפחים ובסמרטיים—
בידוע לך שאלה המה משכנות יהודי תימן(1).

ירושלם יושבת על הרים ואע"פ שכל אדמתה
קדש היא בכל זאת יש שרש מדרגות כשיבה, על
ההרים והגבעות האויר טוב מאד ולכן אדמה זאת
עדיית היא, המקימות הבינונים—בינונית והעמקים
והשפלות—זכוריה, רעות מאוד להישיבה מפני הבצות
והרוחות הרעות המסבבות מחלות, מכל אלה לקחו להם

(1) הציור הזה מכונן רק אל חלק גדול מבני העדה
הזאת שבאו מקרוב לעיה"ק, אבל הראשונים שבהם וביחוד
האומנים מרווחים חיות ידם בריוח ויבנו להם או שוכרים
בתים מרווחים. העורך.

היהודים המקימות הגרועים—מפני טעמים כמוסים, והזכורית דזכורית לקחי התימנים,—ועם זה יושבים הם ציפים שש נפשות בחדר שש נפשות בחדר, ולכן מחלות משונות מתהלכות ביניהם ונוסף דירתם על מוונותיהם לרע.— ומתים הם הרבה וביחוד בניהם כשהם קטנים ועל פי רוב אין למשפחה תימנית כי אם ילד אחד או שנים. והרבה נשאות בלי בנים כי מתים מרעב ומחסר כל וממחלות מתדבקות. ואע"פ שבאים הנה בהמון, לא נתרבו אוכלסיהם בדרך טבעי.— וכבר חיו הרופאים דעתם כי פוחת וחולך השבט הזה ועתיד הוא חלילה להכחד. ונוסף על כל אלה משיאים את בניהם ובנותיהם בהיותם בנית י"ב וי"ג, ולרגלי זרע הבוסר, מקימים זרע לא קימה. — (*)

אבל בכל זאת אפשר לדרש אותם לשבח ולהביא ראיה מהם שאע"פ שסבלו כל כך הרבה בכל זאת לא בלו, אית הוא שגופם חזק ותכונתם איתן ועוד ישובו אם נטפר בהם, לקדמותם.

כי כל הדברים שמנינו על התימנים הם רק בגשמיותם, בגשמיותם זקנו וצמקו ובלו, אולם ברוחם רעננים הם וילדים הם, מאי חיים מאי חום הבווער

(*) הם מאמינים שבניהם מתים מחמאים בצנעא, לכן גוזרים תעניות וצומות על זה.—

ומלאי אש האהבה על הסתכלו בפניהם הצנומים כי
 אם בעיניהם החיות הבוערית אש שאורה מפיצה מהן
 אהבה עזה לחיים וחודרות מבטיהן אל תוך לבך עמוק
 ואין בהן לא מאותה שפלות והתרפסות שחרבה יושבי
 ירושלם מצוינים בה: אומץ לב להם ועומדים ברשות
 עצמם ואינם מותרים מזכותם; כי יודעים הם יצרכם
 ומתנאים במולדתם, ומרגישים את עברם הגדול. *)
 ובאמת עבר גדול היה להם ועבר מצוין במינו
 עבר שבו הראו את כחם וגבורתם ואומץ לבם ובעת
 שאחיהם בני עמם הניחו כבר את הערם מידם וחלפו
 הסיף בספר. הנה שמרו הם זמן רב את זכותם ולא
 זרקו בנקק על חפשותם, כי עד מפת דמם האחרונה
 הגינו עליה. עדים המה הזכרונות שנשארו לנו מזמן
 ההוא הלא הם כתובים בספר דברי הימים לבני ישראל
 יעדים הם שיריהם שירי נצחון וגבורה שנשארו לנו
 לפלטה עד היום, ושם "שמואל בן עדיה" "יוסף בעל
 התלתלים" ישאר לנאין ולתפארת עד עולם.
 את זמן ביאם לתימן אינם יודעים ברור. אמנם
 יש מסורה בדיהם שכבר מחרבן בית ראשון באו,

*) לאות על תכונת נפשם היא מריכתם עם החכם
 בשי מה הירוע לכל, ולמרות מה שסבלו נוראות עמדו
 על דעתם וסוף סוף נצחו ויהיו לעדה לבדם. והדברים יגיעים.

וכאשר עלה עזרא מבבל שלח לקרא להם שיעלו גם הם אבל טוב היה להם בארץ מגוריהם ולא אבי לעזוב את נחלותיהם ולכן לא שמעו לקולו באמרם כי גאולה זאת אינה גאולה שלמה. וכאשר התרגשו הצרות ובאו עליהם אחרי כן שבו ויזכרו את עזרא דיאמינו כי הוא קלל אותם ולכן באה עליהם כל זאת והנה אנדה זו בחוקתה עומדת בכל זאת נוסף עליהם הרבה יהודים מגלות רומא ומהפולמוסות שאחר החרבן. והבאים הביאו אתם מנהגיהם תורתם ודת למורם בידם. שחדשו החכמים והסופרים. עד שלאט לאט המביעה היהדות התלמידית את חותמה על יהודי תימן כמו שהמביעה על כל האומה ובפרט בימים החם בשכתם שלמים על נחלתם באין שונא ורודף ובחיותם חיים חפשיים כהעידים שכניהם. כמוהם התענגו על החיים ובמהם חיו על חרבם. כמוהם נקמו נקמתם והראי גבורתם. ויהיו למשל להערבים גם בהשכלתם ובתורתם. מובן כי בימי אושר כאלה נהרו היהודים הנדחים והמוכים מיד הרשעה יד רומא הפראית. ואחרי כן—רומא הנוצרית. ויבואו לחסות בצל אחיהם הנבורים. וביחוד כשנתפשטה השמיעה כי מלך יהודי ימלך בתימן. הלא הוא

יוסף בעל התלולים ואבותיו.

בכל היתה או מרכז היהדות הרוחנית ותימן—
מרכז היהדות הגשמית. וכשם שצמצמה היהדות
את נשמתה בכבל, כך צמצמה את גופה וכוחה
בתימן. אז אפשר היה עוד לראות ולהכיר כי אמנם
היו היהודים בזמן מן הזמנים עם שידיו היו אוחות
בשלה ושהיה מדבר את איביו בשעה.

אבל גזרה נגזרה על היהודים לאבד כל ניר
להיות נע ונד בברכים כושלות וידים רפות ובראש
כפוף ובעינים נשואות למעלה—לשמים! זהו גורלו להיות
נרדף—נעלב !

ומיום שנצח מחמר את היהודים על יד „הבקעה”
(בשנת 620) ויכם מכה נצחה נגדע קרנם ונפל גאותם
ונלקח מהם חפשויותם לנצח ומהזמן ההוא—אלף ושלוש
מאות שנה, כל חייהם ודברי ימיהם רק שלשלת ארוכה
של צרות—איומות ורדיפות נוראות כלי קין אור, בלי
הצלה פורתא, בלי הנחה לזמן קטן, וכמו שהיה גורל
אחיהם בצפון ובמערב,—נשכח מדב יתר אחיהם באין
מליץ באין מרחם ומנחם, נשארו יהודי תימן המעטים
בין שכניהם הרבים והעצומים המבקשי נפשם כל היום.
ויפה אמר משוררם :

„שור דודי הדר צִבְיָה עֲזֹבָה בֵּין גְּדֹר אֶרְיוֹתִי.”

אמנם לא יכלו אחיהם בני עמם להושיע אותם
 מיד צר אבל לעומת זה חזקו אותם באלהים, ואותה
 הרפואה שהמציאו לרפאות שברם וכאבם הם, שלחו
 גם לאחיהם התימנים השרויים בצרה, הלא היא המתנה
 הטובה ששעשעה את נפש האומה במשך ארץ שנה
 והיא הועילה להשכיח מהם את צרתם ומצבם הנורא,
 כי בכחה העלתם השמים והגבהתם מעל לעולמם השפל
 והכזוב, אל עולם האצילות, אל עולם שכלו טוב, שאין
 בו לא קנאה ולא שנאה, אך האין-סוף, שהצדיקים
 יושבים בו ונהנים מזיו השכינה, והמתנה הזאת היא הקבלה.
 • אבל בהיות שנפש אחיהם התמרמרה ושחת,
 ונהפכו שיריהם לאבל וזמירותיהם לקנות ובכיות, הנה
 לא פג מעם התימנים מהם, ובכל צרותיהם נשארה
 נפשם צהלה ושמחה, ומשתוקקת להחיים ומתגעגעת אל
 האהבה, הודות לחייהם הקדומים החפשים שנשתרשו
 בהם! ושונאים הם עד היום הנכיה וכל שיריהם הם
 שירי אהבה ותהלה וזענועים, כמו שאפשר לראות
 מהשירים המובאים להלן. וכן גנינתם מחולית היא
 וצהלה ושוחרת.

וראויים היו יהודי תימן מצד עצמם לשים רב
 להם ולכתב דברי ימיהם מנהניהם ותכונתם, לא פחות
 מאשר היהודים בארצות אחרות, אבל גם זה תלוי במזל

לכל בני הגולה קמו קוראי הדורות ודורשי רשומות.
ויחקרו ויודיעו בפרטות מכל חייהם בעבר ובהה אבל
לא להתימנים. 11

ומעלה יתרה להתימנים על אחיהם וזהו שנשאר
במהרתם! לאמר, לא נתגלגלו לאירופה ואפילו לא באר
במגע ומשא אם בני אירופה, ולכן לא ננוענו מהשפעתם
ומתרבותם, ולכן אלה מבני עמנו החפצים בתחית עמם
ובתחית תכונת עמם, צריכים לשמח על שנשאר לעמם
שריד כמעט בְּשִׁמְיוֹתָו, כי מעולם לא למד שבמ
זה את לשונו דבר בשפת הארץ, ולא מעם מעם
התרבות הארית, ושפתנו שהיתה כמעט מתה וחנומה
אצל כל העם, הנה חיה היא כקדם בפי השרט הזה
והדבור העברי מעולם לא פסק מפיהם, המחשבה היתה
תמיד שמית המכמא שמי, ונשאר ציון תמיד משאת נפשם
ואף רגע לא שכחו כי עם הוא השרוי בגלות, ושוב
ישוב עיד נגאונה.

וביחוד יש להתענין על נגינתם המצינה במינה
וכן נתבונן אל מנהגיהם שפתם ושיריהם.

(* מלבד רשומת מסע של הרה"ה ר' יעקב ספיר איש
ירושלם שסבב את ארץ תימן בשנות תר"ח-תר"ד, ורשם הכל
מה שראה ושמע בספרו אבן-ספיר, חלק א' ליק תר"ח
וחלק ב' מנצא תר"ב.

בדרכי חייהם אינם משתנים מנהגיהם מבני הקדם
 הן באכילתם הן במלבושם, מלבד הגזרות וההנכלות
 שהטילו עליהם הישמעאלים נוגשיהם. כמו שאסור להם
 ללבוש תרבוש, ובגדי צבעים ובגדים לבנים ומכנסים,
 ואסור להם לרכוב על סוס. הנה פה בארץ ישראל
 יש שוי זכיות גמור, ובשנה העברה עשתה אותם
 הממשלה על פי בקשתם. לקהל הלוויים על מדת ברשות
 עצמה. ומי שחפץ להתענין באפני חייהם בתימן
 יראה בספר "אבן-ספיר" כי אחרי בואם הנה שנו
 הרבה מארחות חייהם וקבלו עליהם הרבה ממנהגי
 הספרדים, וכן בסדור תפלותיהם¹ כי אעפ"י שיש להם
 מנהג מיוחד אבל בא להם גם הנוסח הספרדי בעקר
 מהרמב"ם שאותו העריצו מאד עד שהנהיגו לאמר
 בהקדיש "בחיי דמרנא ורבנא משה בן ר' מימון" כידוע,
 ונתקבל גם מנהג ספרד ביניהם ולכן קוראים את
 מנהגם הם "בלדי" (מקומי) בנגוד להספרדי שנקרא
 שאמי (דמשקי). מסדר תפלותיהם רואים כי בתחלה
 היה להם סדור רב עמרם גאון לקח כאשר גם עוד
 היום נוטים יותר אליו. ואלה הם השנויים בין נוסחתם
 לנוסחת הספרדים: ברכות השחר נוטה במקומות

¹ סדור התפלות לכל ימות השנה בשם "תבלאל"
 (כל-בו) גרסם בירושלם בפעם הראשונה בשנת תרנ"ד כ"ב.

הרבה לסדר רב עמרם. ברוך שאמר כסדר ר"ע.
אין אומרים הודו בחול. בשירת הים מאריכים עד כי
אני ה' רפאיך.

ואומרים אחרי זה תפלה "רפאני עד לישועתך
קויתי ה'", בקדיש "ויפרוק עמיה" בחיבון וכו', וכן בכל יום
לעילא ולעילא. בעמידה: ברכת השנים נוסח אחד לקיץ
ולחורף, למשומדים אל תהי תקוה והמונים והמוסרים
כרגע יאבדו וכו'. בקדושה בכל ימות השנה נקדישך
ונעריצך וכו', "כבודו מלא עולם" וכו', "ממקומך מלכינו
תופיע" וכו', וקוראים לעמידה ברכות י"ט ולא י"ח.
זהו רחום לב' וה' כמנהג אשכנז סדר"ע. בערבית
אומרים התפלה "ברוך ד' לעולם אמן ואמן וכו' סר"ע.
בקבלת שבת אחר לכה דודי השיר "בר יוחאי" ויקר
שמו ומאמינים שהשירים מהתנא רשב"י לפני שחרית
אומרים התפלה "וא"א מלך על כל העולם כלו
בכבודיך" "הודו מזמור שיר חנכת". בעמידה א"א "ולא
נתת" ואומרים במקום "יום השבת" תמיד "יום חמנוח
הזה. קדושה למיסף "כתר", "כבודו", "ממקומך מלכינו
תופיע", "לא נהתי" וא"א לא י"ביום השבת", ולא "ישמחו".
בערבית ר"ח הפזמון "שער רחמים", "מפני חטאינו
דמוסף וא"א "יבראשי חדשים". לברית מלה "תשתלח
אזותא" וכו' כסדר ר"ע.

סליחות לפי מנהג ספרד בתיספות סליחות
מקיריות שחברו משוררי תימן. תפלות ימים נראים
כמנהג ספרד. בשחרית ר"ח קידם, כרוך שאמר "הפזמין
שופט כל הארץ". בר"ה א"א אלא פיוטים ולא יוצר
כלל, בכז נדרי, "יראים שרחיני" בודוי מקצרים מאד
וא"א כי אם על חטא שחטאנו לפניך בשגגה-בזרון.
בסתר-בגדוי-באונם-וברצון, בשחרית יוה"כ א"א כי
אם שופט כל הארץ.

בסליחות (אשמורות) פיוטים, קבלו הרבה ממשוררי
ספרד ובפרט מר"ש בן גבירול ר"י הלוי א' אבן-עזרא.
וכן מן המקובלים בצפת בימי האר"י, אבל רוב פיוטיהם
וסליחותיהם חברו משוררי תימן.

התימנים משכימים קים להתפלל עוד לפני עלות
השחר, וכל בני הקהלה קוראים התפלה מראשה ועד סופה
בפה אחד, ובמשקל שוה מוציאים יחד את
המלים וההברות ומאריכים מאוד בתפילתם שזאת היא
תענוגם היחיד בחייהם החשוכים. יש להם הרבה בתי
בנסיות וכל בית הכנסת אינו כי אם חדר קטן שיכיר
בתוכו שני מנינים איש, עזרת נשים אין להם כלל, כי
בכלל הנשים אינן יודעות קרא וכתב. בכל זה אינן
עומדות על מדרגה נמוכה כמו נשי הערביים, ומצוינים
התימנים ביחוסם הטוב לנשותיהם.

הבמה עומדת תמיד באמצע בית הכנסת וחזן
קבוע עובר תמיד לפני התיבה, אעי"פ שכל אחד מהם
יכול למלאות משרת חזן, וכן כל קרוא לתורה מחויב.
לקרא בעצמו בתורה הפרשה שלו, וכמעט כלם בקיאים
בתורה, וקובעים שעות לתורה ולתלמוד, אחד מקריא
במשנה או בגמרא ושיע וכלם קוראים אחריו, הם יכולים
לקרא מתוך הספר ישר והפוך, יען כי ספרים יקר
מאד אצלם ולכן מונחים ספר באמצע ויושבים בענוה
סביבו וקוראים מתוכו.

מצוינים הם במנהגיהם, הכנותיהם לכתונה
ולברית מילה, פה מצאו להם מקום להוציא את כל
רוחם, להתהולל ולשחק ולשמח את נפשם ורוחם השרויות.
תמיד בצער, בכל שמונת ימי מילה לא פוסקת שירה
מפיהם ויש להם שירים מיוחדים*) לברית מילה ונגינות
מיוחדות. מנהגי הבריי"מ כמו אצל כל ישראל רק ברב
כבוד, והדר, כסא של אליהו מקושט מאד בצעצועים,
ומקשטים את הילד מאד, אעי"פ שאינם אומנים גדולים.
בתור מיהלים, ומשתמשים בכל מני רפואות מפרות—
ועד היום יש ביניהם מקובלים העוסקים
בקבלה מעשית.

השמחה היותר יפה והחג היותר נהדר אצלם:

*) עי' להלן בחלק השירים.

הוא החתונה, כל מי שלא ראה חתונה תימנית לא ראה שמחה נפלאה במינה בימיו ! החג מתחיל שלשה ימים לפני החפה, בגלוח החתן, מהאספים כל הקרובים ומדריקים גרות גדורות העשויים לשם מצוה ומתחילים לשיר ולרקד ושנים יוצאים במחול כמנהג בני קדם בתנועות הגוף ומכים בידיהם ואחד מכה בתוף. ושרים שירים מיוחדים לגלוח *) ומאז מתחלת השמחה ונמשכת עד אחר שבעה ימי המשתה בכל ערב עד אחר חצות הלילה.

בהרבה דברים דומים התימנים לאחיהם האשכנזים שאין נוגעים בהפאות, ולכן יש להם פאות גדולות מתולתלות כמו ליהודי פולין, וכן בתכונת נפשם הקנאית ובאמונה אדוקה מאד, ובאמונת הבל, ובצהלת נפשם שיחתם ורקורם דומים הם להחסידים, — אולם בהיות שארה האחרונים לקחו הרבה מנהגים מהרוסים כמו המחול ועיקר הנגינה החסידית לא ידוע מהיכן בא כל זה להתימנים.

אחד הדברים היותר נכבדים אצלם היא שפתם, שפת העברית אצלם בתור שפה חיה, והמבטא

(*) עיין בחשירים, — והגלות מנהג קדום הוא מאד אצל בני קדם עד היום, ועל זה הזהירה התורה לא להקפץ ולגלח פאת הראש והוקן כמו שעושים יתר בני שם.

שלחם. בנוגע להשפה העברית שהיתה תמיד שגורה בפיהם, לא היתה בכל זה כשפת חורין שמשמש האדם בה לצרכיו ולהנאתו, כי אם היתה הלשון הזאת קודש אצלם ודברו בה בבית הכנסת ובדברים שבקדושה, אבל לצרכם משתמשים הם בשפת ערב, והנשים אינן יודעות כמעט אף מלה מעברית, ועם כל זה היתה הלשון העברית חיה, ועדין היא חיה עד היום כי יבול כל איש מהם להביע חפצו בה, ונכר כי השפה איננה מלומדה אצלו, איננו מתרגם במחשבתו משפה זרה כמו יהודי אירופה, ויותר מזה חיה העברית בפיהם בהברתם המרויקה והחיה, וכאשר שומעים את היהודי התימני מדבר עברית או מאלוה השאלה נפתרת "למה כל האותיות הדומות בהברתם באות?" שומעים את צלצול ההברות והאותיות בשינוי גוונים וצבעים, משתוממים על היופי שבמבטא הזה. ואולי שמורה היא מבטא זה בפיהם עוד מוזמן תחת השפה בפי כל העם. וכששומעים אנחנו את דבורם הם, אנחנו מתבישים בלשוננו הנלעגת שאין לה שום מעט דיופי, כי אין מעט לא במבטא האשכנזים ולא בהספרדים היבש, ואתם עולי הארץ החפצים להחיות את השפה העברית, מועים אתם מאד בחשבכם כי במה שאתם משנים את התיו הרפה בחוק ואת הקמץ

בפתח, טועים אתם כי לא בזה סגלתם לכם את המבטא ולא נעים לשמע איך לאומינו החדשים הצעירים מדברים בשפה מגוחכה ואין איש שם על לב לדאג בעד ההברה, כי גם רוב המורים בעצמם טועים, ויקר למצא אחד שיהיה לו מבטא חי ונכון, —
הברת התימנים בקירוב היא ככה:

התנועות הגדולות קמץ — א' לימאית או — o גרמנית פתוחה

— צירי-א' לימאית או e גרמנית

— חיריק-א' לימאית או i גרמנית נמשכת

— חולם-או לימאית או o אנגלית

— מלאפם-או לימאית או u פשוטה גרמנית

התנועות הקטנות: פתח-א כמו סגול לימאית או a גרמנית

— סגול כמו פתח אין עושים שום הבדל

בין פתח לסגול:

— חיריק-א כמו i גרמנית קצרה.

— קמץ קטן כמו קמץ גדול רק קצרה

— קובץ כמו מלאפם קצרה

האותיות: ב' דגושה כמו-מ

ב' רפויה אין לה דוגמא בשפות אחרות

אלא רפויה היא מהדגושה וחזקה מה'

ג' בראש המלה או הדגושה כמו ו' הערבית

שהברתו "דשו". ג' באמצע המלה או רפה

עומדת בין הגימל שלנו ובין החית

ד'-דגושה חזק כמו ה' d הגרמני בסוף המלה

und כמו

ד-הרפוייה רפה כה' d הגרמני הפשוט

ה-כמו שלנו

ו-כמו w האנגלי

ז-כמו שלנו

ח-כה' ח הערבי

ט-כמו ה' ה' הרוססי לפני הברת הא' לאמר

יבשה וקשה

י-פשוטה

פ-כמו ה k הגרמני

ב-כמו ה eh הגרמני, בהמלים הזרות כמו

chronik

ל-רכה כה l הגרמני

מ-פשוטה

ג-פשוטה

ס-כמו ss גרמני

ע-כמו ע ערבי

פ-פשוטה

פ-פשוטה

צ-כמו ס' צ ביחד

- ק-כמו qu ומוצאו עמוק
 ר-חדה כהערבי והרוססי
 ש ימנית-כמו שלנו
 ש שמאלית-כמו ה-8 הגרמני
 ת-כמו-t גרמני
 ת-רפה כמו th אנגלי

כמו שממשיכים את התנועה הגדולה כך מקצרים
 בהתנועה הקטנה ומדגישים את האות שאחריה באופן
 בולט מאוד ושומעים באמת : תחת שֶׁת-שֶׁקֶת. צִדִּיק
 צִדִּיק. וכדומה.

ונבדלים הם גם בהשתמשותם בהשפה, למשל :
 משתמשים ביחס שממנו תחת יחס שאילו ומחליפים
 ה Dativ במקום Akkusativ ובפרט בשיר 1) וכן עושים
 גמיות מוזרות לנו על פי כללי הדקדוק.
 מחברים רבים קמי להם אבל לא נשאר מהם כי
 אם מעט, יען כי הצרות והרדיופות האכידו מהם קניניהם
 הרוחנים, וגם מעולם לא היה להם דפוס והכל בכתב
 יד חצי אשורית שקוראים לו חצי-קולמוס, ושכר קיפר
 עזרה ביוקר לפי מצבם, ולכן ספרים יקר-המציאות אצלם.
 וחבוריהם הם או שאלות ותשובות. או סליחות

(*) ע' להלן בהשירים בהרכבה מקומות.

ופייטים ושירים, ביחוד הצמינו בהאחרונים, כי משוררים גדולים כמו להם ששרו בחסד עליון וחברו להם שירים רמאות ולאפיים, אבל אין להם קובץ שרם מכל שיריהם ובזמן האחרון התחילו להדפיס בירושלם קובץ כל השירים אבל נפסקו באמצע מטעמים שונים, — ונדפסו רק מאה וחמשים, ולפי הערך יעדה מספרם אולי לאלף שירים. יש להם גם שירים אחדים מר"י הגוי כמו השיר "יפה נוף", "על אהבתך", "יונת רחוקים" ועוד, ולפעמים בשינוי נוסחאות¹, כמעט כל שיריהם נתחברו לחתונה וכל משורר התאמץ להראות כל כחו באהבה על פי הסוד—הכזה היא כנסת ישראל, והחתן הקב"ה—אע"פ שלפעמים אהבת בשרים ותענוגים מבצבצים מהם מאוד מאד, את המשקל והחרוז קבלו מהערבים, וכן למדו ממשוררי ספרד הרבה, ערים המה השירים שעשו במתכנתם, כן עשו וחקו את השיר "יפה נוף" בלקחם מהשיר הזה או את הדלת או הסוגר ובנו ממנו שיר חדש, חביב להם מאוד לעשות בית עברי ובית ערבי, או דלת עברי וסוגר ערבי וזהיפך, ולפעמים גם נותנים ארמית בשיריהם² אבל בדבר אחד עולים הם שיריהם על כל יתר השירים בעברית מתקופת הגלות³

⁽¹⁾ ע' להלן בהשירים.

⁽²⁾ ע' גנוי חיסן מדוד ילין בהשלוח ב'.

משוררי ישראל באירופא על פי רוב תרגמו את שיריהם מהשפה שבה הגו ודברו ושממנה ינקו, ושעל פי רוב היתה השפה הזאת ארית וזרה לרוח העברית—להשפה העברית, ועל ידי זה הכניסו רוח זרה בהשירה העברית וחסרה להם הטבעיות, והקלקול הזה מתמיד והולך עד היום הזה, כי מזמן החרבן ועד היום קמו לנו הרבה משוררים גדולים וטובים, אבל הם רק תרגמו משפתם הם שדברו בה להשפה המתה להם—לשפת עבר, וכן יצאו לנו תרגומים מרומית, איטלקית, צרפתית וגרמנית, ובזמן האחרון גם מרוסית, וכבר התאונן על זה ר"י הגוי במאמרו (בהכוזרי *).

מה שאין כן בשירי תימן, ובהם מרגישים אנחנו מקוריית שמיות, כל תכנית הפיוט של בני הקדם, והשפה חיה ומבעית וניבעת ממקור ההרגשה והמחשבה, מרגישים כי המשורר איננו מגבב מלים ומחפש אחרי מושגים הזרים להשפה; לא! מבטא הוא את השפה ברוח השפה וברוח העם.

כמו שאין להם שום ידיעה ברורה מדברי ימיהם, כך אין להם ידיעה מגדוליהם וממשוריהם ולכא חתמו המשוררים את שמם בשיר (אשר כפי הנראה חפצו להשאיר את שמם לזכרון)—כי אז לא היינו יודעים מאומה

(*) עי' כוזרי מאמר ב' מסי' ס"ח ואילך

מהם. ובאמת נשאלו לנו רק שמות ולא יותר, כי גם עם זה איננו יודעים מהם ומחיהם ומזמנם מאומה מדבר מן המשורר היותר גדול שלהם ממארי סלם אלשביזי, או רי שלמה אלשבזי משתא, שנשאלו הרבה אנדות עליו, למשל; שעשה וחבר ספרים ושירים שהם משא של ארבע מאות חמורים, או שהיה בעל מקיבל גדול ועושה נפלאות, וגם עד היום הולכים להשתטח על קברו ומספרים כי מעין יש סמוך לקברו, בר חולה הבא לבקש רפואה עליו למבל בהמעין, והנה אם יוצאים המים לנגדו בידוע שישוב מחליו, ולא, אזי אין לו שום תקוה עוד. את זמנו אפשר לדעת בקירוב מהקינה שנשא על גדות קהלת צנעא (אוזל) שהיתה בשנת ש"ל בערך, ולכן חי לפי הנראה לפני שלש מאות שנה, רוב וטיבי שירי תימן הם שיריו כמו שיראה הקורא בהשירים המובאים לחלק, ובדי הוא משורר זה לחקר אחריו ולקבץ כל שיריו ולהוציאם לאור, ואז יתוסף עוד כוכב מזהיר אחד בין הכוכבים שהאירו את חשכת הגלות.

הנגינה

ועתה באנו לדבר על הנגינה התימנית! נגינה זו יחודה היא במינה ואין לה כמעט שום שייכות להנגינה הערבית לא בסולם ולא בצורתה ולא באופנה, התימנים בעצמם מאמינים שמסורה נגינה זו להם מבית

המקדש, והנה אם נאמין שהכרתם נשארה אתם מזמן
ההוא וכן שפתם, מדוע איפא נפקק בנגינתם? ואנו
דואים כי אין לה שום חזמא, ליתר הנגינה המוכרחת,
ואלה הם סימני הנגינה שלהם:

בנויה היא על הסולם החזק - (Dur), כלי המדרגה
השביעית (Septina) ורוב נגינתם על הסולם הזה, וכן
על הסולם הדורי (Dorisch), ועל הסולם הרך המורחי
(Aolisch) המעמים של קריאת התורה על הדורי * ונשא
אצלם מכל המעמים בקבלה רק נגינת המעמים "זרקאי
„אתנחתא“ „פשמא“ ויתר המעמים נשתכחו מהם, על
בן מזמרים את יתר המעמים על פי המעמים אלו או
שמכמאם אותם בלי שום נגינה, נגינת המנילות דומה
לנגינת מעמי ההורה בסולמה, נגינת איכה על
הסולם הרך, סליחות זקניות על הרך, שיר השירים
ותהלים על החזק, לרוב התפילות אין נגינה מדויקה
בי אם עילים ויורדים על רֶחַץ של רביעית (quartl) לפי
הסולם החזק, עיקר גדול בנגינתם הוא המשקל, כל
התפילות הברכות, קריאת התורה והשירים נאמרים
כמשקל, אבל המשקל (Takt) הזה איננו כהמשקל הערבי
בהגיון מדויק על פי אורך ומדת הקולות, כי רפעמים
שומעים אנו משקל של חמשה רבעים ($Takt \frac{5}{4}$)

* לוח הנגינות א"

ולפעמים מארכים פתאם בקול אחד יותר מהמרה.
אולם צריך לדעת את מבע הנגינה המורחית בכלל
שאיננה סובלת שום עור הגיוני, כי חפשי הוא
המנגן בנגינתו, ופרא הוא בזמירתו ברי שים חק וגביל,
וכן שונה המורחי מהאירופי גם ברוח הקולות (Intervallen)
שאין לו רק קיל שלם וחצי, (halb und ganzton) כי
אם שלישים ורביעים, אשר מכאיבות מאד לאזנינו,
כמו שמכאיב לאזניהם ההרמוניה שלנו, וקוראים לה
רעש מחריש אזנים! אמנם שונים הם בני המזרח מן
המערב ברגשותם; על אחת כמה וכמה שצריכים אנחנו
להשתומם על סמיכת נגינת התימנים לנגינת האשכנזים,
נגינת התהלים דומה מאד לזו של האשכנזים וכן באופן
שמוש רוחי הקולות של הסולם החזק. —

כאמור עיקר נגינתם מחולית היא, ובוה דומים הם
להחסידים, מה שאין כן לא להספרדים ולא להפרסים
שנגינתם כהה ומרה שחורה.

להמורחי אין נעימה (Melodie) כמוכן האירופי,
כי אם תנועה או טעם (Mediv) שהולך ומשנה כאית
נפשו. וכן דוקח זו תנועה או נעימה אחת ומזמר בה
שירים שונים בהוספות סלסולים כי הסלסול (Coloratur)
עיקר גדול בנגינת המורחי, ובלי סלסול אינם מיצאים שום
מעם בנגינה ונשאר עד היום אצל היהודים בכל העולם

נמיה לסדל את נגינתם כפי טבע המורח, והיא הדין להתימנים, יש להם נגינות קבועות בעקרון, אבל לא כמו אצל האירופים שאסור לשנות מזמבע שטבעו המנגנים בנגינותיהם כי אם כל אחד עושה בְּהֶמְתָּה כמו בתוך שלו, ומסלסל ומאריך או מקצר כרוחו, וכן הנגינות שהבאנו בלוח הנגינות משמשות למאות שירים! והנה יש בנגינותיהם יפות ועדינות באמת כמו הנגינה של „אהבת רעיה“ (*) או „ריח הדס“ אבל לא ידוע מי חברם, כי רק בשירים אפשר היה להמשוררים לקבוע שמותיהם לזכרון ולא בנגינות.

ויש מן הנגינות שהן עממיות, מפורסמות וידועות לכל יהודי תימן כמי הנגינות של „אהבת הדסה“, „ארון עולם“, „אני הדל“, „אילת חן“, „יקר יום השבת“, „ביום שבת“ ועוד. ויש שחזנים מחברים נגינות בשבירם, כמו בן חבר חזן אחד חכם לוי חמדי בירושלים הנגינית ל„מעלות גרגל“, „ריח הדס“ וכדומה.

התימנים אוהבי שירה מאד מאד, ויש להם על פי רוב מינור גבוה ודק, ושרים תמיד בהאקטבה השלישית (eingestrichene Octave) ודרכם לשיר דרך האף ובפה סגור, ולהכות ביד את המשקל.

(*) נגינה מ"ו בלוחות הנגינות.

וכמי שעשירים הם בשירה ובזמרה, כך עניים הם
בנגינה, אין להם שום כלי-זמר מלבד התיף והחליל,
וגם בזה אינם עוסקים הרבה. כי קבלו עליהם שבועת
הדמים המשוררים שתלו כנורותיהם על שפת נהרות בבל.

עד הנה על דבר היהודים תימנים בקצור. ומי
יתן ותתעורר דעת הקהל וישימו לבם להאימללים
האלה הנאנקים ביוגם, לחדש כחותיהם ולעודדם,
ולעוררם לחיים חדשים ולעורר את כשרונותיהם. ואז
יהיו לברכה בקרב ישראל.

משירי תימן.

(ע"פ סדר א"ב)

א. סימן אני דויד.

אֲדוֹן עוֹלָם יְסוּד כָּל־הַיְסוּדוֹת,
וְצוֹר הַכֹּל וְצוֹפֶה כָּל עֲתִידוֹת.
נִחְנִי מִעֲגָלֵי צֶדֶק רְצוֹנָה,
וְאַבִּיטָה בְּנִפְלְאוֹת וְסוּדוֹת.
יְפוּצוֹן מַעֲיִנוֹתֵי רַב תְּעוּדָה,
וְשִׁפְתוֹתַי יִנִּיבּוֹן סוּד נְגִינוֹתֵי.
דְּבַר חֲכָמָה בְּסוּד כָּל־מַעֲשֵׂה אֱלֹהִים,
וּבְרִיּוֹתָיו וְאַרְבַּע הַיְסוּדוֹת.
וְאַבִּינָה בְּסוּדוֹת הַחֲכָמִים,
וּבְמַלְיָצָה וְגַם מִשָּׁל וְחִידוֹת.
יְהִלֶּלְךָ לְשׁוֹנֵי עַם שִׁפְתֵּי,
וְלֶךָ אֱלֹהֵי אֲמַת נֶאֱחָה לְהוֹדוֹת.
דְּגוּלִּים יַעֲנוּ עָמִי בְּזִמְרָה,
וְנִשִּׁיר לָךְ בְּמִזְמוֹר שִׁיר יְדִידוֹת.

ב. סימן אלשכני משתא

אני הדר ועזי עיר ומגדל,
ומבטחי וחשקי שם יי.
לחן שדי אני נכסף בלי די,
באהבתי ושכל רעיוני.
שכיב נזרא דמלכא אתקטירא,
בתוך לבי לתסיר את יגוני.
בסוד אהבת הדסה חמכסה,
עלי ראשי בשעת הגיוני.
זכות עזר ידיד על דל משורה,
בשיר חדש לשמח המוני.
יבואוני בחן חסדי יי,
לחר קדשו ביום בא ראש גאוני.
מחפה קול תרועה יום ישועה,
ושכמי יה ודגליהם לפני.
שאון גלי זמן אשכח בתימן,
ודוד נאמן יכסה כל עוני.
תני היל יחידתי תצות ליל,
דצור גליל לאור לבי ועיני.

אֵל דֹּון הַכֹּל וְשֵׁם דַּעַת וְהַשְׁכֵּל,
בְּפִי רַחֲשִׁי וְגַם שִׁמְעֵי בְּאָזְנִי.
וְיִשִּׁי'ן לְמִדָּה וּמִ"ם בְּשִׁמְיָי וְדַמֵּד
זְכוּת עָלַי וְעַל חֶבְרַת שְׁכֵנִי.

ג. לחתינה, סימן אלשכני משהא.

אֶחָבֵת הַדַּסָּה עַל לִבִּי נִקְשְׁרָה.
וְאֲנִי בְּתוֹךְ גּוֹלָה פְּעָמִי צוֹלָלִים.
לֹא יֵשׁ רִשּׁוּת לִי אֶעֱלֶה אֶתְחַבֵּרָה.
תּוֹךְ שְׁעָרֵי צִיּוֹן אֲשֶׁר הֵם נִהְלָלִים.
שְׁחֵרִית וְעֶרְבִית בֵּת גְּדִיבִים אֶזְכְּרָה.
לִבִּי וְרַעֲיוֹנִי בְּחַשֵּׁק נִבְהָלִים.
בְּנָעִים זְמִירוֹת מְדוּד אֶתְעוֹרְרָה.
וְאֲנִי וְרַעֲיָתִי בְּרִנָּה צוֹהֲלִים.
בְּיָנוּעַדַת קִדְשׁ בְּשִׁירָה חֶבְרָה.
חֲתָן וְהַכֵּלָּה בְּחֻפָּה נִבְלָלִים.
זֶה יוֹם שְׁמֻחוֹת לְאַיִמָּה יִקְרָה.
כִּי הִיא וְדוּדָה חֵן וְחֶסֶד גּוֹמְלִים
יַחַדְיוֹ אֵלַי שְׁלָחַן וְכוּס דוּדִי קָרָא.

זמן שרדינו וְכָר הַנִּסְגָּלִים
 מִבּוֹס יְשׁוּעוֹת אֶשְׁמָחָה וְאַזְמִירָה
 אֲזַיֵּא לְכָל סוּדֵי וְאֲשִׁיב שׁוֹאֲלִים
 שֵׁם טוֹב לַמִּשְׁכָּלִים בְּדַעַת יִשְׂרָאֵל
 כִּי הֵם עָלִי וְצָרָם בְּיָדֵי מוֹשָׁקִים
 הַתְּאוֹת לְבָבָם לַעֲשׂוֹת טוֹב וְנִבְרָה
 יַעֲלֹ דָגֵן עֵדֶן וְחַיִּים נוֹחַלִים
 אֶחֱבֵת יַחֲדָתִי לְטוֹב אֵל נִהְרָה
 בְּרוּךְ שֶׁהוּא נוֹתֵן שֶׁכֶר כָּל־פּוֹעֲלִים
 שְׁלוֹם בְּנִהָר לַעֲדָתִי יִנְהָרָה
 וְקוֹן וְגַם בְּחֹר וּכְל־הַעוֹלָלִים

ד. לחתונה, ס' אלשכור

אֶחֱבֵת רַעְיָה רְצוֹנִי מִחֲמַד נַפְשִׁי וְלִבִּי
 אֲשֶׁאֱלָה צוּרִי וְקוֹנִי
 יִשְׁלַח־הוּא מִדָּפֵא לַעֲצָבִי
 גַּם בְּקָרְאִי יַעֲנֵנִי כִּי שְׁמוֹ קִשְׁתִּי וְחַרְבִּי
 רַק בְּשִׁכְלִי רַעְיוֹנִי
 תִּתְחַמֵּה רוּחִי בְּקָרְבִּי

אלכה דרך מסלה
בין ישרי הקהלה
תזחירים בתפלה.

אשמחה אנשי יגוני אעמד שחרי וערבי
בי בועם הניוני אשפתה עלי ועלבי
ישאלי חברת קדושים צור מרוכס על תהלות
ומאסי חברת נחשים
הבהולים בהתלות.

שמחי אישים ונשים הבהורים עם בתולות
הם בני יעקב זמני
מחזיק ראשי ועקבי

גם יצחק רב פתחים
יהרג אויבי גדודים
ונאני אלפש חסדים

חסד אברהם אדוני הוא ירפא את משובי
יד ימינו תסמכני ואחזה יצון ותשבי
אפכה נפשי ושכלי דהנות תמיד בתורה
תדשה צורי לצחלי
תלצה עבדה מהרה.

חן ידי יערב לי זיו פנייהם פמנורה,
אמאסה רשמאל צפוני,
צד ימיני ומשלח בן.

א שלחה שירי תשורה,
אל עדת קדש בחורה,
יודעי חכמה ברוחה.
הם סגלת אב המוני, פם חמד ייני וחלפני
סודרי משנת נאזני, ראש תבואתי ואנכי.

ה. סימן אלשבו

א.

אימה! תמשי שבמי המוני ממצורה,
לדודך בקשי, יקים לסכה הנפורה,
לחסדו דרשי, תהי ברב שמחה סגולה,
וחנתי בגים,
עדת איתנים,
שהם נאמנים
בארץ קדשי, נשמח בבוא כלל כלולה,
ומה-טוב שרשי, צמרת ארו השתולה

ב.

לְדוּדֵי חוּשֶׁק, כִּי הוּא מָנַת פּוֹסִי וְחֶלְקִי,
מִיַּד עוֹשֶׁק, הוּא גּוֹאֲלִי תָמִיד וְחֶשְׁקִי,
וְדָתוֹ נוֹשֶׁק, הוּא יִתְּנָה צָרָכִי וְסִפְקִי,
מִפְּרָגִם לִפְּלֹ,

וְזֶן וּמִכְלָפֹל,

עַל יַד בַּת-כָּל. *

בְּחֵן וּבִרְחֻשֵׁי טוֹבוֹ בְּכָל-מָקוֹם מְמָלָא,
וְקוֹ ** הַשִּׁשִּׁי הַנְּחִיל עֲדָתוֹ הָאֲצוּלָה — — —

ו. (בשעת גלוח ראש החתן), ס' אלשבזי.

אֵילַת חֵן בְּנָלוֹת תִּסְמְכֵנִי,

וּבִצִּילָה בְּתוֹךְ חִיקָה מְלוֹנִי.

לְכֹס יִיגֶה אֲנִי תָמִיד מְזֻמֵּן,

וְנִתְעַרֵּב חֲמַד יִיגֶה בִּיָּנִי.

שְׁתוּ דוּדִים לְעֻמָּתִי וְשִׁכְרוּ,

וְהָעִירוּ לְשִׁכְלִי רַעֲיוֹנִי.

בְּהִיכָל בַּת מְלָכִים תִּכְבֹּדָה,

* כְּנוֹי לַהֲסָפִירָה הַעֲשִׂירִית שֶׁהִיא מַלְכוּת.

** ר"ל ו' שֶׁל שֵׁם הַוִּי"ה הַרֹמֵז לַהֲסָפִירָה הַשְּׁשִׁית.

וְשׁוֹלְחָנָה מִזְמֵן כְּהִמּוֹנִי
 וְמִן הַפְּרִיד כְּכִלְרָעִים וְדוֹדִים,
 אֶבֶל דּוֹדִי בְּאַהֲבָה יִזְכְּרֵנִי.
 יִקְשֶׁר חֵן וְחֶסֶד עַל גְּבֻרָתִי,
 בְּמַעֲנֵל חֵן וְחֶסֶד יִמְשְׁכֵנִי.
 מִפְּרִשׁוֹ בַּעֲנֹן עֲבִי שְׁחָקִים
 כְּרַעֲיָתִי וְהוּא תִפְּקֵי רַצוֹנִי.
 שֶׁ עָרִיחַ חֲמֻשִּׁים* הֵם קְבוּעִים,
 זְכוּת לֹאֵה** בְּבִינָה תִסְעֲדֵנִי.
 הִי עוֹרֵר אֶהֱבֵת רַחֵל לְבָנִים,
 בְּסוֹד מַלְכוּת עֲשִׂירִית תַּעֲלֵנִי.
 אֶל־הֵימָּה חֵישׁ לַעֲמֻדָּה יִשְׁוּעָה,
 בָּעֵת רַצוֹן יִצְחָצְחָה גְּרוֹנִי.
 שֶׁ לוֹמֵי לֵב בָּרַב שְׁלוֹם תִּסְוָבָב,
 בְּנֵי אִישׁ תָּם סִגְלַת אֵב הִמּוֹנִי.

(* כלומר ג' שערי בינה.

(** החרון הזה הוא עפ"י הסוד וידוע ליורעי ח"ן.

ז. להתננת, לחנוך הכית בא"י, כנגון אדון עולם.

אֲשֶׁבִיעַךְ דוּדִי בְּחֵי הָאֱהָבָה.
 וּבָחֵן זָכָרְתָּ חֵן אֲשֶׁר נָעַמְתָּ.
 אִם לֹא תִרְפָּא מִחִלָּה לֵב חוֹשְׁקִים.
 לְנִדְוֹדְךָ מִתְעַלְפִּים בְּצִמָּא.
 רַב לָךְ נְהוּד, הוּאֵל וּבֹא וְשָׁכֹן נְוֵת.
 בֵּית הַיְדִידוּת פֶּן תִּהְיֶי שׁוֹמְמָה.
 וּבִמְלֵ שְׁפָתֶיךָ וְצוּף אִמְרָתְךָ.
 דְּבַר עָלִי לָבָם דְּבַר נַחֲמָה.
 הוֹפֵעַ עֲלֵיהֶם בְּחֶדֶר פָּנִים וְאוֹר.
 שָׁבֵל וְאַזְחוּעַ מְאֹד רוֹמְמָה.

ח. למוצאי שבת, (כולל עשרת הדברות).

אֵלֵהִם אֲשֶׁאֱלֶה יְחִישׁ מְשִׁיחוֹ.
 וְיִפֵּעַ (*) קֶץ עֲדָתוֹ שֶׁהַ פְּוֹזָה.
 וְנִשְׁמַח בְּשִׂמְחַת הַשְּׂאוּבָה.
 וְנִתְפַּלֵּל בְּתוֹךְ בֵּית הַבְּתִירָה.
 וְשֵׁם נִקְרִיב לְזִבְחַ הַשְּׁלָמִים.
 וְנִשְׁחַט הַקֹּדֶשִׁים בַּעֲזָרָה.

(*) מלי נבעו מצפוניו.

וְגַם קָרְבַּן חֲטָאוֹת וְאַשְׁמוֹת.
 וְכִהְיֶה יַעֲרוֹךְ אֶת הַמִּנְחָה.
 וְהַמִּקְדָּשׁ יְקִימֵהוּ וְכָלֹי.
 וְהַיְשָׁדָתָן וּמִזְבַּח הַקְּטֹרֶת.
 וְהַנְּבִיא יְקִימֵהוּ אֱלֹהִים.
 יִצְוֶנּוּ אֲשֶׁר נִכְתָּב בַּתּוֹרָה.
 וַיַּעַל הַכְּרוּבִים שָׁם יְדָבָר.
 כִּמּוֹ דָּבָר לְבֶן עֶמְרָם וְקָרָא
 וְהִתְחִיל לוֹ בְּאָנָכִי וְאָמַר.
 אֲנִי הָאֵל אֲשֶׁר לִי הַנְּבוּרָה.
 וַעֲלֵ פָנַי אֱלֹהִים לֹא יִהְיֶה לָּךְ.
 וַיַּעֲבֹדֵם מִנֶּעַ עֲצָמָךְ וּסְוֵרָה.
 וְלֹא תִישָׂא שְׁבוּעַת שְׁוֹא וְשָׁקָר.
 וּבֵאל תִּדְבָּקָה תְּמִיד וְתִירָא.
 וְשָׁבַת תִּזְכָּרָה בַּחֹל בְּלִפְקָה.
 וַיּוֹם שָׁבַת יִהְיֶה צָרִיךְ שְׁמִירָה.
 לְאֲבִיךָ וְאִמָּךְ תִּפְרָנֵם.
 וְלָהֶם תַּעֲשֶׂה כְבוֹד וּמוֹרָא.
 וְלֹא תִרְצֹחַ וְלֹא תִנָּאֵף לְאִשָּׁה.

כָּבֵשׁ וְצָרָה וְאֵל תַּעַשׂ עֲבָרָה.
 וְלֹא תַחֲמֹד וְתִתְאַוֶּה בְּלִבָּהּ.
 בָּגֵן עֵדֶן תִּהְיֶה נִפְשָׁה צְרוּרָה.
 וְהַמָּאָה בְּרָכוֹת שְׁלֹכֶל-יוֹם.
 וְיֵשׁ מֵאוֹת וְיִשְׁלַשׁ עִם עֲשָׂרָה.
 וְיִשְׁרוּם רַב יִסּוּבְכֶכֶם בְּלִדְכֶם.
 וְיִלְדֵיכֶם וְכָל זְקֵנֵי תְבוּרָה.
 וְכֻלְכֶם בְּרוּכִים מְהֵרָה.
 אֲשֶׁר צִוָּה בְּלֹא יַחַל הַפָּרָה.

במשתה חתנים כחצות, בניגון אדון עולם.

מ. סי' אשיא יצ"ו

אֶת בֵּין עֲצֵי עֵדֶן הָדָם פּוֹרָח.
 וּבְכוּכְבֵּי שַׁחַק כְּסִיל זוֹרָח.
 יִשְׁלַח לֶךְ הָאֵל צְרוּר מִמָּוֶר דְּרוּר.
 מִפְּעֻשָׁיו לֹא מַעֲשֶׂה רוֹקֵחַ.
 יִוָּנֶה אֲשֶׁר יוֹם קִנְיָה בֵּין הַהָדָם.
 בְּגֵב הָדָם רִיחָה וְנָתַן רִיחַ.

אֵל תִּשְׁאַלְהָ מִנֵּה עֲלוֹת שְׁמֶשׁ כְּמוֹ
 לֹא שְׁאַלְהָ מִמֶּךָ עֲלוֹת יָרֵחַ.
 יִתְרַלֶּךְ הָאֵל מִשְׁאֲלוֹת לִבִּי וְגַם
 חַיִּים אֲרָכִים עַד בְּלִי יָרֵחַ.
 צוּרִי יִהְיֶה עֶזְרִי וְעֶזֶר אִשְׁתִּי.
 בֵּין הַהַדָּסִים תַּעֲמֹד יְשֻׁמָּה.
 גַּם תִּתְּנֶה אִשְׁתְּךָ כְּמוֹ נֶפֶשׁ אֲשֶׁר
 יַעֲדוּ עֲנָפָיו מִהֲרָה יִהְיֶה צוֹמָחַ.

י. לשבת

בְּיוֹם יִשְׁכַּת אֲשַׁבֵּחַ לְאֵל חַי גּוֹאֲלִי
 וְאֶקְרִיב קָרְבָּנוֹת רֵיחַ בְּיוֹם שׁוֹב הַיּוֹכֵלִי
 שְׁחִי לְאֵל יִחִידָתִי בְּקוֹלֶךָ הַלְלִי.
 וְזִכְרִי יוֹם מְנוּחָתִי וְעַלֹּ תִסְבְּרִי
 וְחוֹסִיפִי בְּשִׁמְחָתִי וְאֵל תִּתְּנֵנִי לִי.
 וְלִבִּי טוֹב וְשִׁמְחָה בְּחֵן מִתְּנִיחָלִי
 מְנוּחָה הִיא לְכָלֵנוּ וְעַנְג יוֹם יְשׁוּבוֹת.
 וְמֵה יָפֶה הִדְרָנוּ בְּכָל הַמַּצְבּוֹת.

וּבְכֻזָּתָהּ יִחְיִינוּ אֲדוֹן הַמַּפְעָלוֹת.
 בָּרַב שׁוֹקֵט וּבּוֹטֵט יִרְפָּא מַחְלִי,
 גָּעִים דַּעַת שְׁמוֹר שַׁבָּת בְּתַקְנוֹ וּשְׁמִיחָה.
 וְזֶה עֶקֶר יִסּוֹד הַדָּת שְׁמוֹר אֶל תִּשְׁכַּחַה,
 וְכֹל שֶׁחֲלָה יוֹמֵת סְקִילָה נּוֹכַחַה.
 וְאִין בָּהּ לַעֲשׂוֹת מוֹרַח וְחִשְׁבּוֹן מַפְעָלִי,
 וְזֶה הוּא יוֹם אֲשֶׁר שַׁבָּת וְהַשְּׁלִים כָּל יְצוֹר,
 וְצוּהָ עִם בְּנֵי דַעַת אֲדוֹן נוֹרָא וְצוֹר,
 וְאָמַר זֶה יְהֵא נַחַת וְלָהּ עַמִּי שְׁמוֹר.
 וּבָהּ תִּזְכָּה עַדִּי נִצַּח וְתִרְאָה צַחֲלִי

י.א. לשבת. סימן יהודה הלוי.

א.

יָקָר יוֹם הַשַּׁבָּת תִּגְדִּיל בְּכִרִית שְׁלוֹם וְחַיִּים.
 וְקִדְשָׁתוֹ וַיְהִי מִבְּדִיל בֵּין יִשְׂרָאֵל לַגּוֹיִם.

ב. (1)

הָאוֹמְרִים אֵךְ דְּבַר לְשׁוֹן לְדַמּוֹת יְמִיָּהם לְיוֹם קִדְשֵׁי.
 אֲדוֹם מִקְדִּים לְיוֹם רֵאשׁוֹן עָרַב מֵאַחֵר לְיוֹם שְׁשִׁי.

(1) בשירי ר' יהודה הלוי הוצאות אחיאסף חסר החרוז הזה.

תַּעֲתוּעַ קָדָר וְדִישׁוֹן אִיף בַּעֲלֵי הָאֲמַת יִשְׂרָאֵל.
יִדְמוּ עַדִּים לַעֲדִים וְהַמָּתִים אֶל הַחַיִּים.

ג.

וַיְמַה לְשִׁכְנֵי הַמִּבְקָשִׁים לַעֲלֹת לְבִסָּא מִמִּקְכָּה
מִנוּחַת אֱלֹהִים וְאֲנָשִׁים וְשֵׁם צֹה אֶת הַבְּרָכָה
תַּחֲלָה לְמִקְרָאֵי קְדוּשִׁים מִיְּמֵי בְּרָאשִׁית נִמְשָׁכָה.
פְּרִי מִצֹּתוֹ עֵץ חַיִּים בָּצִלָּו נַחֲיָה בְּגוֹיִם.

ד.

דִּגּוּלָּה בְּשִׁמְךָ מִכְתָּנָת וְשִׁמְךָ בִּידָה לְמִשְׁעָנָת
הִיְתָה בְּחִיקָה מִקְנָנָת וְעַל שְׁלֹחָנָה מְרַנָּנָת
שִׁבְעָה בְּמֶן מְעַדָּנָת וְעוֹד הוֹתִירָה צִנְצָנָת.
מוֹדַעַת זֹאת בְּאֵיִם וַיֵּצֵא לָהּ שֵׁם בְּגוֹיִם.

ה.

הוֹסֵף, אֵל, יִדְךָ שְׁנִית לְחֹדֶשׁ מְלוּכָה קְדָמוֹנִית.
לְחוֹלֶכֶת קְדוֹרָנִית פְּזוּרָה שְׁמֵאֲרִית וַיִּמְנָנִית.
וְהַיֵּשֶׁב פְּהִנָּה אֶהְרֹנִית וּבּוֹשָׁה עֶרְבִית וַיִּנְנִית.
וְנִקְדָּשׁ בְּמַחְנֶה הַלְלוֹם שְׁמֶךָ הַמְחַלָּל בְּגוֹיִם.

יב

יָדָד יִשְׁנֵת עֵינַי וְאַפְּעָה (?) (וְאַעֲוֹפָה) כְּאַנִּי.

תוֹךְ יָם תִּשְׁוֹקֶתְךָ וְאַלֶּהָ אֶזְכְּרָה.

לֹא אֶהְיֶה יוֹנֵק וְאַתָּה אִמִּנִּי.

אֲנִי כְּשֶׁדִּי יִפְּדֶה, צִמְאִי אֶשְׁכְּרָה.

לֹא אֶהְיֶה יִשְׁלַח, וְאַתָּה נֶאֱמַרְנִי.

נִשְׁבַּב בְּצֵל גִּנִּי וּפְרִיךָ אֶשְׁמְרָה.

לֹא אֶהְיֶה רַמָּח, וְאַתָּה נֹתֵנִי.

תוֹךְ לֵבָב מִשְׁנֵאִיךָ בְּדָמִים אֶשְׁכְּרָה.

דֹּא אֶהְיֶה אֶהֱלֶה וְאַתָּה שׁוֹכְנִי.

נִתְעַלְסָה אֶהֱבֶה, בְּגִיל נִתְאַזְרָה.

דֹּא אֶהְיֶה לְשׁוֹן, וְאַתָּה מִעֲנִי.

אֶשְׁקִיט יְקוֹד חֲשֵׁקְךָ, בְּשִׁיר נֶאֱזַמְרָה.

לֹא אֶהְיֶה עֶבֶד, וְאַתָּה רוֹזֵנִי.

אֶשְׁאֵף עֲבוֹדֶתְךָ, דְּרוֹר לֹא אֶבְחָרָה.

יב. כאשר מוליכים את החתן מבית לבית, יחיה אלצאתהרי

כוכב ראיתיהו בחזיון החלום.

קם מפאת צפון כסיל זורח

הָאִיר פָּנֵי תֵּבֶל בְּגִזְרַת יְהוָה,
כְּלָעֵץ וְכָל־דָּשָׁא בְּצִיץ פֹּרֶחַ,
צִמְחוּ וְהִצִּיצוּ וְגַם עֵשׂו פָּרִי,
חֲנֻמוּ בְּלֹא עֵתָם וּנְתַנוּ רֵיחַ,
קָמְתִי עָלֶי, עֲמָדִי בְּלֵב שִׂמְחָה
וְאִשְׁאֲלָה פֶּתְרוֹן חַלּוּמֵי בְּנֵדוּדָה,
וַיֹּאמְרוּ לִי זֶה יָדִיד חֶבְרֹתָךְ
אֲתָה לְפָרֻדּוֹ בְּמַר צוּרָתָה,
צָדִיק בְּאֵלֶיהָ וּבְאֵלִישָׁע אֶמֶת חֲסִיד
וְלָבוֹ צִפְנֹת פִּעֲנָה,
לֹא יִצְחָקוּ עָלָיו וְלֹא יִתְקַלְסוּ,
לֹא יֹאמְרוּ עָלָיו עֲלָה קֶרֶחַ,
נָעַר בְּמַחְמַדֵּי זְמַן וַיְכַוֵּנֶנָּה,
יָמָיו עֲבוּדַת אֵל וְקִיץ טוֹרָה,
בֵּין עֲקֻבוֹת אֲרָחוֹת חֲכָמִים יִהְלֹךְ.
תָּמִיד וּמְמוּזָשׁ בְּסִיל בּוֹרָה,
עַד בֶּן שְׁמוֹ צָדִיק וְאִשְׁרָהוּ
בַּעֲת יִקְיֵץ לְנַחֲלַת אֵל לְהַסְתַּפֵּחַ,
לְכֵן אֲנִי אֲדַרּוֹשׁ שְׁרוּמוֹ כְּלִימֵי חַיִּי.

וּמַשִּׁירִי אֲנִי שׁוֹלֵחַ,
נָא רַחֲמֵי רוּחַ אֱלֹהִים לַיְדִידָה,
עָלָיו בְּשָׁרוֹם רַב עַד בְּלִי יָרֵחַ.

יך. לחתונה לפני החפה.

חָתָן תִּנָּה הוֹדֶךְ עָלַי בְּלָחָה,
כָּלוּ לֶךְ קֶבֶה וְעֵינֶיךָ
וְרָאָה עֲתָרַת תְּמִירוּתֶיךָ.
הַנּוֹשָׂאוֹת רֵיחַ שְׁמָנֶיךָ,
רַעִית הַדֹּסָה דְּמָתָה סֶחֶר
וְעָלִי הָדָם נָתָנוּ עֲנֻנֶיךָ,
מִדָּאוּ רְחוּבוֹת בְּאֶבֶק רוֹבֵל,
וַיִּקְרָאוּ אֶבְרֶךְ לְפָנֶיךָ.

מן. לחתונה בנגון איומה סי' שלם אלשבוי.

לִי צְבִיחָה עֲלֻמָּה	גַּם מְלֹאָה חֲכָמָה
הִיא דְּמָתָה סֶחֶר	כָּהָה דְּבִי בַחֲרִי.
אוֹ כְּנוּגָה חֲכָמָה	כִּי זְקוּפַת קוֹמָה
זֶרְחָה בְּבֶקֶר ,	הִיא וּבַעֲלַת תֹּאכֵר

מז. בניגון איומה

בַּעֲלוֹתֶיךָ דֹדִי,	דָּבָקָה בָּהּ נִפְשִׁי
תִּינִיקָה מְטוֹבִי,	נֶאֱנִי לָהּ עֶבֶד
תִּישָׁנָה עִמּוּדִי,	יָשׁ וּרְקֻמַּת מֹשִׁי
בֶּקֶשׁ שְׁמוֹר תִּפְגַּע בִּי,	עֲשֵׂתָהּ לָהּ מְרֻבָּד
אִם תִּגְלָה סוּדִי,	הַעֲלֵתָהּ עַל רֹאשִׁי
יִחַרָה אָף אֲבִי,	צִיץ וּבִתָּר לָעַד
כִּי נִעְיָמָה תִּפְחָה,	אֲמָרָה עוֹד בְּפָחָה
דִּי יִשְׁלָשִׁים מִשְׁמָר. *	תִּישָׁנָה לְשֹׁחַר

יז.

עִמְדָה לְפָתַח	קוֹל יְדִידִי דוֹפֵק
נִמְפָּה יָדָה מוֹר	אֶפְתָּחָה לְיְדִידִי
נִשְׁכָּה הָרוּחַ	אֶעֱנֶה מְרַחוֹק
כְּמוֹ מוֹר עוֹבֵר	אֲמָרָה אֶל דֹּדִי
אוֹ כְּרִית הַפֶּלֶחַ **	אִם תִּהְיֶה מִשְׁתַּוְּקָק
מִפְרִי עֵין סוֹבֵר ***	תִּינִיקָה מִשְׁדִּי

(*) רמז לשלשים מעלות שהמלכות נקנית בהם.

(**) כונתו לפרי מריח הנודע בחימן בשם אלמאנאציק

שחוראתו ההצי. (***) מל' סברא.

או כנחל שורק
מפרי עין גדי.

מדבש המתוק
מצרי גלעד.

יח.

דברה שמעתי.
וקולה הערב,
— עד עפר שחיתי
ובלבי אש צורב,
וכמת נרדמתי,
והנה קול ערב,
ידידי התאפק!
ורחמי נכמרו.

החשי רעיתי
אתי נעימה תמה
אין בך מום, בדיתי
אתי בגלגל חמה
תלכה נא אתי
אל חדר בית אבא
ענתה מרחוק
לכה נראה דודי

יט.

ראתה עיני בך
אשמחה אגיל,
אדעה סוד טובה
לה לבבי יחיל.
פתחה את נובה

חבצלת השרון
ושושנת עמק,
נמוית הגרון
ועלי תתחמק
ותביא החרון

הָיָא לְצוּרָה תְּנָדִיל	לְדָבִי חֲנֻמִּק.
הַשְּׂכִינָה תִקְבִּיל	רְמִיָּה הָבִיאוּ
בְּחֶצֶר הַפְּזוּרִים.	לְמַכָּתִי זֹרוּ.

כ.

אָמְרָה אֶל דּוֹדָה	לִי צְבִיָּה תָמָה
זִתּוֹת נִוְהוּ,	מִבְּנֵי הַיִּשְׁרִים,
פְּתַחְהָ אֶת יָדָהּ	מֵעֲלָתָהּ רָמָה
לְאַחֲזוֹ דְּיָדָהּ,	נִכְתָּרָה בְּכַתְרִים,
מִלֵּאָה לְכַבּוּדָהּ	מִשְׁבּוֹ וְאַחֲלָמָה,
מִנְשִׁיקוֹת פִּיחָהּ,	מִבְּחֵרוֹת סְפִירִים.
עִם שְׁנַיִם עֵדָה	מִלֵּאָה כָּל־חֲכָמָה
נוֹצְחִים נְבוֹרִים.	שֶׁבִשִּׁיר הַיִּשְׁרִים.

כא.

נִשְׂאָאָה צוֹרְנוּ
 יוֹם וְלַיְלָה תָמִיד.
 יַעֲנֶה אוֹתָנוּ
 חִישׁוּעָה יַעֲמִיד

יַעֲמִיד מִלְכֵנו
שְׁמוֹ בֶן דָּוִד.
יִקְרָאוּ צִדְקָנוּ
שֵׁם ה' קוֹרְאִים.

כב. להתזונה בנגון אני הדל.
כִּי נִשְׁקָנִי וְאֲנִי יוֹשֶׁנָּה,
וַיֵּאמְרָה לִי הִיא מוֹכֶנֶת.
וְאוֹמְרָה אֶל תִּנְעָה בִּי כִּי אֲנִי
מֵעַם קְדוֹשִׁים וּבֵת כְּהֹנָת,
סָרוּ עֲוֹנוֹתַי וְלֹא אוֹסִיף חֲמוּא,
כִּי לִחְצֹר כְּלָךְ אֲנִי מוֹכֶנֶת.
כֵּן תִּכְסֶּסְנָה כְּחֹר הַלֹּקֶה יְסוּדָה,
וְאֲנִי בְּבֵית אָבִי אֶהְיֶה שׁוֹכֶנֶת.
אֲכַל בְּבֵית אָבִי תְרוּמוֹת גְּבָחוֹת,
מִקְרָבָנוֹת הָאֵל אֶהְיֶה נְזוֹנָת.
בֵּין הַקְּדוֹשִׁים אֲשַׁכֵּנָה וְאֶתְחַבֶּרָה,
בְּקֹהֶל קְדוֹשִׁים נִזְנֹזִי צִנְצֻנָת.

נִכְנַע לִבִּי עַתָּה רְאִיתִים לִזְבָּשִׁים,
 וְאֲנִי עֲרוּמָה אֵין מַעִיל וּכְתָנֶת,
 יִשְׂאוּ לְדִגְלִי מִלֶּאכִי רוּם, אֶהְיֶה
 וְזִכּוֹת אֲבוֹתַי לִי כִּמוֹ מַשְׁעָנֶת.
 יִשְׂרָאֵל בְּקוֹלָם יַעֲנוּ לִי בֹא בְרוּךְ,
 וְאֲנִי בְּמֶר בּוֹכָה וּמִתְחַנֶּנֶת.
 רַבּוֹ פֶּשַׁעִי וַחֲטָאִי גָבְרוּ,
 מַשְׁעָרוֹת רֵאשִׁי כְּלִי מִתְפַּנֶּת.
 אֲבוֹת בּוֹמְרָה עַל עֲלָמוֹת יַעֲנוּ,
 וּמִקְלָסִים תָּמִיד בְּשִׁיר עַד יוֹנֵת.
 לֶחֶם לְבָדָם נִתְּנָה אֶרֶץ צָבִי,
 כִּיּוֹם וּבִלְיָלָה זְמִיר נוֹתֶנֶת.
 תִּבְנֶה לְחֵיכָל קֹדֶשְׁךָ הַנִּחְרָב,
 כְּמוֹהַ תֵּאָחֵר וְאֲנִי כִּמְתָנֶת.
 גִּסִּים עֲשֵׂה עָמִי, וְאִם אֵין לִי זִכּוֹת,
 זָכְרָה לִבְנֶךָ בְּרִית נוֹשָׁנֶת.
 צִדְקַת אֲשֶׁר עָמַד יְחִידוֹ הָאֱהוּב,
 נִפְשׁוֹ בְּעֶדֶן אֶמֶת נִצְפָּנֶת.

בָּנִים שְׁנַיִם עָשָׂר לָגִינוּ נִתְּנוּ
 דְּוָמִים קְמָרְכָּכָה עֵת שׁוֹכְנָת.
 תִּקְרָה עֲלֵיהֶם עֲנִי כְבוֹד וְשֵׁם,
 דָּהֶם שְׂכִינָתוֹ כְּמוֹ אוֹמָנָת.

כג. לחתונה.

מַעֲלוֹת גִּלְגָּל וְחֶשְׁמֶל, שְׁאֵלוּ רַעְיָה בְּגִינִי,
 כִּם אֶקֶף נֶאֱשָׂו וּמַהֲמֶל, יוֹם דְּנִיָּאִי וְדִינִי,⁽¹⁾
 חֵיל מִשְׁנָאִי בְּחֶנְמֶל, שׁוֹחֲתִים לַחֲמִי וְחֻנִּי.
 כִּי בְּגִלּוֹתִי מִיֶּסֶר,
 מִבְּלִי מְנוֹר וּמַעֲסָר,
 גִּין בְּנִי קֶדֶר פְּנֵאָסָר.
 מִבְּרִי חֲטָא שׁוֹמְמִנִי,

יַעֲבֹד פֶּסֶל וְסִמָּל, וְאֲנִי עוֹבֵד לְקוֹנִי,
 שְׂמֻמוֹ עָרִי יִסּוּדִי, קוֹם יְדִיד וְדֶרֶשׁ שְׂקוּמִי,
 אֲבִתְלַג פִּי רֹאֵי קֶצְדִי, רַב מֵא אֶהְיָא מִנְאֲמִי⁽²⁾
 אֲחַפְּצָה אֶרְאֶה לְדוּדִי, תְּהַמְלִא אֶת מְקוּמִי.

⁽¹⁾ כמה אשב מנורש ומשומם, הן בעולמי ובדתי.

⁽²⁾ אניע לחפץ רצוני, ה', אין הנאה אף בשינתי.

הוא תהלתִי וְיִשְׁרִי
 מְנַה נְאֻמוֹסִי וְנִצְרִי ⁽¹⁾
 מְגִדִּל עֵזִי וְעֶזְרִי
 וְתַדְתָּה תִּזְהִי אִמִּי ⁽²⁾
 יִתְנֶה חֶפְצִי וְיִגְמַל רֹב תַּסְדִּיו לַחֲמוּנִי

כד. סימן שלמה, בשבע ברכות

יִשְׁעַר אֲשֶׁר נִסְגַּר קוֹמָה פִּתְחָהּ
 וצָבִי אֲשֶׁר בָּרַח אֵלַי שְׁלַחָהּ
 לְיוֹם בּוֹאֶךָ עָדִי לָרוֹן בִּבְיִן שְׂדֵי
 וְשֵׁם רִיחֶךָ חֲטוֹב עָלַי תְּנִיחָהּ
 מִהֲדוּחָ דְמוּת דְּדוֹדְךָ כִּלְעָה יִפְיָהּ
 כִּי תֹאמְרִי אֵלַי שְׁלַחָה וְקַחָהּ
 הִיא יָפָה עֵין אָדָם וְטוֹב רְאִי
 דוֹדִי וְרַעֲיָה זֶה קוֹמָה מְשַׁחָהּ

כה. לחתונה

שׁוּר דוֹדִי הֲדָר צְבִיָּה עֲזוּבָה
 בֵּין גְּדוּד אֲרִיזוֹת

(1) ממנו כבורי והדרי.

(2) יתרותו תזהיר מקושי.

שובה אל הדר היכלך

וצלח במנגינות.

בין לשש ודר, ומאם

בני שֶׁקֶר וְקַרְקָסוֹת

בְּרַפְּרָא מֵאֵם, הָרִי בְּשָׁמִים הַעֲלֵה חֲלוּצִי.

תִּרְצֶה עִמָּךְ, נַעֲלֶה לְהַר צִיּוֹן

בְּשִׁיר וְזִמְרָה.

אֲנִי עֹבְדְךָ, אֶרְאֶה גֵּאוֹן עוֹד

בְּמוֹב וְהַדְרָה.

חֵן רַעֲיִתְךָ וּמֵאֵם בְּנִי

זַעַף וְעֹבְרָה.

חֲנֻנוּ וְחוּם, אֶשְׁמַח וְאֶגִּילָה בְּבֶן לְפָרְצִי.

כֵּן, לַחֲתוּנָה אַחֵר קִרְיַת הַכְּתוּבָה.

אָהוּב מִחֵר הַמִּזֹּר נָתַן לִי מוֹרָשָׁה, בְּרוּךְ יְכוֹי

מוֹרָשָׁה נְחִלָּתִי וְקִבְּרָתִי בְּקִדּוּשָׁה.

בְּקִדּוּשָׁה שְׂמִיעָתִי בִּי יִקַּח אִישׁ אִשָּׁה.

אִשָּׁה מוֹבֵת מֵרְאֶה מֵאֶרְשָׁה מְקַדְּשָׁה.

הִלְלוּיָהּ בִּי מוֹב בִּי לְעוֹלָם חֲסִדוֹ!

בְּרוּךְ גִּבּוֹר דָּגוּל הַדּוֹר, זָכֹאי חֲסִיד מְהוֹר, יְחִיד.

בְּבִיר דּוֹבֵשׁ, מֶלֶךְ נֹרָא, עוֹזֵר פּוֹדֶה, צוֹפֶה קְדוֹשׁ,
רוֹפֵא שׁוֹמֵר, תִּתְקֶיף תּוֹמֵךְ תְּמִיִּם.

כֵּן. לְמוֹצָאוֹ הַשְּׁבִט אַחֲרֵי הַחֲתוּנָה.

אֲשִׁירָה לְאַהֲבֹב וְהַשִּׁיר לְךָ אֶסְבִּיר, לְכַרוֹךְ וְכוּ
יְבָרֶךְ חֲתָן זֶה וְאֹר פְּנֵיו יִזְהִיר,
וְיִזְהֶיָּה חֲתָן זֶה בְּבִלְשָׁן בְּרִיאִיר.
וְתִתְּנֶיהָ בְּלָתוֹ בְּאַסְתֵּר בֵּת דִּדּוֹר,
הַלְלוּיָהּ בִּי טוֹב בִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ!
לְבָרוֹךְ לְגַבּוֹר, לְדָגוּל לְהַדּוֹר, לְוִתִּיק לְזַפְּאִי,
לְחֲסִיד לְמִשְׁהוֹר, לְיִחִיד לְבְּבִיר,
לְדוֹבֵשׁ מֶלֶךְ, נֹרָא דְּסוֹמֵךְ
דְּעוֹזֵר לְפּוֹדֶה, לְצוֹפֶה,
קְדוֹשׁ לְרוֹפֵא.
שׁוֹמֵר לְתִתְּנֶיךָ, דְּתוֹמֵךְ דְּתְּמִיִּם.

כֵּת.

וְתִתְּנֶיָּהּ!

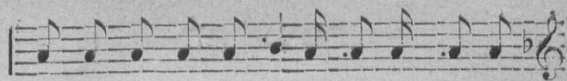
אַתָּה לְיִחִיד תְּמִיחֵךְ.

לוח הנגינות.

Musical score for "Luch Haganigot" (לוח הנגינות). The score is written on ten staves, each with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The lyrics are in Hebrew and are written below the staves. The score includes various musical notations such as notes, rests, and bar lines.

The lyrics are:

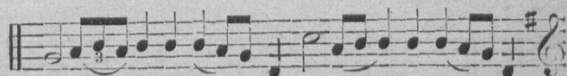
זר -- קא אַת - נח - תא פֿשֿ-טא.
 ו-י-הי א-חר ה-ד-ך-רִים
 ה-א-לה ו-ה-א-ל-הִים נ-סה אַת
 אב-ד-הִם ו-י-א-מר א-לֵי אב-ד-הִם
 ו-י-א-מר ה-ג-י

אֵי-כָה יֵשׁ-בָּהּ בְּ-דָר הָ-עִיר בְּ-תִי

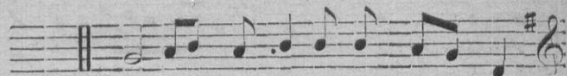
עַם הַיְתֵה בְּאֵל-מֶ-נָה הִי-תֵה לְ-מַס.

יִשְׂרָאֵל הִי-שִׁי-רִים אֶ-יִשְׂרָאֵל לְ-שֵׁל-מִזֶּה.

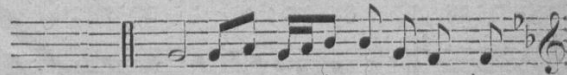
לְ-כֹו בְּ-רֵ-בְּ-נָה לְ-אֲדֹו-נִי

בְּ-רֵי-עֵה לְ-צֹוֹר יֵשׁ-עֵ-נִי.

סֶ-מֶד מֶ-לֶךְ בְּ-בָל

אֵל יִ-רֹו-יֵשׁ לְ-יָם.

א-ה-בת-ה-ב-סה-על-ל

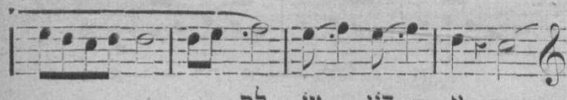
ב-בי-נק-ש-רה

א-דון-עו-לם-י-סוד-כל

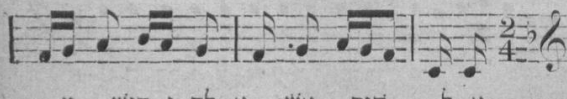
ה-י-סו

א-דון-עו-לם

י-סוד-כל-ה-י-סו-דו

א-ל-הים-אש-א-לה-י-חיש-ב

שִׁי - חוּ וְיִ-בַּע קִין - ע - ד - תוּ שֶׁהָפֶ

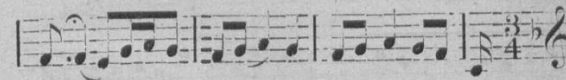
וּ-רָה וְנִשְׁמַח בְּ-שֵׁם-חַת-הָ-שֶׁ

אוּ-בָה וְנָתַ-פֶּ-לֵל בְּ-תוֹךְ בֵּית-הָ

בְּחַי - רָה - - - -

אֶ-יְ-לֵת אֶ-יְ-לֵת חוּ בְּ

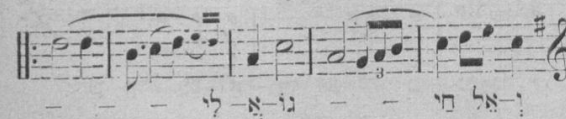

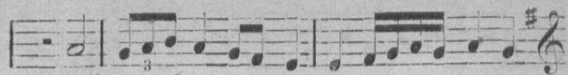
בְּ-לֹות תָּם-מֶ-בְּ- - - נִי

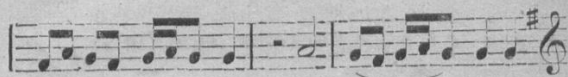
אֶ-נִי הָ-דֵל וְ-עֵי עִיר וְ-מִגְדָּל

— ה —

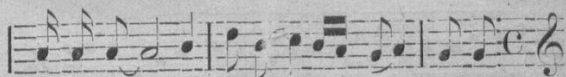
בְּבִרְיֹת שׁ - לֹאם וְ-חַם - יִים -

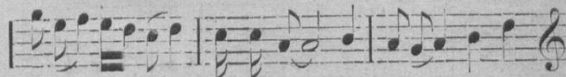
וְ-קָדֵשׁ - תֵּנוּ וְ-הִי מִבְּדִיל -

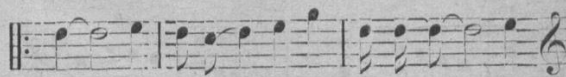
בֵּין יֵשׁ-ךָ - אֵל - לְ-עַמִּים

מִ-עַ - לֹאֵת גֵּל-גֵּל וְ-חֵשׁ-מֶלֶךְ שׁ-אֵל -

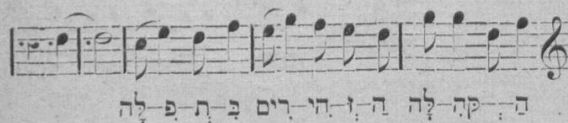
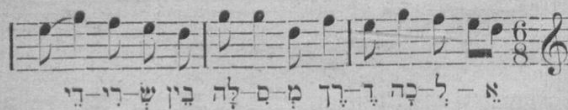
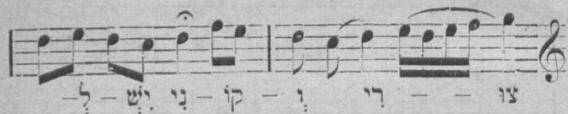
לֹא-רָעִיָה בְּגִי-נִי מִ-עַ - לֹאֵת גֵּל-גֵּל וְ

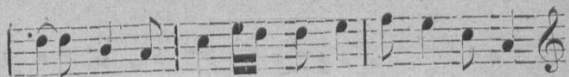

חֵשׁ-מֶלֶךְ שׁ-אֵל - לֹא רָעִיָה בְּ-גִי-נִי .

אֶחָד-בֵּת - רָע - יָהּ - רָ

א - ע - מוֹד יִשָּׁח רִי וְ - עַר - בִּי וְ - עַר - בִּי

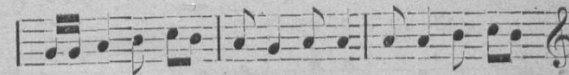
בִּי ב - נוֹ - עַם הֶגְיוֹ - גִּי הֶגְיוֹ - גִּי

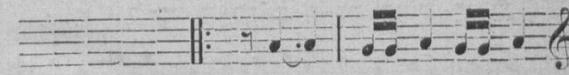
אִשִּׁי - בְּ - חָה ע - לִי וְ - ע - ל - בִּי.

גַּם וְ - יִצְחָק רַב בְּ - חָ דִים בְּ - חָ - רוֹג אִי -

יְכִי גְ - דוֹ דִים וְ אִ - גִּי אֶל - בֶּשֶׁת בְּ חָס -

דִים.

שְׁהוּא אֶחָד וְשִׁמּוֹ אֶחָד.

וּמַצִּיקֵנוּ מִכָּל-פַּחַד.

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ד' אֱלֹהֵינוּ ד' אֶחָד! הִלְלוּהָ –

וְהִלְלוּהָ!

הִנֵּה-מֵה-טוֹב וּמֵה-נָעִים

שָׁבַת אֲחִים וְרָעִים.

נִשְׂאִים וְנוֹתְנִים בְּשַׁבַּת אֱלֹהִים,

וְתוֹרָה מִשְׁמִיעִים.

חֵן וְכְבוֹד יִנְחִילוּ וְיִהְיוּ חֲכָמִים וְיָדוּעִים.

הֵבֵן יָקִיר לִי אֶפְרָם אִם יֶלֶד שַׁעֲשׁוּעִים.

הִלְלוּהָ!

וְהִלְלוּהָ!

מֵה-נְאוּוֹ עַל הַהָרִים רָגְלֵי מַבְשָׁר

מִשְׁמִיעַ שָׁלוֹם מַבְשָׁר טוֹב וְנַחֲוָמִים,

לֵאמֹר: כֹּה אָמַר ד' שְׁכַתִּי לִירוּשָׁלַיִם בְּרַחֲמִים.

וְנִבְנְתָה עִיר עַל תְּלָה וְאַרְמוֹן עַל מִשְׁפָּטוֹ דְּעוֹלָמִים

וְאַרְשְׁתִּיהָ לִי בְּאֻמָּנָה וְאַרְשְׁתִּיהָ בְּצֹדֶק וּבְרַחֲמִים.

הִלְלוּהָ!

והללנו!

זמרי למלכך בת ציון הנותן עליך כסני הודו.
 סגלך ובחרך להיותך מעם ידעי סודו.
 זרע אברהם ידיו.
 הודו לד' כי לעולם חסדו.

הללנו!

כט. לברית מילה

שבח אזכיר במזמור שיר ידירות.
 בנועם שיר ליוצר העתידות.
 ברית אבות. תעורר הצמודות.
 ואמהות ובעלי התעודות.
 זכור היום לאברהם חמדות.
 ואל אולם יקרב ראש ילדות.
 יסוד אל חי לך נאה להודות.
 בניחוחי וארבע היסודות.
 מבשר קהלה לאלה למודות.
 ברית המילה יכפר כעבודות.
 שמע האל לקול נימול וחירות.
 למיכאל זכית מילה פקודות.
 תהלתו רצה חתן דמים והודות.
 חתימת ברית קדש ראה כאש נקודות.
 אדון עולם שעה נא את סעודות.
 ומפעלו לשלום רב שקודות.

הקונסטיטוציה בתוגרמה.

ביום 24 יולי תרס"ח הואיל הוד מלכותי השולטן יר"ה רתת לעמי את הקונסטיטוציה שהיתה ממינה וגנוזה בבית גנזיו שתיים ושלשים שנה, הוד מלכותו ראה ונבח כי במשך הזמן הזה נשתלמו נתיניו השונים במערת ההשכלה והחפש והניע הצורך והעת לזכותם בהמתנה היקרה והנעלה הזאת על פי החקה היסודית שחקק אביו השלטן עבד אל מג'יד חאן בשנת 1856 ורמען הבטיח לעמי כי מעתה תבין הקונסטיטוציה על עמודים חזקים ונאמנים בל המוט, הוציא ימים אחרים אחרי כן ביום הראשון לירח אונוסט, מאמר מלכותי „חמ" המיוני" שעל פיו תהיה הקונסטיטוציה היותר חפשיה, וזה נוסחו :

וזרי סעיד פשא המפואר.

ידוע לכל כי בזמן גדולת ממלכתנו המפוארה ישבו כל בתיניה מכל אומה ולשון בשלום ושלוח, אך אחרי כן היו סבות יבות שמנעו מלתת להעם כל הזכויות שיש לו הצדק לבקש. גם אבי הנעלה, שולטן עבד אלמג'יד חאן, נתן ערכה חדשה על ידי החמ מן גלתה לבטחון הפרטי של הנתינים, וייצר יסודות חיוכים בעניני ההנהגה. אחרי כן, על ידי פירמן התקונים שלו שנתפרסם בשנת 1856 סדר את עניני ההנהגה לפי צרכי המדינות של דורנו, ויחזק את הקשר בין האמות

והדתות המתחלפות ובין המדינה. ובהיות שהקדמה שנעשה במשך הזמן סעת שנוצרו הסדרים הבועלים ההם עד תחלת מלכותינו הביאה לידי צורך להכניס בממלכתנו סדר השלטון המגבל, הוכרזה החשם"ה (חקת שלטון מגבל) על פי רצוננו. אבל אנשים רעים מפני פניות פרטיות שלהם שגברו על הרעיון של טובת העם, הרבו ליעץ לבטל את החשם"ה וסוף סוף החליטה הממשלה לבטלה.

בעקב התפתחות הענינים והרעיונות וכמו כן בעקב השנוים הכללים שנתהוו מהעת ההוא ועד עתה, בנרה הממלכה ונהיתה הגונה לסדר שלטון חשם"ה, ולכן הוצאנו אורדה (פקודת המלכות) להשיב לבחם את כל החקים של החשם"ה ולקרא בית מורשי עם לישיבה מדי שנה בשנה. השער העליון הודיע את הדבר הזה בכל מקום, ותמול, כשקבלתי את ברכות צירי כל ממשלות הנבר והאזרחים אמרתי בפירוש כי מהיום ומעלה בשום אופן ובשום מקרה לא תשלח יד בהחשם"ה להפריע קיומה.

(אחרי כן, מדבר השולטן על הצורך הגמור להתאים את כל סדרי הנהגת המדינה להחקים היסודיים של החשם"ה, ומסיים):

נצרך כי כל האזרחים שממלכתנו מרכבה מהם, יהנו מזכויות שוות כמו בנוגע להחקים הטבעיים בן בנוגע להחקים הקומים של המדינה, אין שום הכרל בין איש ואיש, בין מפלגה למפלגה, אלא כלם יאותו משוויון גמור בצדק וישר, זה זמן מה, שבקצת מחוזות הממשלה בודעונו היסודות האלה נגד רצוננו, ולכן, כדי להבטיח חיים הצבורים בהוה ולעתיד לבוא, נקבעו החוקים היסודיים הללו:

- (א) כל נתינו הממלכה, יהיו מאיזה גועו מאיזה דת, יש להם חרות אישית, ושיום הם בכל הזכויות והחובות.
- (ב) אין רשות להביא אדם בחקירה משפטית, לחפסו, לאסרו ולענשו כלי סבה חקית.
- (ג) בשום אופן ובשם יהי מי, אין רשות לקבע בתי דינים מיוחדים ואין רשות להזמין למשפט שום אדם אלא במקום הקבוע על פי החק ולפני השופטים הקבועים על פי החק.
- (ד) משכנו של כל אדם—אין רשות לשום כח לנגע בו, אין רשות לדרך על מפתח בית שום אדם או לשום עליו שומרים אלא לפי הקבוע בפרוש בהחקים.
- (ה) השוטרים ושאר פקודי הרשות, תהי פקודתם ואיכותם מה שתהיה, אין להם רשות לרדף אדם אלא בעד פשעים קבועים בהחק.
- (ו) רשאים כל הנתינים ללכת לכל ארץ שהם רוצים בעניני מסחר, או לאיוו מטרה אחרת, ולהתחבר עם אנשים כטוב וכישר בעיניהם.
- (ז) הספרים והעתונים אינם צריכים להראות להממשלה קודם ההדפסה, אין רשות לעכב מכתבים פרטים ועתונים במשרת בתי הדאר. פשעים בעניני הדפוס צריכים לדון רק בבית המשפט.
- (ח) כל איש ילמד הכד כטוב וכישר בעינו.
- (ט) מלבד פקודי הצבא, אין רשות להממשלה למנות אדם לאיוו משרה אלא לרצונו, אין הפקידים חייבים לשמע ולעשות פקודות מתנגדות להחקים, ורשאים הם להתפטר ממשרתם בכל עת שהם רוצים. כל הפקידים חייבים באחריות המשרה שלהם לנהג על פי החק.

(י) הוויר הגדול הוא בוחר ומקים שרי הממשלה, חוץ מהשיח אלאשלאם ושר צבא היבשה ושר הימיה. הצעת הוויר צריכה לקיום שלנו. הוויר הגדול בוחר עוד לפי ראות עיניו באנשים לצירים לממשלות הנכר. בהסכמה עם שר הענינים החיצונים, וכמו כן הוא ממנה נציגי המחוזות (ואלי) בהסכמה עם שר הענינים הפנימיים, וכמו כן חברי מועצת הממלכה זנשיא המועצה. בחירת פקידים חדשים ופקידים למלא מקום פקידים אחרים נעשית בהסכמה עם שר אותה המחלקה שהם שיכים לה.

(יג) תקציב הרגיל וחוי' מהרגיל של הכנסות והוצאות הממשלה צריך לפרסם בכל אופן בתחלת כל שנה, וכמו כן צריך לפרסם התקציב של כל מחלקה ומחלקה של משרות הממשלה, וכמו כן הכנסות והוצאות של כל וליה וזליה (פלך).

(יד) אחרי בדיקת החקים הקימים בדבר הסדרים וההנהגה של הזורות ופקידי הזלות, יוצעו לפני בית מורשי העם השנויים והתקונים הנצרכים בשאר החקים הקימים.

(טו) כהיות שאני רואה בהצבא הערבה היותר כמותה לבח הממלכה, לכן זה רצוני המחלט לטפל בתקנתו ובתקנת זיונו, וכל שאר צרכי המלחמה, וכבר נתתי פקידות מיוחדות בענין זה לשר הצבא.

וכמו כן זה רצוני, שתוצע לפנינו הקמת המועצה החדשה של הזורה לקימה, ושתקדיש את מאמצי כחה יחד עם שאר חבריה להוציא לפעל את כל האמור, וה' יהיה בעזרם. נתן ביום ג' רג'ב (א' אגוסטוס לחשבון הישן)

חותם המלכות.

השני הגדול והפתאמי הזה שנעשה בארצנו, כלי שפוך דם וועזועים רבים, הוסב מיד שניים במהלך החיים וכל עניינו, כל העמים השונים התקרבו איש לרעהו, באהבה וידידות וכלם נאמו וירדשו להחופש האחרה והשייון, וכלם מרוצים גם בשני החובות שהביא הקונסטיטוציה אתה, והם: חוב החניך וחוב עבודת הצבא, וכבר מנויה וגמורה כי אחרי הפתח בית הנבחרים יחול חוב עבודת הצבא גם על היהודים והניצרים אשר עד כה שלמו רק מס הצבא.

והממשלה החלה כבר לעסוק בהיצאת כל התקונים הנצרכים והנהוגים בארץ המערב, ואין ספק כי במשך זמן קצר תחשב גם ארץ תיגרמה לאחת מהארצות הנאורות, וגם ארצנו הקדושה בתור חלק מארץ תיגרמה הגדולה תתעורר משפלות מצבה, ואחינו חבורות ויחידים אשר יעלו אליה בחמין ויכרו לעבוד אדמתה ולהוציא ממנה את כל האוצרות הטמונים בקרבה, לחבר את כל קצותיה על ידי דרכים ומסלות ברזל, ולכונן בה בתי חרושת לכל הצרכים והמצאות חרשות, עד כי תשוב לקדמותה ותהיה ארץ פוריה וחמדת כל הגוים. — ונדאבוננו מספר אחינו היושבים כעת בא"י, ביחוד נתיני תיגרמה, מעטים מאד עד כי אין לנו כל תקוה כי מאחד ממחוזי ארזה, יבחר יהודי לבית הנבחרים. וכן אחינו חיבבי ארץ

אבותינו בכל מקום שהם שברכם ה' בהון וכחם במתנם,
ימהרו להאחו בארצנו וקבל עליהם את נתינות ממשלתנו
החפשיה. יקנו אחיות, יכוננו בתי חיושת שאין כלל
בה, ואף לא בהפלכים הסמוכים לה, ייסדו חברות של
תעשיה ויבנו מסדות, כי הממשלה הנוכחית נכונה לתת
לכל חברה ויחיד את היכולת להיטיב את מצב הארץ
בלי הכרח כין גזע ולאים, אם הם רק נתיניה. ואז
כאשר יגדל מספרנו בארץ אזי יהיה גם לנו מספר
נבחרים בבית מורשה העם אשר יוכלו לתבוע זכויותינו
ולהשתתף לטיבת העם והארץ כפי החקים החדשים, ולמצער
נוכח לקוות על של מון בית בארץ אבותינו שגם
זה דבר גרוע הוא מאד.

מהרו אחים, החישו וכא, אבל רק אנשים חרוצים
בעלי מרץ ובעלי הון המסדרים בהסדרות נכונה, פן
יקדמוכם אחרים, ואז אברה כל תקוה.

חברת העזרה בארה"ק

Hilfsverein d. Deutschen Juden

החברה הזאת מלבד מטרתה העיקרית להיות לעזר ליהודים בארצות שהנם עשוקים ורציצי משפט, שמה לה לקו ליסד בתי ספר בארץ הקדם למען הועיל להדור הבא בחניך טיב, המכשיר את האיש להרויח לחמו ומועיל לחברת האדם, ומוזה כשרש שנים שהיא משלמת שכר מורה שפת גרמנית בפיליפופל, וגם בקינסמנזינפול עיר בירת תוגרמה תומכת היא בידר בתי ספר אחרים שבפרוריה השונים, אך יותר מכך שמה את לבה לחנוך והשכלת יושבי ארה"ק, עוד לפני חמשה שנים יסדה פה בית מדרש למורים ע"י ביה"ס למל. וכבר יצאו ממנו מורים מספר, המכהנים בתור מורים בביה"ס הנז' ובשאר ערי ארה"ק ומושבותיה, וזה כשנתיים יסדה ג"כ ביה"ס ראלי מסחרי שכבר נפתחו בו שתי מחלקות. ובשני בתי ספר האלו השפה העברית היא שפת הדבור והלמוד והמדעים שאפשר ללמד בה. ומלבד שני בתי הספר האלו שהביאו תועלת רבת למידים שגמרו למודם בבתי הספר למתחילים שעל ידם יוכלו למצא להם מטרה בחיים, הגדילה לעשות בקתה תחת חסיתה את „גני-היכדים" שניסדו לראשונה פה ע"י יחידים

מטיבי בני עמנו, ותכוננם על בסיס נכון ותגדילם
והרחיבם, ובהבתים האלה לומדים כעת הפעוטים
והפעוטות רק את השפה העברית בהור שפת אם עד
כי בכיום לבתי הספר מבינים הם היטב את כל מה
שמדברים עמם בעברית, והגנים האלה מראים ככלוב
צאן אדם, וגם הגן הניסד בפנים העיר קמן מהכיר את
מספר הילדים המובאים אליו בראשית כל זמן. ומה
נהדר לראות איך הילדים והילדות האלו מדברים מהנים
ומפמפמים שוחקים ומריבים בלכתן ובשובן מהגנים, והכל
בשפת עברית כמו לו לא ידעו שפה אחרת כלל.

ולמען יהיה להבנות היוצאות מהגן חניך הגון לפי
רוח החברה. יסדה גם ב"ס לבנות (1) שכבר יש בו
ארבע מחלקות וגם בו השפה העברית היא הגברת,
ומלכדה ילמרו גרמנית ועוד, כבכר בתי הספר למתחילים.
ומלכד בתי הספר שיסדה בעצמה עוד תומכת היא
בסבימים הגונים בבית מדרש לאימנית, "בצאל", בכיה"ס
למל, ה"ת של הספרדים, מעון יתומות ועוזבות ובבית
הספרים הכללי מדרש "אברבנאל" ו"גנוי יוסף".

גם ביתר ערי ארזה"ק יסדה בתי-ספר וגני-ילדים.
ביפו יסדה עוד לפני שלש שנים ב"ס דנערים וגם גן

(1) מספר התלמידים והתלמידות שבכל בתי הספר
וגני הילדים, ראה למעלה בחלק השמושי צד פ"ו.

ילדים העומרים תחת הנהלת ועד מקומי ביחד עם מורשה החברה פה המנהל מר אפרים כהן.

ובחיפה עיר החוף השניה בארץ ישראל. שבעת האחרונה התחילה להתקדם מאד ועתיד טוב נשקף לה. אך ישוב היהודים עוד בה קמץ ואין מקום בעד ב"ס שני (ב"ס אחד יסדה כבר חברת ב"ח לפני שנים מספר) יסדה לפני שנתיים גן ילדים ובמח תבנה בעד חניכיו בעתיד קרוב בתי ספר, אולם לכד בתי הספר הנהוגים, החריטה החברה לכונן בה, לרגלי הסגולות הטבעיות שיש לה על יתר ערי ארה"ק, בית מדרש לחרשת (מעבניקים) מפרי מסד וויסוצקי במסקווה שנמסר על ידה העולה לסכום של מאת אלף רובל. ואין ספק כי בית ספר גבוה כזה יביא תועלת וטיבה גדולה לישוב העיר הזאת, ולהתפתחות החרשת וקדמת הישוב בכל ערי ארה"ק.

וגם עד קצה ארץ ישראל שלחה שלוחותיה, ותיסר נני-ילדים בצפת ומבריה למען הבן זרע הלולים בעד בתי הספר שתכונן בקרב הימים, וסכום הכסף שהוציאה החברה על בתי הספר שזה בשנה זו ותמיכת בתי הספר וחסד הקיימים, עולה לסך של תשעים אלף פרנק בערך.

ביחוד ראויה לתהלה החברה בזה שראשיה וביחוד

העסקן שרע"מ לקבל פרס שלה, החכם מר ד"ר פ' נחן
 Dr. Paul Nathan ואתו עמו שאר חברי הוועד חפצים
 ומתאמצים לא רק למלאות את ההחלטה כי אם
 לראות שמסדיהם יפעלו את הפעולה הרצויה, ותעשה
 פרי ישיה לה. ולמען השיג את החפץ לקח עליו ד"ר
 נפן בעצמו את המעמסה לבקר את ארץ הקדם בחברת
 החכם הגדול ד"ר י. מיטוואך המלומד בשפות ארץ
 הקדם, ויבקרו את כל ערי ארצות תיגרטמה וילכו עד
 ארם ציבא, שגם בה הבטיחו לפתוח בקרוב בתי-ספר,
 וביהוד שמו את עיניהם ולכם על ארץ אבותינו שאותה
 בקרו בשום לב, ובכל הערים והמושבות שבקרו הראו
 את חבתם לשפת קדשנו ויודיעו לכל את דעתם כי
 בכל בתי הספר שבא"י צריכה השפה העברית להיות
 השפה השולטת. בירושלם התעכבו החכמים הנזכרים כשלושה
 שבועות ויתכוננו לכל הלמודים בבתי הספר אשר להחברה,
 וע"כ פרט ופרט מהנהגה, ויבטיחו להגדילם ולשכללם
 בכל הדרוש, וככל מה שצריך עוד להוסיף ולחדש
 במקציע החניך. — ראוייה היא איפא חברת העזרה להעזר
 ולהתמך מכל איש מאחינו, וגם פה עה"ק נוסדה כבר
 כניף להחברה שמספר חבריה לע"ע מצער, אך אין ספק
 כי יעלה ויגדל, וע"ק תהיה למיפת לכל ערי הגולה ליסד
 מניפים להחברה הנכבדה והנעלה הזאת.

שנת תרס"ח בהתפתחות

הישוב העברי בא"י.

מאת אפדי

שרטוטים

מצין הקדמה. אין זה מן הדברים הקלים ביותר לסכם את העובדות הבודדות של משך השנה ולציין לפיהן את הקדמה אי את הנסיגה-לאחור של עבודתנו הישובית בא"י. עבודתנו בארץ זו, למרות כל הקילות והתרועות וקריאות „היידר“ היא לע"ע כל כך דפרופית, כל כך מלאה השערות וסכרות ודמיונות וסתירות ותחלות נכזות-עד שאפילו לאנשים הקרובים למקום העושים והמעשים, אפילו לאנשים הממשיים תדיר את הדפק ועשים אזהם כאפרכסות גם לכל אישה קלילה של בת-קיל צרודה בענין הישוב, אפילו לאנשים כאלו קשה הדבר למצא את ידיהם ורגליהם בערבוניה חסרת-גונים זו. כי למה נבחר? הקבדניות שלנו בארץ רחוקה מאד מהיות דומות למעשיהם המתוקנים של אומות העולם, אין הקבלנים שלנו מתחילים את מעשיהם אחרי קנין בקיאת מרובה ומפול ארוך במקצוע אחד, אחרי חקירה ודרישה בתנאי-הארץ

ואחרי - וזה העיקר - שנמצא בידם כל הסכים הדרוש לקבלנות זו, שהם חפצים להתעסק בה. אצלנו נהוג הדבר להסתפק בהצעה שמחית של איזה "עסקן" או סתם סרסור, בתכנית שמחית ערוכה ומקיבלת *ad hoc* ובאסיפת הפרוטית הראשונות בסמיכה על קהל הגולה, שאי אפשר לעזוב חלילה באמצע הדרך את "החלוצים" הנבחרים. ומכיון שקהל הגולה אינו ממחר כל כך לפתוח את כיסו, מובן ממילא, שהפרוטיות הראשונות הולכות ומתמזמוזות. העסק (השוב כשהוא לעצמו) הולך ומתנונה עד שבא היום שה"חלוצים" הנבחרים עוזבים בעצמם את הארץ בקללה על שפתיהם, בתלותם את קלקלתם הם על ציאר אחרים.

רגילים לפיכך הארצי-ישראליים לבלי להתרגש יותר בכך קבלנות חדשה בארצם אף אם מכרזים עליה בגולה כנוזמאות קילניות ומבטיחים לה שם אריכות-ימים והצלחה מרובה, כי כלום לא נהפכו לעיניהם הרבה מוסדים רעננים ל"סנדרים" ול"יוצאי דופן" במשך זמן קצר? כלום לא ראי בעיניהם כיצד מחריבים חסרונים-כיום וחסרונים-נסיון עסקים כל כך פוריים שבארץ. אחרת היו מעשרים את בעליהם עשר רב? להם דהארצי-ישראליים יש שיטה אחרת, וגמרי אחרת, על הענינים הללו אין הם נוסרים את ההלל ואינם מבטיחים אריכות-ימים

לשום קבניות בעולם אלא אם היא נעשית בחשאי,
 בלי קילי-קירות ובהתאזרות כל הכוחות ובכס-מלא
 ומתוך קמין עקשני בכל היצאה יתרה של פרומה.
 וכשאני בא לשרטט כאן בשביל בני הגולה אי זו
 שר מו ט ים ממצב הישוב בשנת תרס"ח, אני פוטר
 את עצמי ג"כ מלציין את כל מה שתוסס עדיין,
 את כל מה שנמצא עדיין במצב ההתיצרות ובגדר
 הדמיון. רוצה אני למתוח קו רק תחת זה שכבר
 נתגבש שכבר קבל צורה, שכבר כבש לו אמן ושמן
 גם בעתיד להעשיר את הארץ ולפתח את הישוב.

בסופו של כסרו של שנת תרס"ח נקראה
 הסינדיקט הכרמי. האספה הראשונה של חברי הסינדיקט
 הכרמי אחרי עבודה של שנה ויותר ברי אפירופסית
 ועל חשבון עצמי. המספרים שנקראי על אספה זו היו באמת
 מחכימים, מחכימים ומעוררים, מחכימים ומבשרים עתיד
 מזהיר לעסק היין הארצישראלי. ואין אני רואה את הישועה
 דוקא בהריוח של עשרים הפרנקים, שהריוח השתא כל
 קנטר במקום האפס שהביא בשעת שלטון האדמיניסטרציה,
 אלא בזה שהבור מים שלנו יצאו מעבדות
 לחרות והתחילו מושלים בעצמם על גורלם. ממשלה
 זו, אמת, זקוקה עדיין לתמיכת-הפינה, שהופרש לצורך

הסינדיקט ע"י יק"א, אבל הגלים דובר שבעתיד קרוב
מאד כבר ימצא העסק על מדרגה כזו שיהיה חי נישא
את עצמו לגמרי. חפץ אני לקות שבצותא חרא עם
ההתפתחות החמירה של העסק תוך גם ההתפתחות
המוסרית של בעלי-העסק ולא יהיו בחורים שוב עד
כל תמיכה יקאית לצורך או שלא לצורך, וגם לא יהיו
דוחפים את עצמם כלם לקבל משרות בעסק בשעה
שהקמיון בהוצאות הוא כל כך נחוץ בשביל התפתחות
העסק, והעבודה בבית היא כל נחוצה בשביל
התפתחות המישוב.

ארץ-ישראל הפרדסית נודעוזה השתא
המשבר הפרדסי.
„ד' מאית פרסה על ד' מאית פרסה,
מפני המשבר הפרדסי של החרף העבר. ביחוד סבלה
מזה פתח-תקוה, פתח-תקוה שנחשבה עד היום להמבוססת
ביותר. אולם כל החושב, שהסערות בלבדן גרמו
להמשבר אינו אלא טועה. משבר זה בעקרו הרי הוא
מסובב משלשלת ארוכה של גורמים וסבות. ראשית—
הקפיצה הקרחנית על הפרדסים, שקמה פתאם אחרי
המשבר הכרמי. סוחרינו הפוזנים, המקדימים תמיד
נעשה לנשמע, התנפלו על מציאה זו בלי הכסף הנחין
ובלי ההכנה הנחוצה. תפוחי-זהב התרכו משנה-לשנה
באופן מהיל, אבל איפן המכירה ואיפן ההוצאה לשוק

נשארו אותם של הערבי הקדמאי – בודדים, מרושלים,
איש-איש וסיכנו, איש-איש וחבורתו, והעקר-רק
ליברפול וליברפול.

כל משבר כשהוא לעצמו באיו ארץ שתהיה
ובאיוה מקצוע שיהיה אינו חשוב ביותר: עובר זמן
מה ונגדרות הפרצות והחסרונות מתמלאים, ולפעמים
גם בריות. אבל הני מילי כשהנוגעים בדבר משתדלים
לעמוד על אפיו של המשבר ודואגים בעוד מיעד רכל
ישונה בקרוב. בנידון דין הלואי שלא יתלו את הקילר
בצואר „המקרה“ ויעשו את הסערות המקריות לגרם
היחירי שרו.

ועוד דבר אחד למדים אנחנו ממשבר זה: גם
ארץ-ישראל הקרקעית כבר ארץ אחרת דימה לה
באקלימה, אינה צריכה ואינה רשאית להצטמצם בזה
במקצוע, של נמיעה אחד. רק למשק כפרי מעורב ומנון
יש עתיד בארץ-ישראל, ואותן המושבות, שאכריהן
עומדים כגם על נמיעה בלבד, או על זריעה בלבד,
תהינה תמיד קרובות להפסד ולא לשכר, ואם לא בא
המשבר אלא בשביל לעצור בעד הבהלה העזרת על
פרדסים בשעה שאפילו השוק המקומי של השקרים
והזיתים כמעט שאינו נמצא בירינו כלל-דין! פתח-הקיה
תקבל בקרוב מלוח הגינה לזמן ארוך וברבית קמנה.

אבל מהדאוי היה שבעלי הפרדסים לא יסתפקו ב"אשר"
פתאומי זה ולא יעצמו את עיניהם מראות את הנזכר.
לתפוחי-הזהב הארצישראלים תהיה רק אז הצלחה
תמידית אם ההוצאה לשוק תהיה מסודרת כהלכה. וזה
אפשר רק ע"י התארגנותם של כל בעלי הפרדסים ואחרי
התעסקות מרובה בעסק-בזריזות ובמסירת-הנפש.

ובאותה השעה, שבעלי-הפרדסים שרוים
מושבות-התבואה בצער וקובלים על הסערות ראשתקד;
נמסיעות חדשות. באותה השעה שגם הכורמים לא ראו
השתא הרבה ברכה בענביהם-היתה שנה זו שנת-שפע
וברכה למושבות-התבואה, כמעט כל האכרים
שבכל המושבות, ביהודה ובגליל, שפרנסתם על שדותיהם
שבעים השתא רצון מתבואתם והם מכינים אל העתיד
בעינים מאירות, ביחוד מרגישים זאת אכרי גדרה, עקרון
ובאר-טוביה-ביהודה, ואכרי מלחמיה וחדרה-בגליל.

היו במשך השנה גם נסיונות של נמסיעות חדשות
בהרבה מושבות: צמר-גפן, ציקוריה, טבק ועוד. שמחים
כבר על קצת נצחון בנמסיעות עצי-פרות שונים (ביחוד
בפית), אבל מוכן ממילא שהדבר צריך עדיין טפול רב
והרבה סבלנות. לעי' רק לציין בהנאה מרובה את
המהלך החדש במושבות, מהלך של עבודה עצמית, מלאה
מרץ ויוזמה פרטית-מהלך שהתבטא השתא ביתר בהירות.

במשך שנת תרס"ח כמעט שלא נוספה
 התפתחות הישוב שום קניה חדשה ביהודה מחמת סבה
 הקרקעי. מקרית, שכבר עברה. . . בגליל נקנו
 איזו שטחים בפני עצמם או סמוכים למושבות קיימות
 מכבר, אבל אם לא נרכשה במשך השנה אדמה חדשה
 ביהודה הונח שם השתא היסוד לשתי נקודות עבריות.
 חדשות, לשתי מושבות חדשות, שתהיינה נקודות הפוך
 בכל עבודתנו הישובית: — באר-יעקב ו"עין-גנים". שתי
 המושבות הללו נוסדו בעזרת "חובבי ציון", שתיהן אינן
 הולכות בגדולות, שתיהן מסתפקות במעט ושתיהן
 מעבירות ומעסיקות על נחלותיהן את ידיהן הן
 ולא ידי זרים ושכירים.

באיכרים כמעט שלא נתרבה כלום הישוב
 הישוב העירוני העירוני בארצנו במשך שנת תרס"ח.
 וההגירה. בהמקצועות של חרשת = המעשה
 והאינדוסטריה נעשו איזו נסיונות חדשים, איזו התחלות
 חדשות, אבל לע"ע עדיין לא נתפזרו מחברי לודה,
 ולפיכך אי-אפשר עדיין להחליט דבר ברור אודותם.
 ולהפך, בהרבה מהקבלניות הישנות, בהרבה מבתי
 החרשת הישנים (כמו "זרובל" ועוד — בירושלים,
 בית-חרשת של שטין ועוד — ביפו) נרגשה במשך השנה
 פעם איזו לאות בעבודה ופעם גם מעין משבר. הסבות

מהן חציניות ונוגעות להמשכר החציני והסדרים החציניים
ומהן פנימיות-הנוגעות להסדרים שבפנים ולהסתורין
שבפנים. אבל רגלים לדבר, שכל זה אינו אלא מחלה
עברה, מחלה שבאה ע"פ רוב מחסר רגילות ומסכות
צדדיות, אבל סוף סוף אם לא ייעצו העובדים בעבודתם
ותבה חרשת המעשה שלנו שרשים חזקים בארץ.

אבל אף שא נתרבה הישוב העירוני במשך
השנה בעמקית ובענפי-פרנסה חדשים, לא חדל בכל
עאת להתפשט בארץ וברוחב, הרבה בתים חדשים, הרבה
שכונות חדשות נוספו במשך השנה ע"י בני ישראל
בערי-ישראל ולמרות הרוח העז שהיה מנשב כנגדם
במשך כל השנה. ביפו נגמרה להלכה (ובקירוב גם למעשה)
דבר יסודי שכונה עברית-ארונית יפה ע"י אנודת
„אחיות-בית" וכבר מתארגנת בעיר זו אנודת חדשה
לתלילת זו בשם „נחלת בנימין". אנודות כאנו ולאיתת
המטרה מתארגנות גם בחיפה, ברמדה, ובצפת.

ההגירה העברית לארץ לא היתה גדולה לא
בכמות ולא באיכות כמשך השנה. באו ע"פ רוב אותן
הפנים הכבושיות מגרציה ומאונגריה על מנת להשתקע
בירושלם על חשבון „החלוקה" אי ער חשבון „המעמדות"
של הכנים, שנשארו בחו"ל. יהודי רוסיה באו בכמות
קטנה בערך להשנה שלפניה, וריכס עזבו את הארץ

אחרי ששהו בה זמן-מה ולא מצאו בה מה שתארו להם קדם בואם. במקום זה המציאו לנו שנת תרס"ח מין מהגרים חדשים: היהודים ההרריים והצרקסים. אחינו אלו באו השתא בהמון ורובם יש תקיה להשתקע ולהתנחל בארץ. יסוד אמיץ ומבטי זה, שכרובו היה קשור לאדמה גם בארץ-מולדתו, יחזק בלי-ספק את שרשנו בארץ. ומהראוי היה שעסקני הישוב ימפלו באחינו אלו מפול של קיימא וישתדלו בכל האופנים להשאיר את כלם בארץ.

באורחים התיירים מאחינו לא היתה שנת תרס"ח עשירה. בחברתה הקדמת לה. אז עמדה על פרק-הציונות שאלת העבודה המעשית בכל חודה וגם המצדדים וגם המתנגדים שבמחנה הודרו לעשות להארץ ולמצא פה פתרון להשאלה. ובכן זכינו אז לקבל בארץ כמעט את כל בני-השמות שבתוך אחינו הלאומיים. בין השמות הבולטים ביותר. של תירי השתא, אלו שמבטיחים איזה דבר בעתיד, ראוי לציין את בקוריו של הד"ר פור נתן. זה של יעקב שיף, של מיזר ושל הד"ר חיים ויצמן. מן הסופרים העכרים סירו השתא את ארץ-ישראל האדונים זלמן אפשטיין, יעקב רבינוביץ וא. קבק.

מעטה ודקה היתה עבודתנו בארץ במשך השנה חתימה. בערך לכמות המלאכה שעדיין נשארה לעשות.

אבר נהנחם למצער בנחמה זו, שהרבה מעצורים, שעמדו
עד דרך עבודהנו השתא כבר הוסרו מן הדרך
ולבטחוננו בהעתיד הגא יש עכשיו יסוד כל כך גדול : —
הכרזת הקינסטיטוציה בארץ. מהן-תורה זה ישפיע
ברי ספק עד עשירינו שבח"ל לשום יותר לב להעבודה
המעשית, עבודה מעשית בכל המקצועות וע"י
בר האמצעים.

אחינו שבגולה ! ארץ-ישראל מחכה, וקיראת
לכם ! ואם לא עכשיו-אימתי ?
י פו, שרהי אב דהאי שתא.

חדשות וזכרונות

בחרף תרס"ח שלח השלטן יר"ה מלאכות של חכמים
לחפור את חבל ים המלח מכל עבריו קבחינת הגיאולוגי החי
והצומח. ראש המלאכות היה הגיאולוג הנודע, הפרופ' בלאנקנהארן
מברלין, וחבריו אחינו האגרונום מר אהרנזון מוכרון-יעקב ומר
א. אהרני מירושלים. (מורה בבית המדרש בצלאל) העובד
זה שנים מספר בידעת התי שבארצנו ויתמחה במקצוע זה.
ואת תוצאות תקירותם ביהר עם קבוצה מעניינת משלשה
המקצועות הנז' הוליכו לקושטא בעד 'בית הנכת הפרטי של
השלטן יר"ה.

ביום המלח החלה ללכת אנית קטנה פעמיים בשבוע. והיא קנין אחד מאחינו בחברת מוסלמי שתכרו את הזכות על משך שנים מספר. מחיר המסע בעד כל נפש 10,50 פר'. בקיץ תרס"ה נפתח פה גם דאר איטלקי. מיד אחרי שהוכרזה הקונסטיטוציה נוסדה גם בעירנו חברת קדמה ואחות של התורקים הצעירים וחבריה הם טובי הצעירים המוסלמים והנוצרים וגם אחרים מאחינו, אך ציונים לא יקבלו בהחברה. גם נוסדה חברה בשם הארת הרעיונות אשר מטרתה להרחיב את המדע וההשכלה וביתוד את ידיעת השפה התורקית בין כל מפלגות העם, ולתכלית זאת יסדו מיד שעורי ערב ללמוד תורקית חנם וגם בית מועד (כלוב) שבו יהיו עתונים וספרים בתורקית וערבית וגם בה משתתפים אחרים מאחינו. נתיני תוגרמה יסדו חברה בשם אגדת היהודים העתונים. מטרתה להגן על זכויות המדיניות של בני עמנו וגם על הזכויות הפרטיות של כל אחד מהחברה. בראשית חרף תרס"ט יפתחו שעורי ערב לשפות תורקית וערבית בעד בני עמנו בשכר מוצער. טובי המגנים של בני עמנו פה יסדו חברה בשם "בנור ציון" שמטרתה להקל ללמוד הניגון על כלים שונים לכל אחד לפי כשרונו ע"י שעורים פרטים ומשותפים. החברה תעריך ג"כ נשפי ניגון וזמרה לפרקים קרובים.

יעקב שיף וארץ ישראל

החפירות המדעיות של חברות לחקירת ארץ ישראל הביאו התועלת היותר גדולה למחקרי תכונת הארץ קירותיה וקדמינותיה, כי על ידן נגלו לנו לא רק מחשבות והשערות, כי אם דברים ודאים ומוחשים שאין לפקפק באמתתם, על ידן נגלו לנו מספר הנדבכים שר כיתל המערבי הקבורים עוד מתחת לקרקע הנוכחית, המקום ששם היה הנשר שאחד את הר ציון עם הר המריה, מקום החומה שהקיפה את הר ציון בימי הבית השני ועוד, וגם בהמקומות אשר החפירות לא יכלו לגלות המבוקש, נגלו כלים ומטבעות, חותמות ותכשיטין מזמן הבית השני (ובהם גם מהבית הראשון) שלא ידענו ממצאותם עד היום. החברה הראשונה שהתחילה לעסוק בחפירות, היא החברה האנגלית הקדומה בזמן ומעלה הנידעת בשם Palestine Exploration Fund ואחריה החזיקה חברה אוסטרית תחת פקידת Dr. Selin שחפר בתל תענך (תענך) ובתל דותן (דותן) והחברה הגרמנית לחקירת ארץ ישראל בצפון הארץ תחת פקידת Dr. Schumacher ובשנה שעברה שלחה, החברה הגרמנית לחקירת ארץ הקדם מלאכות מיוחדות לחקור את תכונת בתי הכנסיות שבגליל ששרידיהם נמצאים עד היום בכפרים שונים בגליל העליון והתחתון.

בחרף תרס"ח עסקו שתי החברות הנ"י יחד
 בחפירת יריחו וסביבותיה, ומלבד השיבות החפירות לקדמת
 הארכעאלאגיה וההסתוריה עוד תגדל ערכן לידיעת
 באור כתבי הקדש ומאמרי ר"ל סתומים וחתומים.
 אבל תמיד הצטערנו על אשר אנחנו עומדים
 מרחוק ואין איש מעשירינו ונדיבנו הגדולים מתעורר
 לעשות דבר מה במקצוע הנכבד והחשוב הזה, ולא
 רק רגש של צער לבד שמלאו את לבנו כי אם גם
 בלימה כסתה פנינו בשמענו איך חכמי אומות העולם
 מניין אותנו על העדר רגש כבוד לאום זה בקרבנו.—
 עד אשר בא הנדיב המצוין

מר יעקב שיף הי"ו

ויגל החרפה הזאת מעלינו בשקלו את הסכום הגדול
 של חמשה וחמשים אלף דולר (בערך
 280,000 פר"י) על ידי Prof. Lyons אחד מהפרופיסורים
 בבית מדרש העליון בהאווארט (מי שהיה בשנה
 העברה ראש המכון הארכעאלאגיה האמריקאני פה) למען
 ילך שנית לארץ ישראל לחפור חפירות מדעיות
 בסביבות חורבת סבסמיה היא שומרון העתיקה
 (עיר בירת מלכי ישראל לפנינו) ובקיץ תרס"ח בא
 פרופ' ליאנס הנה ויחל לעסוק בחפירותיו ואין ספק
 כי יגלה תגליות נכבדות מאד, ולפי הנשמע עלה

בירו לגלות את עקבי החומה העתיקה אך לעת עתה
הוכרח להפסיק מפני החם הגדול ובכלותו את חפירותיו
נפרסם את התגליות וביחוד הנוגעות לדברי ימינו
בהלוח הבא. מלבד התועלת הרוחנית שקבלה ארץ
ישראל מהנדיב המצוין הזה זכתה לחשיג גם תועלת
גשמית כי בדרך מקרה בהיות מר יעקב שיף במצרים סר
גם לארה"ק ויעל ירושלימה וישהה בה כששה ימים
בשלושת הימים הראשונים שם לבו לתכונת הארץ
וקדמוניותיה ושלשת הימים האחרונים הקדיש לירושלים
החדשה ויבקר את מרבית בתי החנוך והחסד אשר
בה ויתענין למצבם ולמצב העדות ואת כלם העניק
בירו הנדיבה (אף לאלה שלא הספיק לבקדם רק שנודע
לו ערכם מאנשים נאמנים) ובשני הימים פור לירושלם
(ביחד עם הגמנסיה כיפו) יותר מארבעים אלף פרי'
ואין ספק כי מעתה יהיה מר שיף יותר שלוב ומחובר
לארץ אבותינו ויתענין במצבה הכללי; ולפי דבריו פה
לא מן הנמנע הוא כי שוב ישוב לראות ביר
את ארץ אבותינו ולהתחקות היטב על מצבה החמרי
והרוחני ואז תקיה גדולה נשקפת לארצנו מאיש בעל
רוח כביר כזה וביחוד עתה אחרי נתינת הקונסטיטוציה
שיש בארצנו מקום רחב לעבודה ולמעשה ועל הנדיב
והנעלה המצוין הזה נוכל לומר מר יעקב שיף
מחייב את העשירים.

השנה.

(תשרי תרס"ח - תשרי תרס"ט)

המצב בכלל.

השנה הזאת טובה היתה בכלל, כן במצב הבריאות זכן מצד הגשמים שירדו כסדרן, אך מאשר כי בשנה החולפת היו הגשמים מעטים מאד והקציר היה רע וגם ברוב המדינות הסמיכות היתה שנת יוקר, וע"ז עלה מחיר התבואה מדי שבוע בשבוע, וכנהוג בכל העולם השתמשו מפיקעי השערים בהמקרה הזה ועוד בראשית החרף עלה שער התבואה למאד והיוקר הכביר את אכפו על יושבי ארזה"ק החיים מפרנסה מצומצמת. וראוי לתהלה הארון א. ענתבי מנהל חברת כי"ח ואיק"א פה שהחיש לתת סכום גדול ע"י בעלי המחנה היותר גדולה לקנות חטים בכל הסביבה, והקמח מכר בגרוש אחד פחות לכל רוטל מהמחיר הקציב, לכל איש מבני הבדל בין עם לעדה. וגם ראשי ועד הכררי של עדת האשכנזים קנו כמות גדולה של חטים וגם הביאו קמח מחו"ל וימכרום בפחות ממחירם. ובהודע דבר היוקר לאחינו שבחי"י שרחו מאשכנז ומאמערקא קמח בכמות גדולה, ומרוסיא

ואונגארן שרחו גם הפוחי-אדמה ויהי קצת הרוחה לעניים. ובשנתנו זאת עלתה התבואה יפה מאד, בכל מחוזות ארצנו אך שער התבואה עוד כרם ירד הרבה ומי יודע אם ירד בהמעלות אשר ענה. - הבציר היה בינוני, אך הפרדסים סבלו הרבה, לרגלי הסערות החזקות שהיו בסוף החרף. ועוד סבות, ומשערים את הנזק של בערי הפרדסים קרוב למדיון פרנק.

פעולות הממשלה ומועצות העיר.

העיר באר שבע נתעלתה למערה עיר מחוז מושב עוזר הפחה, למען תוכל הממשלה לשום את משטרה על הערביים הרבים השוכנים בחבל הזה, ופחת עירנו הכמיה לכנות בבאר שבע בית מסגד גדול ובית מדרש ללמודי הדת וגם לסול מסלות ממנה דערים הקרובות והרחוקות וגם בשתי מקומות שאינם רחוקים ממנה הושיבה הממשלה "מנהלים" שיעמדו תחת פקודת עוזר הפחה.

התרחבות העיר.

מכר שכינת "זכרון משה" ואחזה שהחלו להבנות עוד לפני שנתיים לא נבנו שכונות חדשות בשנת תרס"ז, ומאשר כי בכל שנה יעלו מספר עו ל ים מכר הארצות

דע"ק, לבן נרגש לפני שנת משך דירותו) כחרף תרס"ח
דוחק בבתי מעון, ובעלי-הבתים העלו את שבר הדירות
למעלה ראש, וצער העניים גדל מאד. וגם בשנתנו זאת
לא נתגדרה עירנו בשכונות חדשות מיוחדות מלבד בתים
יחידים שנתוספו בשכונות אחרות, אך בסופה נעשתה
התחלה לשכונות חדשות שתוסדנה בראשית השנה
הבאה. והן:

(א) שכונת „נבעת שאול“ ע"ש הרה"ג וכו' ראשון
לציון כמנהל יעקב שאול אלישר ז"ל, שכנו הוא אחד
ממסדי החברה. השכונה הזאת היא היותר רחוקה ע"ד
יפה. אבל הקרקע נקנתה בזול מאוד ולכל חבר יש שטח של
1500 אמות מרבעות. באפן שיש היכלת לכל חבר לעשות
מסביב ביתו. נן ירק גדול. מרבית חברי החברה הם
תימנים עניים שיבנו את בתיהם מעט מעט. ומיסדי
החברה הם אנשים סתרים שמכרו להם רק את הקרקע.
בכל זאת נבנו כבר בה כעשרים בתי. ויש גם עשירים
שקפחו למו כהחברה הזאת ככרת ארץ גדולה ובדעתם
לבנות למו שם מעוני קיץ וגנים.

(¹) שנת הדירות פה היא בחדש מוחאראם הראשון
לשנת המחמדים וכנודע מונים המחמדים את שנותיהם לשנת
הלכנה, אך עבור אין להם ולכן מובנים חדשיהם משלש
שנים לשלש שנים, וגם שנת הדירות איננה קבועה וככל
שלש שנים יעתק בחדש אחד.

(ב) שכונת „נחלת צדוק“ לזכר הרב הנדוד וכו' במיהריר צדוק הכהן ד"ל ראש רבני צדפת. את הקרקע של השכונה הזאת שתשהרע מההאה לשכונת נחלת ציון ונסת ישראל בהדרך העולה לכפר מצרביה קנתה חברת איק"א בפריז. בהשתדלות מר א. ענתבי מנהל החברה הנז' פה, ועליה יבנו בכל שנה עשרה בתים בעד עניי הערות השונות שישלמי את מחירם בתשלומים קלים במשך של שנים עשרה שנה; שטח הקרקע הוא 30.000 אמות מרבעות וכבר החלו לקנות את הבתים.

(ג) שכונת „שערי חסד“ שהוזכרנו כבר בלוח א"י שנה החולפת תחל ג"כ להכנות מיד אחרי חג הסוכות. חברת גמילות חסד קנתה כבר שטח גדול של 75.000 אמות מרבעות במקום איר טיב ומכריא, ובה יבנו מאתים בית בעד החברים ששלמו כבר את מחיר הקרקע, ושבר הבית ישלמו מעט מעט משכר הדירה בלי רבית. גם הועד הכללי לעדת האשכנזים שכבר עלה בידו לבנות בשכונת כנסת ישראל יותר מסאה בתים. קנה עיד בר נרחב של 7.500 אמות מרבעות לבנות עליו בתים לעניי כל מקהלות האשכנזים לגור בהם מספר שנים חליפות חנם, וגם בשכונתם כנסת ישראל הוסיפו בשנה זו חמשה בתים.

נדול בתי החסד.

בית חסד שחסרונו היה מורגש מאד זה רבות בשנים נמלא בשנה הזאת הוא, בית מרפא לעניים יסוד חברת, למען ציון. בעד ביה"ח הזה בא רופא מיוחד למחת העינים מר ד"ר ערלאנגר שיצק מים ע"י אחד הפרופ' הגדולים לעינים בברלין, הוא מסור לעבודתו בכל לבו, ולמען יוכל למלאות את תפקידו כראוי, לקח לו שנים מרופאי עירנו לעוזרים על ידו, וארבע פעמים בשבוע יענה לכל החולים מאחינו חנם, וכבר הקימו בבית החולים הנז' (ובהסניף הסמוך לו) עשרים מטות בעד חולים שמחלתם דורשת נחות.

בהחלקה אשר קנה ועד בקור חולים האספיטאל כונן עליו סניף בעד יושבי השכונות, עובדים בשקידה בחציבת בירות וסתות אבנים, וכאשר יקוו בחרף הבא מים בהבורות יגשו אל מלאכת הבנין.

בית חניך יתומים של ערת הספרדים נבנה כלו ממסד עד הטפחות מנדבות האחים לבית ברו כ"ף ולבית יששכר כ"ף, הבית עומד על דרך יפו, והוא אחד מהבנינים הנאדרים בעירנו, וכבר נמסר לתעודתו, ונתחנך בחוהמ"פ העבר ובו נמצאים לע"ע 55 יתומים. בנין מושב זקנים של הספרדים נגמר ונמסר לתעודתו.

מבנין בית היתומים דיסקין אויערבאך נגמרה
הדיוטא התחתונה המיוחדת לחדרי הלמוד, וגם התחילו
לבנות עוד מחלקה אחת, ולמען יוכלו להגדיל הבנין
כפי החפץ. קנו עוד שטח של 10,000 אמות מרובעות,
אך הבנין עוד טרם נמסר לתעורתו.

גם גבאי ת"ת וישיבת חיי עולם קנו חצר
גדולה ורחבת ידים, נשען אל "היכל הת"ת והישיבה"
אשר מכבר, ובהחצרים האלו נתרכזו כל מחלקות הת"ת
והגשיבה שהיו עד עתה במקומות שונות בפנים העיר.

החנוך.

החנוך הולך ומתפתח בכל שדרות אחינו וביחוד
יתפתח ויתרחב עכשיו אחרי אשר לפי חקי הקונסטיטוציה
יחול חוב הצבא גם על אחינו נתיני תוגרמא
ושפת הארץ והממשלה הן נחוצות מאד, ואין ספק
כי גם ראשי הת"ת יצטרכו להפקיד מורים יהודים מומחים
ללמוד למצער שפת הממשלה.

ראשי ת"ת עץ חיים הכללי הבינו כי חנוך
הפעוטים הוא דבר גדול בחנוך הילד, ולכן יסדו
גם הם כעין גן ילדים בשם פרודור שבו יחונכו
ילדים קטנים מבני שלש עד חמש בשרשי האמונה,
בשמירת הנקיין ובשעשועים, ולמנהל הפקידו איש
אחר שכבר החזיק גן או פרודור כזה על חשבונו

איזה שנים ורכש לו קצת הידיעות הנחוצות להנהגתו, ועוד הגדילו לעשות ביסדם בית תבשיל בעד הילדים שבכל מחלקות הת"ת חנם. גם קנו כר נרחב מחוץ לעיר במקום גבוה ומבריא של 12,000 אמות מרובעות שעליו יבנו בקרוב בנין גדול בעד חדרי הת"ת עפ"י תכנית נאותה ועפ"י חקי ההיגיוניה.

ושפתינו העבירה הולכת ומתרחבת בפיות הקטנים והגדולים, גני הילדים והפרוודורים מזמרים את השפה ומחכבים אותה על זופעוטים והפעושות, ובעד הצעירים והצעירות שלא למדו בילדותן עברית ניסדו שעורי ערב, כן מתלמידי בית מדרש למורים וכן מחברת עבריה, והכל כדי תשלום כלל, וכאשר הזכרנו במאמר חדשות וזכרונות יפתחו בראשית החרף שעורי-ערב ללמוד ערבית ושירקית.

ביהמ"ד לאמנות, "בצלאל" רכש כבר בית גדול ורחב ידים במחיר 20,000 פר. (בערך) ונכתב בערכאות הממשלה ע"ש הפרופ' ורבורג מברלין ובל"ג בעמר העבר חננו את חנוכתו ברוב פאר והדר. בבית המדרש נוספו מלאכת פתיח כסף ומסגרות עץ, ושמיחים רבים כבר נגמרו ונשלחו להמוזינים, ומלבד התעשיה גדל מאד ערך בית הנכת של הבית שהוא הולך ומתקדם מזמן לזמן באפן נעלה.

בית חנוך עורים העתק בשנה הזאת לבית גדול
 ורחב ידים עם נן נחמר וע"י זה עלה בידי מנהליו
 לקבל חניכים וחניכות חדשים. והוא הולך ומתקדם
 בלמוד, מלאכה ונגון, ובשנה הזאת הנהיגו את הכתב
 המיוחד לעורים (בריל) המחבר משש נקידות לכתוב בו
 שפת עברית בלי נקוד, ורחניכים כותבים וקוראים בו
 במרוצה מכתבים ומאמרים שלמים. רק בית אחיזה אין
 עוד להמפעל הנחין והמיעיד הזה שמאמצות רבות ישולחו
 אליו חניכים וחניכות, וזה גורם מעצור גדול בהתקדמותו.
 אגדת המורים בארה"ק רחצה להוציא לאור מכתב
 חוזר שיצא לאור פעם בחדש שתעודתו להביא קשר
 וחבור בתכנית הלמוד של כל בתי-הספר ולשא וליתן
 בעניני הפרדגוניה.

מדע וספרות.

התוצאה החדשה של התלמוד הירושלמי הולכת
 ונדפסת על הסדר בשכלול היותר טוב ואפשרי, כן
 בפנימיותה וכן בחצוניותה (הפרטים בחלק ההודעות).
 אחד מגדולי חכמי תורה מלומדי ישיבת עץ חיים
 שבעירנו החר לעסוק בחבור קונקורדנציה תלמודית, ולפי
 דבריו יעלה בידו לגמור את מלאכתו במשך ארבע שנים,
 ישיבת "עץ חיים" תומכת בידו, ואם מלאכתו תפיק

רצון המבינים אומרת הישיבה הנז' להוציא לאור על חשבונה.

ה"מלון" השלם ומפירט של הח' א. בן-יהודה יצא לאור על הסדר חוברת בכל חדש, והכרך הראשון ממנו נמנר כבר.

ה"חבצלת" החד לצאת לאור מראשית הקיץ ג' פעמים בשבוע.

מראשית שנת תרס"ט תחל ה"השקפה" לצאת לאור בכל יום.

ה"פועל הצעיר" יצא לאור פעם בחדש, והוא הנהר האורגן של האגודה הזאת.

מהמאסף הספרותי "ירושלים" המיוחד למדע ארה"ק ומחקריה וכך הנוגע לה יצא לאור בראשית חרף תרס"ט חוברת כפולה (א' וב') מהכרך השמיני, ובמשך השנה חוברות ג' וד', וכן הלאה על הסדר. ומעתה ננדינו גם בכמותו, ומאמרו יתנו לכל קורא מחקרים וידיעות בכך ענפי מדע הארץ והארצות הסמוכות לה.

ה"עמר" קובץ ספרותי, יצא לאור לפי הודעת מעריכו ארבע פעמים בשנה.

חברת "קהלת" שמטרתה להוציא לאור ספרו למיד בעברית בעד בתי הספר הוציאה לאור ספר חשבון בעד המחלוקה א' וב' של בתי הספר.

יתר הספרים שנדפסו בשנה הזאת הם כמעט
כלם ספרי רומעל ובשנה הבאה נשוב אי"ה לפרסם
את מאמרנו "זמרת הארץ" (הכולל את כל הספרים
שנדפסו במשך השנה).

בבית הספרים "מדרש אברבנאל" וגנזי יוסף
באו בסוף הקיץ שש אלפים ספרים מעובין הד"ר
יהודה פלאסקאב בכיטפערופל. בהשגדות מר. מ.
אוישיסקין ראש ועד חובבי ציון. בבנין ביה"ס נעשה
חקון לשוב ובמקום המדרגות להקומה השניה שהיו
עד היום מעץ בתוך החדר הראשון נבנה מדרגה מאבנים
ומעקת ברזל בצד החצר לפי התכנית. וההוצאה של סך
2,500 פרנק נדב החכם והנדיב הנודע מר. ר. ש. גאמן
ממיסקויה בעלותו לבקר את עיר קדשנו.

מסחר וחרשת.

שני ענפי החיים האלו אשר בכר העולם הם
מתרחבים ומתפתחים מומן לומן, ונותנים חיים ופרנסה
לעסקיהם, פה הם כשפל המצב דע"ע מאד, וכמעט כל
בתי החרשת הקטנים והגדולים שניסדו בהומן האחרון
פה וכיפו נתבטרו, אך התקוה מנחמת אותנו, כי עתה
אחרי נתינת הקינסמיטיציה שבנקד מאד יהיה השגת
הרשיון על בתי חרשת גדולים וגם בתנאים נוחים

וטובים, יוסדו בעתיד קרוב בארצנו בתי חרשת-גדולים, שיתנו עבודה ופרנסה לאלה מאחינו המבקשים כעת עבודה ואין, ולע"ע נוכח להזכיר רק בית חרשת קמנה של מעמפות (למכתבים) שיסדו שנים מאחינו בעזרת חברת למען ציון, ובית משורת לאבני רצפה, וכבר התחילו במלאכתם, אך תיצאת הדבר אי אפשר לדעת עיר.

ביתר ערי ארה"ק

יפו. ע"ד מצב העיר הזאת והמושבות שבסביבותיה כבר דבר סופרנו הנכבד מר אפדי במאמרו "שנת תרס"ח בהתפתחות הישוב", ואין לנו להוסיף רק את דבר יסוד משרד פלשתינה שועד הציוני הושיב בה שבראשו עומד מר ד"ר רופין ימשנהו מר ד"ר טון, ולפי הנשמע הציעו כבר הצעות שונות לפני הועד הפלשתינאי שבברלין, ומי יתן כי תצאנה בקרוב לפעולות ויביאי את המטרה הרצויה-לן ד. אצל העיר הזאת נפתח שנית בית הספר לעבודת האדמה "קרית ספר", וכבר ישנם בו כשלושים תלמיד בשכר, והלמודים והדבור הכל בעברית.

חיפה. העיר הזאת מתקדמת הרבה וביחוד מעת אשר נפתח מסלת הברזל לדמשק ולמדינה, וכפר הנשמע יבנו בקרוב מסלת ברזל ממנה לירושלים, וגם

יסוד בית מדרש המבני יועיל הרבה לקדמותה.
 וחברת אנגלא פלשתונה אומרת לפתוח בראשית חרף
 תרס"ט סניף של הבנק אשר מצורתה תהיה פרושה
 על הערים והמושבות שבסביבותיה וזה יועיל הרבה
 לקדמתה.

חברת העתיד לעשיית בורית, אבק סודה ועוד
 עושה חיל, והבורית אשר לה נמכר בכל ערי
 ארה"ק וגם במצרים.

גם מצב הצבורי אשר להצדה היטב הרבה
 ובשנה הזאת הביאה לה ערת האשכנזים רב ואב"ד
 מירושלם אשר יפקח על עניני הדת, וגם החלו לבנות
 להם ביהכ"נ בעזרת נדיבי אחינו כירושלם ויפו.

צפת, גם העיר הזאת מתקדמת מעט מעט וביחוד
 במצב הרוחני, ובעוד אשר לפני עשר שנים לא
 היה בה אף ישיבה אחת ולא ת"ת ללמוד גפ"ת, יש בה
 בעת שלש ישיבות גדולות לתורה ולתעודה, וגם ת"ת גדול
 שגם בו ילמדו תלמיד ומפרשיו וכדם עושים חיל בלמודם,
 וגם ההשכלה מארחבת בין יושבי העיר.

חסרון גדול שהיה מורגש מאד נמלא בהשנה
 הזאת הוא בית-חולים, כי עד היום לא היה בעיר הזאת
 אף בית חולים אחד, והחולים העניים נאלצו לבקש רפאות
 אצל רופא המיסיון, ובקיץ תרס"ח הואיל הנדיב הנודע

בארון ארמונו די רומשירד לכוון בה בית
חולים שבנינו עם כל מבשריו יעלה לסך מאת ארץ
פרנק, וכבר עשו חוזה עם קבלן לבנותו בתנאי שהמלאכה
תגמר במשך שנה, ומיד ימסר לתעודתו.

הישוב.

גם בגדול הישוב לא היתה השנה הזאת בלי כל
מעשה, ומרכז התחלות קמנית שהכניה בעד השנה
הבאה אחריה נוסדה בה מושבה קמנה, אבל מצוינה
במינה, היא המושבה :

באר יעקב. המושבה הזאת סמוכה לראשון
לציון ונוסדה מאחינו ההרריים ממדינת דאגיסטאן
שרובם היו גם בארצם עובדי אדמה ונוטעי כרמים
וכלם גבורים ומלומדי חרב, והם עובדים את כל
העבודות בעצמם, וגם קנו את הכל בכסף ואינם
חושבים לעת עתה כלל לאיזה הלוואה ותמיכה.
ואפשר להיות כי המושבה הקמנה הזאת תהיה למיפת
ליסוד מושבות בעתיד.

מסד סאלפֶּענדי. הרה"ג יכו"ר דר' א' סאלפֶּענדי
העוסק זה כארבעים שנה בקבוצ נדביות בעד ארץ ישראל
ומסדיה השונים, וגם בעד כל מקרה ופגע שיקרה לאחינו.
פתח - מעת התחלת רעיון ישיב הארץ - "בקבוצי" מערכה
מיוחדת בעד ישיב ארץ ישראל, ואת כל הכספים שנקבצו

תחת ידו, לא הוציא לתמיכת המושבות הקימית, רק אסף אותם למשמרת עד אשר לפני שנתיים עלה סכום הנדבות למאה אלף מארק, ואז גמר ליסד איזה מפעל חשוב למושב הישוב, ואחרי משא ומתן עם כל העסקנים ביישוב ארה"ק פה ובחי"ל הוחלט ליסד מושבה קטנה שתהיה מושבת המופת, ולמנהלים על המסד הזה הפקיד את ראשי חברת למען ציון, וכבר קנו באדמת פִּידִיזִיה הסמוכה לפ"ת שטח של 858 דונם אדמה במחיר 72,000 פרנק ובה יושיבו עשר משפחות חשיבות מיושבי ארה"ק החפצים ויכולים לעבור, ולהם ינתן כל הצרכים בפעם אחת בכדי שיוכלו עוד בכרות השנה הראשונה להתפרנס מפרי אדמתם, אבר לשכלול מושבה כזאת דרוש עוד סכום גדול והרה"ג הנ"ל משתדל לאסוף עוד נדבות, ובטח ימהרו אחינו לעזור כי שכרזה יצא בקרוב לפעילות.

אחוזת נחלה, בשם הזה ניסדה באמריקא חברה ממאה אנשים אמידים, שהחליטו לרכוש להם בא"י אחוזת שדה זכרם, ולהאחז בה רק אחרי אשר אדמתם חתן יכול די למחיתם בריות, והנחלה תוסד עפ"י התכנית של חברת "מנוחה ונחלה" בווארשווי שיסדה את המושבה רחובות, וכבר הפקידו על החיוב ציון הנודע מר לעווין-עפשטיין אחד מהמסידים והמנהלים של המושבה רחובית לעלות לארה"ק לתור את הארץ ולמצא מקום טוב ומסוגל לנחלתם.

הודעות

בתי התנוד, החסד, החרושת ועויו
בארץ אבותינו.

בית ועד הכללי

דכוללות האשכנזים פרושים וחסידים

שבערי ארה"ק

ירושלם חברון צפת וטבריא ת"ו

CENTRAL-COMITÉ KNESSETH ISRAEL

d. Vereinigte Israelitischen Aschkenas. Gem.

in Jerusalem Chebron Saffed u. Tiberias.

חברת כנסת ישראל

לקניית שדות ולבנין בתי מחסה לעניים.

Bau Comité Kneseth Israel

Zu Errichtung von Armen Häusern.

ההנהגה תעמוד תחת מו"מ הכוללות

שנבחרו לכך ובראשם מרן הרב הנאון הגדול

סבא קדישא רבי שמואל סלאנט שליט"א.

האדרעססא :

Central Comité Kneseth-Israel

pr. Adresse Herrn Oberrabb. Samuel Salant

Jerusalem (Palästina).

אגדת פרי עץ הדר בארה"ק ת"ו.

שמע ישראל!

קנו אצלנו אתרונים מגנותיני שבמושבות בארץ ישראל
שהם האתרונים המיוחדים בכשרותם שבכל העולם
העומדים תחת השגחת הרב הגאון הצדיק המפורסם
רבי אברהם יצחק הכהן קוק שליט"א אבדיק
יפו והמושבות תיב"א.

חדלו למסר את כספכם לנכרים בעד אתרונים מורכבים
ופסידים בידוע לכל העולם שאסור לברך עליהם.
ינסה מי מהסוחרים להראות בעובדות גלויות כי
נמצאים בעולם עוד אתרונים כשרים מכלעדי
אתרוני אגודתנו "פרי עץ הדר".

וכבר ידוע לכל העולם כי אתרוני הנם גם יפים
ומהודרים עד להפליא ונמכרים באיתו המחיר
של האתרונים הנכרים.

ישימו זאת אל לבכם כי ע"י הענף הזה יכולים להתקיים
חמשת אלפים משפחות מישראל עד אדמת ישראל
עד ידי יגיע כפם.

דרשו נא מאתנו את החיברות והתעודות מגאני וגדולי
א"י שנשלח חנם לכל דורש ותיכחו באמת דבריני.

אגודת פרי עץ הדר מבעלי הגנים שר
האתרונים הכשרים ומושבות אחינו בארץ ישראל.

Gesellschaft PRI EZ HADAR : האדרעסא

Jaffa (Palästina).

בית תלמוד תורה דתשב"ר הבללי וישיבה הראשית עין-חיים

נוסדו בשנת תר"א ונשתכללו בשנת תרמ"ו. מרכוס הראשי בחצר
יה"ה ז"ל. וסניפיהם וענפיהם בכל פנות עה"ק ת"ו ובכל סביכותיה
פעה"ק ירושלם ת"ו.

מוסד הצבורי הכפול הזה ראשון הוא לכל
המוסדות שבארץ הקדושה. עמוד התורה ומעוז
הדת "בית חרשת-הרוחני". העושה נפשות לציון
וירושלם. ורוב ילידי ציון גדולי התורה והחכמים
וסופרים סוחרים ובעלי מלאכה — שאבו תורתם
ויהדותם ואנושיותם ממקור מעין החיים הלזה.
וכהיום : א) חמשים וחמשה חדרים ומחלקות
בהת"ת, וחמשים וחמשה מלמדים, ועוד ארבעה
עוזרים. שמנה מאות וחמשים (כ"י) בני עניים
ותומים מתחנכים בהם לתורה מוסר וד"א ע"י
מלמדים היותר מצוינים, וכתב לשון וחשבון
ע"י סופרים מומחים.

ב) את בני העניים המדוכאים
מלבישים ומנעילים.

ג) בית תבשיל גדול ויפה אשר בו אוכלים
החניכים המצוינים בתורה ועניות יום יום מאכלים
מבריאים וטובים בכלל הנקיון והשרות המעולה.

(ד) ברוב שכונות מגרשי העיר מחוץ לחומת ירושלם יסדנו בהם ת"ת וענפים לעץ והשבנו בהם מלמדים ללמוד בני ענייהם.

(ה) הנער שאינו מוכשר לחכמת התורה ינתן ללמוד מלאכה תחת השגחת המפעל גם פתחנו פרוזדור להת"ת בשביל הילדים שטרם מוכשרים להכנס למרקלין הת"ת ויתחנכו בפרוזדור בחקי שמירת הבריות ובפדגוגא מצוינה עד יהי' ראויים לבא שערי הת"ת.

(ו) ובהשיבה שוקדים עה"ת כמאתים חכמי תורה. — והננו לבשר כי בעזה"י קנינו כבר רחב ידים ליסוד בנין בית מרכז חדש וגדול להת"ת הכללית בדי אור ואור עפ"י חקי שמירת הבריות — בדרוש למספר גדול של החניכים יצ"ו (כ"י) וכדרוש לכבוד ישראל שבארץ-ישראל. ועתה נפתח כר נרחב לגבירי ונדיבי עמנו הרוצים להציב להם יד ושם בחומת בת ציון שישתתפו בבנין עץ חיים הכללי שבירושלם ת"ו וסביבותיה.

הארעססא :

**Allgemeine TALMUD TORA Schule
& Hochschule ETZ CHAIM**
pr. Adresse Oberrabbiner Samuel Salant in Jerusalem.

בית החולים הכללי

בקור חולים האספיטאל

מתנוסס על מרום הר ציון משנת תרכ"א.

מקלט הוא לחולים מכל שבטי ישראל שבעה"ק.
יכיר חמשים מטות שאינן מתפנות אפילו שעה אחת.
חדר בניהול האויר מיוחד לנתוח, שני רופאים משמשים
בו, ושני בתי מרקחת, דסמי מרפא, אחד לחולי הבית,
ואחד לחולים מחוצה לו. הכלכלה פנימה מצוינה בטובה,
התנהגותה עם החולים מצוינה ברוב החבה והרחמים,
הוצאותיו מרובות עד מאה ועשרת אלפים פרנק לשנה,
כי עבודת הצלתו אינה מצטמצמת בתוך חומותיו לבד, אבל
מתפשטת הלאה גם מחוצה לו ומעל לגבולו מסכים על חולי
העיר בביתם להתמך ברופאים ורפואות ומעות מזומנים.
המסדר הזה עומד להתקע למקום אחר מרווח
השרוי באויר צח וחפשי מכל צד ששם בונים כעת היכל
גדול ונהדר לתכלית זו. וכל הרוצה להקים לו יד ושם
באותו הבנין יש לו הזדמנות טובה לקנות לו חדרים או
מטות שיקראו על שמו. מספר החולים ששכבו בתוך
הבית מסיון תרס"ז עד סיון תרס"ח 1223. מספר התרופות
דחורי העיר חויץ להבית 63,487. עור בכסף מזומן
להחולים בבתיים ועור נסיעות למעייני הישועה 8674 פרנק.
סכום ההוצאה לשנת העיבור כנ"ל 120,000 פראנק.

האדרס: Allg. Deutsche Isr. Bicur-Cholim
Hospital, Jerusalem, (Palästina).

מושב הזקנים

בהבתים הגדולים מחוץ לעיר על דרך יפו.

150 זקנים

שטח הקרקע 30,600 אמות מרבעות

49 חדרי מטות לזקנים.

בית חולים מיוחד

ששה חדרים עם 14 מטות לחולים מתוך הזקנים
עם בית מרקחת (אפאטהקע)

[יסוד הנביר ר' יקותיאל מאנקעוויץ מוילנא].

חדרים עם שרות מיוחד לזקנים בעלי מימים וחדרי מרפא.

בקור רופא תמידי ד"ר נאגורני בכל יום.

ורופאים יועצים (קאנסוליום) בשעת הצורך.

שלישה בתי מדרשות לפרושים וחסידים

ובהם אחד יסוד הר"י מאנקעוויץ הנ"ל.

בית הועד וחדר האורחים ואוצר הספרים הגדול מבית גנוזי
של המיסר ר' ארי' ליב פרידלאנד ז"ל.

בית הבשול, בית האוכל, מרחץ, בית מבילה, בית כביסה,
בית מלאכה, ועוד.

שלישה בורות גדולים חצובים ובנויים בסלע, המספיקים מי
גשמים מהורים וצלולים לכל השכונות.

הרבה עצי פרי ואילני סדק, מטעים שונים וערוגות הכשם.

תפלה יום יום לשלום החברים והחברות
המנדכים והמנדבות הנבאים והנבאות.

קיום כל פקודה הבאה להתפלל על החולים, עפי
מכתבים ושלגרמות.

ארבע חבורות של זקנים (דגלים) לקיים היאהרצייטען של
החברים והחברות, הנבאים, הוריהם וקרוביהם, בתפלה
ולמוד משניות קדיש והדלקת שמן זית. למוד שעורים ותפלה
ואמירת קדיש, כל עשתי עשר חדשי האבלות.

מושב הזקנות

בהבית הגדול אשר בעיר פנימה ובהחדרים
השכורים בחצרות הסמוכות

150 זקנות.

22 חדרי ממות לזקנות ולבד החדרים השכורים).

בית הועה, בית הבשול, ובית האוכל.

בית תבשיל מהע לכל עניי העיר בלי הכדל דת.

מושב זקנים בחברון

בית תפלה, בית אכל ושמנה חדרי ממות.

30 זקנים.

גדול הוא המסד מאין כמוהו באה"ק ובתועלתו אין כערכו.
וכרב גדלו רבו גם מחסוריו וחובותיו. באין לו שלוחים טובים
ולא קרן קיים, וקיומו תלוי ברוח נדיבי עם אלקי אברהם.

Altenhaus Moschab Sekenim :

Jerusalem, Palästina.

בית תלמוד תורה

וישיבת חיי עולם הכללית !

משכן העדות לתורה ולתעודה. יסודתו בקירש זה
שלשה ועשרים שנה ומסתעף מהולל ה' יום בפעולתו
ותועלתו הנשגב, להרביצת התורה בעירנו עיר א', ובשנה
הזאת נתוסף על העזרה ונקנה עוד בית גדול ורחב
ידים הנשען אל היכל „הת"ת והישיבה" אשר מכבר,
לחבר את האהל להיות אחד לשם ולתפארת! וזה לפני
איזה שנים נתיסדו עוד חדרים מיוחדים מבית אול פנא
רב תא הדין, גם בבתי כולל ווארשא אשר במגרש
נחת יעקב בפרורי העיר, למען לא יצטרכו התלמידים
הדרים שמה לכתת רגליהם יום יום אל תיך העיר פנימה.
מספר התלמידים אשר יחינו בו על ברכי התורה
ויראת ה' מהירה, ובכל מדה נכונה. מתרבים יום יום.
מלבד בני הישיבה הי"ו תיח מצוינים במספר רב — כן
ירבו — מלמדים שלשים, וכרם מקבלים מרי חדש בחדשו
פרס קבוע מקיפת „הת"ת והישיבה" בתמיכה הגונה
דעזר פרנסתם.

סכום ההוצאה הנדרשת בכל חודש להנהגת
הבית עולה בערך חמשה אלפים פראנקס. יסוד מיסד
דכלכלתו אין; וכל עיקר קיומי תלוי אך ברוח נדיבה
של אחינו ורבותינו שבגולה הי"ו הסוככים עליו בכנפי

חסדם. ביחוד השתרני כעת חובות עצימים על הרבנים
המנהלים לרגלי קניית הבית החדש שקנו אותו בידים
ריקנות אך באימץ התקיה על נדבת לב הנדיבים
שבחיל, כי לא יתנו מוט רגלם, ובעזרת ה' עדיהם
ישליכו יהבם כי יהיו ידיהם ולבם אמונה לחזק ידם
הרפות בהנהגת היכל התורה הזה גם ימים יבאו
ברצ"ה, ובנדבה מיוחדת גם לתשלומי הבית החדש למען
יעמוד ימים רבים לתפארת ציון וירושלים.

האדרס למשלוח בכף ומכתבים :

**An Vorstand der Talmud Thora
& Jeschiwath „Chaje Olam“
Jerusalem, (Palästina)**

פאלעסטינע

(2=טע פערבעסערטע אויסגאבע).

ענמהאלט איינע פאלשמענדיגע בעשרייבונג פון
פאלעסטינא מיט איהרע בערג אונד טהעלער. ימים אונד
מייבין, קוואלען אונד ברונען. שמערט אונד דערפער, א. ו. וו.

פערפאסט פון אברהם משה לונץ

פרייו 2 פרנק אדער 40 סענט.

אדרס : A. M. LUNCZ, Jerusalem, Palästina

בית מחסה ליתומים.

נוסד בשנת תרמ"א מבני ציון היקרים בהתעוררות
מו"ר הגאון הצדיק רשכבה"ג מוהרי"ל דיסקין זצ"ל

בבית הזה יקובל כל יתום נער נעזב מכוללות
האשכנזים, וגם הרבה מאחינו בני תימן וספרד, אשר
לא היה להם מקום בשאר בתי חסד שבע"ק, וינתן
להם ארוחתם ארוחת תמיד, הלבשה, הנעלה, וכל
צרכיהם, וגם מקום ללון, גם מלמדים אשר ילמדום
תורה וד"א, ואלה אשר אינם רואים סימן ברכה בלימוד
התורה ילמדו כ"א מלאכה הראויה לו לפי מזגו ותכונתו.
גם רופא ד"ר, יבקר את הילדים בכל יום ואותם
שאין בריאותם שלמה כראוי יאספו אל המחלקה המיוחדת
לבית חולים, והרופא יתן להם רפואות מבית המרקחת
אשר בהמפעל עד אשר יחזרו לבריאותם.

גם משגיחים ושומרים יום ולילה נמצאו בבית
הזה, אשר עיניהם פקוחות על כל דרכי היתומים לנהלם
במוסר וד"א כראוי.

מספר היתומים המגודלים בבית הזה שלש
מאות, ומלבד היתומים המחונכים בו יתמכו ראשי הבית
בלחם ובמזון בידי אלמנות שיש להם יתומים קטנים (פחותים)
משש שנה) שלא יוכלו להתקבל בבית היתומים פנימה.

הבית הזה קנה שם טוב בפעולתו הגדולה
למנוחת היתומים בפרט ולמנוחת הישוב כולו בכלל.
הוצאותיו: בערך שמונת אלפים פרנק לחדש
וההוצאה הולכת ומתרבה ע"י היתומים הרבים, ובהם
מנגועי הפרעות שברוסיא ורומניא המתוספים ובאים בכל
יום אל הבית ואין מקום אחר לאספם. ועיני הגבאים
נשואות לרחמי אחבי' הי"ו שיתמכו את הבית הזה
וברכת האובדים היתומים האומללים. עליהם תבא
להשכילם בכל אשר יפנו.

כל אשר חפץ לזכות במצוה הרבה הזאת להחיות נפשות
נענות, נפשות יתומים אומללים בעה"ק ת"ו ישלח עזרתו
על אדרעססא זו:

Waisenhaus gegründet von Oberrabbiner
I. L. Diskin, Jerusalem (Palästina).

ועד בנין בתי מחסה ליתומים

הנוסד ע"י הגאון מוהרי"ל דיסקין זצ"ל
אבד"ק בריסק. ולזכר עולם להגאון מוהר"מ
אויערבאך זצ"ל אבד"ק קאליש וראב"ד
דכוללות האשכנזים בעה"ק ת"ו.
למלאות החסרון הגדול המורגש מאד בבית מחסה
ליתומים הנ"ל הוא בנין בית קנין עולם להיתומים, אשר
אין יד גבאי הבית משגת להשתדל בעד דבר גדול
בוה, בהיות מרדוהם רבה להשיג די מחית וברככת

היתומים, נוסד בשנת תרס"ה ועד מיוחד מיקרי וגדולי
עה"ק ומובי העסקנים שבה להוציא את הדבר הנשגב
לפעולה, וכבר קנו כברת אדמה בערך עשרים אקף אמות
מרובעות וביר מים גדול, ובחדש אדר תרס"ז נגשו אל
מלאכת הקדש, ובשנה זו נגמרה המחלקה האחת, היא
מחלקת בתי התלמוד תורה, כלולה בהדרה, והחלו לכנות
את המחלקה השנייה, והמלאכה מתקדמת והולכת באופן
הכי טוב ונעלה. גם הרחיבו בשנה זו את מרח הבנין
בקניות עוד קרקע יותר על עשרת אלפים אמה. והועד
מסור בכל כחו להגדיל את הבנין ולהאדירו, אך ההוצאה
מרובה מאד, ועיני הועד צופיות אל אחינו מרחמנו
חונני יתומים ומוקרי ומעריצי שם שני הגאונים הנ"ל
וציקליה שיתמכו בירי המנהלים והעוסקים במפעל הצבורי
הזה באמונה שרעמלק"פ, בכדי שיוכלו לגמור את אשר
החלו, ואבי היתומים ישרם לכל המנדבים והמסייעים
במדה מרובה. ושם יוחק לזכרון בהיכל ה'.
הוצאות הבנין עורות לפי תכנית המהנדסים
25,000 פרנק.
ספר הקניות פרטי ישיג כל דורש מאת גבאי הועד
עפ"י האדרסה הזאת :

Baucomité Des Waisenhauses
DISKIN-AUERBACH
Jerusalem (Palästina).

תורת חיים הכללית.

כבר יצא מבקו מסף העולם ועד סופו כי צבי
הוא לכל הענינים המובים שבירושלם, וכר יקר צפון בתוכו
דהתקדמית דור יבא בארץ אבותינו, לגדלו ולחנכו להכשירו
ולעתדו לתעודת רוח ישראל הדתית בכל ארצות פוזריו.
פה הציבה לה התורה גב ותכנה לה רמים להיות לראש
פנה תלפיות שהכל פונים אליו. מציין הרוחנית זו פנה
ויתד לתורה ולתעודה, לתישיה והשכל בעיר ה' סלה.
מקדש תורת חיים מא צחצחות וזוהר, נעימות
נצח רוממות והוד, הלוך וגדוד יך, הלוך והשתכלל,
הלוך וההפתח. בניה של תורת חיים בחירי ספרים ומשנים
שמהם תצא הוראה לעולם, מתהלכים לפני ה' ובחצרות
אלקינו יפריחו ויציצו, בשלמות הדעת ובהתרוממות הרוח
לתפארת המדות הנעלות שבהן יתברך ישראל.

„תורת חיים“ היא תהלת ירושלם ותפארת ציון,
בגאון רוחה הכביר כוללת ומקפת פעולות גדולות ותוצאות
נשגבות, תגיה אור תורה לכל אפסים, תאציל ברכה
ואהבה מסביב, תציל צדקה ותכביר חסד וגדיבות במדה
גדושה לכויכ מאות אוצרות נפשות המתפרנסות מקיפתה.
המרים והמניף תנופת קודש להחזקת מכין הזה,
הרי הוא תומך עמוד התורה עבודה, וגמילות חסדים, עד
ראש הר ציון וירושלים, ופעורת השפעת צדקתו עומדת לעד.
אדרים: Rabb. Isaac Winograd Jerusalem (Palästina):

בית התבשיל הכללי

Allg. Isr. Volks Küche

אחד מהמפעלים היותר גדולים ונחיצים בארץ, יתנוסס המפעל הנשגב „בית התבשיל הכללי“ אשר זה חמשה עשר שנים מיום שנפתחו שעריו, וממנו מזון ומחיה לעניים, זקנים, אלמנות ויתומים גלמודים ומדוכאים, יושבי ירושלם ת"ו, ודעניי הגולה נדודים וניגלים מארבע כנפות הארץ, שעריו פתוחים יום יום גם בשבתות וביו"ט, עניים היותר מדוכאים יתכלכלו בו חנם אין כסף בלחם ובשר ותבשילין חמין ומבריאין, וביותר רב חן הבית הזה באין תוכו שום הכרז בין עדה לעדה בין אשכנזי לספרדי נורו תימני כו' וכו'.

עוד הוסיפו ערו המנהלים קיפת המיכה למשפחות עניים חשובות לשלוח לחם וקמח ושאר צרכי אכילה (עפ"י פתקאות להחנינים) לבתי משפחות העניים דהחיות בהם נפשם ונפש עולדם ומפם.

ומובן הדבר כי הוצאות הבית ערה עד למאד, ובכן יבוקש נא מאת אחבי למדה לחוס ולרחם על הבית הזה. איש איש כפי נדבת ידו ופעלו הטוב ומה ישא ברכה.

אדרעסע למשרח כסף ומכתבים:

Sr Ehrw. Herren Rabbiner
Leib Herrschil Dajan & Rabb. A. E. Levy
für d. Allgemiene Isr. Volks Küche gegrün-
det d. Oberrabb. S. Salant, in Jerusalem.

בית התלמוד וישיבת אור חדש

בתוככי ירושלים עה"ק ת"ו

מפעל כביר העומד תחת דגל הגאון הגדול
והצדיק המפורסם מוה"ר יוסף חיים זאננענפעלד
שליט"א, אשר יסודתי בהררי קדש הדת והמוסר
בהר ציון, מטרת המפעל הק' הזה, להפיץ תורה
ויראת ה' מהורה, לפי רוח ודרך הקדש שסלל גאון
ישראל וקדושו רשכבה"ג אדמו"ר ר' ישראל
סאלאנטער וצוק"ל, נוסד בשנת ה'תרנ"ז, ע"י
תלמידו המובהק הגאון החסיד אור עולם ר'
שמחה זיסל זיוו מקעלם וצוק"ל בהסכמת
גאני ירושת"ו הי"ו.

פעולת הבית הגז' הזה הולך וגדל ובמשך אחת
עשרה שנים אלו הרבה פעלים לתורה ויריש, וצעדי ענק
צעדו שני בתי קדש אלו כאשר כבר שכחוהו גאוני ארץ
וחי"ל, וזה מקרוב אשר מנהלן הישיבה הק' עשו מעלה אחת
בקדש ויסדו על יד ביה"ת והישיבה בית תבשיל לתלמידי
העניים המסתופפים בהישיבה הק' להספיק צרכיהם, וליתן
להם ארוחתם שלש פעמים ביום למען אשר ישקדו על
דלתו למידם במנוחת הנפש.

אפס מפאת גודל ההוצאה הנדרשה לכלכלת הבית
הזה, ולרגלי מצוקת העת הנוכחי אשר לכללות אחבי

מצבו הנשמי משה מאד, ועיני המנהלים נשואות לרחמי
שמים ומחכים לעזרת נדיבי עמנו, כי יוסיפו אומץ להרבות
חסדם ביתר עז.

זכות המצוה המשולשת בתורה, יראת ד' וישוב
ארה"ק וזכות הגאונים קדושי עדיון החופפים על המוסד
הזה תעמוד לכל המשתדלים בתמיכתו שבכד אשר יפנו
יצליחו, ונזכה כלנו לאור חדש אשר על ציון תאיר בביא.

האדרעסא :

Hochw. Herrn Rabbiner I. Ch. Sonnenfeld,
für HOCHSCHULE OR CHODOSCH
Jerusalem, (Palästina)

ה ש ק פ ה

שנה שמינית עתון יוצא לאור פעמים בשבוע
ביום השלישי וביום הששי, העורך א. בן-יהודה. המו"ל
ומנהיג העסק שדמה ישראל שיריזלי. מחירה בירושלם
לשנה שש מגידות לחצי שנה מגידו וחצי, בארצנו;
במשלוח פעמים בשבוע 16 פר. פעם בשבוע 14 פרנק.
בחי"ד: עשרים פרנק לשנה. ברוסיה ששה רובל. יכולים
להמנות לחצי ולדבוע שנה.

כסף המניה ומודעות וישולם במוקדם

מען המו"ל :

Salomon Israël Cherezli, Jérusalem Palestine

בית מפעל הגדול מושב זקנים וזקנות החדש

פעה"ק ירושלם ת"ו

עוד ישבו זקנים וזקנות ברחובות ירושלם וכו' (זכריה ד' ה')
מוזקנים אתכונן כי פקודיך נצרתני. (תהלים קי"ט)
עמרת תפארת שיבה בדרך צדקה תמצא. (משלי)

בית מושב זקנים וזקנות החדש נוסד ע"י
הרב הגאון אבד"ק פאהאסט ברוסלנד, בשנת
תרס"ו פה עה"ק ירושלם תובב"א.

בית מושב זקנים וזקנות החדש הוא
מפעל כביר פה עה"ק ת"ו לקבל כל איש
ואשה מגולי רוסיא ורומניא, זקנים וזקנות בלי
הבדל גפדות בין מפלגה למפלגה כת וכת, הבא
הנה מכל ארבע כנפות הארץ. בית מו"ז
החדש יכלכל לע"ע ערך מאה ושבעים איש
ואשה, בלחם ומזון כסות ומטה, רובם מהזקנים
ת"ח מופלגי תורה יושבים על התורה ועבודה
בשתי בתי מדרשות של המו"ז, והרב הג' הנ"ל
ילמוד עמהם שיעורים, מלבד שיעורי משניות.
רופא תמידי יבקר את הזקנים החולים,
ורפואות תנתן להם מבית המרקחת (אפאטהעקע)
של המוסד.

הזקנים מתפללים בעד שלום החברים
הנדיבים בחו"ל, בכל ער"ח לפני כותל המערבי
ואצל המקומות הקדושים, וכן בשמירת היאר"צ.
בית מושב הזקנים כעת בחצר גדולה ברחובות
ירושלם בבתי הבוכארים, בת (40) ארבעים בתים
מרווחים ואויר צח בשכירות מרובה מאד לערך
5000 פרנק לשנה. כי אין לבית מו"ז
כל בית ונחלה בעה"ק ת"ו והגבאים
מוכנים לקנות נחלה ובית גדול רחב ידים
בעד שלש מאות זקנים וזקנות ואשרי מי
שיעזור לבנין בית, שם עולם יעשה לו לדור
דורים, וזכרוננו ישאר לנצח בהיכל ה' בעה"ק
ירושלים ת"ו. — תקנות מיוחדות בעד הנדיבים
והחברים וזכויותיהם, בעד בנין חדרים ובוני
מטות, ימצאו בהלוחות מושב זקנים וזקנות
החדש, מי שמנדב סכום כדי בנין חדר אחד
יקרא החדר ע"ש המנדב, לזכר עולם, וצדקתו
תעמוד לו לזכרון נצח בהר הקדש בירושלם ת"ו.

האדרעס:

Gross Anstalt Moschaw Skenim Uskenot
Hachadosch, Jerusalem (Palästina)

הישיבה הגדולה והתלמוד תורה

„מאה שערים“

בעה"ק ירושלם ת"ו

מוסד גדול מאד, וכל מבקריו ישימו כבוד
תהלתו, בהבית הזה יחסיון כארבעה מאות
תלמיד, בחירי סופרים ומשנים אשר תורתם
אומנתם שלומדים בהישיבה, וקופתה מספקת
להם פרנסתם ופרנסת ב"ב. — בהת"ת מגדלים
ומחנכים תנוקות של בית רבן בני עניים מרודים,
לתורה מוסר ודרך ארץ. — על יד המכון הזה יסדו
הגבאים בית תבשיל והתלמידים היותר
מדוכאים, ימצאו בו אכלם ושקוים שלש' ארוחות
בכל יום ויום, חנם. ברכה משולשת בהבית הזה,
וכל מחזיקיו יתברכו בברכה המשולשת.

האדרעסע למשלח מכתבים וכסף :

Rabbinats : Hurwitz Brawerman & A. B.
SCOLL Vorsteher & Gassierer von
Hochschule & Talmud Tora „Mea Schearim“
Jerusalem (Palästina)

חברת שערי חסד גמילות חסדים הכללי

הנוסד בשנת תר"ל

פעולות החברה

(א) להלות לעני בעת דחקו.

על שמרות הכוללים הבטוחים ועל משכנות זהב
ובסוף נחשת ומרגליות ואבנים טובות ושטרי הממשלות,
מבלי שום נשך ותרבות, והרשות להלוה לשלם סכום
ההלוואה בתשלומים קלים לאט לאט ונתקן לזה
הנהגות וסדרים ישרים ונכונים.

(ב) להביא אל המנוחה ואל הנחלה

את עניי ירושלם ששינו כ"א קנין בית לצמיתות
אחרי שישלמו מחיר הבית בדמי שכירות הבית במשך
ארבע עשרה שנה מבלי הטור עליהם שום נשך ותרבות,
ולתכלית זה משתדלת חברתנו ליסד שכונה מיוחדת
מחוץ לירושלם, בשם "שערי חסד". השכונה תכיל
תוכה מאתים בתי מעון ויתחלקו בגורל למאתים
משפחות עניות.

(ג) קבלת פקדונות

לאוצר החברה נתקבל פקדונות כסף מזומן או שמרות
שונים בלי שום קבלת פרס והמפקיד מקבל שמר פקדון
להחזיר לו בכל עת שירוש או כונו או מקצתו
ברצון המפקיד.

(ד) גמילות חסד עם המתים.

בשנת תרמ"ז קנתה חברתנו מנרבית יחיד סגולה חצר גדול ורחב ידים, ושמה בית דועד אשר אוצר החברה שמוך בתוכה, ובית המדרש בנוי לתלפיות לחפזה ורתורה ולשמירת התקנות של החברים הנעדרים ר"ל. ומהכנסת החצר ישולם לעשרה ת"ח הקבועים המתפללים ולומדים לעי"נ החברים הנעדרים ר"ל כפי התקנות שזכו בחייהם.

גבאי ומנהלי הח' עוסקים בחח' שלא על מנת לקבל פרס.

האדרס: Allg. Verein Schaare-Chessed Gemilath-Chassadim Haklali, in Jerusalem, Palästina.

בית מעשה ומסחר
של

יין גפן, יין שרף וקאניאק

היותר משובחים, מפרי ארץ ת"ו.
אצל

חיים אלישע מענענבוים בירושלם

Fabrik und Handlung von

Wein, Brandwein u. Cognac

des Herrn

Ch. El. Tannenbaum, Jerusalem.

בית חנוך עורים לבנ"י באה"ק ת"ו

הבית הזה יחיד הוא במינו ואין שני לו באה"ק
ובכל ארצות הקדם, בו מתחנכים ילדים וילדות עורים
מכל מפרגיות אחינו משנות 6 עד 20, ומספיקים אותם
בכלכלה טובה, והרבשה ובכל הדרוש להם.

בו מתחנכים בלמידים האלה :

למודי קדש : תפלה (יום יום בצבור), תהלים
מקרא ונ"ך, משנה ודינים.

למודי חול : דברי ימי ישראל והעמים, כתובה
וקריאה בכתב העורים (ברייל), עברית ואשכנזית, חשבון
וכתיבת הארץ, נגינה בכלים שינים עפי' תוי הזמרה.

למודי מלאכה : קליעת כל מיני בסאות,
מחצלאות, מברשות (בירשטען), מיני ארג וקשורים.

גן ילדים : להחניכים והחניכות היותר קטנים
מבני שש עד שמנה.

המפעל הזה כעת בחצר גדולה (בת 16 בתים
מרווחים) בשכירות מרובה מאד כי אין להמסד הזה
כל בית ונחלה ומוכרח להמלטש שנה שנה.

המיסד הזה מתקדם משנה לשנה הן במספר חניכיו
שמרבים לבוא מארצות שונות בחו"ל, והן בתעודתו והנשגבה
דהיות עינים לעזר להאיר את חשבת חייהם של האומללים;
הילדים האלה עושים חיד בלמודיהם ומשתלמים ומצמינים
בכשרון נעלה במקצועות מיוחדים, ושנים מהם כבר גמרו
חק למודם ועובדים בבית החנוך בתור אימנים בשכר.
הננו מחלים פני הקוראים להשתדל איש איש ככל

אשר תשיג ידו לתת בידנו היכולת ללכת הראה במסמך
החסד אשר מלונו לנו וביחוד להקים בית מפואר לשם
הבית. למען לא נהי' מוכרחים שנה שנה לנוד מבית לבית.

Isr. Blinden-Institut : אדרים להבית :

Jerusalem, Palästina.

כל מבקרי הבית כיהודים כאינם יהודים התפלאו
על קדמת החניכים ועל הנהגתו המשבתת של המפעל
והביעו את עדותם ורגשי לבכם בספר הבית, ואת
היותר אחרונה שבהם תעודת החי' ד"ר ערלאנגער רופא
מובקת למחלת עינים. הננו נותנים בזה ;

Das „Isr. Blinden-Institut“ in Jerusalem, habe
ich in der kurzen Zeit meines Hierseins schon 2
Mal besucht, & muss ich über die Leitung des-
selben meine vollste Befriedigung aussprechen.

Ich habe schon andere grössere Blindenanstalten
gesehen, welche über ganz erhebliche Mittel verfü-
gen, aber die Leistungen der Schüler u. Lehrer
dieses „Blinden-Institutes“ dürften jenen nicht nur
gleichstehen, sondern sie in mancher Hinsicht gar
übertreffen; denn Blindenschüler, welche zwei Spra-
chen in Schrift u. Wort beherrschen, trifft man selten

Möge die Zahl der Gönner u. Förderer dieses
im heiligen Lande so dringend notwendigen In-
stitutes wachsen u. die Anstalt von allen Seiten
die Unterstützung erfahren welche ihr in so
hohem Masse gebührt.

Jerusalem 1. Juli 1908

DR. MED. MOSES ERLANGER

Augenarzt in Jerusalem

**The Millinery, Dressmaking
& Underlinen Workrooms
of the Evelina de Rothschild School
for Girls, Jerusalem**

❧ are open daily ❧

בתי המלאכה

להכנת המגבעות ולתפירת שמלות ולבנים

א ש ר

בבית הספר לבנות אוילינה די רוטשילד בירושלם

❧ פתוחים בכל יום ❧

בית מסחר של סמי-מרפא

וכל השייך לזה (דראגן האנדלונג)

של שחור ושותפיו.

Schocher & Co. Jerusalem.

בית מסחר הזה ממציא כל מיני סמי-מרפא וחפצים

חמיים, צרכי תחבושת, וכל מיני כדים מגוון, מכונות

חשמליים, כלים חירורגים, מי מינעראל ועוד ועוד.

בית המסחר הוא סמוך לשער יפא.

”בְּצַלְאֵל”

בית מדרש למלאכות אמנות

BEZALEL

Kunstgewerbeschule

Jerusalem.

מושב ועד „בצלאל“ בברלין. ראש הועד : פרופיסור
ד״ר אוטו ורבורג. מנהל „בצלאל“ בירושלים : פרופיסור
בוריס שיץ.

מקבלים הזמנות על שטיחים, תמונות כולטות מעץ
מסגרות משבצות בצדף, עבודות אבן פשוטות ואמנותיות
מעשה-מקלע, מכסף, התישים קטנים. בסגנון המודרני
ופאור-ספרים ועתונים. לבד זה נמצאים ב„בצלאל“ אסף
של דוגמאות שונות ובית נכת.
הבית פתוח בכל ימי השבוע וסגור ביום השישי ויום השבת.

Sitz des Vorstandes : Berlin ; Vorsit-
zender : Prof. Dr. Otto Warburg. Director
in Jerusalem : Prof. Boris Schatz.

Bestellungen werden für Teppiche, Bas-
Reliefs in Holz, Rahmen mit Perlmutter
geschmückt, einfache und künstlerische Stein-
arbeiten, Filigran, Kleinmöbel im modernen
Stil und Illustrationen angenommen.

Ausserdem befindet sich in der Schule
ein Musterlager und Museum.

Alle Tage offen, Freitag u. Samstag
gesperrt.

Adresse : **Prof. Boris Schatz**, Direktor der
Kunstgewerbeschule „Bezalel“ Jerusalem.

בית חנוך נערים וישיבת בחורים

יחיד הוא במינו פעה"ק ירושלם תובב"א

נוסד התרס"ה ע"י הרה"ג

מוהר"ר **אברהם יוחנן בלומענמנדאל שליט"א.**

מטרתו לחנך צעירי ישראל וביחוד בנים עוזבים אשר תעו בתוהו לא דרך. לקבצם לגדלם ולחנכם במזון גוף: אכילה, שתיה, לינה, הלבשה והנעלה, באופן היותר נקי ומבריא. ונפש: תורה מוסר ודרך ארץ. עדי יוכשרו להיותם אנשים מועלים בחברת האדם. לתפארת ישראל ואה"ק ת"ו.

לחחוקת המוסר הנעלה הזה התאזרו מנהליו וקנו חבל אדמה בת אחד עשר אלף אמה לבנות עליה בתים שפירותיהן יהיו על היצאות המפעל. ומחכים באלו הימים להתחיל בבנין.

דער איינציגער פלאץ אין ארץ הקודש וואס מען קען געבען אקניד צו ערציעהן ואיבערהויפט בנים שובבים) עלטערן זאללען רוחג אין זיכער זיין דאס זייער קינד איזט אין יעדע בעציעהאונג אונטער גרעסטער אויפזיכט דאמיט דאס קינד זאל ערצאגען ווערדען אללעס מעגש צו הש"י און צו לייטען איזט דער בית "חנוך נערים".

אדרעססא: **Rabbiner Abraham Blumenthal**
für Jüdischen Kinder Erziehungs Anstalt
in Jerusalem, (Palästina).

Allg. jüdisches Krankenhaus
SCHAARE-ZEDEK
zu Jerusalem

SITZ DER STIFTUNGS-VERWALTUNG IN FRANKFURT a/M.
(Vorsitzende Rabbiner Dr. Breuer und
W. Hackenbroch, Schriftführer Dr. Israel
Roos, Cassierer E. Ettinghausen).

Dieses Krankenhaus wird durch Jahresbeiträge, einmalige Gaben und Stiftungen wohlthätiger Glaubensgenossen der ganzen Welt unterhalten.—

Für die kostenlose Aufnahme Kranker ist, wenn mangels freier Betten eine Auswahl getroffen werden muss, die Schwere der Erkrankung bezügl. der Grad der Armut massgebend, unbekümmert um die Gemeindegemeinschaft—einerlei ob Aschkenasi oder Sphardi etc.—oder um die private Gesinnung der Kranken.

Geldsendungen erbitten an : האדרסה לשלם כסף

Herrn Emanuel Ettinghausen,
Frankfurt a/M. Zeil 35.

Auch die kleinste Gabe ist willkommen !

ישיבת בר יוחאי ובית מושב זקנים במירון

על ציון התנא האלקי ר' שמעון בר יוחאי זע"א

סמוך לעה"ק צפת ת"ז.

ת ע ו ד ה

כמו חרב ורשן שבעה נפש, לראות כי שמו אר
לבם, חסידים, ואנשי מעשה, לייסד ישיבה מלומדי תורה
על מקום קברו של אותו צדיק איש אלקים קדוש התנא
ר' שמעון בן יוחי ז"ע בכפר מירון. ומי זה יהין לעמוד
מרחוק מלעורר את נדיבי עם אלקי אברהם להשתתף
בהחזקת ישיבת בר יוחי ובית מושב זקנים במירון
ולעמוד לימין הרה"ג המנהלים הי"ו למען יוכלון שאת
ותומכיהן יהיו מאושרים לדור דורים. וזכות של תנא
דין, יעמוד לכל המקרישים והמעריצים שמו וזכרו
להניח ברכה אל ביתם. ויהי נועם ה' עליהם ככרכת
הבא עה"ח ביום ה' לסדר ולפרט הבו גודל וכבוד
לבר יוחי במירון לפ"ק.

נאסחיים ברלין בהגאון אדמו"ר הנצי"ב זצ"ל, מלפנים רב
במאסקאווא ואב"ד ור"מ בוואלאזין וכעת בעה"ק ירושלם תו"ב.
כל החפץ לזכות במצוה זו ישלח עזרתו על האדרעסא הזאת:

Rabbi. Lasar Jacob Podhorzer
für Jeschiwat Bar-Jechoi, Saffed, (Palästina).

ישיבה הגדולה „בית חתם-סופר” ות”ת „בית-יצחק” הכללית

בעה"ק צפת ה"ו.

היא הראשונה, ניסדה במרום הר הגליל במטרתה
לחנך בני העניים ויתומים בחנוך פרדגוני לפי רוח היהדות
טהורה בתורה ומוסר וד"א כי שם גם מחלקה ללמד
בני הנערים מלאכת הכתיבה למען יהיו מועילים גם
לחברת האדם, וכן שערי הישיבה המציינים פתחים
לרוחה ותקפל צעירי עירנו למודי ה' מכל המפגנות
ובוללים שונים אלה שהקרישו ימיהם לתורה ולתעודה
ומעניקים להם פרס הגין לכלכלתם וכלכלת ב"ב, כבר
קנה לו המפעל הנשגב הזה שם טוב בעולם היהדות
בטוב הנהגתו ומשמרו, הנביאים להגיע למטרתו הקרושה
לכבוד ולטיבת עיר קרשנו העני' ועזובה, פעילות המוסד
רב מאד ואין לו כמעט יסוד נאמן, ועזרה נחוצה מאד
לקיומו התלוי רק בנדבת לב אחינו נדיבי לב.

האדרעסא :

Rabbiner A. B. Freilichman & N. Frenkel
für allgem. Jeschibath Beth-Chasam-Sofer
& T. T. Beth-Jsak, Saffed, Palästina.

עה"ק מבריא ת"ז

אור בהיר מזהיר בשמי' היהדות בעה"ק מבריא
הזאת, היא הישיבה הק' „אור תורה" הנוסדה זה רבות
בשנים כבהמ"ד „בתנות אור" הרחיק וברול מהעיר,
לומדיה ינזרו מביתם כל ימות השבוע ועתותם יקדישו
לתורה, נערים רבים ינהרו אליה ושם נפתח „בית תבשיל"
המכין מזון עבורם לכד כסף המיכתם, וממנו הצמיח ישועה
לעניים חילים הבאים לרחץ בחמי מבריא הסמיכים למקום
הק' הזה פעולות הישיבה רבות, וכשנה הזאת נתיסד בכחה
„בית תלמוד תורה כללית" בתוך העיר עבור כל
ידי אחב"י לחנכם בתורה ומיסר ור"א, ומעתה הישיבה
והתלמוד תורה יחדיו משולבות והיו למאורות בקרב הארץ,
ההוצאה רבה נורא היא מי יכולנה. ועורה נחוצה!

אדרעס להישיבה והתלמוד תורה :

Rabbi. Mattes Sandberg & Rabbi. M. Kliers
für Jeschibath Or Thora und Talmud Thora
in Tiberias (Palästina) per Beyrouth

פרחי ארץ הקדושה

(אלבום בעל פרחים טבעיים)

מאוספים מהמקומות היותר נכבדים בארץ הק',
בלות פרשת הכנת קירות ומצב המקומות, בעברית-
אשכנזית ובעברית-אנגלית, חיבר מאת א. מ. לונץ,
מחירו 2 פרנק, מכורך בכריכה יפה ובלוחית עצי זית
4 פרנק, להשיגו ברקדם משטח המחיר:

A. M. LUNCZ. Jerusalem Palästina : האורים

תלמוד ירושלמי

תוצאה חדשה מונהגת ומתוקנת עפ"י הדפוס הראשון
וויניציא רפ"ב, כתבי-יד ודפוסים קדומים, ונלוו אליו :

(א). פירושו מפסיק עפ"י הפשט בלשון צה וקל
המלוקט ומאוסף מכל מפרשי התלמוד הזה מגיהיו ומכאוריו
מהראשון שבראשונים עד האחרון שבאחרונים.

(ב). ציונים כוללים הגהות ותקונים עפ"י כתבי-יד ודפוסים
קדומים וכו', מראה מקומות בכל ספרי הספרות התלמודית
והרבנות ובמקום אשר נוסחת הספרים הנז' משונה הרבה מנוסחת
הירושלמי הבאנו את נוסחתם למען יהיו יחד לפני עיני הלומדים.
(ג). באורים לבאר המלות הזרות למקורן והוראתן,
תכונות המקומות, בעלי החיים, הצמחים ועוד.

בסוף כל מסכת תבאנה הגהות, הערות ותקונים מאת רבנים
והבאים שונים, ובסוף כל ספר מפתחות שונות עפ"י סדר א"ב.
נדפס ביופי והדרור ועל נייר מוכתר, ובכל התועלויות המקילים
הלמוד והעיון ובהגהה מדויקת.

מחברת שניה סיום מסכת ברכות וג' פרקים ממסכת פאה.
המחברת השלישית היא תחת מכבש הדפוס והתוצאה כטוטה עפ"י
מנזים קבועים. מחיר כל מחברת חפשי—5 מארק—6 פרנק.

להשיגה בהקדם משלה המחיר

מאת המו"ל אברהם משה ליניץ.

עפ"י הכתבת: A.M.Luncz, Jerusalem, Palästina

וזאת למודעי כי מהירושלמי הזה שהוצאות הדפסתו
רבה מאד, הננו מדפיסים רק מספר קטן יותר ממספר
המנזים עליו, וכל הזרית נשבר.

בית אולפנא רבתא

והישיבה הראשית אהל משה

נוסדה מהגאון צו"ק מוהרמיי"ל דיסקין זצ"ל
בשנת תרנ"ה, פעה"ק ירושלם תיבב"א.

אל הבית הזה נקבצו קבוצי סגל חבורה משופרי
שופרי דאה"ק ת"ו פרי הארץ הגאון ולתפארת עמנו
וארצנו הקדושה וזכות מוסדה הגאון והקדוש, וזכות תורה"ק
וארה"ק הן הנה שעמדו להבית הגדול הזה שמגדלין בו
תורה, להתנהל בצדק ובמישרים גם אחרי עדות הרה"ק
הנז' השמימה, ועד היום ישיבת אהל משה
הנה ממרפולין של תורה אשר בה ישקדו על התורה
מבחורי ציון וירושלם ויתמכו בעין יפה, לפי צרכם
ולפי מצב הקופה.

מנהליה בקדש המה: הרב הגאון מוהר"י אורנשטיין
שליט"א והרב הגאון מוהר"ח זאנענפעלד שליט"א;
מטיף השיעור: הרה"ג משה י"ל אורנשטיין נ"י, בנו
של המנוח הרה"צ הגאון מוה"ר יעקב אורנשטיין ז"ל.

האדרעסע למשלח כסף ומכתבים:

Herren Rabbiner J. Ch. Sonnenfeld
& J. Ornstein Jerusalem (Palästina).

חברת עזרת נשים הכללית

בעה"ק ירושלם ת"ו.

התומכת חילות ויולדות עניות בכלכלה ומזון.
מכלכלת זה שלש עשרה שנים את "בית המחסה לחשוכי
מרפא וחולי הרוח" אשר יסדו ידיה ברוב עמל ותלאה
ויעל מעלה מעלה משנה לשנה עד כי זה בארבעת שנים
שקימה בית לעצמה על מקום רחב ידים בן חמשת
אלפים ממר מרובעים מול בית מושב הזקנים וזקנות
על דרך יפו. בית נכון ונשא בנוי לתלפיות כהיכל
תפארה, ובו חדרים מרווחים גבוהים הנותנים מקום לשמנה
ושלשים מטה ונקרא שמו "בית ישע אהרן" על שם
הנדיב מו"ה ישעיה אהרן ניישטאדט ז"ל ממאסקווא, אשר
יורשיו שיחיו נתנו הוצאות בנינו עד כדי 32,155 פרי,
אך מלבד החובות הרבות אשר השתרנו עליו על צוארנו
עוד הרגש לנו חסרון גדול בבנין בית מחסה לגברים
ואף החצר מרם התקן כראוי מחסרון אמצעים, כל הרוצה
לקחת חלק במצוה זו ואשר דבר לו אלינו בזה
יפנה ישר ירושלימה על פי האדרסה:

Asil des Frauenvereins
„Esrath-Naschim“

Jerusalem, (Palästina)

אוצר ספרים.

בית מדרש אליהו יכב"ץ.

ע"ש מרן ורבן של ישראל החסיד הגר"א וצוקל"ה מזוילנא.
שאלו שגזם ירושלים ישליו אהבך. מה ראי
לומר ולירושלים אחר ברכת הצדיקים דכתיב שאלו כו'
היכן מתרומם קרני הצדיקים בירושלים. וכאשר מרן
החסיד הגר"א וצוקל"ה ירה אבן פינה ליסוד הישוב
באר"ה ע"י תלמידיו הק' זיע"א נוסד בעיק"ה בשנת
"אדרת אליהו" ליום כלות מאה שנה לעלות אליהו
השמימה המפעל הנשגב. הנו' לזכרון שע"י הספרים
ולומדיהם ושוחרי תושיה הנאספים שמה רשום יחקק
תמונת מרן הגר"א זל"ה האמתית תוארו הפנימי תורתו
זפעולתו לעד. לזאת ראוי ונכון שכל נדיב לב ירצה
להמנות בין מחוקקי תמונת מרן זל"ה שכל ישראל
מחויבים בכבודו להושיע עזרה וישועה לבנין הבית
וקיומו ובוה יתן כבוד לתורה"ק וגורל להגר"א
זל"ה בעיר ה' וע"ז אחו"ל הק' ועושר בביתו וצדקתו
עומדת לעד זה הכותב ונ"א הקינהו ספרים ומשאלין
לאחרים. וכדאי היא זכות התורה וזכות של מרן הגר"א
זל"ה לעמוד לימין המושיעים והתומכים להתברך בכמ"ס.

אדרעסא למשלוח כסף או ספרים.
Beth „Medrasch Elijahu“
in Jerusalem, (Palästina)

בהמ"ד דורש ציון (בלומענטאל שולע).

הבית הזה נוסד בשנת תרכ"ו בהשתדלות הרבני
יוסף בלומענטאל ז"ל מפאדיו והרב הגאון
יצחק פראג ז"ל. מטרת הבית לחנך צעירי עמנו
בחכמה ובתורה ובד"א. משך ארבעים שנה אלה הראה
את פריי פריי הלולים בהכינו לעם ישראל חכמים ראויים
לשרת בקדש ולהורות הוראה בישראל. ואנשים למאות.
חנך בחנוך מוסרי ודתי. כש"ס סת"ר נתבקש הרה"ג
יצחק פראג ז"ל בישיבה של מעלה ובש"ת תרס"ו לקח
האלקים גם את בני מנחל הבית עד עתה הרה"ג יוסף
חיים אופלאטקה פראג זצ"ל. ועפ"י בקשת רבני העיר
לקחו משרת ההנהלה: הרה"ג מנחם ש"ט כהן
ה"ו והח' היקר גסים אופלאטקה פראג
ה"ו והח' הנכבד יצחק ישראל ה"ו.

ומכם אחב"י וישיבי גולה הבקשה. לתמך ביד
הגבאים הנ"ל למען יוכלו להשריש בלב צעירי עמנו אהבת
התורה והחכמה ויהיה הבית הזה לשם ולתפארת לעם
ישראל. ומהשוכן בציון וירושלם תהיה משכרתם שלמה.

אדרים, Rabbi Joseph Ch. Oplatkah's Söhne,
Leiter der Doresch Zion Blumenthal Schule
Jerusalem, (Palästina).

תעודה.

בקרנו גם את המוסד הזה אשר בתוכו לומדים תורה וגם
את שפות המדינה, יהי רצון כי יצליחו המנהלים הנכבדים לשכלל
את הבית הזה לטובת החנוך בעיר הקדושה, ירושלם עת"ק ת"ו.
ח' טבת תרס"ח.

ד"ר פ. נתן ברליון. י"י. מימיוואך ברליון.

בִּינַת מִקְרָא.

באור חדש ונפלא על תמשה חומשי תורה
הנקרא

„שרשים והערות“

מאת הרב הגדול המדקדק הידוע

ד' אריה ליב גארדאן הי"ו.

המחבר לא קרא לפירושו המספיק בשם
„פירוש“ אלא „שרשים והערות“ בלבד. ולפי דבריו יעזרו
אך למלמדים להורותם הדרך ביצור ידמיו חומש את
תלמידיהם. אבל חכמים הגירו שהביאור הזה נועד גם
לחכמי תורה ומשכילים. בשרשיו הוא כותב שרש כל מלה
ע"פ מסקנת המדקדקים הנחולים, מכדי כן הנרדפים
זמבאר כל מלה קשה בדקדוק זמערור עד כללי שמוש
הדשין. ובהערותיו מכאר מעמי הענינים והמשך הפשט,
ע"פ בחירי המפרשים מבני שום גמיה מקבלת חזיר.
המלות קשות התרגום למלמדים יתרגם בשפת אשכנז.
מונה ע"י המחבר בעצמו בתבלית הדק. ובכר גמסרו ספר
בראשית וחצי ספר ויקרא.

להשיגו ע"פ האדרעססע :

Schönhanm & Weiss, Bergmann & Rohold
Buchdrucker, Jerusalem, (Palästina).

בית הנוך יתומים

לבני ישראל באה"ק בירושל"ה.

על הר נשפה במדום הר ציון מתנוסס לתפארה
היכל גדול ורחב ידים אשר נבנה למחסה ליתומים
אומללים מבני עמנו האביונים, בלי הברל ערה.
בו מסתופפים כששים יחזמי, מתכלכלים
ומתלמדים תורה ומוסר וגם שפתנו העברית ושפות
המדינה ערבית וטורקית. ובו מתלמדים מלאכת אומנות
אשר יתפרנסו ממנו לעתיד בבכוד.

ובית מדרש תלמודי הלכותי וספרותי נוסד
בתוכה שבו ישתלמו חניכי הבית בכל מקצועות הרבנות
למען יוכלו לעתיד לשרת את הקהל לכל דבר שבקדושה.
המסדרה הזאת הצעירה לימים רכשה לה שם גדול,
ותעש חיל בחמשת שני קיימה בגלל הנדגתה המסודרה וטיב
פעולותיה המפיקים רצון מאת כל מבקריה. אולם הכנסותיה
דלות מאד, וכעת רובצת תחת משא כבד שר חובות.

יסוד הבית הזה הוא נשען על נדבת רב אחינו
איהבי הצרקה וישוב אה"ק. ותקוותי חזקה כי למען החסד
והרחמים יתמכו אחינו הנדיבים גם את בית החסד זה.
רב התועלת, ואבי היתומים יגמלם כל טוב סרה.

אדרוס להבית : **Rabbin Abraham Pelossof**
Pour „BETH HINOUI YETOMIM“
Jerusalem (Palestine)

בית מסחר ספרים "שי"ש

של שלמה ישראל שיריזלי בירושלם

מחליף ספרים בספרים עם כל מוכרי ספרים ומקבל כל מיני
ספרים למכירה בקומיסיה כנהוג

תוצאת "שי"ש"

מהוצאה הזאת יצאו כבר הספרים האלה :

א] נחלה מבוהלה 0,20 פרנק, ב] מספורי היהודים חלק א' 0,50,
חלק ב' 0,10, ג] האדם הטבעי 0,25, ד] הנסיון הזיון התולד 0,10, ה] ימי
פומפיה האחרונים 1, ו] אשת הגנרל וחמשה פשעים שני ספורים
0,10, ז] במרחקים 0,15, ח] האלם המקבל ובליל חנכה שלשה ספורים
0,10, ט] תחורה 0,15, י] מעשיה ביהודיה זקנה 0,15, יא] הקנאי או
יוקטן יוקטן 0,50, יב] איתמר ספור 0,50, יג] הננוכה 1, יד] בארץ
נשיה 0,10, מז] האצורה 0,20, מו] ארבעה ימים נוראים 0,10,
זו] מדרכי ירושלמי 0,10, יח] חטאת אפרים 1,10, יט] חות
בני רכב 0,20, כ] תחת השקר, לולו 0,15, כא] שמלה חדשה ציור
0,05, כב] חידה ופתרונה, ומעות גוי, ציורים 0,10, כג] בסערת
המלחמה ספור 1,50, כד] הנדחים ספור 1,50, כה] הגנף הגדה
ערבית 0,10, כו] תאומים ממשמשים בערבוניה 0,05, כז] הנוסע
במחלקה א' 0,20, כח] רחל היפה ספור 0,25, כט] גדליה ספור מימי
חרבן הראשון 0,40, ל] השיר הנצחי, לא] רפאל פרוש 0,10,
לב] יום טוב היום 0,10, לג] אחד מרבים, לד] נפשות אויבות זו לזו
0,50, לה] הבחלן 0,20, לו] הרפגון, מחזה 0,50, לז] ההגירה של ערב
פסח 0,10, לח] בלי יד, ציור, 0,10, לט] זכרון שי"ש סדור נוסח ספור
לכל ימי החור ושבת, מכורך 0,25, מחיר המאה 20 פרנק.

עוד ספרים שיצאו לאור מהוצאת ההשקפה :

א] סביב הארץ בשמנים יום 1, ב] רחל ספור 0,50, ג] ערב ויום
ספור 0,05, ד] למות בירושלם 0,25, ה] האכרים והפועלים היהודים
בא"י 0,10, ו] ח"ט קלורסקי והישוב 0,50.

המען : Salomon Israel Cherezli Jerusalem, Palestine

פאבריק מטלית צמר, גדולים וקטנים.

פעה"ק ירושלם ת"ו.

מינים ממינים שונים, מצוינים ביפים וחזקם
הנעשים ע"י אנשים יראי ה'. בהכשר הבר"ץ דפה עה"ק.
הרוצה במלית ירושלמי אמת יצוה על מכירו פה
שיקנה אצלנו או ישלח את פקודתו ישר אלינו על
האדרעסע הח"מ. ומי שישוג מלית בלי הכשר הבר"ץ
ידע כי לא מירושלם הוא.

כן החפץ מצות טובות וכשרות בחג הפסח
יודיענו ע"י מכתב, קודם חדש שבט, ואנחנו נשלח
לו מצות היותר טובות בטוב טעמים, והנאפים אצלנו
תחת השגחת הרה"ג בר"ץ דפעה"ק ת"ו.

כן פתחנו בית מסחר אתרוגים מכל אתרוגי ארה"ק.
ונכונים אנחנו למלאות כל דרישות הקונים
הן בסחורה טובה ומהודרה, והן במשלוח מדויק
עצהו"מ. וכן ממציאים הננו להקונים שלנו הדסים ולולבים
מארה"ק, מעבר הירדן, אלכסנדריה ואטליה, במקח השוה.
הקונים שיקנו על ידינו נשביע רצון עצהו"מ.

ברגשי כבוד

ליבוש קופפערשמיט ושותפיו

L. Kupferschmidt & Co. Jerusalem, (Palästina)

מר"ח תמוז עד חצי אלול האדרעסע ליפו.

הל"ט

חבזלת

שנת

זקן העתונים העברים שבכל העולם
יוצא לאור בירושלם

שלש פעמים בשבוע

מחירו לשנה 15 פרנק, לחצי שנה 8 פר.

האדריסה:

Redaction Habazeleth Jerusalem, (Palästina).

"קדש מקדש"

המחלקה המיוחדת מאגדת

"בני יהודה"

להפרחת המסחר והמלאכה בארץ הקדש.

ממציאה מארץ ישראל

כל מיני חפצי קדש וחפצי חיל, ובכלל כל מיני דברים

הנעשים ונעבדים בארץ ישראל עד ידו אחינו. כמו כל

עצי זית, ספרי סת"ם, ספרים, ועוד ועוד.

== קטלוג מפורט ישולח חנם לכל דורש. ==

האדריסה:

Gesellschaft-Bnei Jehuda

Jerusalem, (Palästina).

בית ועד כולל ק"ק התימנים, בירושלם.

הוא הסוכך על כר צרכי הקהלה, הבית הזה
עליון תויר צדקה ותכביר חסד ונדיבות לאדפי נפשות
עניים, וקנים, תלמידי חכמים, אלמנות, ויתומים, והמון
המסים בעד אלה אשר אין ביכלתם לצאת ידי
חובתם, לכולם עומדים בעזרה. כן הוא העמוד אשר
עליו נשענים בתי הת"ת תורה אור לתשב"ד
והישיבה הגדולה תורת משה המתנוססים
כאבן נזר לתפארת ציון וירושלם.

הוצאותיו יענו בערך עשרים אקף פרנק לשנה,
ולרגלי הנמלטים מארץ תימן באים בעירום ובחוסר
נזר להסתפח בנחת ה' ולשים משכנם בחר ציון
וירושלם, ההוצאה הולכת ומתרבה, ורבים הם הדורשים
מנהלי הועד באו כבר בעול חובות רבות.

היהודים בארץ תימן ערכם בדלי דלות כידוע, ואין
בכחם להושיע לאחיהם בקדש כרב או במעט, עיני מנהלי
הכולל נשואות לרחמי נדיבי עם אלקי אברהם אשר בארצות
אירופא ואמעריקא להושיט את שרביט הצדקה והחרים
תרומת הקודש עבור כולל ק"ק התימנים וליתן להם חלק
בראש כל הצדקות. וברכת האוברים עליהם תבוא,
ויחברכו בכל הברכות שבמקדש.

מתן דמים יגיע אל הקדש פנימה עפ"י האדריסה :

Rabbin S. J. Alcheih et Rabbin A. Alnadaf

CHEFS DE COLEL TEMANIM

Jerusalem, (Palestine).

בית ספרים הכללי לבנ"י
"מדרש אברבנאל" ו"גנזי יוסף"
אוצר לכל ספרי ישראל בירושלם.

בו נמצא כבר יותר משישים אלף כרכים בכל
מקצעות ספרותנו, ובהם רבים יקרי המציאות, כתבי יד,
תמונות ועתיקות הנוגעים לקורות עמנו וקדמוניותו ועוד.
נחיצות הבית ותועלתו וערכו לעם ישראל
כלו ידוע ומובן.

כספים לתשלום הבית אשר הבנין יקבלו האדונים:

Director Ephraim Cohen, Jerusalem.

Dr. J. Chazanowitz, Bialystok, Russland.

M. Usischkin, Ingenieur, Odessa, Russland.

ספרים, כתבי ידות, מכתבים, שמורות, תמונות,
מטבעות, ושאר חפצים עתיקים הנוגעים לקורות
עמנו וארצנו ישולחו ישר לירושלם.

שמות המנדבים יוחקו בהחשבון שיוציא לאור
ועד הבית לפשיהיו האמצעים לזה.

האדרס: Jüdische Centralbibliothek

„Medrasch-Abarbanel“, Jerusalem, Palästina.

בתי המלון היותר טובים בא"י

אשר לי' אמדורסקי.

הוטעל בעללע וויסמא ביפו

על שפת הים.

הוטעל צענטראל בירושלם

רחוב מגדל דוד

מרחצאים הידרופטים

: אדריסא

I. Amdursky Jaffa א' Jerusalem.

WILHELM GROSS

COMMISSION

Import Export

Jaffa, Jerusalem & Caiffa.

בית חולי חרוח לגברים הכללי.

נוסד ע"י חברת "עזרת אחים" בירושלם.

כי נירא היה מצב הגברים האמללים אשר נטרפה עליהם דעתם, כי התגוללו באשפתות בראש כל חוצות רעבים וערומים, בקיץ אכלם השרב ובחרף-דקר, מהם מתו ברעב. מהם השליכו א"ע אל בארות המים ומהם נאבדו ואינם עד היום הזה וגם קבורה לא היתה להם. המפעל הזה הנהו מקור חסד ומעון ישועה לאמללים בעצמם לבל ידעו עיני ומחסיר בשבט עברתו ותשועה גדידה לבל תושבי עירנו הקדושה להנצל ממעשה שומים וחסרי דעת אשר פגיעתם רעה.—ואחכ"י בירושלם, באה"ק ובכל מקום שהם בודאי יפתחו את ידיהם ברגש חמלה וחנונה ורחמים להעניקו מצדקת לבבם לכוננו בצדקה ובחסד לבל ימישו אשיותיו ומה' הטוב יתברכו בכל טוב וישמרם מבד צרה וצוקה ומכל נגע ומחלה אמן.

ברגשי כבוד

מנהלי בית חולי חרוח לגברים הכללי.

Adresse: Lasinsky, Alpert & Janiwer
für's „Allg. Isr. Männer Irrenanstalt“
in Jerusalem (Palästina).

האטעל כרמל

של האחים לעפקאוויטש בירושלם.

כבר קנה לו שם טיב בכמותו ואיכותו, עומד
במקום גבוה, אירוע צח ונקי וכרמים סביב לו, חדריו
מרווחים ובתכלית הנקיין, השירות מדויקת על צד היותר
טוב ונעדרה, כי ימצא כל אדם מביקשו הן כטיב טעם
המאכלים, הן בכשרות גדולה, הן בהפקת רצון.

אדריסה : Hotel Carmel, Jerusalem

== תנאי המנייה על שני העתונים ==

ה"השקפה" ו"הצבי" יחד.

מחירם לשנה : בירושלם 5 מג'ידיות, בארצנו :
במשלוח 2 פעמים בשבוע 25 פרנק; 4 פעמים 28
פרנק. בחיץ לארץ 30 פרנק. ברוסיא 10 רובל.

הסען למניה ולמודעות :

Salomon Israel Cherezli, Jerusalem, Palestine-
מחיר מודעות וברכות של המנויים השנתיים בחצי

המחיר, לא תעשה הזמן ולא תתפרסם שום מודעה
בלי תשלומים במוקדם.

לוח ביהכ"נ מירושלם.

לוח דיני ומנהגי השנה "בארץ ישראל" שבכר הפיק רצון
מגדולו וחכמו התורה, יצא עתה לאור בעזה"י לשנת תרס"ט, וגם
הפעם פרוץ קרש למנועלים לחנכו חת"ת היותר עניים בפעה"ק ת"ו.

יחיאל מיכל מיקאצ'נסקי

בית מלון אורחים

האטעל קאמיניץ

האטעל קאמיניץ בירושלם ויפו הוא הראשון
אשר הוקם על בשיא חוסן תפארתו על הר ציון.
לפתוח שער לאחינו שרי ורוזני ארץ הבאים לבקר
את ארצנו הק' ומוצאים בו שולחנם ותענוגם ערוך.
לא פחות מאשר בבתי מלון אורחים היותר מרווחים
אשר בערים הנאורות באירופה.

ועתה אנדיע לאחינו בכל תפוצות ישראל כי
בית האורחים שלי הזה בירושלם העברתי לתוך
היכל גדול מרווח על יד שער העיר.
במרום העיר הנשקף על פני כל הכבר עד
תחנת מסלת הברזל עם היכלים ואולמים רחבי
ידים שפתוחים חלונותיהם למבזר העיר במקום
המרכז לכל באי הדואר ובתי מסחר הכסף עד
שימצא האורח מוכן על ידו בנקל כל אשר ידרוש
לזמן בקורו בארצנו הק' וגם מרכבות למייל
ונסיעה, והנני מבקש בזה מאחינו הדורשים לציון
שידרשו לבית אורחים שלי לתת לו משפט
הבכורה בחיותי אני ראשון אשר אורתי כגבר
מתני להקים בית איירופאי כזה בעד אורחים הבאים
אל הארץ וכבר העידו כל גדולי ורבי עמנו שרים
ורוזנים ונסיכי ארץ את רצונם אשר הפיקו למו בחדר
כבוד הבית הזה בשירות וכלכלה ומוצאי ומצאי ענג.
דרשו להבית הזה: האטעל קאמיניץ ירושלים.

חברת „כרמל“ בכל חלקי התבל

ממכר יין וקוניאק טבעי מיקבי הבארה
ראטהשילד בראשון-לציון וזכרון-עקב.

DEPOTS

Europe

Russie

Varsovie : Société „Carmel“
rue Nalewki.

Odessa : Société „Carmel“
rue Richelieu.

France

Paris : „Vins de Palestine“
51 Bd. de la Chapelle

Allemagne

Berlin : Gsll. „Palästina“
St. Wolfgangs Str.

Hamburg : Société „Eliadah“
Hopfensack 7.

Angleterre

London : Palestine Wine Co.
11. Bewis Marks.

Turquie

Constantinople :
Société „Carmel-Oriental“
Cite française.

Asie

Turquie

Sté. „Carmel-Oriental“

Jérusalem : rue Jaffa.

Jaffa : rue Boustros.

Caïffa : près du port.

Beyrouth : Souk-el-Gemil.

Afrique

Egypte

Sté. „Carmel Oriental“

Alexandrie :

9. rue de l'ancienne bourse.

Caire :

Sharia el Maghrabi, 34.

Port-Saïd : rue Memphis.

Amerique

„Carmel Wine Co.“

New-York :

309-311 E. 22ndstr.

“ 254 Grand. str.

Brooklin Graham Av.

Chicago : 443 S. Halsted str.

Baltimore : 321 Baltim. str.

ה"השקפה והצבי"

נערכים ע"י

א. בן-יהודה

יופיעו מראש השנה זה בכל יום ויביאו
להקוראים החדשות מהמאורעות בממלכתנו ע"י
תלגרמים מיוחדים.

וכמו כן מאמרים על כל הנעשה בעולם
בגבול המדיני, הספרותי, המדעי והאמני,
וכתבות מיוחדות מעיר הבירה ומכל הערים
הגדולות, ציורים חזיונות ספורים וכו'.

מחיר ה"השקפה והצבי" יחד בירושלם
15 פרנק לשנה. 8 פרנק לחצי שנה. בשאר
ערי ארצנו 18 פרנק לשנה. 9 פרנק לחצי שנה.
בחוץ לארץ 20 פרנק לשנה.

יכלים להמנות ע"י הבנק אנגלו-פלשתינה
וסניפיו או ע"י מחאה בבתי הדאר.

הקשר שהיה בינינו ובין מר שלמה
ישראל שיריזלי נתבטל משנת תרס"ז ולכן יפנו
רק אלינו.

בורית וסודה לכביסה ורחיצה ובורית טואלט!

הרוצה שיהיו לבניו ובגדיו נקיים ומגוהצים.
כלי-שלחנו וביתו-טהורים ומבריקים, גופי, עורו, פניו וידי-
יפים ובריאים, — ישתמש בבורית וסודה של „עתיד“!
הרוצה שתעשה הכביסה שמירה לבגדיו ובגדיו
ושהכביסה תעלה לו בזק, — ישתמש בבורית וסודה של
„עתיד“!!

הרוצה בבורית וסודה כשרות וטהורות, —
ישתמש בבורית וסודה של „עתיד“!
כל מיני בורית „עתיד“ הן לכביסה, רחיצה
ושטיפה, הן של טואלט הנעשים בבתי-החרשת אשר
לנו בארץ-ישראל, אינם אלא שמנים טהורים שר גדולי-
קרקע (שמן וית) ונקיים מכל הערבות זרה של שמני
בעלי חיים וחומרים קשים אחרים, המכלים את הבגדים
ומגרים את העור.

המכירה הראשית של הבורית וסודה שלנו נמסרה:

בירושלים (ומושבותיה) חברון ויריחו,

להאדון ישראל צרגנסקי, ירושלים.

ביפו ועזה (ומושבותיהן):

להאדונים בלומנפלד ורבינוביץ, יפו.

בקרו ב נוציא לשוק למכירה שמן-זית טהור לאכילה

חברה קומנדופית „עתיד“ למעשה שמן ובורית בארץ ישראל.

האדרסה אלינו: „Athid“ Haifa או Jaffa

A. M. LUNCZ ⁵⁸

Litterarischer

Palästina Almanach

für das Jahr 5669, 1908/1909

XIV. Jahrgang

Jerusalem

1908

Stadt- u. Univ.-Bibl.
Frankfurt/Main

Druck und Verlag des Herausgebers.